

**ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ ΤΟΥ
ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥ ΣΤΗ ΣΥΖΥΓΟ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ**

Μετέχοντες Σπουδαστές

Μαυροειδή Παναγιώτα

Τζώρτζη Ευδοξία

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός

Παπαδοπούλου Χρυσή

Καθηγήτρια *Εφαρμογών*

Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματίων Υγείας και
Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι. Πάτρας)

Πάτρα Νοέμβριος 1999

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

2837

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	II
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I - ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
Το πρόβλημα	1
Σκοπός της μελέτης.....	2
Ορισμοί όρων	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II - ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ	
ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	7
ΜΕΡΟΣ Α΄	
1. Έγκλημα - Εγκληματικότητα - Εγκληματολογία	7
2. Ιστορική εξέλιξη της μεταχείρισης του εγκληματία.....	11
3. Σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση.....	19
4. Παράγοντες που ωθούν στο έγκλημα	21
ΜΕΡΟΣ Β΄	
1. Περί Σωφρονιστικής Επιστήμης.....	25
2. Ο θεσμός της φυλακής.....	30
3. Η ποινή	34
ΜΕΡΟΣ Γ΄	
1. Επιπτώσεις φυλάκισης στον κρατούμενο - Γενικά	38
2. Ψυχολογικές επιπτώσεις	40
3. Κοινωνικές επιπτώσεις.....	43
ΜΕΡΟΣ Δ΄	
1. Οικογένεια - Γενικά	47
2. Ο ρόλος των γονιών σχετικά με την ανάπτυξη του παιδιού.....	56

3. Μονογονεϊκές οικογένειες - Λειτουργία της οικογένειας όπου ο σύζυγος απουσιάζει λόγω φυλάκισης.....	61
ΜΕΡΟΣ Ε΄	
1. Κοινωνική εργασία στις φυλακές.....	66
2. Εφαρμογή των μεθόδων της Κοινωνικής Εργασίας στο χώρο των φυλακών.....	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	72
Είδος έρευνας.....	72
Αντικείμενο έρευνας.....	73
Σκοπός της μελέτης.....	74
Ερωτήματα.....	75
Υποθέσεις.....	76
Δειγματοληψία.....	77
Ερωτηματολόγιο.....	78
Πλαίσιο Μελέτης.....	79
Τρόπος ανάλυσης πληροφοριών.....	80
Τρόπος παρουσίασης του υπολοίπου της μελέτης.....	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ΄	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.	

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Θέλουμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους συνέβαλαν στην πραγματοποίηση αυτής της μελέτης, και ειδικότερα:

- Την κα. Χρυσή Παπαδοπούλου, καθηγήτρια *Εφαρμογών* στο Τ.Ε.Ι. Πάτρας, που μας έδωσε τις σωστές κατευθύνσεις και μας στήριξε σε όλη τη διάρκεια της μελέτης του θέματος.
- Την Διεύθυνση της Κλειστής Φυλακής Πάτρας και ιδιαίτερα τον προϊστάμενο της Κοινωνικής Υπηρεσίας κ. Κω/νο Ζέρβα για την διευκόλυνση της επαφής μας με τις συζύγους των κρατουμένων και την εξαιρετική συνεργασία που είχαμε μαζί του.
- Την κα. Βίνα Τσίλιμιγκάκη, επιθεωρήτρια Κοινωνικού Έργου Φυλακών και Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, για τις χρήσιμες υποδείξεις της σε διάφορες φάσεις της έρευνας.
- Την κα. Τζώρτζη Ιωάννα, πολιτικό επιστήμονα και τον κ. Μπιτζόλα Χρήστο, οικονομολόγο, για τη βοήθειά τους στη στατιστική ανάλυση της έρευνας.

Τέλος, θέλουμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα τις συζύγους των κρατουμένων που συμμετείχαν στην έρευνα. Χωρίς την δική τους συμβολή η έρευνα αυτή δεν θα ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Σκοπός αυτής της μελέτης είναι η διερεύνηση των επιπτώσεων της φυλάκισης στη σύζυγο και τα παιδιά του κρατουμένου και η έρευνα σχετικά με το αν υπάρχει μέριμνα από τους κοινωνικούς φορείς για την οικογένεια του κρατουμένου.

Στη μελέτη αυτή γίνεται αναφορά στα παρακάτω θέματα με σκοπό να παρουσιαστεί και μια γενικότερη προσέγγιση του ειδικού μέρους του θέματος που παρουσιάζεται. Με την ανασκόπηση της βιβλιογραφικής μελέτης:

- Ορίζονται όροι στις έννοιες που θα χρησιμοποιηθούν εκτεταμένα στη μελέτη για τη διευκρίνισή τους.
- Γίνεται αναδρομή στο παρελθόν με την αναφορά στη μεταχείριση του εγκληματία, στο θεσμό της φυλακής και στις μορφές που έχει πάρει η οικογένεια για να συνδεθεί η πορεία τους με την κατάσταση που επικρατεί στο χώρο των φυλακών και στις οικογένειες των κρατουμένων.
- Γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης της σύγχρονης εγκληματολογικής και σωφρονιστικής επιστήμης.
- Καταγράφονται οι επιπτώσεις που έχει η φυλάκιση στον κρατούμενο.
- Γίνεται αναφορά στον τρόπο λειτουργίας της οικογένειας όπου ο σύζυγος απουσιάζει λόγω φυλάκισης.
- Αναλύεται ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στο χώρο της φυλακής και η βοήθεια που πρέπει να παρέχει στην οικογένεια του κρατουμένου.

Μετά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση ακολουθεί η διερευνητική μελέτη του θέματος, δηλαδή η προσπάθεια διερεύνησης των επιπτώσεων που έχει η φυλάκιση στην οικογένεια του κρατουμένου και της κοινωνικής μέριμνας προς αυτήν.

Στα αποτελέσματα αυτής της εργασίας γίνεται εμφανής η ύπαρξη ενός επιβαρυσμένου τρόπου ζωής της συζύγου τόσο όσον αφορά την οικονομική και κοινωνική της κατάσταση, αλλά και την σχέση που έχει τόσο αυτή όσο και τα παιδιά με τον σύζυγο-πατέρα. Ταυτόχρονα, γίνεται αισθητή η έλλειψη ουσιαστικής μέριμνας για την οικογένεια του κρατουμένου από τους αρμόδιους κοινωνικούς φορείς.

Τελικά, κρίνεται αναγκαία η αναδιαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής για τις οικογένειες των κρατουμένων και ο σχεδιασμός ειδικών μέτρων για την αντιμετώπιση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων. Επίσης, κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη μιας εξειδικευμένης υπηρεσίας για τη στήριξη των οικογενειών των κρατουμένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρόβλημα

Η οικογένεια για να λειτουργήσει ομαλά, ή τουλάχιστον για να υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ομαλή λειτουργία της, είναι απαραίτητα όλα τα μέλη της. Όταν κάποιο μέλος, ιδιαίτερα όταν αυτός είναι ο πατέρας - κουβαλητής - της οικογένειας απουσιάζει, παρουσιάζεται δυσλειτουργία στην οικογένεια. Επιπλέον, οι επιπτώσεις στην λειτουργία της οικογένειας εντείνονται όταν ο λόγος απουσίας του συζύγου-πατέρα είναι ο εγκλεισμός του στη φυλακή.

Μέσα σ' ένα κλίμα γενικής δυσαρμονίας, η σύζυγος καλείται να αντιμετωπίσει ποικίλα προβλήματα που αφορούν την οικονομική κατάσταση, στον κλονισμό των συζυγικών σχέσεων, στην αντιμετώπιση των δυσκολιών των παιδιών - αν υπάρχουν - και στην αντιμετώπισή της από τον κοινωνικό περίγυρο.

Η μελέτη της βιβλιογραφίας δείχνει ότι έχουν γραφεί πολλά και έχουν γίνει έρευνες για τις φυλακές, τον κρατούμενο και τη μεταχείρισή του, αλλά παρουσιάζονται ελλείψεις στη μελέτη της οικογένειας του κρατουμένου. Αυτός στάθηκε και ένας από τους λόγους επιλογής αυτού του θέματος.

Σκοπός της μελέτης

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι:

- Η καταγραφή της σχετικής βιβλιογραφίας για τον κρατούμενο και την οικογένειά του.
- Η διερεύνηση των επιπτώσεων της φυλάκισης του συζύγου-πατέρα στη σύζυγο και στα παιδιά του.
- Η μελέτη σχετικά με το αν και κατά πόσο υπάρχει μέριμνα από τους αρμόδιους κοινωνικούς φορείς για την οικογένεια του κρατουμένου.
- Η καταγραφή προτάσεων για την καλύτερη αντιμετώπιση των δυσκολιών της οικογένειας του κρατουμένου.

Ορισμοί όρων

Έγκλημα:

Πράξη άδικη ή παράλειψη να κάνει κάποιος κάτι που έχει υποχρέωση και η οποία προβλέπεται και τιμωρείται από το νόμο και καταλογίζεται, οφείλεται δηλαδή, σ' αυτόν που την κάνει (Εγκυκλοπαίδεια «Επιστήμη και Ζωή», εκδ. Χατζηϊακώβου Α.Ε., τόμος 9^{ος}).

Εγκληματίας:

Ο κάθε άνθρωπος που θεωρείται δράστης ενός εγκλήματος (ΠΡΩΙΑΣ, Λεξικό Ελληνικής Γλώσσας).

Εγκληματία Μεταχείριση:

Τρόποι και μέσα δράσης που ασκούνται πάνω στον εγκληματία με σκοπό την άσκηση επίδρασης στη συμπεριφορά του και γενικότερα στον τρόπο ζωής του, ώστε να επιτευχθεί η βελτίωσή του και η κοινωνική του αποκατάσταση (Δασκαλάκης Η., Αθήνα-Κομοτηνή, 1985).

Εγκληματικότητα:

Η τάση, η ροπή προς το έγκλημα // η αναλογία των τελούμενων εγκλημάτων (ΠΡΩΙΑΣ, Λεξικό Ελληνικής Γλώσσας).

Εγκληματολογία:

Ο κλάδος ο οποίος έχει ως αντικείμενο έρευνας και μελέτης το φαινόμενο έγκλημα και στις τρεις διαστάσεις του, δηλ. την εγκληματική πράξη, τον εγκληματία και την εγκληματικότητα (Γ. Πανούσης, Αθήνα, 1990).

Ιδρυματισμός:

Σύνδρομο υποτακτικότητας, απάθειας και απώλειας της ατομικότητας που συναντάται σε πολλούς εγκλείστους.

Κοινωνική Εργασία:

Επάγγελμα ανθρωποκεντρικό· επίκεντρο της προσοχής του είναι ο άνθρωπος, όπως αυτός ζει και συμπεριφέρεται μέσα στο φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον· πρωταρχικός της σκοπός είναι το «ευ ζην» του ατόμου ως μέλους της κοινότητας (Χ. Κατσορίδου-Παπαδοπούλου, Αθήνα, 1993).

Κοινωνικές Υπηρεσίες:

Οργανωμένες δραστηριότητες που αναφέρονται στην Κοινωνική Πρόνοια, στην Κοινωνική Ασφάλιση, στη Δημόσια Υγεία, στην Εργατική Προστασία και Εκπαίδευση (Α. Καφαντάρη, Αθήνα, 1987).

Κρατούμενος:

Πρόσωπο εναντίον του οποίου έχει ασκηθεί ποινική δίωξη ή στο οποίο η μήνυση αποδίδει κάποια εγκληματική πράξη (Γ. Πανούσης, Αθήνα, 1990).

Οικογένεια:

Θεσμοποιημένη βιο-κοινωνική ομάδα που απαρτίζεται από ενηλίκους - από τους οποίους δύο τουλάχιστον, μη συγγενείς εξ αίματος και ετερόφυλοι, που έχουν συζευχθεί - και τέκνα, κατιόντες των έγγαμων ενηλίκων [Weston La Barte, (Η. Δημακάκος - Θ. Κυριαζόπουλος, Αθήνα)].

Οικογένεια Ομόαιμη:

Το πρώτο στάδιο οικογένειας όπου οι γαμήλιες ομάδες κατατάσσονται ανάλογα με τις γενιές (Δημακάκος Η., Κυριαζόπουλος Θ., Αθήνα).

Οικογένεια Πουναλουανή

Το σχήμα της οικογένειας που αποκλείει τις σεξουαλικές σχέσεις ανάμεσα στ' αδέρφια (Δημάκος Η. και συν., Αθήνα).

Οικογένεια Ζευγαρωτή:

Το σχήμα της οικογένειας όπου ένα άντρας ζει με μια γυναίκα με τρόπο που η πολυγαμία και η συμπτωματική απιστία μένουν αντρικά προνόμια και η αυστηρή πίστη προνόμιο της γυναίκας (Δημάκος Η. και συν., Αθήνα).

Οικογένεια Μονογαμική:

Το σχήμα της οικογένειας που στηρίζεται στην υπεροχή του άντρα με φανερό σκοπό τη γέννηση των παιδιών με αναμφισβήτητη πατρότητα (Δημάκος Η. και συν., Αθήνα).

Οικογένεια Μονογονεϊκή:

Σχήμα οικογένειας όπου ο ένας από τους δύο συζύγους απουσιάζει για λόγους τυπικά ακούσιους ή εκούσιους (Giddens A., Αθήνα, 1989).

Ποινή:

Κακό που το απειλεί ο νόμος και το επιβάλλει ο δικαστής στο δράστη μιας άδικης πράξης ως εκδήλωση ιδιαίτερης αποδοκιμασίας του από την έννομη τάξη (Χωραφάς Ν., Αθήνα, 1978).

Σωφρονιστικό Δίκαιο:

Κανόνες δικαίου, οι οποίοι ρυθμίζουν την έκτιση των κυρώσεων, αλλά και την οργάνωση των σωφρονιστικών καταστημάτων και το καθεστώς του σωφρονιστικού προσωπικού (Γ. Πανούσης, Αθήνα, 1990).

Σωφρονιστική Επιστήμη:

Κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης και έρευνας την έκτιση των κυρώσεων, με σκοπό την κοινωνική επανένταξη του καταδικασμένου (Γ. Πανούσης, Αθήνα, 1990).

Σωφρονιστικό Κατάστημα:

Τόπος ή ίδρυμα όπου εγκλείεται κάποιος για σωφρονισμό, πειθαρχία // φυλακή (ΠΡΩΙΑΣ, Λεξικό Ελληνικής Γλώσσας).

Φυλακή:

Δημόσιο οίκημα όπου φυλάσσονται οι υπόδικοι ή οι κατάδικοι (ΠΡΩΙΑΣ, Λεξικό Ελληνικής Γλώσσας).

Χωλές Οικογένειες:

Συζυγικές οικογένειες που έχουν διασπαστεί σε δύο τμήματα όχι γιατί οι σύζυγοι δεν επιθυμούν να συζούν, αλλά γιατί μη οικογενειακοί λόγοι τους αναγκάζουν να ζουν χωριστά επί μακρά χρονικά διαστήματα (A. Giddens, Αθήνα, 1989).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. Έγκλημα - Εγκληματικότητα - Εγκληματολογία

Σύμφωνα με τον Πανούση Γιάννη (1990, σελ. 29), το έγκλημα είναι ένα βιοκοινωνικό φαινόμενο, το οποίο έχει καταγραφεί από την αρχή της ιστορικής πορείας της ανθρωπότητας, αλλά η επιστημονική έρευνα και μελέτη γύρω από αυτό άρχισε σχετικά πρόσφατα, καθώς οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες εξελίχθηκαν με ρυθμό βραδύτερο από τις φυσικές επιστήμες.

Η εγκυκλοπαίδεια «Επιστήμη και Ζωή» (τόμος 9^{ος}, σελ. 81) ορίζει το έγκλημα ως «κάθε πράξη άδικη ή παράλειψη να κάνει κάποιος κάτι που έχει υποχρέωση και η οποία προβλέπεται και τιμωρείται από το νόμο και καταλογίζεται, οφείλεται, δηλαδή, σ' αυτόν που την κάνει».

Κατά την άποψη του Πανούση Γιάννη (1990, σελ. 33), το έγκλημα θεωρείται ως φαινόμενο ανομοιογενές με την έννοια ότι οι διάφορες μορφές εγκλημάτων (π.χ. κλοπή, ανθρωποκτονία) διαφέρουν ριζικά μεταξύ τους τόσο από την ποινική άποψη (προστατευόμενο έννομο αγαθό) όσο και από εγκληματολογική άποψη (επικινδυνότητα του δράστη). Παρά τις διαφορές αυτές έχει διαπιστωθεί ότι κοινός παρανομαστής του εγκλήματος είναι η σύγκρουση ανάμεσα στη στάση ενός ατόμου και τους κανόνες της ομάδας μέσα στην οποία κινείται. Η σύγκρουση αυτή εκφράζεται συνήθως με τη μορφή της επίθεσης από το άτομο κατά των αξιών που επιβάλλει το οργανωμένο σύνολο.

Ο ελληνικός ποινικός κώδικας διακρίνει τα εγκλήματα, ανάλογα με τη βαρύτητά τους, σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: α) στα κακουργήματα, β) στα πλημμελήματα και γ) στα πταίσματα. Ο Γιάννης Πανούσης (1990, σελ. 18) αναφέρει πως κατά τον ελληνικό ποινικό κώδικα για τα κακουργήματα απειλείται η ποινή του θανάτου και η κάθειρξη, για τα πλημμελήματα η φυλάκιση και η χρηματική ποινή και για τα πταίσματα η κράτηση και το πρόστιμο. Επίσης κάνει αναφορά για εγκλήματα που στρέφονται είτε κατά του ατόμου είτε κατά του κοινωνικού συνόλου. Τα εγκλήματα που στρέφονται κατά του ατόμου απειλούν την προσωπική του ελευθερία, την τιμή του, την περιουσία του, το γάμο και την οικογένειά του. Τα εγκλήματα που στρέφονται κατά του κοινωνικού συνόλου έχουν σα στόχο τους ή την Πολιτεία, όπως π.χ. η έσχατη προδοσία της χώρας ή την ελεύθερη άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών, όπως π.χ. τα εγκλήματα κατά τις εκλογές ή τη δημόσια τάξη ή το νόμιμα.

Η εγκληματικότητα, κατά τον Γιάννη Πανούση (1990, σελ. 135) συνίσταται στο σύνολο των εγκλημάτων που τελούνται σε μια κοινωνική ομάδα σ' ένα συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Έχει υποστηριχθεί πως σ' ένα δεδομένο περιβάλλον, υπάρχει μια σταθερή ποσότητα εγκληματικότητας και σε κάθε φάση εξέλιξης μιας κοινωνίας αντιστοιχεί μια σταθερή αλληλεξάρτηση των διαφόρων παραγόντων γένεσης του εγκλήματος.

Κατά την άποψη του Πανούση (1990, σελ. 135), η ερμηνεία της εγκληματικότητας για να είναι πλήρης πρέπει να στηρίζεται σε σταθερά και επαληθευμένα δεδομένα. Επιπλέον, τ' αποτελέσματα των στατιστικών έχουν σχετικό χαρακτήρα, γιατί γνωστοποιούν μόνο την εμφανή εγκληματικότητα, δηλαδή αυτή που διαπιστώνεται από τα στοιχεία των ποινικών δικαστηρίων και αυτή που διαπιστώνεται από τα ανάλογα στοιχεία δραστηριότητας της αστυ-

νομίας. Η αφανής εγκληματικότητα, δηλαδή εκείνο το τμήμα που περιλαμβάνει τα εγκλήματα που δεν αποκαλύπτονται ή δεν καταγγέλλονται ποτέ, δεν είναι εύκολο να μετρηθεί, γι' αυτό και χαρακτηρίζεται ως σκοτεινός αριθμός εγκλημάτων.

Ο Γιάννης Πανούσης (1990, σελ. 29) υποστηρίζει πως το φαινόμενο «έγκλημα» αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο με δύο κυρίως όψεις: α) τις κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες διαπράττεται και οι οποίες συχνά ευνοούν το πέρασμα στην πράξη και β) τα κοινωνικά στοιχεία της συμπεριφοράς του εγκληματία. Επειδή, όμως, το φαινόμενο αυτό προσεγγίζεται και ως ένα ατομικό βιοκοινωνικό γεγονός, είναι απαραίτητο να εξεταστούν και οι τρεις άξονες που επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά, δηλαδή η προσωπικότητα, το πολιτισμικό επίπεδο και η κοινωνική οργάνωση. Και για να είναι εφικτή η κατανόηση τόσο των διαφόρων φάσεων της ιστορικής εξέλιξης του φαινομένου «έγκλημα», όσο και της τυπολογίας των εγκληματιών, θεωρείται απαραίτητη μια οριοθέτηση της επιστήμης η οποία μελετάει το φαινόμενο αυτό και ορίζεται ως εγκληματολογία.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Γιάννη Πανούση (1990, σελ. 34), η επιστήμη της εγκληματολογίας εξετάζει τα αίτια του εγκλήματος, καθώς και τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την καλύτερη αντιμετώπισή του. Η εξέταση των αιτίων του εγκλήματος γίνεται:

- α) με τη στατιστική, που καθορίζει το συνολικό αριθμό των εγκλημάτων μιας κοινωνίας, τη συχνότητα της εμφάνισής τους, τον τόπο και το χρόνο που έγιναν, καθώς και την κοινωνική τάξη των δραστών.
- β) με τη βαθύτερη ψυχολογική διερεύνηση κάθε εγκληματία σε συνδυασμό με το κοινωνικό του περιβάλλον.

Επίσης, αναφέρει πως η εγκληματολογία είναι θετική (πραγματική) επιστήμη, εξετάζει το έγκλημα σαν πραγματικό γεγονός, σαν κοινωνικό, βιολογικό και ψυχολογικό φαινόμενο και μελετάει τα αίτιά του και τους τρόπους της σωστής καταπολέμησής του. Επιπλέον, χρησιμοποιεί την παρατήρηση και το πείραμα για να βγάλει τα συμπεράσματά της.

Η εγκληματολογία, σύμφωνα με την άποψη του Γ. Κανάτσιου στο βιβλίο του Γ. Πανούση (1990, σελ. 40), χωρίζεται στους ακόλουθους κλάδους: α) στη γενική ή θεωρητική, που μελετάει τα αίτια της εγκληματικότητας και τα μέσα της πάλης εναντίον της, β) στην εφαρμοσμένη ή πρακτική, που έχει σχέση με την ανακάλυψη των δραστών των εγκλημάτων, με την ψυχολογία των υποκειμένων της ποινικής δίκης και των εγκληματιών και με τη σωστή πρακτική εφαρμογή των ουσιαστικών και ποινικών δικονομικών διατάξεων.

Εν κατακλείδι ο Γ. Πανούσης (1990) αναφέρει πως η εγκληματολογία ως κοινωνική επιστήμη με το συγκεκριμένο αντικείμενο που καταγράφηκε προηγουμένα και με στόχο τη διερεύνηση των αιτιών του εγκλήματος, της προσωπικότητας του δράστη και της αποτελεσματικότητας της αντεγκληματικής ερμηνείας, χρησιμοποιεί ως βασικές μεθόδους έρευνας και ερμηνείας τη μελέτη της εγκληματικότητας, τη μελέτη του εγκληματία και τη μελέτη του εγκλήματος.

2. Ιστορική εξέλιξη της μεταχείρισης του εγκληματία

Στην εγκληματολογία ο όρος «μεταχείριση του εγκληματία», σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 2), σημαίνει τους τρόπους και τα μέσα δράσης πάνω στον εγκληματία με σκοπό την άσκηση επίδρασης στη συμπεριφορά του και γενικότερα στον τρόπο ζωής του, ώστε να επιτευχθεί η βελτίωσή του και η κοινωνική του αποκατάσταση.

Ιστορικά, σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 2), η κοινωνική αντίδραση κατά του εγκληματία πέρασε από τρεις βασικά φάσεις. Η πρώτη, που εκτείνεται μέχρι τη γαλλική επανάσταση, κυριαρχείται από την προσφυγή στην ποινή του θανάτου και στις σωματικές ποινές. Η δεύτερη, που περιλαμβάνει τη χρονική περίοδο από τη γαλλική επανάσταση μέχρι τα μέσα περίπου του 19^{ου} αιώνα, χαρακτηρίζεται από την αντικατάσταση των σωματικών ποινών με τις ποινές τις στερητικές της ελευθερίας. Τέλος, η τρίτη φάση που φτάνει μέχρι σήμερα, είναι εκείνη που κάτω από την επίδραση του αγγλοσαξονικού εμπειρισμού και της ιταλικής θετικής σχολής είδε να γεννιέται η έννοια της «μεταχείρισης» του εγκληματία σε στενή έννοια, ως έννοια διαμετρικά αντίθετη προς εκείνη της τιμωρίας ή της καταστολής, αφού η δεύτερη ενδιαφέρεται για το παρελθόν του εγκληματία, ενώ η πρώτη αποβλέπει αποκλειστικά στο μέλλον του.

A.

Στις πρωτόγονες κοινωνίες, σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 2), που αγνοούσαν τη γραφή διακρίνονται τρεις κατηγορίες πράξεων που διεγείρουν ποινικές αντιδράσεις κατά του δράστη τους. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι πράξεις εκείνες που, κατά τις αντιλήψεις της ομάδας, αποτελούσαν προσβολή κατά του θείου και προκαλούσαν την οργή του. Η θεία οργή θα ξεσπούσε εναντίον ολόκληρης της ομάδας αν αυτή εξακολουθούσε να διατηρεί

τον παραβάτη στους κόλπους της. Για να καταπραυνθεί ο οργισμένος θεός έπρεπε η ομάδα να αποκαθαρθεί από το μίasma του δράστη, είτε με τον φυσικό αφανισμό του, είτε με τον εξοστρακισμό του από την ομάδα. Η αντίδραση κατά του εγκληματία εκδηλώνεται σαν μια μορφή κοινωνικής κάθαρσης. Στην δεύτερη κατηγορία πράξεων ο Δασκαλάκης (1985, σελ. 3) κατατάσσει τις πράξεις εκείνες που στρέφονταν κατά των μελών της οικογένειας του δράστη. Οι πράξεις αυτές, όσο βαριές κι αν ήταν, δεν αντιμετωπιζονταν ποτέ με θάνατο, γιατί η οικογένεια, έχοντας ήδη χάσει ένα μέλος της, το θύμα, δεν ήταν διατεθειμένη να αποστερηθεί των υπηρεσιών ενός ακόμη μέλους της, του δράστη. Γι' αυτό, η κοινωνική αντίδραση κατά του δράστη εκδηλώνεται με την έκφραση της περιφρόνησης της οικογένειας προς τον δράστη.

Τέλος, στην τρίτη κατηγορία ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 3) κατατάσσει τις πράξεις που επέφεραν βλάβη σε μέλη άλλης οικογένειας από εκείνη του δράστη, π.χ. φόνος, κλοπή κ.ά. Οι πράξεις αυτές εξέθεταν το δράστη στην εκδίκηση του θύματος ή της οικογένειάς του, δεν θεωρούνταν, όμως, ότι στρέφονταν εναντίον όλης της ομάδας· αποτελούσαν ιδιωτική διαφορά μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων οικογενειών.

Με την εγκαθίδρυση κεντρικής εξουσίας, κατά τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 4), και την παγίωση της πολιτικής οργάνωσης των κοινωνιών παρατηρείται υποκατάσταση της δημόσιας ποινής από την ιδιωτική. Η πολιτική εξουσία θέλοντας να έχει το μονοπώλιο της θεσμικής βίας, δεν μπορούσε να ανεχθεί την άσκηση από ιδιώτες ενός δικαιώματος αυτοδικίας. Τους αφείρεσε, λοιπόν, το δικαίωμα της αντεκδίκησης και ανέλαβε να το ασκεί αυτή για λογαριασμό τους. Έτσι, με την ανάπτυξη της κεντρικής εξουσίας εμφανίζεται η έννοια του εγκλήματος, όπως ισχύει και σήμερα, δηλαδή σαν πράξη που στρέφεται κατά της ολότητας και αντιμετωπίζεται με κυρώσεις δημόσιου χαρακτήρα.

B.

Στις πολιτικά οργανωμένες κοινωνίες, σύμφωνα με την άποψη του Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 4), το έγκλημα θεωρείται ως προσβολή της βούλησης του κυρίαρχου οργάνου της πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας και τιμωρείται από αρμόδια κρατικά όργανα «εξ ονόματος» του κυρίαρχου οργάνου. Έτσι, το έγκλημα συνδέεται αναπόσπαστα με την πολιτική οργάνωση της κοινωνίας.

Συνεχίζοντας ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 4) παρατηρεί πως ανεξαρτήτως των διαφοροποιήσεων που υπάρχουν στην ποινική αντίδραση ανάλογα με τη δομή της εξουσίας, για μια μακρά περίοδο της ιστορίας του ανθρώπου που φτάνει μέχρι τον 18^ο αιώνα, στο ποινικό σύστημα των κοινωνιών δεσπόζουν οι σωματικές ποινές και η ποινή του θανάτου και κατά δεύτερο λόγο οι χρηματικές ποινές. Η στέρηση της ελευθερίας ήταν άγνωστη σαν ποινή. Τα διάφορα κάτεργα στα οποία φυλάσσονταν οι κατάδικοι κάτω από φοβερές συνθήκες διαβίωσης δεν απέβλεπαν στο να πλήξουν τον εγκληματία στο αγαθό της ελευθερίας του. Η στέρηση της ελευθερίας ήταν αναγκαίο μέσο για την επιδίωξη άλλου σκοπού που απέβλεπε στην αξιοποίηση της εργατικής δύναμης του καταδίκου σε περιπτώσεις καταδίκης σε καταναγκαστική εργασία στα δημόσια έργα, στα μεταλλεία ή στις γαλλέρες. Πέρα, όμως, από τις περιπτώσεις αυτές, τον κανόνα αποτελούσαν οι σωματικές ποινές και κυρίως η ποινή του θανάτου, της οποίας γινόταν ευρύτατη χρήση.

Γ.

Η αντίδραση εναντίον αυτού του ποινικού συστήματος τοποθετείται στο δεύτερο ήμισυ του 18^{ου} αιώνα. Συμπίπτει, δηλαδή, με την αντίδραση κατά της απόλυτης εξουσίας του Μονάρχη, πράγμα που αποτελεί πρόσθετη απόδειξη της πολιτικής φύσης του ποινικού φαινομένου. Σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 5), είναι η εποχή των μεγάλων ανακατατάξεων των οικονομι-

κών, κοινωνικών και πολιτικών δομών. Μέσα σε αυτό το κλίμα και κάτω από την επίδραση των έργων των φιλοσόφων του Διαφωτισμού ένας νέος Ιταλός οικονομολόγος ο Cesare Beccaria παρουσιάζει το πασίγνωστο έργο του "Περί των εγκλημάτων και ποινών», με το οποίο ασκεί μια οξύτατη κριτική κατά του ποινικού συστήματος που ίσχυε τότε και προτείνει τη ριζική μεταβολή του. Οι ιδέες του Beccaria άσκησαν τεράστια επίδραση και αποτέλεσαν τη βάση μιας σχολής σκέψης στον τομέα του ποινικού δικαίου που ονομάζεται σήμερα κλασική σχολή του ποινικού δικαίου.

Το ποινικό σύστημα της κλασικής σχολής εκφράζει (χ.χ., σελ 18) την ιδεολογία της ανερχόμενης αστικής τάξης και πλάθει την εικόνα του ανθρώπου έτσι που να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες της τάξης αυτής. Ο άνθρωπος θεωρείται ελεύθερος από τη φύση του και για να μπει στην κοινωνία συνάπτει το κοινωνικό συμβόλαιο. Πάνω σε αυτές τις αντιλήψεις στηρίζει η κλασική σχολή το δικαίωμα της πολιτείας να επιβάλλει ποινές. Ο εγκληματίας είναι το άτομο εκείνο που παραβιάζει το κοινωνικό συμβόλαιο, το οποίο ελεύθερα έχει συνάψει. Άρα, το έγκλημα είναι για τον άνθρωπο απόρροια ελεύθερης επιλογής, η δε ποινή αποτελεί κύρωση της κακής χρήσης της ελευθερίας. Για ν' αποτραπεί ο άνθρωπος από τον πειρασμό του εγκλήματος πρέπει η ποινή να είναι πολύ αυστηρή και άμεση η επιβολή της, ώστε να αποτελεί ισχυρό αντικίνητρο στην τέλεση του εγκλήματος. Έτσι, ο κύριος σκοπός της ποινής είναι ο εκφοβισμός. Αργότερα, στο πρώτο ποινικό σύστημα της κλασικής σχολής υπεισέρχεται και η μεταφυσική με τις απόλυτες θεωρίες του Kant και σαν σκοπός της ποινής αναγνωρίζεται και η αποκατάσταση του εγκληματικού κακού με άλλο ισάξιο. Με την ανταπόδοση συνδέεται και η θρησκευτική αντίληψη περί εξιλέωσης και μετάνοιας κι έτσι συμπληρώνεται το κλασικό τρίπτυχο των σκοπών της ποινής.

Δ.

Ο 19^{ος} αιώνας είναι ο αιώνας που θριαμβεύει η θετική παρατήρηση. Σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 9), δημιουργείται ένα πνεύμα απόλυτης εμπιστοσύνης στις δυνατότητες των θετικών επιστημών. Αυτό είχε επίδραση και στις επιστήμες με αντικείμενο τον άνθρωπο. Οι τάσεις αυτές δεν αργούν να διεισδύσουν και στον χώρο των ποινικών επιστημών και να εκδηλωθούν με την ίδρυση της ιταλικής θετικής εγκληματολογικής σχολής, ιδρυτές της οποίας είναι ο Cesare Lombroso, ο Enrico Ferri και ο Garofalo.

Κατά τη σχολή αυτή, όπως αναφέρει ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 10), το έγκλημα είναι συνέπεια επίδρασης πάνω στο άτομο διαφόρων παραγόντων, στους οποίους το άτομο δεν μπορεί να αντισταθεί. Στην έννοια της ατομικής ευθύνης η θετική σχολή υποκαθιστά την έννοια της κοινωνικής ευθύνης, που στηρίζεται στην επικινδυνότητα του δράστη. Ο δράστης πρέπει να υποβληθεί σε ένα μέτρο ειδικής μεταχείρισης, γιατί η πράξη του αποτελεί σύμπτωμα επικίνδυνης προσωπικότητας για την κοινωνική συμβίωση. Έτσι, η ποινή δεν έχει χαρακτήρα ηθικής αποδοκιμασίας, αλλά χαρακτήρα άμυνας του κοινωνικού συνόλου έναντι της επικινδυνότητας του δράστη.

Ε.

Κατά τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 11) η σύγκρουση μεταξύ κλασικής και θετικιστικής σχολής έδωσε λαβή σε μια συμβιβαστική λύση που υλοποιείται με τις αρχές της λεγόμενης εκλεκτικής σχολής. Η σχολή αυτή επιχειρεί μια σύνθεση των αρχών της κλασικής και θετικιστικής σχολής. Διατηρεί τις έννοιες της ευθύνης και της ποινής, κάνοντας, όμως, σαφή διάκριση μεταξύ ηθικής και ποινικής ευθύνης. Η πρώτη στηρίζεται στο «ατομικό δύνασθαι», η δεύτερη στη δυνατότητα συμμόρφωσης στο δίκαιο του μέσου ανθρώπου. Πα-

ράλληλα, εισάγει και την έννοια της επικινδυνότητας του δράστη, η οποία αντιμετωπίζεται με την επιβολή μέτρου ασφαλείας.

Συνεχίζοντας ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 11) σημειώνει πως η σχολή αυτή εισάγει το δυαδικό σύστημα κυρώσεων. Αν ο δράστης είναι ακαταλόγιστος, αλλά κριθεί επικίνδυνος, τότε θα απαλλαγεί της ποινής, θα του επιβληθεί όμως μέτρο ασφαλείας. Αν είναι καταλογιστός και επικίνδυνος, τότε εκτός από την ποινή θα του επιβληθεί και μέτρο ασφαλείας. Η σχολή αυτή καθιερώθηκε στους Ποινικούς Κώδικες των διαφόρων χωρών των αρχών του 20ού αιώνα και υιοθετήθηκε και στην Ελλάδα από τον Κώδικα του 1950.

ΣΤ.

Την επαύριο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έκανε την εμφάνισή της η σχολή της Νέας Κοινωνικής Άμυνας. Σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 12) έχει ως βασική μέριμνα την εγγύηση της ατομικής ελευθερίας και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Γι' αυτό το κίνημά της ονομάζεται κίνημα για μια ανθρωπιστική αντεγκληματική πολιτική.

Η σχολή αυτή, όπως αναφέρει ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 12), εκφράστηκε με δύο ρεύματα. Το πρώτο με εμπνευστή τον Ιταλό Grammatica ήταν πολύ ρηξικέλευθο και ακραίο. Δίδασκε την κατάργηση του ποινικού δικαίου. Ο αγώνας κατά του εγκλήματος έπρεπε να γίνει με κανόνες κοινωνικής υγιεινής και όχι με νομικούς κανόνες. Ο εξτρεμισμός των θέσεων του Grammatica δεν επέτρεψε στις ιδέες αυτές να έχουν μεγάλη απήχηση. Αντίθετα, οι μετριοπαθέστερες θέσεις του Γάλλου Mars AnceI, όπως αναφέρει ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 12), είχαν μεγάλη απήχηση, έτσι ώστε το όνομά του δεσπόζει σήμερα στη σχολή της Νέας Κοινωνικής Άμυνας και οι ιδέες του εκφράζουν ολόκληρο το κίνημα.

Κατ' αυτές, όπως αναφέρονται από τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 12), το ποινικό δίκαιο επιβάλλεται να διατηρηθεί ως εγγυητής της ατομικής ελευθερίας, αλλά πρέπει να απονομικοποιηθεί μέχρι ενός σημείου, να γίνει πιο εύπλαστο, να πάψει να είναι δογματικό. Στόχος της μεταχείρισης του εγκληματία είναι η επανακοινωνικοποίησή του, ώστε να μπορέσει να ζήσει σε αρμονία με το κοινωνικό του περιβάλλον. Για να επιτευχθεί αυτή, πρωταρχική προϋπόθεση είναι η γνώση και η κατανόηση της προσωπικότητας του εγκληματία.

Z.

Ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 13) σημειώνει πως κατά την εξέλιξη της ιστορίας ο εγκληματίας έγινε αντικείμενο ενός πλήθους τρόπων μεταχείρισης που εκτείνονται σε μια κλίμακα μεθόδων από τις πιο τιμωρητικές, που αποβλέπουν στο να επιφέρουν υλική δεινοπάθεια και ηθική μείωση, μέχρι τις πιο φιλελεύθερες που αποσκοπούν στην άσκηση θεραπευτικής και παιδαγωγικής αγωγής στον δράστη του εγκλήματος.

Επίσης, ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 14) αναφέρει πως στις διάφορες ιστορικές φάσεις και από κοινωνία σε κοινωνία παρατηρούνται μεταλλαγές και διακυμάνσεις στους τρόπους μεταχείρισης του εγκληματία, έτσι ώστε αυστηρότητα και επιείκεια να εμφανίζονται στο προσκήνιο της ιστορίας περιοδικά κατ' ακανόνιστα κυκλικά κύματα.

Οι παρατηρήσεις αυτές οδηγούν τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 15) σε κάποιες διαπιστώσεις. Η κοινωνική αντίδραση κατά του εγκληματία δεν προσδιορίζεται κατά το περιεχόμενό της από το φυσικό ένστικτο της εκδίκησης, που ενυπάρχει στη φύση του ανθρώπου, όπως υποστήριξαν ορισμένοι συγγραφείς. Αν συνέβαινε αυτό, τότε η αντίδραση κατά του εγκληματία θα εκδηλωνόταν πάντοτε κάτω από το πρίσμα της εχθρότητας. Όμως, αυτό ίσχυε μόνο σε ορισμένες ιστορικές περιόδους. Έτσι, προκύπτουν δύο συμπεράσμα-

τα: Πρώτον, ότι, όπως το έγκλημα δεν είναι προϊόν βιολογικών παραγόντων, έτσι και η αντίδραση σε αυτό δεν προσδιορίζεται από τέτοιους παράγοντες, όπως είναι το ένστικτο της αντεκδίκησης. Δεύτερον, αφού η κοινωνική αντίδραση κατά του εγκληματία ποικίλει κατά περιεχόμενο και κατ' ένταση στο χρόνο, σημαίνει ότι δεν προσδιορίζεται από ένα και μόνο σταθερό παράγοντα, αλλά από πολλούς σε αλληλοσυσχετισμό και αλληλεπίδραση ευρισκόμενους. Όπως το έγκλημα δεν είναι αποτέλεσμα ενός μοναδικού παράγοντα, το ίδιο συμβαίνει και με την αντίδραση σε τούτο.

Μέσα από τις διάφορες φάσεις που πέρασε η μεταχείριση του εγκληματία έφτασε στη σημερινή της μορφή, την κατάσταση που επικρατεί στη σύγχρονη εποχή όπου το έγκλημα είναι ένα καθημερινό φαινόμενο. Παρακάτω αναλύεται η σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση.

3. Σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση

Σύμφωνα με τον Γ. Πανούση (1990, σελ. 141), στο σύγχρονο κόσμο παρατηρείται ότι οι διανθρώπινες, αλλά και οι κοινωνικές σχέσεις είναι σχέσεις σύγκρουσης και όχι σχέσεις συναίνεσης. Στην εγκληματικότητα το μοντέλο συναίνεσης αντιπροσωπεύεται από τον θετικισμό (αλληλεπίδραση παραγόντων, όπως παρουσιάζονται και όπως αξιολογούνται από έναν «ουδέτερο» ερευνητή-εγκληματία με περίπλοκο βιογενετικό και κοινωνικο-πολιτισμικό φορτίο, το οποίο αποτελεί αιτία ανισοτήτων), ενώ το μοντέλο σύγκρουσης από μια δυναμική φαινομενολογική προσέγγιση (επανακαθορισμός της κοινωνικής πραγματικότητας από έναν ερευνητή που παίρνει θέση - αναζήτηση της οντολογικής ισότητας των ανθρώπων μέσα από τις αντιπαραθέσεις).

Σε σχέση με τα κοινωνικά δεδομένα ο Γ. Πανούσης (1990, σελ. 141) αναφέρει πως στις βιομηχανικές κοινωνίες με φιλελεύθερο πολίτευμα τα εγκλήματα αυξάνουν και στις κοινωνίες με σοσιαλιστικό πολίτευμα προέχουν τα εγκλήματα απάτης κατά του κράτους και διαφθοράς. Στις αναπτυσσόμενες χώρες στις μεν αγροτικές περιοχές η εγκληματικότητα παραμένει χαμηλή, στις δε αστικές αυξάνει ραγδαία η νεανική παραβατικότητα.

Στις κοινωνίες όπου υπάρχει αρμονία στις ηθικές αξίες, τις παραδόσεις και τους νόμους, διαπιστώνεται από τον Γ. Πανούση (1990, σελ. 142) μικρή εγκληματικότητα, ενώ ενισχύεται η άποψη ότι ο τρόπος αντίδρασης της κοινωνίας σε ένα είδος συμπεριφοράς συχνά επιτείνει την εγκληματική δράση αντί να την περιορίζει ή να την εξαλείφει.

Η σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση υποστηρίζει ακόμα ότι κάθε εγκληματική πράξη είναι αποτέλεσμα μιας σειράς κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων, από τους οποίους μερικές φορές ο ένας παίζει τον πρωταρχικό ρόλο. Ωστόσο, η ουσία του εγκληματικού φαινομένου συνοψίζεται στο

ότι οι βιολογικοί, ψυχολογικοί ή κοινωνιολογικοί παράγοντες, όσο νοσηροί και αν είναι, από μόνοι τους δε μετουσιώνονται σε ειδικούς εγκληματογενείς παράγοντες παρά μόνο στο μέτρο που αλληλεπιδρούν στο επίπεδο των σχέσεων ανάμεσα στο δράστη και στο θύμα.

Ο εγκληματίας, κατά τον Γ. Πανούση (1990, σελ. 142), σε σχέση με το κοινωνικά προσαρμοσμένο άτομο του οποίου η προσωπικότητα έχει οργανωθεί κατά τρόπο που του επιτρέπει να μην παραβιάζει τους κανόνες της κοινής συμβίωσης, δεν μπορεί να συγκρατήσει τις ορμές του και παρασύρεται σε πράξεις κοινωνικά αποδοκιμασίες. Έτσι εξηγείται, άλλωστε, το ότι σε ανάλογες περιπτώσεις και με όμοια βιολογικά ή κοινωνικοοικονομικά δεδομένα ένα άτομο θα αντιδράσει κατά τρόπο κοινωνικά αποδεκτό, ενώ ένα άλλο θα περάσει στην εγκληματική πράξη. Το πρώτο ελέγχει τις ορμές τους, ενώ το δεύτερο υπέκυψε σ' αυτές λόγω διαφορετικής δόμησης της προσωπικότητάς του.

Τέλος, ο Γ. Πανούσης (1990, σελ. 142) συμπεραίνει ότι στη σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση μόνο μέσα από μια πολυκλαδική μελέτη των κοινωνικών δομών και των ψυχολογικών σχέσεων των μελών της κοινωνίας, όπως αυτές έχουν βιωθεί από το συγκεκριμένο άτομο μπορεί η Εγκληματολογία να προσεγγίσει το φαινόμενο έγκλημα. Γι' αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ερευνηθούν οι παράγοντες που ωθούν έναν άνθρωπο στο έγκλημα, κάτι που αναφέρεται διεξοδικά στο επόμενο υποκεφάλαιο.

4. Παράγοντες που ωθούν στο έγκλημα

Ο Γ. Πανούσης (1990, σελ. 114) αναφέρει πως το έγκλημα, όπως κάθε κοινωνικό φαινόμενο είναι προϊόν πλήθους παραγόντων, οι οποίοι και μπορούν να χωριστούν σε τρεις γενικές κατηγορίες: παράγοντες φυσικού περιβάλλοντος, παράγοντες κοινωνικού περιβάλλοντος και παράγοντες ατομικούς.

Το φυσικό περιβάλλον πρωταρχικά, περιλαμβάνει το εξωτερικό (φυσικό) πλαίσιο μέσα στο οποίο ζει και κινείται ένα άτομο (εποχή, κλίμα, διαμόρφωση εδάφους, ραδιενέργεια, ατμοσφαιρική πίεση) και άλλους γεωφυσικούς παράγοντες που είναι δυνατόν να επενεργούν στην ψυχοσωματική υγεία του ατόμου.

Στατιστικά στοιχεία, σύμφωνα με τον Γ. Πανούση (1990, σελ. 114), φανερώνουν ότι τα εγκλήματα κατά του προσώπου έχουν τη μεγαλύτερη συχνότητα στα μεσημβρινά κλίματα, ενώ κατά της περιουσίας είναι συχνότερα στα βόρεια κλίματα. Έχει, επίσης, παρατηρηθεί ότι οι ανθρωποκτονίες, τα τραύματα και οι βιασμοί διαπράττονται συνήθως το καλοκαίρι όπως επίσης και τα εγκλήματα κατά των ηθών, γεγονός που οφείλεται στο ότι τους καλοκαιρινούς μήνες η γενετήσια ορμή είναι εντονότερη λόγω της απότομης μεταβολής της θερμοκρασίας κατά τη μεταβατική περίοδο από το χειμώνα προς την άνοιξη.

Σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 22), οι μέρες της εβδομάδας κατά τις οποίες παρατηρείται η μεγαλύτερη συχνότητα εγκλημάτων είναι κατά σειρά οι ακόλουθες: Σάββατο, Τρίτη, Τετάρτη, Παρασκευή, Δευτέρα, Πέμπτη και Κυριακή, ενώ οι ώρες που έχουν τελεσθεί μέχρι στιγμής τα περισσότερα εγκλήματα είναι μεταξύ 9 μ.μ. - 12 μ.μ., ενώ ελάχιστα σημειώνονται κατά τις πρωινές ώρες.

Όσον αφορά το περιβάλλον της υγιεινής στάθμης, δηλαδή τους όρους της διατροφής, της κατοικίας, της πυκνότητας του πληθυσμού και γενικά όρους

στους οποίους γεννάται και αναπτύσσεται το άτομο, ο Γ. Πανούσης (1990, σελ. 114) σημειώνει τα εξής: «Στην πόλη ο αριθμός των εγκληματικών ενεργειών είναι πολύ μεγαλύτερος απ' ό τι στην ύπαιθρο. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι η υποκατάσταση του ρόλου των ηθικών αξιών από την υλική αντίληψη-αξιολόγηση της ζωής, είναι εντονότερη στην πόλη απ' ό τι στην ύπαιθρο».

Εντονότερη επίσης είναι στην πόλη, σύμφωνα με τον Γ. Πανούση (1990, σελ. 115), η βάρβαρη χρήση της τεχνολογίας και η τυποποίηση των ανθρώπων στο καταναλωτικό πρότυπο με «πλαστές» ανάγκες, η εύκολη ικανοποίηση των οποίων προκαλεί τον σύντομο κορεσμό και την αναζήτηση συνεχώς εναλλασσόμενων εμπειριών. Η δυνατότητα ενεργούς συμμετοχής στον κοινωνικό και δημόσιο βίο της υπαίθρου παρέχεται ευκολότερα στα μέλη της που έτσι αναπτύσσουν καλύτερα την προσωπικότητά τους και οργανώνουν το βίο τους.

Αντίθετα, συνεχίζει ο Γ. Πανούσης (1990, σελ. 115), η αλλοίωση της ανθρώπινης προσωπικότητας, η οποία συντελείται στις πόλεις με την μαζοποίηση των ανθρώπων, συνθλίβει τον άνθρωπο μέσα σ' αυτήν την ασημαντότητα-ανωνυμία. Με τον γιγαντισμό από τον οποίο πάσχουν οι πόλεις μας, έχει εκλείψει η νοηματική κοινωνία των ανθρώπων κι έχει χαθεί ο οικογενειακός, συγγενικός, επαγγελματικός ρόλος του καθένα. Οι προσανατολισμοί των κατοίκων της πόλης γίνονται πλέον τυποποιημένοι ωφελιμιστικά και προσαρμοσμένοι στις έντονες διερεθίσεις που απαιτεί ο ταχύτερος ρυθμός ζωής.

Αυτός, λοιπόν, ο αποσπασματικός και ωφελιμιστικός χαρακτήρας των διαπροσωπικών σχέσεων που κυριαρχούν στην πόλη, σχέσεων που διακρίνονται από το επιπόλαιο, το παροδικό, το μεταβατικό, το παραδοσιακά αποχρωματισμένο και το φευγαλέο» είναι, κατά τον Γ. Πανούση (1990, σελ. 116), ο σημαντικότερος παράγοντας της ατομικής αποδιοργάνωσης που με τη σειρά

της ευνοεί την εμφάνιση αντικοινωνικών συμπτωμάτων και εγκληματικής συμπεριφοράς.

Όσον αφορά το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο περιέχονται ειδικότερα οι πνευματικοί, πολιτικοί, πολιτιστικοί και οικονομικοί όροι, ο βαθμός ανάπτυξης των κοινωνικών ομάδων και η διάρθρωση αυτών, ο Γ. Πανούσης (1990, σελ. 117) σημειώνει τα εξής: «Το κοινωνικό περιβάλλον με όλα τα αταβιστικά γνωρίσματά του, τα αποτυπωμένα στα ήθη, τα έθιμα, τις θρησκευτικές παραδόσεις και τις ηθικές ιδέες είναι ο αληθινός πρωτουργός της εγκληματολογίας. Η παραδοσιακή κοινωνική οργάνωση, οι οικονομικοί, πολιτιστικοί, κοινωνικοί όροι και η ιεράρχηση των αξιών, έχουν μια τέτοια αλληλεξάρτηση με τους νόμους και την ατομική θέληση, ώστε πολλοί να υποστηρίζουν ότι η «αλλοίωση» ενός και μόνο παράγοντα από τους πρώτους να συμπαρασύρει και την ισορροπία δεύτερων.

Επιπλέον, συνεχίζει ο Πανούσης (1990, σελ. 118), η έλλειψη προσαρμογής ή η κακή προσαρμογή στο περιβάλλον που συχνά οφείλεται στην ανεπαρκή κοινωνικοποίηση, στη διάλυση της οικογένειας, στη νόθο γέννηση, στο διαζύγιο, στους δυσμενείς όρους κατοικίας, στην ανεργία, στην ελλιπή υγιεινή και κοινωνική ασφάλιση, στην υποαπασχόληση και στην οικονομική δυσπραγία, στα μέσα ενημέρωσης, στο μιμητισμό, στις απομονωμένες ομάδες (μετανάστες, πρόσφυγες), είναι γενικά παράγοντες που ωθούν στην εγκληματική και αντικοινωνική συμπεριφορά.

Όσον αφορά τέλος τις προσπάθειες που γίνονται για να αποδειχτεί το έμφυτο στοιχείο του εγκληματικού χαρακτήρα, τόσο ο Πανούσης (1990, σελ. 36), όσο και ο Δασκαλάκης (1985, σελ. 25), υποστηρίζουν μια κληρονομική φύση της ροπής προς το έγκλημα, που συνήθως οφείλεται σε χρωμοσωμική ανωμαλία ή εγκληματική ιδιοσυστασία, δηλαδή, μια κατάσταση προδιάθεσης,

όπου το κληρονομικό και το επίκτητο συνδυάζονται. Ωστόσο, πολύ συχνά τα εγκλήματα που διαπράττονται αποτελούν εκδήλωση της ψυχοπαθολογικής κατάστασης ορισμένων ατόμων, που αδυνατούν τη στιγμή της διάπραξης του εγκλήματος να έχουν επίγνωση του αδίκου ή τον έλεγχο των πράξεών τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την παρέμβαση της Δικαιοσύνης. Η πολιτεία με τη σωφρονιστική πολιτική που εφαρμόζει προσπαθεί να πατάξει την εγκληματικότητα. Το επόμενο μέρος αναφέρεται στη σωφρονιστική επιστήμη.

ΜΕΡΟΣ Β΄

1. Περί σωφρονιστικής επιστήμης

Σωφρονιστική, σύμφωνα με τον Γ. Πανούση (1990, σελ. 136), είναι ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης και έρευνας την έκτιση των κυρώσεων, με σκοπό την κοινωνική επανένταξη του καταδικασμένου.

Σκοπός της εκτέλεσης των κυρώσεων, σύμφωνα με τον Γιάννη Πανούση (1990, σελ. 136), είναι η κοινωνική αναπροσαρμογή και η βελτίωση της προσωπικότητας των κρατουμένων. Ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται με τη μεταχείριση του εγκληματία με τέτοιο τρόπο ώστε να επηρεαστεί η συμπεριφορά και γενικότερα ο τρόπος ζωής του και έτσι να επανακοινωνικοποιηθεί και να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό σύνολο.

Όσοι καταδικάζονται σε έκτιση μιας κύρωσης εισάγονται σε ιδρύματα, τα οποία είναι είτε φυλακές ή σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων, είτε καταστήματα θεραπείας ή ιδρύματα αγωγής ανηλίκων. Όπως αναφέρει ο Γ. Πανούσης (1990, σελ. 137), ο καθορισμός του σωφρονιστικού καταστήματος, στο οποίο θα εισαχθεί ο κατάδικος για την έκτιση της ποινής του, μετά την ανέκλιτη καταδικαστική απόφαση, καθορίζεται από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης και η οποία λαμβάνει υπόψη: α) τα πορίσματα της ψυχοβιολογικής εξέτασης (στην οποία υποβάλλεται υποχρεωτικά ο καταδικασμένος σε στερητική της ελευθερίας ποινή άνω του έτους ή σε μέτρα ασφαλείας, β) το έγκλημα που έχει διαπράξει, γ) την ηλικία του, δ) την προσωπικότητά του κ.ο.κ.

Ο Γ. Πανούσης (1990, σελ. 137), αποκαλεί σωφρονιστικό σύστημα τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται η ζωή στα διάφορα καταστήματα και τον

διακρίνει σε κοινοβιακό, απομονωτικό, μεικτό και προοδευτικό, οι οποίοι αναλύονται ως εξής:

α) Κοινοβιακό: Όπως αναφέρει ο Πανούσης (1990, σελ. 137) είναι το σύστημα όπου όλοι οι κατάδικοι βρίσκονται μέρα-νύχτα σε συνεχή επαφή και επικοινωνία. Το βασικό πλεονέκτημα του συστήματος αυτού είναι οικονομικής φύσεως. Ο τρόπος δηλαδή οικοδόμησης φυλακών όπου εφαρμόζεται το κοινοβιακό σύστημα είναι λιγότερο δαπανηρός απ' ό,τι θα ήταν η ανέγερση φυλακών με ατομικά κελιά. Από σωφρονιστικής απόψεως, με το σύστημα αυτό είναι δυνατό να οργανωθεί η ζωή της κοινότητας των κρατουμένων κατά το υπόδειγμα της κοινωνίας, να μην αποκόπτονται δηλαδή οι κρατούμενοι από τις ομαλές κοινωνικές σχέσεις.

Σύμφωνα όμως με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 51), η κοινή συμβίωση των καταδίκων παρουσιάζει και σοβαρά μειονεκτήματα. «Ο συγχρωτισμός επικίνδυνων εγκληματιών με αρχάριους και περιστασιακούς εγκληματίες ευνοεί την διαφθορά των δευτέρων από τους πρώτους. Ακόμα η συμβίωση των κρατουμένων και η αλληλεγγύη που αναπτύσσεται μεταξύ τους ευνοεί την οργάνωση αποδράσεων ή και στάσεων». Σήμερα, αναφέρει ο Γ. Πανούσης (1990, σελ. 137), με την ταξινόμηση των κρατουμένων σε σωφρονιστικές κατηγορίες και την κατανομή τους σε ομάδες, τα μειονεκτήματα του κοινοβιακού συστήματος σχεδόν εξαλείφονται, αφού τα άτομα που ζουν από κοινού και παρουσιάζουν ομοιογένεια επικινδυνότητας δεν κινδυνεύουν να διαφθαρούν από άλλους εγκληματίες.

β) Απομονωτικό: Είναι το σύστημα, όπου ο κατάδικος ζει απομονωμένος στο κελί του μέρα-νύχτα. Το σύστημα αυτό χαρακτηρίζεται από πλήρη

απουσία επικοινωνίας μεταξύ των κρατουμένων. Τα μειονεκτήματα που παρουσιάζει το απομονωτικό σύστημα είναι όπως αναφέρει ο Πανούσης σοβαρά: είναι πολύ δαπανηρό σ' ότι αφορά την κατασκευή και διαμόρφωση φυλακών, δεν επιτρέπει την οργάνωση της εργασίας των κρατουμένων παρά μόνο σε ατομικό επίπεδο, ενώ το σοβαρότερο μειονέκτημα είναι ότι έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την ιδέα της κοινωνικής προσαρμογής του κρατουμένου, θέτοντας παράλληλα σε κίνδυνο την σωματική και ψυχική του υγεία.

γ) **Μεικτό:** Σύμφωνα με τον Πανούση (1990, σελ. 137), μεικτό είναι το σύστημα κατά το οποίο ο κρατούμενος την ημέρα εργάζεται και τρώει με τους συγκρατούμενους του, αλλά τη νύχτα απομονώνεται σε ατομικό κελί. Οπωσδήποτε το σύστημα αυτό είναι λιγότερο επιβλαβές για την ψυχική υγεία του κρατουμένου απ' ότι το απομονωτικό σύστημα, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι η πνευματική κατάστασή του δεν εκτίθεται σε κίνδυνο κάτω απ' αυτό το σύστημα.

δ) **Προοδευτικό:** Είναι το σύστημα κατά το οποίο σε μια πρώτη περίοδο υπάρχει απομόνωση του κρατούμενου μέρα-νύχτα, σε μια δεύτερη περίοδο εργάζεται μαζί με άλλους την ημέρα και απομονώνεται τη νύχτα, και σε μια τρίτη περίοδο απολαμβάνει μέτρα πιο ελεύθερης μεταχείρισης.

Κατά τον Πανούση (1990, σελ. 137), το προοδευτικό σύστημα έχει ως σκοπό την αποφυγή του απότομου περάσματος από το καθεστώς της πλήρους ελευθερίας στο καθεστώς της πλήρους απόλαυσης της ελευθερίας με τη λήξη της ποινής.

Όπως αναφέρει ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 54), «επιχειρεί μια κλιμάκωση του χρόνου της εκτέλεσης της ποινής σε διάφορες φάσεις στα-

διακής ελάφρυνσης των όρων κράτησης». Το πέραςμα από τη μια φάση στην άλλη εξαρτάται από το αν ο κρατούμενος εμφανίσει με τη συμπεριφορά του ενδείξεις βελτίωσης, συναίσθημα ευθύνης, συνεργασίας, χωρίς να αποκλείεται ο υποβιβασμός του σε καθεστώς προηγούμενης φάσης, σε περίπτωση που η διαγωγή του κριθεί αντάξια αυτού του υποβιβασμού.

Σκοπός της σωφρονιστικής πολιτικής, σύμφωνα με τον Πανούση (1990, σελ. 138), δηλαδή των μεθόδων μεταχείρισης του εγκληματία πρέπει να είναι:

- η φιλελευθεροποίηση και ο εξανθρωπισμός του υπάρχοντος σωφρονιστικού συστήματος.
- η αποφυλακοποίηση του συστήματος έκτισης κυρώσεων, δηλαδή επιβολή κυρώσεων που θα υποκαθιστούν τη στερητική της ελευθερίας ποινή με άλλα μέτρα, όπως π.χ. παροχή εργασίας στην κοινότητα, υπό όρους απόλυση.

Ο σωφρονιστικός κώδικας, όπως αναφέρεται στην Εισηγητική Έκθεση της επιτροπής σύνταξής του, καθιερώνει τις βασικές θέσεις της σύγχρονης σωφρονιστικής επιστήμης και αντεγκληματικής πολιτικής μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων και ειδικών συνθηκών της ελληνικής πραγματικότητας, χωρίς αυτή η πραγματικότητα να αποτελεί τροχοπέδη στη θέσπιση ορισμένων καινοτομιών επιστημονικά θεμελιωμένων και ήδη δοκιμασμένων με επιτυχία σε άλλες χώρες. Ο σωφρονιστικός κώδικας παρέχει ακόμα τις αναγκαίες ρυθμίσεις για να κινηθεί η εκτελεστική λειτουργία ορθολογικά, σύμφωνα με τις σύγχρονες αξιώσεις και κατευθύνσεις για την ποιοτική αναβάθμιση και ποσοτική υποβάθμιση της φυλακής.

Σύμφωνα με τον σωφρονιστικό κώδικα (Στέργιος Αλεξιάδης - Γιάννης Πανούσης, 1990, σελ. 379), ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην επιλογή του κα-

τάλληλου σωφρονιστικού προσωπικού και στην πρόσληψη ειδικών επιστημόνων που θα συμβάλλουν στην ορθή εφαρμογή και την επιτυχία των στόχων των βασικών κανόνων μεταχείρισης κρατουμένων.

Η ύπαρξη της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής και η κάλυψη σοβαρών ελλείψεων που υπάρχουν στον τομέα αυτό είναι για τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 56) μια από τις σημαντικότερες προϋποθέσεις για την εφαρμογή των βασικών κανόνων μεταχείρισης κρατουμένων. Χωρίς αυτή την υποδομή είναι επόμενο το επιστημονικό προσωπικό να «υπολειτουργεί» και να μην μπορεί να επέμβει ουσιαστικά στη μεταχείριση των κρατουμένων και οι προτεινόμενες ρυθμίσεις να μην μπορούν να εφαρμοστούν.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι, όπως αναφέρεται και από τον Πανούση (1990, σελ. 136), τμήμα της σωφρονιστικής επιστήμης αποτελεί το Σωφρονιστικό Δίκαιο, δηλαδή οι κανόνες που ρυθμίζουν κυρίως την έκτιση των κυρώσεων αλλά και την οργάνωση των σωφρονιστικών καταστημάτων. Ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζεται η Σωφρονιστική Επιστήμη και πολιτική είναι η θέσπιση του θεσμού της φυλακής για τον οποίο γίνεται αναφορά στη συνέχεια.

2. Ο θεσμός της φυλακής

Η φυλακή ως θεσμός είναι ο τρόπος με τον οποίο έχει καθοριστεί σε μια κοινωνία η τιμωρία των παραβατών. Σύμφωνα με τον Φουκώ (μετφρ., 1989, σελ. 303), η φυλακή είναι λιγότερο πρόσφατη απ' ό,τι διάφοροι ειδικοί υποστηρίζουν, λέγοντας ότι γεννήθηκε με τους καινούργιους κώδικες. Η μορφή-φυλακή έχει υπάρξει πολύ πριν τη συστηματική της χρησιμοποίηση που γίνεται με τους ποινικούς νόμους σήμερα.

Η γενική μορφή ενός μηχανισμού που είχε ως σκοπό να γίνονται τα άτομα ευπειθή και χρήσιμα, μέσω μιας συγκεκριμένης μεταχείρισης των σωμάτων τους, κατέληξε στη σύλληψη του θεσμού της φυλακής, πριν ακόμα ο νόμος τον καθορίσει σαν την κατεξοχήν ποινή. Έτσι, ενώ το πέρασμα στο ποινικό σύστημα, όπως σημειώνει ο Φουκώ (μετφρ., 1989, σελ. 303), γίνεται γύρω στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, στην πραγματικότητα πρόκειται για το άνοιγμα των ποινικών συστημάτων σε μηχανισμούς καταναγκασμού, που είχαν κιόλας εμφανιστεί σε άλλες χώρες.

Κατά τον Φουκώ (μετφρ., 1989, σελ. 304), η φυλακή αποτελεί σίγουρα έναν σημαντικό σταθμό στην ιστορία της ποινικής δικαιοσύνης: το άνοιγμά της προς τον ανθρωπισμό. Παρατηρείται δηλαδή μια μετατόπιση, από την τιμωρία του σώματος που επιτυγχανόταν με τα βασανιστήρια, στην τιμωρία της ψυχής.

Ο Φουκώ (μετφρ., 1989, σελ. 304) υποστηρίζει ότι η καινούργια νομοθεσία καθορίζει την φυλακή σαν γενικό δικαίωμα της κοινωνίας, που ασκείται με τον ίδιο τρόπο πάνω σε όλα τα μέλη της και όπου το κάθε άτομο έχει τα ίδια δικαιώματα.

Η φυλακή πρέπει να ασχολείται με όλες τις πτυχές του ατόμου, την καθημερινή συμπεριφορά, τη σωματική εκγύμναση, την κλίση του για εργασία, την ηθική του στάση και τις ικανότητές του. Η φυλακή δεν διακόπτεται παρά μόνο

όταν το έργο της, η βελτίωση της προσωπικότητας του ατόμου, έχει επιτευχθεί.

Κατά τον Φουκώ (μετφρ., 1989, σελ. 304), η φυλακή κατέχει σχεδόν απόλυτη εξουσία πάνω στους κρατούμενους. Έχει τους εσωτερικούς της μηχανισμούς καταστολής και τιμωρίας και εντείνει στον ανώτατο βαθμό όλες τις διαδικασίες που υπάρχουν στα υπόλοιπα πειθαρχικά συστήματα. Πρέπει να είναι η ισχυρότερη δυνατή μηχανή για να κατορθώσει να επιβάλει μια καινούργια μορφή στο άτομο το οποίο παρουσίασε αντικοινωνική συμπεριφορά. Τρόπος δράσης της είναι η ολόπλευρη καταναγκαστική διαπαιδαγώγηση.

Ταυτόχρονα, η φυλακή κατασκευάζει έμμεσα εγκληματίες, εξαθλιώνοντας τις οικογένειες των κρατουμένων. Γράφει ο Φουκώ (μετφρ., 1989, σελ. 353): «Η ίδια δικαστική απόφαση που στέλνει στη φυλακή τον αρχηγό της οικογένειας, ρίχνει τη μητέρα στην απόλυτη ένδεια, τα παιδιά στην εγκατάλειψη, την οικογένεια ολόκληρη στην αλητεία και στην επαιτεία. Και από την άποψη αυτή, μπορούμε να πούμε πως το έγκλημα γεννά το έγκλημα».

Οι παραπάνω θέσεις και απόψεις που για την πλειοψηφία θεωρούνται δεδομένες, δεν είναι παρά μια πλευρά του θέματος που εξετάζεται από τον Φουκώ. Η αποτυχία της φυλακής να επανακοινωνικοποιήσει τον εγκληματία και να μειώσει την υποτροπή του είναι γεγονός, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν ανακουφίζει και την κοινή γνώμη, παρέχοντάς της ένα αίσθημα ασφάλειας πως δεν απειλείται από επικίνδυνους δράστες, ή ότι δεν ενισχύει την πίστη και τον σεβασμό των πολιτών στην απονομή της δικαιοσύνης ή ότι δεν καλλιεργεί στο κοινωνικό σύνολο την εντύπωση της αποτελεσματικότητας του κράτους στη σύλληψη και τιμωρία των παραβατών ή ότι δεν ενεργεί συνεκτικά για τα νομοταγή κοινωνικά μέλη παρέχοντας νομιμοποίηση σ' αυτή τη συμπεριφορά.

Καθιστώντας όμως τη φυλάκιση ως την κυριότερη ποινή εισάγει διαδικασίες κυριαρχίας που χαρακτηρίζουν έναν ιδιαίτερο τύπο εξουσίας. Μια δικαιοσύνη, που κατά τον Φουκώ (1989, σελ. 304), «θέλει να αποκαλείται ίση», ένα δικαστικό σύστημα που θέλει να θεωρείται «αυτόνομο», αλλά είναι κυριευμένο από τις ασυμμετρίες της πειθαρχικής καθυπόταξης - αυτές είναι οι συνθήκες όπου γεννήθηκε η φυλακή: «ποινή κάθε πολιτισμένης κοινωνίας».

Η πραγματικότητα της φυλακής, που θέλοντας και μη είναι αποδεκτή, όπως σημειώνεται στο Β' Συνέδριο της Εταιρείας Δικαστικών Λειτουργών («Οι Ελληνικές Φυλακές - Από τον νόμο στην πραγματικότητα», Β' Συνέδριο - Εταιρεία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σελ. 54), βασίζεται πρώτα απ' όλα στην απλή μορφή της στέρησης της ελευθερίας. Επιπλέον, επιτρέπει την ακριβή ποσοτική επιβολή της ποινής, σύμφωνα με την χρονική διάρκεια.

Η έννοια της φυλάκισης βασίζεται, κατά τον Φουκώ (μετφρ., 1989, σελ. 305), ακόμα και τώρα στον ρόλο της ως μηχανισμού μεταμόρφωσης των ατόμων. Έτσι, από την αρχή η φυλακή υπήρξε μια «νόμιμη κράτηση», επιφορτισμένη με ένα σωφρονιστικό συμπλήρωμα, ή ακόμα, μια επιχείρηση μεταμόρφωσης των ατόμων, που η στέρηση της ελευθερίας της επιτρέπει να λειτουργεί μέσα στο νομικό σύστημα. Με λίγα λόγια, η ποινική φυλάκιση, από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, καλύπτει ταυτόχρονα και τη στέρηση της ελευθερίας και την τεχνική μεταμόρφωση των ατόμων.

Σύμφωνα με το Φουκώ (μετφρ., 1989, σελ. 306), η φυλακή παρουσιάζεται μέσα στο πέρασμα των χρόνων ως ένας εξαντλητικός μηχανισμός. Μέσα στη φυλακή, το άτομο απομονώνεται και αποκλείεται από το κοινωνικό περιβάλλον, αναγκάζεται να παραιτηθεί από τον εαυτό του και εντελώς αποδιοργανωμένο οδηγείται στην αδράνεια και την παθητικότητα (ιδρυματισμός). Η φυλα-

κή είναι ένας κατεξοχήν ολοκληρωτικός θεσμός, η βία και ο καταναγκασμός είναι τα κύρια συστατικά της και είναι δύσκολο να υλοποιηθεί η κοινωνική επανένταξη του εγκληματία μέσω της σωφρονιστικής μεταχείρισης, μέσα στο κλειστό απαγορευτικό περιβάλλον. Ο στιγματισμός και η περιθωριοποίηση εμποδίζουν την επανακοινωνικοποίηση του αποφυλακιζόμενου, που συνήθως επιστρέφει στο κοινωνικό περιβάλλον το οποίο τον έκανε εγκληματία.

Επομένως, η επιτυχία της φυλακής για τον Φουκώ (μετφρ., 1989, σελ. 306) δεν εκτιμάται μόνο με το εάν και κατά πόσο εκπληρώνει τον πρωταρχικό και δημόσια διακηρυσσόμενο σκοπό της, αλλά και από την επίτευξη δευτερευουσών λειτουργιών όχι λιγότερο σημαντικών.

Άλλωστε, η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της φυλακής είναι ιδιαίτερα δύσκολη, γιατί ο σκοπός της παρουσιάζει χρονική συνέχεια, ενώ το προϊόν της δεν συνίσταται σε υλικά αγαθά για να είναι εύκολα μετρήσιμα. Εξάλλου, η φυλακή ανήκει στις οργανώσεις πολλαπλών στόχων, ούτως ώστε, η αποτελεσματικότητά προς έναν απ' αυτούς να μην αναιρεί την αποτελεσματικότητά της προς τους υπολοίπους. Η φυλάκιση, ως μορφή ποινής, συνδέεται άμεσα μ' αυτήν, γι' αυτό κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στις διακρίσεις των ποινών που ακολουθεί.

3. Η ποινή

Η ποινή, σύμφωνα με τον Χωραφά (1978, σελ. 78), είναι ένα κακό που το απειλεί ο νόμος και το επιβάλλει ο δικαστής στο δράστη μιας άδικης πράξης ως εκδήλωση ιδιαίτερης αποδοκιμασίας του από την έννομη τάξη. Τα βασικά χαρακτηριστικά της ποινής, σύμφωνα με τον Ανδρουλάκη (1978-79, σελ. 16-22), είναι τα εξής:

- α) Είναι κακό, δηλαδή συνίσταται σε προσβολή των έννομων αγαθών του δράστη: περιουσία (χρηματικές ποινές), ελευθερία (φυλάκιση), ζωή (θανατική ποινή).
- β) Το επιβάλλει η πολιτεία ως προστάτης της έννομης τάξης, δηλαδή ο νομοθέτης θεσπίζει μια ποινική διάταξη και ο δικαστής επιβάλλει στο δράστη την ποινή που απειλείται στο νόμο.
- γ) Η ποινή επιβάλλεται στο δράστη ορισμένης πράξης, είναι δηλαδή συνδεδεμένη άρρηκτα με ορισμένο πρόσωπο. Αν ο δράστης πεθάνει παύει να ισχύει. Επίσης, η επιβολή ποινής προϋποθέτει πράξη, δεν μπορεί να επιβληθεί σε κάποιο άτομο επειδή π.χ. έκανε κακές σκέψεις.

Στην Ελλάδα, αναφέρει ο Σπινέλλης (1990, σελ. 21), κάθε χρόνο κρατούνται 7.000-8.000 άτομα για διάφορα αδικήματα, ενώ πάνω από 100.000 υποχρεούνται να καταβάλλουν χρηματικά πρόστιμα. Εν όψη αυτής της πραγματικότητας εύλογο είναι το ερώτημα: Γιατί γίνονται όλα αυτά; Γιατί η πολιτεία τιμωρεί; Απάντηση σ' αυτά τα ερωτήματα, κατά τον Σπινέλλη (1990, σελ. 22), επιχειρούν να δώσουν οι διάφορες θεωρίες που δικαιολογούν την ποινή:

- α) **Οι απόλυτες θεωρίες:** υποστηρίζουν ότι η ίδια η ποινή έχει αξία και ασπάζονται τη θεωρία της ανταπόδοσης («οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος»). Κατά τον Kant, αν κάποιος σκότωσε, πρέπει να πεθάνει.

β) Οι σχετικές ή ωφελιμιστικές θεωρίες: βλέπουν τη δικαιολόγηση της ποινής στην πρακτική της χρησιμότητα για την κοινωνία. Έχουν ως σκοπό την πρόληψη μελλοντικών εγκλημάτων: είτε αποτρέποντας τον τιμωρούμενο από το να ξαναεγκληματίσει (ειδική ή ατομική πρόληψη) είτε αποτρέποντας τα άλλα μέλη της κοινωνίας από την τέλεση εγκλήματος (γενική πρόληψη).

Σ' ένα δημοκρατικό κράτος, κατά τον Σπινέλλη (1990, σελ. 26), σκοπός της ποινής δεν μπορεί να είναι η ανταπόδοση, αφού αποστολή του κράτους δεν είναι η πραγμάτωση της ιδέας του δικαίου, αλλά η εξασφάλιση της αρμονικής διαβίωσης των πολιτών στην κοινωνία. Αλλά και η γενική πρόληψη δεν είναι δυνατό να αποτελέσει το μοναδικό σκοπό της ποινής, γιατί τότε ο τιμωρούμενος θα χρησίμευε ως μέσο εκφοβισμού. Ούτε όμως και η ειδική πρόληψη από μόνη της μπορεί να αποτελέσει σκοπό της ποινής, γιατί π.χ. δεν θα έπρεπε να τιμωρούνται καθόλου οι δράστες εγκλημάτων που είναι βέβαιο ότι δεν θα εγκληματίσουν ξανά.

Επομένως σκοπό της ποινής αποτελεί η σύνθεση της γενικής και της ειδικής πρόληψης, ενώ θα πρέπει να τηρούνται αρχές όπως ο προσωποπαγής χαρακτήρας της ποινής και ο συσχετισμός της με την πράξη, η αναλογία ανάμεσα στο κακό της ποινής και στο κακό που συνιστά το έγκλημα, η αρχή της νομιμότητας, κατά την οποία κάθε έγκλημα πρέπει κατά κανόνα να τιμωρείται με ποινική δίωξη.

Σύμφωνα με τον Σπινέλλη (1990, σελ. 41), η έννοια της προστασίας των ατομικών ελευθεριών αναγνωρίστηκε κατά την εποχή του Διαφωτισμού και διατυπώθηκε με την λατινική φράση, η οποία χρησιμοποιείται διεθνώς: «Nullum crimen, nulla poena sine lege». Η αρχή αυτή στη χώρα μας προβάλλεται στο 1^ο άρθρο του ποινικού κώδικα: «Έγκλημα δεν υπάρχει, ούτε ποινή

επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης».

Οι ποινές που προβλέπονται στον ποινικό κώδικα, όπως αναφέρει ο Σπινέλλης (1990, σελ. 34) είναι:

α) Κύριες ποινές:

1. Η θανατική ποινή.
2. Οι στερητικές της ελευθερίας ποινές και ειδικότερα:

Συνηθισμένες

- Ισόβια κάθειρξη.
- Πρόσκαιρη κάθειρξη: 5 - 20 έτη.
- Φυλάκιση: 10 ημέρες - 5 έτη.
- Κράτηση: 1 ημέρα - 1 μήνας.

Ιδιάζουσες

- Αόριστη κάθειρξη των καθ' ἑξῆς και κατ' ἐπάγγελμα επικίνδυνων εγκληματιών.
- Περιορισμός σε ψυχιατρικό κατάστημα ή παράρτημα φυλακών των επικίνδυνων εγκληματιών ελαττωμένου καταλογισμού.
- Περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα των εφήβων.

3. Ποινές σε χρήμα.

β) Παρεπόμενες ποινές (συνοδεύουν μια κύρια ποινή):

- Αποστέρηση πολιτικών δικαιωμάτων.
- Απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος.
- Δημοσίευση καταδικαστικής απόφασης.
- Ειδική δήμευση κατά δραστών.

Με βάση τις απειλούμενες από νόμο κύριες ποινές διακρίνονται οι αξιόποινες πράξεις σε τρεις κατηγορίες:

- α) **Τα κακουργήματα**, όταν απειλούνται με ποινές θανάτου ή κάθειρξη.
- β) **Τα πλημμελήματα**, όταν απειλούνται με φυλάκιση ή χρηματική ποινή ή περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα.
- γ) **Τα πταίσματα**, όταν απειλούνται με κράτηση ή πρόστιμο.

Όλες οι παραπάνω κατηγορίες ποινών, οι οποίες οδηγούν στη φυλακή τον εγκληματία, επιδρούν τόσο στον ίδιο τον κατηγορούμενο όσο και στην οικογένειά του. Οι επιπτώσεις αυτές αναλύονται παρακάτω.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

1. Επιπτώσεις φυλάκισης στον κρατούμενο - Γενικά

Η φυλακή, όπως αναφέρθηκε, αποτελεί στην εποχή μας την κύρια μορφή ποινής. Η κύρωση για την εγκληματική πράξη δεν απευθύνεται τώρα μόνο στο σώμα αλλά κυρίως στην ψυχή του ατόμου. Η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας του ατόμου με τον εγκλεισμό του σε σωφρονιστικό κατάστημα, όπως αναφέρεται στο Β΄ Συνέδριο της Εταιρείας Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών («Οι Ελληνικές Φυλακές - Από τον νόμο στην πραγματικότητα», Β΄ Συνέδριο - Εταιρεία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σελ. 55-58), επηρεάζει ολόκληρο τον ψυχισμό του. Γι' αυτόν τον λόγο απαραίτητες είναι οι γνώσεις γύρω από την ψυχική κατάσταση, δηλαδή τα συναισθήματα, τις ψυχικές ορμές, τις επιθυμίες, τις σκέψεις, τις διαθέσεις του κρατουμένου. Η ψυχολογία του κρατουμένου διαφέρει απ' αυτή του δράστη, του κατηγορουμένου και του υποδίκου, αφού η ψυχική του κατάσταση μεταβάλλεται εξαιτίας της απομάκρυνσής του από την ελεύθερη κοινωνική ζωή ενώ του επιβάλλονται νέοι όροι διαβίωσης.

Σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 27-30), οι γνώσεις της ψυχολογίας του καταδίκου επιβάλλεται γιατί:

- α) Όταν είναι γνωστή η ψυχική κατάσταση, η ιδιοσυγκρασία, ο ψυχολογικός τύπος κάθε κρατουμένου, η συμπεριφορά του προσωπικού της φυλακής είναι πιο σωστή και ο σωφρονισμός επιτυγχάνεται συντομότερα.
- β) Η φυλάκιση και οι νέοι όροι διαβίωσης που επιφέρει πιέζουν το άτομο και μπορεί να βλάψουν την ψυχική όσο και τη σωματική του υγεία. Οι

όροι διαβίωσης της φυλακής επιβάλλουν έναν διαφορετικό τρόπο ζωής και καταπιέζουν τις ψυχικές και φυσικές ορμές του ατόμου. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την εμφάνιση ιδρυματικής νεύρωσης ή ακόμα και την εκδήλωση παθολογικής ψύχωσης στο άτομο.

Παρακάτω αναλύονται οι κυριότερες επιπτώσεις της φυλάκισης σε ολόκληρη την προσωπικότητα αλλά και την οικονομική και οικογενειακή ζωή του κρατουμένου.

2. Ψυχολογικές επιπτώσεις

Κατά το πρώτο στάδιο της φυλάκισης, όπως αναφέρεται στο Β΄ Συνέδριο της Εταιρείας Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών (1994, σελ. 59-60), η απότομη αποκοπή από το κοινωνικό περιβάλλον αποτελεί ένα σοκ για τον κρατούμενο. Η απομάκρυνση από την οικογένεια, τους συγγενείς, τους φίλους, από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, προκαλεί ψυχικό πόνο, συγκίνηση, ταραχή και άγχος στον κρατούμενο. Η είσοδός του σε ένα περιβάλλον άγνωστο, αποτελούμενο από σωφρονιστικό προσωπικό και καταδίκους δημιουργούν στο άτομο ανησυχία, ανασφάλεια και δυσφορία.

Το άτομο ξεπερνώντας το αρχικό σοκ, αρχίζει την προσπάθεια να προσαρμοστεί στην κοινωνία της φυλακής, που είναι μια κοινωνία με δικούς της νόμους, αξίες και κουλτούρα. Στο Β΄ Συνέδριο της Εταιρείας Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών (1994, σελ. 59-60) σημειώνεται ότι: «η ένταξη (του κρατουμένου) σ' αυτή την κοινωνία και η υποταγή του στους νόμους της, δίνει ένα αίσθημα αυτοασφάλειας και απαλύνει τα συναισθήματα της απομόνωσης, της απόρριψης και της περιθωριοποίησης, αλλά ταυτόχρονα τον κάνει να αποδέχεται μια καινούργια ταυτότητα, την ταυτότητα του "εγκληματία"».

Στο ίδιο συνέδριο αναφέρεται ότι η προσαρμογή στους νόμους της κοινωνίας της φυλακής οδηγεί σε πλήρη αποδιοργάνωση και αυτοκαταστροφή της προσωπικότητας του κρατουμένου. Προσαρμογή σημαίνει ταυτόχρονα παραίτηση του ατόμου από το να είναι ο εαυτός του. Έτσι αφού δεν μπορεί να καταργήσει τη φυλακή, πνίγει τις προσωπικές του δυνατότητες και αφήνεται στον εξευτελισμό, τη βία, τις ψυχοπάθειες που μπορεί να εξελιχθούν αργότερα σε ψυχώσεις, αυτοκτονίες ή άλλες αυτοκαταστροφικές εκδηλώσεις.

Στις φυλακές, όπου οι κατάδικοι περνούν όλη την ημέρα και τη νύχτα ζώντας όλοι μαζί, η ψυχολογία του συνόλου ταυτίζεται με την ψυχολογία του

όχλου. Σύμφωνα με τον Δασκαλάκη (1985, σελ. 123), οι κρατούμενοι αποτελούν μια κοινωνία που έχει αλληλεγγύη, συναισθήματα, κανόνες, κοινή γνώμη. Ο κατάδικος χάνει την ψυχική του ανεξαρτησία, αδυνατεί να κρίνει ο ίδιος και υιοθετεί τη γνώμη της ομάδας.

Η κοινωνία της φυλακής όμως δεν είναι αταξική. Όπως αναφέρεται στο Β΄ Συνέδριο της Εταιρείας Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών «υπάρχουν απ' όλα, άρχοντες-δούλοι, καθηγητές-μαθητές, πόρνες-πελάτες». Υπάρχουν όχι μόνο έντονες ταξικές διαφορές, αλλά και έντονη βία, ενώ συνήθως επικρατεί το δίκαιο του ισχυρότερου. Οι κρατούμενοι που είναι πιο ισχυροί γυρίζουν αυτή τη βία που υπάρχει σαν συστατικό της φυλακής στους πιο αδύναμους που είναι τελικά αυτοί που πρέπει να την υποστούν.

Μέσα στη φυλακή ο κρατούμενος αισθάνεται ότι δεν είναι τίποτα, ότι δεν αξίζει. Αυτό απορρέει από το γεγονός ότι δεν μπορεί να πάρει καμιά ευθύνη, απόφαση για τον εαυτό του. Ακόμα και για τις πιο απλές καθημερινές ανάγκες (ύπνος, τροφή, ψυχαγωγία) ως τις πιο σημαντικές ευθύνες και αποφάσεις που τον αφορούν, είναι εξαρτημένος από άλλους. Η εξάρτησή του είναι τόσο έντονη ώστε χρησιμοποιεί την απόσυρση ως τρόπο άμυνας.

Στη συνέχεια αναφέρεται στο Β΄ Συνέδριο της Εταιρείας Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών ότι η καθημερινή ρουτίνα, η έλλειψη αλλαγής εντυπώσεων, ερεθισμάτων και ενδιαφερόντων έχουν ως αποτέλεσμα την συναισθηματική αδιαφορία, την απάθεια και τη μείωση της διανοητικής απόδοσης του κρατούμενου (ιδρυματισμός). Υπάρχουν περιπτώσεις που στον κρατούμενο επιβάλλονται πειθαρχικές κυρώσεις και περνάει μέρες στην απομόνωση. Αυτού του είδους ο περιορισμός προκαλεί ποικίλες ψυχικές καταστάσεις και διαταραχές ανάλογα με το άτομο. Επειδή στην απομόνωση ο εσωτερικός βίος γίνεται πιο έντονος, η όραση και η ακοή πιο ευαίσθητες και η φαντασία αυξάνε-

ται, δημιουργείται τάση στο άτομο να ασχολείται με τον εαυτό του και όσες φορές η απομόνωση διαρκεί πολύ χρόνο επέρχεται η ψυχική εξασθένηση του κρατουμένου.

Σύμφωνα με τον Α.Α. (7-9/1986), οι ψυχικές αντιδράσεις στον περιορισμό ακολουθούν ορισμένα «συνεχή» τα οποία αντιπροσωπεύουν κοινές ψυχοδυναμικές διαδικασίες, οι οποίες είναι:

- α) Κλειστοφοβία - κλειστοφιλία.
- β) Υπερανεξαρτησία - υπερεξάρτηση.
- γ) Εξωτερικευόμενη εχθρότητα - εσωτερικευόμενη εχθρότητα.
- δ) Εκλογίκευση - αυτοκατηγορία.

Η παλινδρομική κίνηση του εγώ μεταξύ των ακραίων αυτών ψυχικών καταστάσεων εξασφαλίζει στον κρατούμενο μια σχετική ισορροπία, που είναι αναγκαία για την προσαρμογή του στη φυλακή.

Η φυλάκιση όμως επιδρά και σε άλλους τομείς της ζωής του κρατουμένου και κυρίως στις σχέσεις του με τον κοινωνικό περίγυρο, όπως αναλύεται στη συνέχεια.

3. Κοινωνικές επιπτώσεις

Είναι γεγονός ότι η κοινωνική πραγματικότητα δημιουργείται από τον ίδιο τον άνθρωπο. Δίνοντας σε κάποιον ένα ρόλο, όλοι διαμορφώνουν τη συμπεριφορά τους απέναντί του ανάλογα με το ρόλο, με αποτέλεσμα ο νέος ρόλος να υιοθετείται τελικά και να ακολουθείται πιστά από το άτομο.

Αυτό ακριβώς συμβαίνει, σύμφωνα με τον Δασκαλάκη (1985, σελ. 146), και με τη δημόσια ανακήρυξη κάποιου σε εγκληματία από τα όργανα της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στο έγκλημα. Η απονομή του στίγματος της καταδίκης είναι καθοριστική της ιδιότητας του εγκληματία: «ο εγκληματίας κατασκευάζεται από την απονομή του στίγματος».

Στιγματισμός για τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 146) είναι η διαδικασία εγκαθίδρυσης αρνητικής κοινωνικής ταυτότητας. Με την επιβολή του στίγματος του εγκληματία σε κάποιον, αυτός εκπίπτει όλων των κοινωνικών ρόλων που του αναγνωρίζονταν μέχρι τότε και αποκτά ένα και μοναδικό, το ρόλο του εγκληματία: ρόλος απογοητευτικός, αφού τον οδηγεί να αισθάνεται μίσος για την κοινωνία, απογοήτευση και συναισθήματα κατωτερότητας.

Σύμφωνα με τον Η. Becker (1963) «παρέκκλιση δεν είναι μια ιδιότητα της πράξης που διαπράττει το πρόσωπο, αλλά μάλλον μια συνέπεια της εφαρμογής από άλλους των κανόνων και κυρώσεων σ' ένα παραβάτη. Ο παρεκκλίνων είναι κάποιος στον οποίο εφαρμόστηκε επιτυχώς αυτή η ετικέτα: παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι η συμπεριφορά που οι άνθρωποι ετικετάρουν».

Η έκπτωση του ατόμου από τους κοινωνικούς του ρόλους περιλαμβάνεται, σύμφωνα με τον Δασκαλάκη (1985, σελ. 146), στις τυπικές συνέπειες του στίγματος. Μέχρι πριν από έναν αιώνα ίσχυε στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες ο θεσμός του πολιτικού θανάτου, που συνόδευε την ποινική καταδίκη σε ποινή μιας ορισμένης βαρύτητας. Το άτομο διατηρούσε μόνο τη βιολογική του υπό-

σταση, ενώ νομικά θεωρούνταν νεκρό και επέρχονταν όλες οι νομικές συνέπειες που ακολουθούν το θάνατο ενός προσώπου π.χ. λύση γάμου, κληρονομική διαδοχή κ.ά. Ο πολιτικός θάνατος σήμερα δεν ισχύει, αλλά τη θέση του έχει πάρει η νόμιμη απαγόρευση, η οποία απαγορεύει στον εγκληματία τη δικαιοπραξία. Η ανικανότητα για δικαιοπραξία που πλήττει αυτόν που καταδικάζεται για κακούργημα δεν ικανοποιεί κάποια λειτουργική ανάγκη. Αποτελεί, απλώς, συνέπεια του στίγματος και της έκπτωσης του ατόμου από το ρόλο του συναλλασσόμενου. Επίσης, ορισμένες παρεπόμενες ποινές, όπως η στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων ή η απαγόρευση άσκησης ορισμένων επαγγελμάτων, είναι απόρροια της αρνητικής κοινωνικής ταυτότητας που προσδίδει στον καταδικαζόμενο το στίγμα της καταδίκης.

Το στίγμα έχει σαν συνέπεια τη δημιουργία του στερεότυπου του εγκληματία που προσελκύει τη συλλογική εχθρότητα και την αποστροφή της κοινωνικής μάζας. Στον εγκληματία, δηλαδή, αποδίδονται αρνητικά χαρακτηριστικά και ιδιότητες, έστω και αν αυτός που τα αποδίδει δεν έχει έλθει ποτέ σε επαφή με εγκληματίες. Συνεχίζοντας ο Η. Δασκαλάκης (1985, σελ. 148) αναφέρει ότι το στερεότυπο του εγκληματία δεν προκαλεί μόνο την εχθρότητα έναντι του εγκληματία για το έγκλημα το οποίο διέπραξε, αλλά οδηγεί και στην αναδρομική ανατροπή ολόκληρης της κοινωνικής του ταυτότητας. «Μέχρι τη στιγμή του εγκλήματος, ζούσε μια ζωή όπως όλοι οι άλλοι, εργαζόταν, δημιουργούσε οικογένεια, συναναστρεφόταν ένα πλήθος προσώπων χωρίς αυτά να προσέξουν κάποια ανωμαλία ή αντικοινωνικότητα. Με την επιβολή του στίγματος όλο το παρελθόν ανατρέπεται και στο άτομο θα προσδοθούν νέα χαρακτηριστικά, εκείνα του στερεότυπου του εγκληματία: χαρακτηριστικά που προκαλούν το φόβο και την αποστροφή». Υπ' αυτή την έννοια ο στιγματισμός κάποιου ως εγκληματία έχει σαν αποτέλεσμα την έκπτωσή του απ' όλους τους

κοινωνικούς ρόλους που ασκούσε μέχρι τότε και την επιβολή του «ρόλου του εγκληματία».

Κατά τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 150), το στερεότυπο και οι στάσεις εχθρότητας και αποστροφής που προκαλεί προσδιορίζουν την ανεπίσημη κοινωνική αντίδραση κατά του εγκλήματος και του εγκληματία. Όσο εντονότερη αισθάνεται κανείς την απειλή του εγκλήματος, τόσο εχθρική και πιο τιμωρητική είναι η στάση του έναντι του εγκληματία. Οι έρευνες πάνω στο φόβο του εγκλήματος, όπως σημειώνει ο Δασκαλάκης (1985, σελ. 150), έχουν καταδείξει, επί διεθνούς πεδίου, ότι το έγκλημα θεωρείται γενικότερα από τον πληθυσμό διαφόρων χωρών ως το σπουδαιότερο κοινωνικό πρόβλημα μαζί με την ανεργία. Συνάγει, λοιπόν, το συμπέρασμα ότι η άτυπη κοινωνική αντίδραση έναντι του εγκλήματος και του εγκληματία είναι απόρροια εξωλογικής διεργασίας, που προκαλείται από το στερεότυπο του εγκληματία.

Για τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 153), το στίγμα και οι αντιδράσεις που προκαλεί από μέρους των τρίτων στενεύει σημαντικά τις δυνατότητες προσαρμογής του στιγματισμένου στο κοινωνικό περιβάλλον. Ο εγκληματίας θα διαπιστώσει ότι οι ανάγκες του για εργασία, για κοινωνικές σχέσεις και οικογενειακή ζωή δεν μπορούν να ικανοποιηθούν παρά μόνο σε περιβάλλοντα που αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα προσαρμογής. Η συνειδητοποίηση από το άτομο της οριστικής κοινωνικής απόρριψης έχει τραυματικές συνέπειες στην εικόνα του εαυτού του. Αισθάνεται εξαπατημένο στις προσδοκίες του, καταλαβαίνει ότι η κοινωνία δεν πρόκειται να το δεχτεί ποτέ στους κόλπους της και αισθάνεται ότι το στίγμα είναι μόνιμο και ανεξίτηλο. Η υποταγή του στις υποδείξεις της κοινωνίας που τον θέλει εγκληματία, είναι η απάντησή του στην κοινωνική απόρριψη, απορρίπτοντας έτσι με τη σειρά του την κοινωνία. Το

άτομο λοιπόν γίνεται υπότροπο, ενώ το νέο στίγμα με τη σειρά του θα ισχυροποιήσει τους δεσμούς του ατόμου με τον κόσμο του εγκλήματος.

Από άποψη οικογενειακών σχέσεων, όπως αναφέρουν οι Δασκαλάκης Η. και συν. (1994, σελ. 103), το οικογενειακό περιβάλλον δεν στιγματίζει συνήθως κάποιο μέλος του κυρίως όταν πρόκειται για το παιδί της οικογένειας, αλλά βρίσκεται σε διαρκή ετοιμότητα να συγχωρέσει οποιαδήποτε πράξη. Παρατηρείται ακόμα ότι οικογένειες χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων απορρίπτουν σε μεγαλύτερο βαθμό το μέλος της οικογένειας που διέπραξε το έγκλημα.

Από άποψη συζυγικών σχέσεων, ο Δασκαλάκης (1985, σελ. 155) σημειώνει ότι στους υπότροπους εμφανίζεται μεγαλύτερος αριθμός διαζυγίων ή μεγαλύτερης έκτασης συζυγική δυσαρμονία μεταξύ μη διαζευγμένων από ότι στους μη υπότροπους.

Οι επιπτώσεις της φυλάκισης στη σύζυγο και στα παιδιά του κρατουμένου είναι σοβαρές και επηρεάζουν τη λειτουργία της οικογένειας. Στο Μέρος Δ' επιχειρείται εκτενέστερη ανάπτυξη του ρόλου των γονέων και γενικά των επιπτώσεων της φυλάκισης στα μέλη της οικογένειας.

ΜΕΡΟΣ Δ΄

1. Οικογένεια - Γενικά

Η ανθρώπινη οικογένεια, σύμφωνα με τον Weston La Barre, όπως αναφέρουν οι Ηλίας Δημακάκος και Θανάσης Κυριαζόπουλος (χ.χ., σελ. 92), ορίζεται ως μια θεσμοποιημένη βιο-κοινωνική ομάδα που απαρτίζεται από ενήλικους - από τους οποίους δύο τουλάχιστον, μη συγγενείς εξ αίματος και ετερόφυλοι, έχουν συζευχθεί - και τέκνα, κατιόντες των έγγαμων ενηλίκων· και που οι ελάχιστες λειτουργίες της είναι να παρέχει ικανοποιήσεις και έλεγχο των αναγκών του θυμικού - συμπεριλαμβανομένων και των σεξουαλικών σχέσεων - καθώς και μια κοινωνικοπολιτιστική κατάσταση για τη δημιουργία, ανατροφή και κοινωνικοποίηση των κατιόντων.

Κατά τον James Quinn και τον Arthur Repke, σύμφωνα με τον Η. Δημακάκο και συν. (χ.χ., σελ. 93), πολλοί νομίζουν ότι η οικογένεια αποτελείται από βιολογικά συγγενείς, γονείς και παιδιά. Με την έννοια αυτή οι γονείς και οι βιολογικοί τους απόγονοι αποτελούν πάντοτε μια οικογένεια, είτε ζουν μέσα στην ίδια κοινωνική ομάδα είτε όχι. Η αντίληψη ότι η «εξ αίματος» συγγένεια καθορίζει πάντοτε τα μέλη της οικογένειας δεν είναι ορθή, προκειμένου να περιγραφεί η κοινωνική ομάδα ως θεσμός, διότι συχνά άτομα χωρίς σχέσεις αίματος μπορούν να αποτελέσουν μια οικογένεια και το αντίθετο.

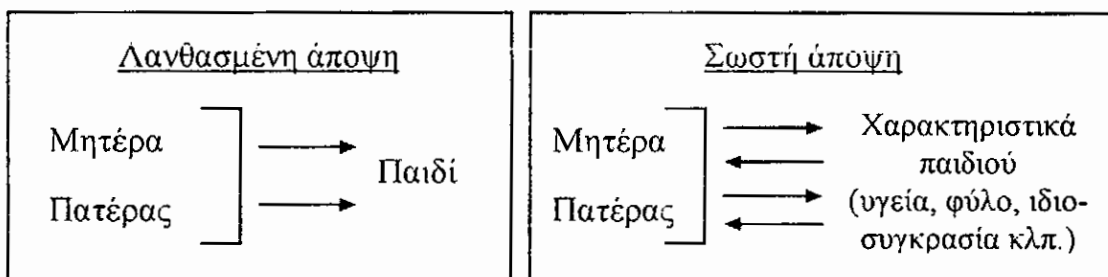
Οι James Quinn και Arthur Repke, σύμφωνα με τον Η. Δημακάκο και συν. (χ.χ., σελ. 93) πιστεύουν πως η οικογένεια περιλαμβάνει διάφορους γνωστούς κοινωνικούς ρόλους. Κατά τα πατροπαράδοτα πρότυπα οικογενειακών σχέσεων, οι γονείς αναλαμβάνουν ορισμένες ευθύνες απέναντι των παιδιών. Τα παιδιά έχουν επίσης δικαιώματα και προνόμια, αναλαμβάνουν όμως και αυτά με τη σειρά τους τις δικές τους υποχρεώσεις. Οι διάφοροι οικογενειακοί ρόλοι,

όταν είναι οργανωμένοι σε μια λειτουργική ενότητα, αποτελούν το θεσμό της οικογένειας. Μέλη, συνεπώς, της οικογένειας αποτελούν τα άτομα, τα οποία, ανεξαρτήτως των μεταξύ τους βιολογικών σχέσεων, επωμίζονται διάφορους ρόλους.

Ο Ι. Παρασκευόπουλος (1985, Τόμος 2^{ος}, Κεφάλαιο 12^ο, σελ. 145) τονίζει ότι η σχέση ανάμεσα στη συμπεριφορά των γονέων και στη συμπεριφορά του παιδιού δεν είναι μονοδρομική, αλλά κυρίως σχέση αλληλεπίδρασης. Συχνά υποστηρίζεται ότι η σχέση αυτή είναι αιτιώδης και ότι η συμπεριφορά των γονέων είναι το αίτιο και η συμπεριφορά του παιδιού είναι το αποτέλεσμα. Αυτό, όμως, δεν αποτελεί τον κανόνα, γιατί η αιτιώδης αυτή σχέση μπορεί να έχει και αντίστροφη κατεύθυνση.

Συνεχίζοντας ο Ι. Παρασκευόπουλος (1985, σελ. 145) θεωρεί ότι η οικογένεια αποτελεί μια δυναμική ενότητα από αλληλεξαρτώμενα μέλη και οι επιδράσεις των μελών της είναι μια συνεχής, πολύσημη και αμοιβαία εξάρτηση. Το παιδί δε βρίσκεται στο έλεος των επιδράσεων των γονέων του, αλλά με τα χαρακτηριστικά του επιδρά στη συμπεριφορά των γονέων και την διαμορφώνει.

Η σχέση ανάμεσα στους γονείς και στο παιδί μπορεί, κατά τον Ι. Παρασκευόπουλο (1985, σελ. 146), να παρασταθεί σχηματικά ως εξής:

Η εγκυκλοπαίδεια «Επιστήμη και Ζωή» (Τόμος 9^{ος}, σελ. 82) αναφέρει ότι κάθε άνθρωπος ανήκει σε δυο διαφορετικές οικογένειες: στην οικογένεια προ-

έλευσης (εκείνη, δηλαδή, στην οποία έχει γεννηθεί) και στην οικογένεια αναπαραγωγής (εκείνη, δηλαδή, που σχηματίζει ο ίδιος με το γάμο του).

Η οικογένεια, όπως υπογραμμίζει ο Σωκράτης Γκίκας κατά τον Η. Δημακάκο και συν. (χ.χ., σελ. 93), είναι μορφή συμβίωσης σταθερού χαρακτήρα. Οι προϋποθέσεις της είναι βιολογικές και νομικές. Στην οικογένεια δεν οδηγεί απλώς ο έρωτας ή η σεξουαλική έλξη μεταξύ των φύλων. Κυρίως η τεκνογονία και η ανάγκη συντήρησης και ανατροφής των τέκνων επιβάλλει τη μόνιμη σύνδεση και συγκατοίκηση, με άλλους λόγους τη σύμπληξη οικογένειας. Αυτή είναι η βιολογική της βάση.

Οι κοινωνίες, όμως, κατά τον Σωκράτη Γκίκα, όπως αναφέρει ο Δημακάκος (χ.χ., σελ. 91), περιέβαλαν και με νομικό κύρος, με νομικό χαρακτήρα τον γάμο και την οικογένεια, για να την καταστήσουν δεσμό όσο το δυνατό αδιάλυτο. Στη νομική περιφρούρηση του θεσμού της οικογένειας γίνεται εμφανές ότι το ουσιώδες δεν είναι η συγκράτηση της σχέσης μεταξύ των συζύγων, αλλά η εξασφάλιση των προϋποθέσεων της ζωής και ανάπτυξης στα νέα μέλη της κοινωνίας, στους νέους οργανισμούς. Συγχρόνως, όμως, η νομική κατοχύρωση της οικογένειας δείχνει ότι η Πολιτεία αποδίδει ηθική αξία στο θεσμό αυτό, αποβλέπει σε μια τάξη μέσα στην κοινωνία.

Η γένεση του θεσμού της οικογένειας ερμηνεύεται κατά διάφορους τρόπους. Σύμφωνα με τον Σ. Γκίκα, όπως αναφέρει ο Δημακάκος (χ.χ., σελ. 94), ισχύουν τα εξής:

- α) Η θρησκευτική και θεολογική σκέψη θεωρεί την οικογένεια σαν ένα αιώνιο θεσμό που ιδρύθηκε από τον ίδιο το Θεό, ο οποίος από την αρχή έπλασε ένα συζυγικό ζεύγος.
- β) Άλλοι ερμηνεύουν ψυχολογικά το θεσμό με το στοιχείο του έρωτα και την έλξη μεταξύ των δύο φύλων.

- γ) Γι' άλλους η οικογένεια είναι μια βιολογική αναγκαιότητα.
- δ) Τέλος, κατά μια άλλη θεωρία, ο θεσμός του γάμου και της οικογένειας δεν υφίστατο εξ αρχής, αλλά είναι έργο της Πολιτείας. Στην αρχή δεν υπήρχε παρά μια ελεύθερη και παροδική συνάντηση των φύλων (ελεύθερη συνεύρεση).

Ο Morgan στο έργο του «Η αρχαία κοινωνία» (1877), όπως αναφέρουν οι Δημακάκος και συν. (χ.χ., σελ. 95), διακρίνει τις πρώτες μορφές οικογένειας:

- α) Η ομόαιμη οικογένεια, που αποτελεί το πρώτο στάδιο της οικογένειας.

Εδώ, οι γαμήλιες ομάδες κατατάσσονται ανάλογα με τις γενιές: όλοι οι παππούδες και οι γιαγιάδες, μέσα στα όρια της οικογένειας, είναι όλοι μεταξύ τους σύζυγοι και το ίδιο συμβαίνει και με τα παιδιά τους, τις μητέρες και τους πατέρες, που τα δικά τους παιδιά θα αποτελέσουν με τη σειρά τους έναν τρίτο κύκλο κοινών ζευγαριών και τα παιδιά τους έναν τέταρτο κύκλο.

Έτσι, σ' αυτή τη μορφή της οικογένειας, ο Morgan, όπως αναφέρουν οι Η. Δημακάκος και συν. (χ.χ., σελ. 95), διαπιστώνει πως οι πρόγονοι και οι απόγονοι, οι γονείς και τα παιδιά είναι αποκλεισμένοι απ' τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του γάμου μεταξύ τους. αδέρφια και αδερφές, ξαδέρφια και ξαδερφές, πρώτου, δεύτερου και ακόμα πιο μακρινού βαθμού είναι όλοι αδέρφια κι αδερφές μεταξύ τους, κι ακριβώς γι' αυτό είναι όλοι μεταξύ τους αντρόγυνα. Σ' αυτό το στάδιο, η σχέση του αδερφού και της αδερφής κλείνει μέσα της, σαν γεγονός την άσκηση των σεξουαλικών σχέσεων.

- β) Η πουναλουανή οικογένεια. Αν η πρώτη πρόοδος στην οργάνωση στάθηκε ο αποκλεισμός των γονιών και των παιδιών τους από τις μεταξύ

τους σεξουαλικές σχέσεις, η δεύτερη ήταν των αδερφών και των αδερφάδων.

Αυτό το προοδευτικό βήμα, κατά τον Morgan, όπως αναφέρουν οι Η. Δημακάκος και συν. (χ.χ., σελ. 96), στάθηκε εξαιρετικά πιο σημαντικό, μα, επίσης, και πολύ δυσκολότερο απ' το πρώτο, εξαιτίας της μεγαλύτερης ομοιότητας στις ηλικίες των ενδιαφερομένων. Πραγματοποιήθηκε βαθμιαία, αρχίζοντας, πιθανότατα με τον αποκλεισμό των φυσικών αδερφών και αδερφάδων (δηλαδή απ' το μέρος της μητέρας) από τις μεταξύ τους σεξουαλικές σχέσεις, σε μεμονωμένες περιπτώσεις, αρχικά, μα που λίγο-λίγο έγινε κανόνας και καταλήγοντας με την απαγόρευση του γάμου ακόμα και ανάμεσα σε πλάγια αδέρφια ή πρώτα, δεύτερα και τρίτα ξαδέρφια. Αυτό δίνει μια καλή απεικόνιση της λειτουργίας της αρχής της φυσικής επιλογής.

γ) Η ζευγαρωτή οικογένεια. Ένα κάποιο ζευγάρωμα για σύντομα ή μακροχρόνια διαστήματα, γινόταν κιάλας κάτω απ' το σύστημα των ομαδικών γάμων κι ακόμα νωρίτερα. Ανάμεσα στις πολυάριθμες γυναίκες του ο άντρας είχε μια κύρια σύζυγο και ήταν κι αυτός ο κύριος άντρας της, ανάμεσα στους άλλους.

δ) Η μονογαμική οικογένεια. Ο Morgan, όπως αναφέρουν οι Η. Δημακάκος και συν. (χ.χ., σελ. 96), στηρίζει αυτό τον τύπο οικογένειας στην υπεροχή του άντρα.

Αξίζει να σημειωθεί ακόμα μια ταξινόμηση των αλλαγών στις μορφές της οικογένειας απ' τον Stoa (μετφρ., 1977, σελ. 89). Πριν από τον 16^ο αιώνα κυριαρχούσε ο τύπος της οικογένειας που ο Stoa ονομάζει «οικογένεια ανοιχτής γενεαλογικής γραμμής». Παρ' όλο που κέντρο της ήταν η πυρηνική οικογένεια, το σύνολο των μελών της είχε ευρύτερες σχέσεις μέσα στην κοινότη-

τα, συμπεριλαμβανομένων των σχέσεων με άλλες οικογένειες. Ο γάμος δεν αποτελούσε το κεντρικό σημείο του συναισθηματικού δεσμού και οι σχέσεις δεν ήταν ιδιαίτερα στενές ή τρυφερές.

Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα εμφανίστηκε ένα νέος τύπος οικογενειακής ζωής που διήρκεσε μέχρι τις αρχές του 18^{ου} αιώνα και ο Stoan (μετφρ., 1977, σελ. 90) τον ονομάζει «περιορισμένη πατριαρχική πυρηνική οικογένεια». Εδώ επικρατεί η υποταγή στο κράτος. Η δύναμη του άρρενος αρχηγού του σπιτιού ενισχύθηκε μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας, αντικατοπτρίζοντας την κοσμική εξουσία του στα πλαίσια του κράτους· η πυρηνική οικογένεια εμφανώς αποτέλεσε ξέχωρη ενότητα.

Η εμφάνιση της «κλειστής οικιακής πυρηνικής οικογένειας», η οποία αποτελεί τη βάση της οικογενειακής οργάνωσης, που υπάρχει και στον 20ο αιώνα, σηματοδεύτηκε από αρκετά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Ο Stoan (μετφρ., 1977, σελ. 91) συνοψίζει αυτά τα χαρακτηριστικά με τον όρο «συναισθηματικός ατομισμός». Η διαμόρφωση σχέσεων γάμου γινόταν όλο και περισσότερο ζήτημα προσωπικής επιλογής των ενδιαφερομένων, αν και τα μοντέλα προγαμιαίων σχέσεων διέφεραν από τάξη σε τάξη. Η επιλογή συντρόφου επηρεαζόταν σημαντικά από την επιθυμία για μια σχέση ικανή να προσφέρει τρυφερότητα ή «αγάπη». Οι σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών απέκτησαν, επίσης, πιο έντονο συναισθηματικό περιεχόμενο.

Ο Ε. Π. Παπανούτσος (1975, σελ. 98) σημειώνει πως έχουν γραφεί πολλά για την ιστορία του θεσμού της οικογένειας, για την πορεία του μέσα στο χρόνο και τις αλλαγές των μορφών που πήρε. Είναι πια σχεδόν βέβαιο ότι στα πρώτα βήματα του πολιτισμού, κατά τη Νεολιθική λεγόμενη περίοδο της προϊστορίας, κύριος άξονας στη ζωή της οικογένειας και της κοινότητας ήταν η γυναίκα. Η μητρότητα αποτελούσε τη δύναμη και το κύρος της, έργο και

δόξα της η συντήρηση και η διαίωνιση της ζωής, που ήταν το προνόμιό της. Ο άντρας λογαριαζόταν προϊόν, γέννημά της κι έπαιζε δεύτερο ρόλο, βοηθητικά, τόσο στο θεϊκό όσο και στο ανθρώπινο επίπεδο.

Με την πάροδο του χρόνου όμως, κατά τον Ε. Π. Παπανούτσο (1975, σελ. 100), που ο άντρας άρχισε να ασχολείται με την καλλιέργεια της γης και να εγκαθίσταται μέσα στην κοινότητά του, απέσπασε σιγά-σιγά από τη γυναίκα όλες τις γεωργικές και βιοτεχνικές εργασίες και με τον τρόπο αυτό απέκτησε κοινωνική υπεροχή. Έτσι έγινε ο κύριος της οικογένειας, διαμορφώθηκε ο τύπος του πατέρα-αφέντη με τις απεριόριστες και εφ' όρου ζωής εξουσίες πάνω στα μέλη της οικογένειας.

Έπρεπε, όπως αναφέρει ο Ε. Π. Παπανούτσος (1975, σελ. 101) να έρθει ο Χριστιανισμός με τις φιλελεύθερες και ανθρώπινες ιδέες του, για να σπάσει την ακαμψία της πατριαρχικής αυτής νοοτροπίας. Έτσι, στο μεταϊουστινιάνειο βυζαντινό δίκαιο, η πατρική εξουσία δεν έχει αποκλειστικά σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του πατέρα, αλλά αποβλέπει συνάμα και στην προστασία του παιδιού.

Παρ' όλη τη σημαντική εξέλιξη που έχει συντελεστεί σήμερα στο θεσμό της πατρικής εξουσίας, η οποία έχει προσλάβει χαρακτήρα καθαρά επιτροπικό, δηλαδή έχει εξομοιωθεί με το επιτροπικό λειτούργημα, η Σ. Μόσχου-Σακκοράφου (χ.χ., σελ. 97) σημειώνει πως δεν ανταποκρίνεται πια στις νεότερες τάσεις που επιβάλλουν τον απεριόριστο σεβασμό της προσωπικότητας του ατόμου, την κατάργηση των διαφόρων καταπιέσεων, ακόμα κι αν προέρχονται από τους γεννήτορες και την ισότητα των δύο γονέων απέναντι στα παιδιά της. Σήμερα, η σχέση της κυριαρχίας έχει αντικατασταθεί από τη συνύπαρξη ισάξιων συμφερόντων. Για τους λόγους αυτούς, στις εξελεγμένες νομοθεσίες, η

πατρική εξουσία έχει δώσει τη θέση της στη γονική αυθεντία ή στο γονικό λειτούργημα, που ασκείται από τους δύο γονείς από κοινού.

Παλαιότερα, το γονικό αυτό λειτούργημα περιελάμβανε περισσότερες λειτουργίες. Η τεχνολογική εξέλιξη και η κοινωνική αλλαγή είναι δύο βασικοί παράγοντες που αφαίρεσαν από την οικογένεια τις παραδοσιακές της λειτουργίες. Κατά τον Πάρσονς, όπως αναφέρει η Α. Μισέλ (1993, σελ. 84), η οικογένεια δεν ασκεί πια, μακροκοινωνιολογικά, παρά τις λειτουργίες της αναπαραγωγής και της κοινωνικής ταυτοποίησης του παιδιού.

Ωστόσο, σύμφωνα με την Α. Μισέλ, ο Πάρσονς (1993, σελ. 85) σημειώνει πως δεν μπορούν να αμφισβητηθούν σχεδόν από κανέναν κάποιες σημαντικές μικροκοινωνιολογικές λειτουργίες που επιτελεί η οικογένεια. Μία απ' αυτές είναι και η σταθεροποίηση της προσωπικότητας των ενηλίκων, των αισθημάτων και της συναισθηματικής τους ζωής. Πραγματοποιείται όταν οι ενήλικες ξεπερνούν τις παιδικές τους προσηλώσεις χάρη στην άσκηση των γονεϊκών ρόλων και συνεχίζουν ν' αναπτύσσονται, δημιουργώντας ένα κλίμα ενθαρρυντικό που θα τους βοηθήσει να σέβονται ο ένας τον άλλον ακόμα και όταν έχουν διαφορετικές απόψεις ή πεποιθήσεις.

Η ανθρωπολογική και κοινωνιολογική μελέτη του θεσμού της οικογένειας, όπως αναφέρει ο Ι. Παρασκευόπουλος (1985, Τόμος 2^{ος}, Κεφ. 12^ο, σελ. 144), έχει δείξει ότι η οικογένεια έχει αναλάβει και επιτελεί, σε σχέση με το παιδί, τις εξής λειτουργίες:

- α) Τη φροντίδα για την ικανοποίηση των βασικών βιολογικών αναγκών και για τη σωματική ακεραιότητα και υγεία του παιδιού.
- β) Τη φροντίδα για την κοινωνικοποίηση του παιδιού, την εκμάθηση, δηλαδή, εκ μέρους του παιδιού των μορφών συμπεριφοράς τις οποίες η

κοινωνική ομάδα απαιτεί από κάθε μέλος της να έχει αποκτήσει και να έχει ενστερνιστεί.

- γ) Τη φροντίδα για την οικοδόμηση υγιούς προσωπικότητας, την ενίσχυση, δηλαδή, και τη διατήρηση της συναισθηματικής ισορροπίας, της κοινωνικής προσαρμογής και της εν γένει ψυχικής υγείας του παιδιού.
- δ) Τη φροντίδα για την ανάπτυξη των γνωστικών ικανοτήτων, την εξασφάλιση, δηλαδή, περιβάλλοντος πλούσιου σε μορφωτικά ερεθίσματα για την πλήρη ενεργοποίηση και αξιοποίηση των νοητικών ικανοτήτων του παιδιού.

Για να επιτελέσει η οικογένεια σε σχέση με το παιδί όσο πιο αποτελεσματικά γίνεται τις παραπάνω λειτουργίες είναι αναγκαίο να αναλάβει έναν ιδιαίτερο ρόλο κι αυτός είναι ο ρόλος του γονιού, δύσκολος αλλά και βαρυσήματος για να μπορέσει το παιδί να αναπτυχθεί σωστά. Ο ρόλος αυτός και των δύο γονέων αναλύεται παρακάτω.

2. Ο ρόλος των γονιών σχετικά με την ανάπτυξη του παιδιού

Σύμφωνα με την Α. Μισέλ (1993, σελ. 104), σε πρώτη ματιά δε φαίνεται να υπάρχει διαφορά στους ρόλους των δύο γονέων, όμως οι σχέσεις των συζύγων διαφοροποιούνται ως προς τα παιδιά τους. Βέβαια, υπάρχουν κοινά σημεία και μάλιστα βασικά: για το παιδί και οι δυο γονείς είναι «μεγάλου», είναι ικανοί για όσα εκείνο είναι ανίκανο, η συμπεριφορά τους παραδειγματίζει το παιδί, είναι υπεύθυνοι για την ασφάλεια και τη φροντίδα του.

Όμως, η Α. Μισέλ (1993, σελ. 105) σημειώνει πως οι διαφορετικοί ρόλοι που αναγκαστικά παίζουν μέσα στην οικογένεια οι δύο γονείς, δημιουργούν προϋποθέσεις για την ανάπτυξη διαφορετικών σχέσεων ανάμεσα στο παιδί και σε καθέναν χωριστά. Κανένας, για παράδειγμα, δεν μπορεί να αγνοήσει το στενότερο δεσμό που αναπτύσσεται ανάμεσα στο παιδί και στη μητέρα που σχεδόν αποκλειστικά το φροντίζει, όσο είναι μικρό. Όπως και κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει πως είναι κάποια άλλη η τοποθέτηση του παιδιού απέναντι στον πατέρα που λείπει σχεδόν όλη τη μέρα και δεν του μένει καιρός να ασχοληθεί μαζί του.

Η εξειδίκευση των ανδρικών και των γυναικείων ρόλων στην οικογένεια αποσκοπεί, σύμφωνα με τον Πάρσονς, όπως αναφέρει η Α. Μισέλ (1993, σελ. 106), να συντηρήσει το οικογενειακό υποσύστημα και να εξασφαλίσει μια βάση για την κοινωνικοποίηση του παιδιού. Απαιτεί τη διαφοροποίηση των ρόλων του πατέρα και της μητέρας. Ο πατέρας έχει τον εκτελεστικό ρόλο συνδέσμου με την κοινωνία και, κατ' αρχήν, προμηθευτή των υλικών αγαθών της οικογένειας, ενώ η μητέρα έχει τον εκφραστικό ρόλο μέσα στην οικογένεια. Ο εκτελεστικός ρόλος του άνδρα συνίσταται κυρίως στην άσκηση ενός επαγγέλματος που αποτελεί το σημαντικότερο κριτήριο για τον προσδιορισμό της θέ-

σης της οικογένειας στο κοινωνικό σύνολο. Πρωταρχικός ρόλος του ενήλικα άνδρα στην κοινωνία είναι η εξασφάλιση των πόρων ζωής της οικογένειας. Απ' αυτό προκύπτει πως η συμμετοχή του συζύγου στις οικιακές ασχολίες είναι ελάχιστη και πως το νοικοκυριό και τα παιδιά είναι οι κύριες δραστηριότητες του γυναικείου ρόλου. Αντίθετα, η γυναίκα εκφράζει καλύτερα τη συναισθηματική ζωή της οικογένειας, αφού αυτή βρίσκεται πιο κοντά στα παιδιά απ' ότι είναι ο πατέρας. Κατά τον Πάρσονς, όπως αναφέρει η Α. Μισέλ (1993, σελ. 107), αυτή η διπολική και σε συνάρτηση με το φύλο δομή θα παίζει αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Η διαφοροποίηση του φύλου συγκεκριμενοποιείται ήδη από το οιδιπόδειο στάδιο της προσωπικότητας: το αγόρι συνδέεται με τον πατέρα και ταυτίζεται με αυτόν, το κορίτσι συνδέεται με τη μητέρα και διαδραματίζει μαζί μ' εκείνη ένα ρόλο πρωταρχικό στη συναισθηματική ζωή της οικογένειας.

Ο Γ. Τσιάντης (1991, σελ. 19) σημειώνει πως πολλά έχουν γραφεί και πολλή έρευνα έχει γίνει σχετικά με το ρόλο της μητέρας στην εξέλιξη του παιδιού, ο ρόλος του πατέρα πολλές φορές παραγνωρίζεται κι έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Η κοινωνία έχει δώσει περισσότερη σημασία στο ρόλο της μητέρας, ενώ αγνοεί ή δίνει πολύ λίγη σημασία στις δυνατότητες που έχει ο πατέρας να ανταποκριθεί στις βιολογικές και ψυχολογικές ανάγκες του παιδιού. Έχει γίνει μια συνείδηση και στους ίδιους τους γονείς - τουλάχιστον στις σύγχρονες κοινωνίες - πως κατά τη βρεφική ηλικία και μερικά χρόνια αργότερα, μόνο ο ρόλος της μητέρας είναι σημαντικός. Έτσι γίνεται λόγος για μητρικά ένστικτα και βιολογικά καθορισμένη μητρική συμπεριφορά, ενώ ο πατέρας δε λαμβάνεται καθόλου υπόψη. Με άλλα λόγια, ο ρόλος του πατέρα αποτελείται από μια

σειρά κοινωνικών υποχρεώσεων, χωρίς να υπάρχουν αντίστοιχα βιολογικά καθορισμένα «πατρικά ένστικτα».

Στην ουσία, όπως αναφέρει ο Γ. Τσιαντής (1993, σελ. 20), ο πατέρας είναι το τρίτο πρόσωπο που μπορεί να επηρεάσει θετικά τη δυαδική σχέση παιδιού-μητέρας κι εκείνος προς τον οποίο αργότερα το παιδί θα μπορεί να μεταφέρει και τις ανάγκες εξάρτησής του και την ανάγκη του γι' αγάπη και στοργή. Ο πατέρας, δηλαδή, θα πρέπει να είναι το πρόσωπο που θα «κόψει» τον ψυχολογικό ομφάλιο λώρο που συνδέει τη μητέρα με το παιδί. Εξάλλου, όταν ο πατέρας απουσιάζει, είναι αδύναμος, αδιάφορος ή επιθετικός, οι ανάγκες εξάρτησης του παιδιού προς τη μητέρα θα παραμείνουν πολύ μεγάλες και για πολύ χρόνο, με να μην ωριμάσει η προσωπικότητά του. Επίσης, δε χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια για να αντιληφθεί κανείς πως η επίδραση του πατέρα αρχίζει πολύ πιο πριν από τη γέννηση του παιδιού. Η οποιαδήποτε αντίδρασή του μπορεί να επηρεάσει τη στάση της μέλλουσας μητέρας προς το παιδί και μπορεί να αποτελέσει δείγμα της μελλοντικής του τοποθέτησης απέναντι στον πατρικό του ρόλο.

Στις ψυχολογικές και ψυχαναλυτικές θεωρίες τις σχετικές με την επίδραση του ρόλου του πατέρα στην εξέλιξη του παιδιού, το ενδιαφέρον, κατά τον Γ. Τσιάντη (1991, σελ. 21), συγκεντρώνεται κυρίως σε τρία σημεία:

- α) Στην έκταση που το παιδί ταυτοποιείται με τους γονείς του, με άλλα λόγια στις διαδικασίες που με τη βοήθειά τους προσπαθεί να φτιάξει το εγώ του, σύμφωνα μ' εκείνα που παίρνει σαν πρότυπο. Αναλυτικότερα, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διαδικασίες με τις οποίες το παιδί αποκτά τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των γονέων του, τη συμπεριφορά τους, τις αξίες τους, τις στάσεις τους. Δύο σημαντικά αποτελέ-

σματα αυτής της ταυτοποίησης είναι η ανάπτυξη του υπereγώ ή της ηθικής συνείδησης και η απόκτηση της συμπεριφοράς και των χαρακτηριστικών που αρμόζουν στο φύλο και στο σεξουαλικό προσανατολισμό του παιδιού.

- β) Στην ένταση κι έκταση του άγχους που μπορεί να αναπτύξει το παιδί, επειδή επικρατεί η άποψη πως η πατρική αποστέρηση είναι κύρια αιτία άγχους για το παιδί.
- γ) Στις τυχόν διαταραχές της συμπεριφοράς του παιδιού, όπως παρουσιάζονται στην αντικοινωνική συμπεριφορά και «παιδική παραπρωματικότητα» ή σε άλλες ψυχικές διαταραχές και ψυχοπαθολογικές εκδηλώσεις.

Ο Φρανκ Πέντερσεν, διευθυντής του Εθνικού Ινστιτούτου Υγείας του παιδιού και της ανάπτυξης του ατόμου, όπως αναφέρει ο Γ. Τσιάντης (1991, σελ. 22), υποστηρίζει πως η παρουσία του πατέρα βοηθάει τα παιδιά να γνωρίσουν από νωρίς την κοινωνική πραγματικότητα κι ενισχύει την ικανότητά τους να συνδέονται με το ανδρικό γένος. Τα βοηθάει επίσης να κατανοήσουν τη δική τους σεξουαλικότητα και αυξάνει το αίσθημα ασφάλειας. Ο πατέρας είναι πολύ σημαντικός και κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού και αργότερα, σε όλη τη διάρκεια της ανάπτυξής του. Η μητέρα μπορεί να εκπληρώσει καλύτερα το ρόλο και την αποστολή της, όταν έχει τη συναισθηματική, ηθική και πρακτική υποστήριξη του πατέρα. Και αυτή η ποικιλόμορφη και απαραίτητη βοήθεια δεν μπορεί να δοθεί παρά μόνο με την ενεργό συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή και στην εν γένει φροντίδα του παιδιού δίπλα στη μητέρα.

Ειδικότερα, ο Γ. Τσιάντης (1991, σελ. 23) διαπιστώνει μια ευεργετική παρουσία του πατέρα κατά την παιδική ηλικία. Νιώθει να του έχει ανατεθεί ο εξειδικευμένος ρόλος του, προσδιορισμένος ως ένα βαθμό από τις κοινωνικο-πολιτιστικές εικόνες του καιρού και του περιβάλλοντός του. Η πατρική αγάπη αποκτάει τότε την οριστική της σύσταση που σημαδεύεται από πνεύμα ευθύνης. Η ζήτηση του παιδιού έχει γίνει προοδευτικά όλο και περισσότερο ειδική. Οι ψυχολογικές και ψυχοσυναισθηματικές του ανάγκες έχουν γίνει εξαιρετικά ποικίλες και ο πατέρας πρέπει να επωμιστεί ένα μέρος από αυτές. Ενεργητική παρουσία σημαίνει πως ο πατέρας δεν είναι πια ένα αντίτυπο της μητέρας, όπως συμβαίνει κατά τη βρεφική ηλικία· έχει έναν ειδικό ρόλο να παίξει από το γεγονός της εμφάνισης μιας ειδικής ζήτησης του παιδιού.

Η περίοδος της εφηβείας δημιουργεί κατά τον Γ. Τσιάντη (1991, σελ. 23) περίπλοκα προβλήματα. Η είσοδος στην εφηβεία θέτει οδυνηρά προβλήματα στο παιδί που είναι πολύ λεπτό να προσεγγιστούν και να ξεδιαλυθούν από τους γονείς. Σ' αυτή τη φάση ο πατέρας θα πρέπει να είναι κοντά στο παιδί, να του προσφέρει την ψυχολογική ασφάλεια με την παρουσία του και τις συμβουλές του στα δύσκολα στάδια της ψυχο-σεξουαλικής του εξέλιξης και ταυτόχρονα στη φάση που διευρύνονται οι κοινωνικές επαφές του.

Γίνεται, επομένως, κατανοητό πόσο μεγάλη σημασία έχει για το παιδί - για τη σωστή του ανάπτυξη - να μεγαλώσει σε ένα οικογενειακό περιβάλλον όπου και οι δύο γονείς θα' ναι τυπικά και ουσιαστικά κοντά του. Η απουσία ενός γονέα από την οικογενειακή εστία δημιουργεί μια πλειάδα προβλημάτων που αφορούν όλα τα μέλη και κυρίως τα παιδιά και για την οποία γίνεται αναφορά στο επόμενο υποκεφάλαιο.

3. Μονογονεϊκές οικογένειες - Λειτουργία της οικογένειας όπου ο σύζυγος απουσιάζει λόγω φυλάκισης

Σύμφωνα με την Κογκίδου Δήμητρα (1995, σελ. 24) στην έκθεση της Κοινότητας για τις μονογονεϊκές οικογένειες (1989) αναφέρονται τρεις τύποι μόνων-γονέων, καθορισμένοι με βάση τη συζυγική κατάστασή τους: χήροι/ες, μόνιμα χωρισμένοι/ες και ανύπαντροι/ες.

Συνεπώς, στατιστικά στοιχεία που συλλέγονται για τη μονογονεϊκή οικογένεια στις περισσότερες χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφορούν, συνήθως, στον αριθμό των μόνων-γονέων σε καθεμία από αυτές τις κατηγορίες ή στο σύνολό τους.

Όμως, κατά την Κογκίδου Δήμητρα (1995, σελ. 24) δημιουργούνται προβλήματα κατηγοριοποίησης, όταν ένας από τους δύο συζύγους δεν κατοικεί για μεγάλα χρονικά διαστήματα μαζί με την υπόλοιπη οικογένεια, για λόγους που δεν έχουν σχέση με οικογενειακή δυσαρμονία. Στις περιπτώσεις αυτές η δυνατότητα ένταξής τους στην κατηγορία των χωρισμένων εξαρτάται από τη διάρκεια του χρόνου απουσίας του άλλου γονέα.

Η απόπειρα ταξινόμησης των λόγων για τους οποίους το ζευγάρι αναγκάζεται να ζει χωριστά, οδηγεί σε μια ποικιλία τύπων «χωλής» - όπως την ονομάζει η Μουσούρου Λ. (1993, σελ. 80) - οικογένειας, ανάλογα με το κατά πόσο οι λόγοι αυτοί είναι τυπικά ακούσιοι, όπως μια ασθένεια ή στρατιωτική θητεία ή φυλάκιση, ή τυπικά εκούσιοι λόγοι τους οποίους υπαγορεύει η εργασία του ενός ή και των δύο συζύγων, που μπορεί να είναι ναυτικοί, μετανάστες, πολιτικοί, υπάλληλοι αποσπασμένοι σε άλλη περιοχή από εκείνη στην οποία η οικογένεια κατοικεί μονίμως, καλλιτέχνες, επαγγελματίες αθλητές και διάφοροι άλλοι.

Η δομή, τα προβλήματα και η δυναμική των οικογενειών αυτών, σύμφωνα με τον Giddens A. (μετφρ., 1989, σελ. 97), διαφέρουν τόσο από εκείνες της συμβατικής συζυγικής όσο και μεταξύ τους ανάλογα με: α) τους λόγους για τους οποίους το ζευγάρι ζει χωριστά. Οι λόγοι αυτοί παραπέμπουν σε συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, καθ' εαυτές σημαντικές τόσο για τη διαμόρφωση του κάθε τύπου «χωλής» οικογένειας όσο και για την υπέρβαση των δυσχερειών που αυτή εξ ορισμού αντιμετωπίζει, β) το κατά πόσο οι λόγοι αυτοί αφορούν μόνο το σύζυγο, μόνο τη σύζυγο ή και τους δύο. Υποστηρίζεται ότι ο ποιοτικά διαφορετικός τρόπος ζωής, το ουσιαστικά μη παραδοσιακό σχήμα είναι εκείνο που διαμορφώνεται από την επιλογή της συζύγου να συνδυάσει την οικογενειακή ζωή με μια επαγγελματική απασχόληση, η οποία απαιτεί μακρά διαστήματα παραμονής μακριά από τον τόπο διαμονής της οικογένειας (ή, έστω, τον τόπο απασχόλησης του συζύγου). Όμως στην πλειονότητα των περιπτώσεων όπου ο χωρισμός του ζευγαριού οφείλεται στην εργασία της συζύγου, δεν είναι η αφοσίωση στην εργασία ή οι επαγγελματικές της φιλοδοξίες που δημιουργούν το χωρισμό, αλλά η ανάγκη διατήρησης της θέσης εργασίας ή και των κεκτημένων δικαιωμάτων, γ) ο τρίτος παράγοντας διαφοροποίησης της «χωλής» οικογένειας είναι ο βαθμός θεσμοποίησής της στον κοινωνικό περίγυρο. Η χωλή οικογένεια ήταν θεσμός σε αρκετές κοινότητες (ναυτικές, μεταναστευτικές) και τα προβλήματα αρχίζουν από τη στιγμή που το σχήμα αυτό παύει να είναι θεσμός και ο κοινωνικός περίγυρος δε στέκεται πια ικανός να στηρίξει αυτόν τον τύπο οικογένειας.

Η Μουσούρου Λ. (1993, σελ. 24) διακρίνει τις χωλές οικογένειες σε δύο κατηγορίες: την κατηγορία εκείνων που ανήκουν σε γεωγραφικούς ή/και κοινωνικούς χώρους όπου συνιστούν συμβατικό σχήμα (π.χ. περιοχές με ναυτική

ή μεταναστευτική παράδοση) και την κατηγορία εκείνων που ανήκουν σε γεωγραφικούς ή/και κοινωνικούς χώρους όπου συνιστούν απόκλιση από το συμβατικό σχήμα της συζυγικής οικογένειας και εμφανίζουν δυσλειτουργίες.

Η Μουσούρου Λ. (1993, σελ. 232) σημειώνει πως γίνεται μεγαλύτερη αναφορά στην απουσία του πατέρα κι αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι μονογονεϊκές με μόνο-γονέα μητέρα είναι η πλειοψηφία και στο ότι οι έρευνες για τους μόνους-πατέρες είναι περιορισμένες. Εξάλλου, στη μονογονεϊκή οικογένεια με μόνο-γονέα τον πατέρα, σχεδόν πάντα, συμμετέχει στην ανατροφή του παιδιού μια «μητρική» παρουσία (υποκατάστατο), εξαιτίας των πρακτικών ανατροφής των παιδιών.

Η επίδραση της απουσίας του πατέρα, σύμφωνα με την Μουσούρου Λ. (1993, σελ. 232), στην ανάπτυξη του παιδιού είναι μεγάλη και διαφοροποιείται ανάλογα με τους λόγους που ο πατέρας απουσιάζει. Είναι γεγονός πως η απουσία του πατέρα λόγω φυλάκισης δημιουργεί περισσότερες αρνητικές επιπτώσεις, καθώς ο εγκλεισμός στη φυλακή αποτελεί απόκλιση και προκαλεί ούτως ή άλλως δυσλειτουργία στην οικογένεια.

Η Μουσούρου Λ. (1993, σελ. 233) αναφέρει την επίδραση της απουσίας του πατέρα σε ορισμένους κρίσιμους τομείς ανάπτυξης του παιδιού:

- α) Απόκτηση του ρόλου του φύλου. Το αγόρι που μεγαλώνει σε μονογονεϊκή οικογένεια με μόνη-μητέρα και δεν έχει στενή σχέση με τον πατέρα του αντιμετωπίζει μεγαλύτερη δυσκολία στην ανάπτυξη του ρόλου του φύλου. Η έλλειψη του πατέρα δυσχεραίνει τη διαδικασία απόκτησης της ταυτότητας, ακόμη και όταν είναι διαθέσιμα άλλα μοντέλα. Το αγόρι που μεγαλώνει χωρίς πατέρα έχει λιγότερο αρσενικά στοιχεία

στην προσωπικότητά του, ενώ το κορίτσι παρουσιάζει δυσκολία στην αλληλεπίδρασή του με τους άντρες.

- β) Ηθική ανάπτυξη. Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι παιδιά με παραβατική συμπεριφορά, συνήθως προέρχονται από οικογένειες που απουσιάζει ο πατέρας (Bandura and Walters, 1959, Siegman, 1966). Τα συμπεράσματα, όμως, των ερευνών αυτών δεν μπορούν να γενικευτούν.
- γ) Ακαδημαϊκή επιτυχία και γνωστική ικανότητα. Σε όλες σχεδόν τις έρευνες αναφέρεται ότι η απουσία του πατέρα έχει αρνητική επίδραση στη σχολική επίδοση των αγοριών, αν και οι επιδράσεις αυτές μπορούν να μετριαστούν όταν η μητέρα έχει αναπτύξει περισσότερο συμπεριφορές που τυπικά εμπεριέχονται στον ανδρικό ρόλο.
- δ) Κοινωνική ικανότητα. Η πατρική παρουσία συνδέεται με μεγαλύτερη ευκολία με την εγκαθίδρυση ικανοποιητικών σχέσεων με τους συνομηλίκους, την ικανότητα προσαρμογής και την μετέπειτα επιτυχία στις ετερόφυλες σχέσεις, ιδιαίτερα στ' αγόρια.

Όμως οι αρνητικές επιπτώσεις της απουσίας του πατέρα, σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη (1985, σελ. 155) δεν αφορούν μόνο το παιδί, αλλά και τη σύζυγο και εντείνονται όταν ο σύζυγος είναι έγκλειστος σε κάποια φυλακή. Μέσα σ' ένα κλίμα γενικής δυσαρμονίας η σύζυγος αντιμετωπίζει ποικίλα προβλήματα που αφορούν στην οικονομική κατάσταση, στον κλονισμό των συζυγικών της σχέσεων, στην αντιμετώπιση των δυσκολιών των παιδιών - αν υπάρχουν - είτε αυτά γνωρίζουν το γεγονός της φυλάκισης είτε όχι, αλλά και στην αντιμετώπισή της από τον κοινωνικό περίγυρο, η οποία, κατά πάσα πιθανότητα, θα' ναι αρνητική αν αυτός γνωρίζει την αιτία απομάκρυνσης του πατέρα.

Οι επιπτώσεις της απουσίας του πατέρα για οποιοδήποτε λόγο στη μητέρα είναι σίγουρα αρκετές, ωστόσο δεν υπάρχει σχετική βιβλιογραφία που να αναγράφονται και να αναλύονται αυτές σε αντίθεση με την βιβλιογραφία που υπάρχει για τις επιπτώσεις της απομάκρυνσης του πατέρα στο παιδί.

Οι οικογένειες όπου απουσιάζει ο ένας γονέας και ειδικότερα οι οικογένειες όπου απουσιάζει ο πατέρας λόγω φυλάκισης αντιμετωπίζουν ποικίλα προβλήματα και δυσκολίες. Είναι σχεδόν ουτοπικό να σκεφτεί κάποιος πως μπορούν να λύσουν μόνοι τους τα προβλήματα αυτά. Σαφώς και χρειάζονται βοήθεια, συμπαράσταση, στήριξη και αυτόν ακριβώς τον ρόλο αναλαμβάνει η επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας, που αναλύεται παρακάτω.

ΜΕΡΟΣ Ε΄

1. Κοινωνική εργασία στις φυλακές

Με τον όρο «κοινωνικές υπηρεσίες», σύμφωνα με τον Α. Καφαντάρη (Κοινωνική Εργασία, 15, 1987, σελ. 35), εννοούνται οργανωμένες δραστηριότητες που αναφέρονται στην Κοινωνική Πρόνοια, στην Κοινωνική Ασφάλιση, στη Δημόσια Υγεία, στην Εργατική Προστασία και Εκπαίδευση. Η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών είναι μια ανθρώπινη δραστηριότητα που υπαγορεύεται από τις ίδιες τις ανθρώπινες ανάγκες που απορρέουν από τη βιολογική και κοινωνική ύπαρξη του ανθρώπου. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, ως «ειδικευμένα στελέχη», εφαρμόζουν επιστημονικές τεχνικές με στόχο την αντιμετώπιση ατομικών, οικογενειακών και κοινωνικών προβλημάτων αλλά και την βελτίωση της ποιότητας της ζωής των ατόμων.

Στα πλαίσια της παροχής κοινωνικής βοήθειας, ιδρύθηκαν το 1973 οι πρώτες Κοινωνικές Υπηρεσίες σε φυλακές, Ν. 1375 περί συστάσεως και λειτουργίας Κοινωνικών Υπηρεσιών στις φυλακές και στα σωφρονιστικά και αναμορφωτικά καταστήματα ανηλίκων (Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, Αθήνα, 1973).

Έχοντας λάβει υπόψη τις ελλείψεις του Ν. 1375, η επιστημονική επιτροπή συνέστησε το νέο σωφρονιστικό κώδικα (Ν. 1851/89) για τη μεταχείριση των κρατουμένων, υπογραμμίζοντας την ανάγκη διαφοροποίησης του έργου των Κοινωνικών Λειτουργών από τους άλλους επιστημονικούς κλάδους στις φυλακές, την ανάγκη συνεργασίας της διεπιστημονικής ομάδας με επίκεντρο τον κρατούμενο και την κατάσταση διαβίωσής του μέσα και έξω από το σωφρονιστικό ίδρυμα.

Έτσι, όπως αναφέρεται από τους Σ. Αλεξιάδη και Γ. Πανούση (1990, σελ. 379), με το άρθρο 113 του νόμου 1851/89 τα καθήκοντα του Κοινωνικού Λειτουργού μέσα στις φυλακές είναι τα εξής:

Ο Κοινωνικός Λειτουργός:

1. Έρχεται σε άμεση επικοινωνία με κάθε κρατούμενο χωρίς παρέμβαση τρίτου προσώπου, εκτός εάν υπάρχουν δικαιολογημένοι λόγοι ασφαλείας.
2. Λαμβάνει γνώση του ατομικού φακέλου των κρατουμένων και ενεργεί επιτόπιες κοινωνικές έρευνες για τη συγκέντρωση των απαραίτητων στοιχείων ατομικής, οικογενειακής και κοινωνικής κατάστασής τους.
3. Τηρεί μητρώο περιπτώσεων, ατομικές καρτέλες ή φακέλους και δελτία εξέλιξης και κοινωνικής έρευνας, καθώς και στατιστικά στοιχεία με ενέργεια και αποτελέσματα της κοινωνικής έρευνας.
4. Ενημερώνει το διευθυντή και το επιστημονικό συμβούλιο για την προσωπικότητα και τα προβλήματα του κρατούμενου και υποβάλλει προτάσεις για την εξατομικευμένη μεταχείρισή του.
5. Συντάσσει τις προβλεπόμενες εκθέσεις για τους κρατουμένους των οποίων το περιεχόμενο είναι εμπιστευτικό.
6. Μεριμνά για την κάλυψη υλικών και ηθικών αναγκών των κρατουμένων σε συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και άλλες ομάδες.
7. Προετοιμάζει τον απολυόμενο κρατούμενο και το περιβάλλον του για την ομαλή επανένταξή του και παρακολουθεί μετά την αποφυλάκιση όσες περιπτώσεις κρίνεται απαραίτητο.
8. Εφαρμόζει τις μεθόδους κοινωνικής εργασίας με άτομα ή ομάδες.

Οι κύριες δραστηριότητες των Κοινωνικών Λειτουργών με τους κρατούμενους και τις οικογένειές τους συνοψίζονται, όπως φαίνεται από το άρθρο 113 του Ν. 1851/89, σύμφωνα με τους Σ. Αλεξιάδη και συν. (1990, σελ. 379) στα εξής:

- στην εκτίμηση των ατομικών και κοινωνικών αναγκών.
- στην ατομική και ομαδική κοινωνική εργασία με τους φυλακισμένους και τις οικογένειές τους, για να τους δοθεί η υποστήριξη, ώστε να επανενταχθούν στην κοινότητα.
- στην ανάπτυξη και πρόβλεψη προγραμμάτων για την παρέμβαση όταν κατανομαστούν προβλήματα που αντιμετωπίζονται συχνά από τους φυλακισμένους (π.χ. σωματική βία, σεξουαλικά προβλήματα, ασθένειες κ.ά.).

Άλλες δραστηριότητες που αναλαμβάνουν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί, σύμφωνα με την Β. Τσιλιμιγκάκη (1994, σελ. 76), είναι οι εξής:

1. Η παροχή πληροφοριών για την διαδικασία λειτουργίας των φυλακών και για τις αιτήσεις αποφυλάκισης, αδειών, επιδότησης κ.ά.
2. Η βασική υποστήριξη που βοηθάει στην εξασφάλιση της συχνής επαφής του κρατουμένου με τους συγγενείς του, της συνεργασίας του με διάφορες κοινοτικές πηγές.
3. Η βασική πληροφόρηση για τα προνοιακά επιδόματα, την υγεία, την εργασία, κ.ά.
4. Η στενή επικοινωνία με τους κρατουμένους (συζητήσεις, αναγνώριση των συγκεκριμένων προβλημάτων και παραπομπές αυτών).
5. Η δημιουργία, σε συνεργασία με το υπόλοιπο προσωπικό, πολιτιστικών, εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών ομάδων κρατουμένων.

2. Εφαρμογή των μεθόδων της κοινωνικής εργασίας στο χώρο των φυλακών

Στην παράγραφο 8 του άρθρου 113 του Ν. 1851/1989 περί των βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων (Σ. Αλεξιάδης και συν., 1990, σελ. 379) γίνεται αναφορά στην εφαρμογή των μεθόδων Κοινωνικής Εργασίας με άτομα ή ομάδες.

I. Κοινωνική Εργασία με Άτομα (Κ.Ε.Α.)

Η μέθοδος της Κ.Ε.Α. στο χώρο της φυλακής στοχεύει στην υποστήριξη του κρατουμένου αρχικά να αντιμετωπίσει τα ποικίλα προβλήματα που συναντά κατά τη διάρκεια έκτισης της ποινής του. Έτσι, όπως αναφέρεται από τους Αλεξιάδη και συν. (1990, σελ. 375), ο Κοινωνικός Λειτουργός έρχεται σε άμεση επικοινωνία με τον κρατούμενο, λαμβάνει το ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό ιστορικό του και μ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να τον βοηθήσει στην κάλυψη των υλικών του αναγκών, αλλά και στην ανύψωση του ηθικού του. Με τη γνώση των δυσκολιών που αντιμετωπίζει ο κρατούμενος, μπορεί ο Κοινωνικός Λειτουργός να τον βοηθήσει να ενεργοποιήσει το δυναμικό του ώστε να ξεπεράσει μόνος του τις δυσκολίες και να προετοιμαστεί για την όσο το δυνατό καλύτερη επανένταξή του στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον.

II. Κοινωνική Εργασία με Ομάδες (Κ.Ε.Ο.)

Η δημιουργία ομάδων μέσα στους χώρους της φυλακής με συντονιστές Κοινωνικούς Λειτουργούς μπορεί να αποδειχτεί πολύ δημιουργική. Ο Κοινωνικός Λειτουργός μέσα από τις ομαδικές συναντήσεις έχει τη δυνατότητα, ό-

πως αναφέρεται από την Χ. Κατσορίδου-Παπαδοπούλου (1993, σελ. 36), να ενισχύσει την αυτοεκτίμηση του ατόμου-μέλους, να βοηθήσει τα μέλη να δώσουν λύσεις σε κοινά προβλήματα και να αμβλυνθούν οι πιέσεις που δέχονται απ' αυτά. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη συζήτηση μεταξύ των μελών των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, με την αντίληψη από μέρους των μελών ότι αντιμετωπίζουν παρόμοιες καταστάσεις.

Μέσα από τις ομάδες κρατουμένων μπορεί να καλυφθεί και η ανάγκη των μελών για κοινωνική μάθηση και για ενίσχυση της ψυχοκοινωνικής τους ανάπτυξης, όπως αναφέρει η Χ. Κατσορίδου-Παπαδοπούλου (1993, σελ. 36). Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την δημιουργία ομάδων εργασιοθεραπείας και ομάδων ενδιαφερόντων.

Το αναμενόμενο αποτέλεσμα δεν είναι κάθε φορά μοναδικό. Αντίθετα, όπως σημειώνει η Χ. Κατσορίδου-Παπαδοπούλου (1993, σελ. 37), μπορεί να υπάρξει στενή σχέση μεταξύ κάποιων από τις επιδιώξεις, π.χ. όταν αυξάνουν οι κοινωνικές γνώσεις του ατόμου, αναμένεται ότι θα ενισχυθεί και η εμπιστοσύνη του προς τον εαυτό του.

III. Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα (Κ.Ε.Κ.)

Στην παράγραφο 6 του άρθρου 113 του Ν. 1851/89 περί βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων γίνεται αναφορά στην κάλυψη των υλικών και ηθικών αναγκών του κρατουμένου από τον Κοινωνικό Λειτουργό σε συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και άλλες κοινωνικές ομάδες (Σ. Αλεξιάδης και συν., 1990, σελ. 379). Η συνεργασία της Κοινωνικής Υπηρεσίας των φυλακών με οργανώσεις της κοινότητας και κρατικούς φορείς και οργανισμούς είναι αναγκαία για την παροχή σωφρονιστικής και μεταϊδρυματικής

μέριμνας στους κρατούμενους. Το άνοιγμα των φυλακών προς την κοινότητα επιτυγχάνεται με τη συνεργασία των Κοινωνικών Λειτουργών με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, Εκκλησιαστικούς φορείς, τον Ερυθρό Σταυρό, την ΝΕΛΕ, τον ΟΑΕΔ, αλλά και με Νοσοκομεία, καταστήματα, εθελοντές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Είδος Έρευνας

Η ερευνητική στρατηγική που ακολουθήθηκε είναι η διερευνητική. Σε μια διερευνητική έρευνα ο πρωταρχικός σκοπός είναι η διατύπωση ή η ιεράρχιση προτεραιοτήτων για περαιτέρω έρευνα. Βασική της έμφαση είναι η ανακάλυψη και βασικό της χαρακτηριστικό η ευελιξία, όπως αναφέρει ο Β. Φίλιας (1994, σελ. 27).

Το είδος της έρευνας που ακολουθείται είναι η διερευνητική, γιατί δεν περιγράφεται μια δοσμένη κατάσταση αλλά μέσω της χρήσης κάποιων διερευνητικών ερωτημάτων γίνεται προσπάθεια να εντοπιστεί. Τα διερευνητικά ερωτήματα θα αναφερθούν παρακάτω.

Στη συγκεκριμένη έρευνα στόχος είναι η διερεύνηση των επιπτώσεων της φυλάκισης στη σύζυγο και τα παιδιά του κρατουμένου. Το ζητούμενο είναι να συγκεντρωθούν και να παρουσιαστούν ορισμένα δεδομένα, που βέβαια δεν θα επιτρέψουν να σχηματιστεί μια πλήρη απεικόνιση της παρούσας κατάστασης του προβλήματος αλλά θα προβάλουν κάποια ενδεικτικά στοιχεία και θα συμπληρώσουν ορισμένα κενά σημεία που υπάρχουν στο κεφάλαιο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης.

Αντικείμενο Έρευνας

Αντικείμενο της έρευνας είναι οι επιπτώσεις της φυλάκισης των κρατουμένων της Κλειστής Φυλακής Πάτρας στη σύζυγο και τα παιδιά τους που διαμένουν στους νομούς Αχαΐας και Ηλείας.

Το αντικείμενο της έρευνας στις συζύγους και τα παιδιά περιλαμβάνει την οικονομική τους κατάσταση, τις οικογενειακές σχέσεις και την αντιμετώπιση του κοινωνικού περιγυρο πριν και κατά τη διάρκεια τη φυλάκισης του συζύγου-πατέρα. Επίσης, η έρευνα περιλαμβάνει τις προσδοκίες της συζύγου για τις σχέσεις της με το σύζυγο, την επαγγελματική αποκατάσταση και την αντιμετώπιση από τον κοινωνικό περίγυρο μετά την αποφυλάκισή του.

Τέλος, ερευνάται η σχέση της συζύγου με την Κοινωνική Υπηρεσία της Φυλακής και άλλους Κοινωνικούς Φορείς και οι τυχόν προτάσεις για την καλύτερη μέριμνα της οικογένειας του κρατουμένου.

Σκοπός της μελέτης

Οι στόχοι που συγκεκριμενοποιούν το αντικείμενο της έρευνας είναι οι εξής:

A. Αρχικά διερευνούνται οι επιπτώσεις που έχει η φυλάκιση του συζύγου-πατέρα στη σύζυγο και τα παιδιά του.

Η διερεύνηση αυτή καλύπτει τέσσερις βασικούς άξονες, που σχετίζονται με την οικονομική, οικογενειακή και κοινωνική κατάσταση της οικογένειας πριν και κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του συζύγου και τις σνησυχίες-προσδοκίες της συζύγου για το μέλλον.

B. Στη συνέχεια εξετάζονται οι προσφερόμενες προνοιακές παροχές προς την οικογένεια του κρατουμένου.

Η διερεύνηση αυτή περιλαμβάνει την συνεργασία της οικογένειας του κρατουμένου με την Κοινωνική Υπηρεσία της Φυλακής και άλλους προνοιακούς φορείς για την αντιμετώπιση των δυσκολιών της, καθώς και προτάσεις για καλύτερη παροχή βοήθειας.

Ερωτήματα

Η βιβλιογραφική μελέτη του θέματος δημιούργησε μια σειρά ερωτημάτων, τα οποία και προσπαθεί να απαντήσει αυτή η έρευνα.

Το ερωτηματολόγιο καλύπτει τα ερωτήματα που γεννήθηκαν μελετώντας το θέμα, ερωτήματα όπως:

- Οικονομική κατάσταση της οικογένειας πριν και κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του συζύγου.
- Σχέσεις της συζύγου με τον σύζυγο-κρατούμενο πριν και κατά τη διάρκεια της φυλάκισης.
- Σχέσεις των παιδιών με τον πατέρα-κρατούμενο πριν και κατά τη διάρκεια της φυλάκισης.
- Αντιμετώπιση της οικογένειας του κρατουμένου πριν και κατά τη διάρκεια της φυλάκισης.
- Κοινωνικοπρονοιακή κάλυψη των αναγκών της οικογένειας του κρατουμένου.
- Τι επιθυμούν οι σύζυγοι για την καλύτερη αντιμετώπιση των προβλημάτων τους.

Υποθέσεις

Μέσα από τη βιβλιογραφική μελέτη παρουσιάζονται κάποια δεδομένα, πάνω στα οποία βασίστηκε η έρευνα και τα οποία είναι τα εξής:

- Η φυλάκιση έχει επιπτώσεις στον κρατούμενο.
- Η απομάκρυνση του συζύγου πατέρα από την οικογένεια επηρεάζει τη σύζυγο και τα παιδιά.
- Η Κοινωνική Υπηρεσία της Κλειστής Φυλακής Πάτρας συνεργάζεται με τον κρατούμενο και την οικογένειά του.

Δειγματοληψία

Τα υποκείμενα της έρευνας είναι σύζυγοι κρατουμένων της Κλειστής Φυλακής Πάτρας που διαμένουν στους νομούς Αχαΐας και Ηλείας. Το δείγμα είναι 20 γυναίκες, από τις οποίες οι 14 είναι σύζυγοι κρατουμένων, οι 2 είναι πρώην σύζυγοι κρατουμένων, οι 2 βρίσκονται σε διάσταση με κρατούμενους και, τέλος, 2 είναι μνηστευμένες με κρατούμενους. Από το δείγμα δεν αποκλείστηκαν οι πρώην σύζυγοι, οι σύζυγοι σε διάσταση και οι μνηστευμένες διότι αναφέρονται στους προσωπικούς φακέλους των κρατουμένων και όπως διαπιστώθηκε διατηρούν επικοινωνία και σχέση με τους κρατούμενους.

Το δείγμα εκλέχτηκε με βάση τον τόπο κατοικίας των κρατούμενων της Κλειστής Φυλακής της Πάτρας και των οικογενειών του. Αποφασίστηκε να δοθούν ερωτηματολόγια σε όλες τις οικογένειες κρατουμένων που διαμένουν στους νομούς Αχαΐας και Ηλείας. Έτσι, έγινε δυνατή η εύκολη πρόσβαση στον τόπο κατοικίας των οικογενειών των κρατουμένων. Από την έρευνα δεν αποκλείστηκε καμιά οικογένεια.

Ύστερα από συνεργασία με την Διεύθυνση και την Κοινωνική Υπηρεσία της Κλειστής Φυλακής Πάτρας, συγκεντρώθηκαν τα ονόματα και οι διευθύνσεις των οικογενειών.

Μετά από τηλεφωνική επικοινωνία με τους συζύγους κανονίστηκαν οι συναντήσεις για να συμπληρωθούν τα ερωτηματολόγια. Όλες οι σύζυγοι των κρατουμένων με τις οποίες έγινε η επικοινωνία δέχτηκαν να συνεργαστούν για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

Όσον αφορά το πλαίσιο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα χρονικά εντοπίζεται μέσα στους μήνες Σεπτέμβριο-Οκτώβριο 1999, και πραγματοποιήθηκε στους νομούς Αχαΐας-Ηλείας.

Ερωτηματολόγιο

Οι συνεντεύξεις από τους ερωτώμενους έγιναν με ερωτηματολόγιο το οποίο συντάχθηκε με βάση τη μεθοδολογία που περιγράφεται από τον Β. Φίλια (1994). Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 73 ερωτήσεις από τις οποίες:

- Οι τέσσερις (4) είναι πραγματικές και αφορούν το φύλο, την ημερομηνία και τον τόπο γέννησης και τον τόπο διαμονής.
- Οι τριάντα μία (31) είναι κλειστές: οι κλειστές ερωτήσεις συμπληρώνονται εύκολα, απαιτούν λίγο χρόνο, εξασφαλίζουν αντικειμενικές πληροφορίες, κωδικοποιούνται και αναλύονται στατιστικά εύκολα (Φίλιας Β., 1994).
- Οι τριάντα οκτώ (38) είναι ανοιχτές: οι ανοιχτές ερωτήσεις αφήνουν ελεύθερο τον ερωτώμενο να εκφράσει τη γνώμη του και δίνουν περισσότερες πληροφορίες (Φίλιας Β., 1994).

Πλαίσιο Μελέτης

Για τη σύνταξη της συγκεκριμένης έρευνας υπήρξε συνεργασία με τη Διεύθυνση της Κλειστής Φυλακής Πάτρας και ιδιαίτερα με τον προϊστάμενο της Κοινωνικής Υπηρεσίας. Επίσης, υπήρξε συνεργασία με την επιθεωρήτρια κοινωνικού έργου φυλακών και Ιδρυμάτων Αγωγής Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Η συγκέντρωση βιβλιογραφικού υλικού έγινε με συγκέντρωση βιβλίων και πληροφοριών από τις βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου Αθηνών και Πατρών, του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Αθηνών και Πατρών, του Παντείου Πανεπιστημίου, του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών και την Εθνική Βιβλιοθήκη, καθώς και από την Στατιστική Υπηρεσία Αθηνών και την Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης Αθηνών.

Τρόπος Ανάλυσης Πληροφοριών

Για την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν κατά την επιτόπια έρευνα υιοθετήθηκε ως σχήμα ανάλυσης ένα παραλλαγμένο σχήμα της βασικής δομής του ερωτηματολογίου το οποίο είναι το εξής:

- I. Κοινωνικά χαρακτηριστικά ερωτώμενων.
- II. Ιστορικό πριν τη φυλάκιση.
 1. Επαγγελματικό Ιστορικό.
 2. Οικονομικό Ιστορικό.
 3. Οικογενειακές Σχέσεις.
- III. Δικαστικό Ιστορικό.
- IV. Ιστορικό κατά τη διάρκεια της φυλάκισης
 1. Επαγγελματικό Ιστορικό.
 2. Οικονομικό Ιστορικό.
 3. Οικογενειακές Σχέσεις.
 4. Κοινωνικές Σχέσεις.
- V. Προσδοκίες μετά την αποφυλάκιση.
- VI. Κοινωνική Υπηρεσία της φυλακής και άλλοι φορείς.

Για την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας γίνεται χρήση των μεθόδων της στατιστικής.

Τρόπος Παρουσίασης του Υπολοίπου της Μελέτης

Στο κεφάλαιο IV γίνεται παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Γίνεται ανάλυση των ερωτήσεων, ελεύθερος και κριτικός σχολιασμός των ευρημάτων, καθώς επίσης και παρουσίαση πινάκων ποσοτικής ανάλυσης.

Στο Κεφάλαιο V παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της έρευνας, καθώς επίσης και οι προτάσεις των ερευνητών σχετικά με τις επιπτώσεις της φυλάκισης στη σύζυγο και τα παιδιά του κρατουμένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η διερεύνηση των επιπτώσεων που έχει η φυλάκιση στη σύζυγο και τα παιδιά του κρατουμένου καθώς και η μελέτη της κοινωνικής μέριμνας προς την οικογένεια του κρατουμένου. Τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν αναλύονται παρακάτω.

A. Κοινωνικά Χαρακτηριστικά Κρατουμένων

Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων περιλαμβάνουν κάποια στοιχεία που επιτρέπουν μια βασική και στοιχειώδη σκιαγράφηση της κοινωνικής φυσιογνωμίας τους. Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται στο φύλο, την ηλικία, τον τόπο γέννησης, τον τόπο κατοικίας, τις γραμματικές γνώσεις, την εργασία, την οικογενειακή τους κατάσταση και το φύλο, ηλικία, εργασία των παιδιών, αν υπάρχουν.

1. Φύλο

Το ερωτηματολόγιο απευθυνόταν σε συζύγους κρατουμένων, γι' αυτό και οι ερωτώμενες είναι γυναίκες.

2. Ηλικία

Οι ερωτώμενες κατανέμονται σε διάφορες ομάδες ηλικιών οι οποίες κινούνται μεταξύ των ορίων 23 έως 59 ετών. Ο μεγαλύτερος αριθμός των ερωτώμενων (45%) είναι μεταξύ 40-50 ετών, το 25% των ερωτώμενων αντιστοιχεί στις ηλικίες 50-60 ετών, το 20% βρίσκεται μεταξύ 30-40 ετών, ενώ το 10% των ερωτώμενων είναι μεταξύ 20-30%.

3. Τόπος γέννησης

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (55%) αναφέρουν ως τόπο γέννησης το νομό Ηλείας, ενώ το υπόλοιπο 45% το νομό Αχαΐας. Οι περισσότερες από τις ερωτώμενες που έδωσαν ως απάντηση το νομό Αχαΐας έχουν γεννηθεί στην Πάτρα, ενώ από όσες έδωσαν ως απάντηση το νομό Ηλείας μόνο τρεις έχουν γεννηθεί στον Πύργο.

4. Τόπος κατοικίας

Το μεγαλύτερο μέρος όσων ρωτήθηκαν αναφέρουν ως τόπο κατοικίας το νομό Ηλείας σε ένα ποσοστό 55%, ενώ το υπόλοιπο 45% διαμένει στην Αχαΐα.

Από όσες αναφέρουν ως τόπο διαμονής το νομό Ηλείας, μόνο οι τρεις διαμένουν στον Πύργο, ενώ οι υπόλοιπες διαμένουν κυρίως σε χωριά του νομού.

Από όσες αναφέρουν ως τόπο διαμονής το νομό Αχαΐας, οι περισσότερες διαμένουν στην Πάτρα, ενώ μόνο τρεις κατοικούν σε χωριά του νομού.

5. Γραμματικές γνώσεις

Το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων ποικίλει. Οι περισσότερες από τις ερωτώμενες (40%) είναι απόφοιτες Γυμνασίου. Ένα 25% είναι απόφοιτες Δημοτικού. Απόφοιτες μερικών τάξεων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης είναι ένα 15%. Ένα άλλο 15% δηλώνουν Απόφοιτοι Λυκείου, ενώ 5% των ερωτηθέντων είναι απόφοιτοι μερικών τάξεων Μέσης Εκπαίδευσης. Καμία από τις ερωτώμενες δεν είναι απόφοιτοι Ανώτατης ή Ανώτερης Εκπαίδευσης ή αναλφάβητη (βλ. ερώτηση 1 - Παράρτημα Α).

6. Οικογενειακή κατάσταση

Ένα υψηλό ποσοστό από τις γυναίκες που ρωτήθηκαν (70%) είναι παντρεμένες. Από τις υπόλοιπες το 10% είναι διαζευγμένες, άλλο ένα 10% βρι-

σκονται σε διάσταση με τον σύζυγό τους, ενώ κάποιες από τις ερωτώμενες (10%) είναι μνηστευμένες με κρατούμενους.

Η οικογενειακή κατάσταση που αναφέρθηκε έχει σχέση με το γεγονός της φυλάκισης, αφού από τις συζύγους που απάντησαν ότι βρίσκονται σε διάσταση με το σύζυγό τους, όλες ανέφεραν σαν αιτία την φυλάκιση. Οι γυναίκες που είναι διαζευγμένες ανέφεραν ότι η φυλάκιση του συζύγου τους όξυνε τα υπάρχοντα προβλήματα και οδήγησε σε διαζύγιο. Όσες απάντησαν ότι είναι μνηστευμένες θεωρούν τη φυλάκιση ως αιτία που δεν έχουν ακόμα παντρευτεί τον κρατούμενο (βλ. ερώτηση 2 - Παράρτημα Α).

7. Παιδιά

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων (85%) αναφέρει ότι έχει παιδιά, ενώ το υπόλοιπο (15%) δεν έχει. Όλες οι γυναίκες έχουν ως 3 παιδιά ενώ τρεις γυναίκες δεν έχουν παιδιά.

Τα περισσότερα παιδιά είναι ηλικίας 10-19 ετών, ακολουθούν όσα είναι από 20-23 ετών και τέλος όσα έχουν ηλικία από 1-9 ετών.

Τα παιδιά όλων των γυναικών έχουν τον ίδιο πατέρα, δηλαδή το σύζυγο-πρώην σύζυγο των ερωτώμενων (βλ. ερώτηση 3 - Παράρτημα Α).

B. Ιστορικό Πριν τη Φυλάκιση

Το ιστορικό της οικογένειας πριν τη φυλάκιση του συζύγου-πατέρα απασχόλησε την έρευνα σ' αυτό το σημείο. Η καταγραφή των καταστάσεων που κυριαρχούσαν στην οικογένεια πριν τη φυλάκιση είναι σημαντική γιατί μαζί με την κατάσταση που επικρατεί κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του κρατουμένου, αποτελούν τη βάση για τη σύγκριση της κατάστασης πριν και κατά τη διάρκεια της φυλάκισης, έτσι ώστε να καταγραφούν οι επιπτώσεις της φυλάκισης στην οικογένεια. Οι ερωτήσεις αφορούν τις επαγγελματικές, οικονομικές, οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις της οικογένειας.

1. Επαγγελματικό Ιστορικό

Στο ερώτημα σχετικά με το αν εργαζόταν η σύζυγος πριν τη φυλάκιση του συζύγου το μεγαλύτερο ποσοστό (55%) απάντησε πως δεν εργαζόταν, ενώ το 45% απασχολούνταν σε κάποια εργασία (βλ. ερώτηση 4 "τότε"- Παράρτημα Α). Τα επαγγέλματα που αναφέρουν όσες εργάζονταν πριν τη φυλάκιση του συζύγου είναι υπάλληλος, πωλήτρια, αγρότισσα.

Στην ερώτηση αν εργαζόταν ο σύζυγος πριν τη φυλάκιση το 100% απάντησε ότι εργαζόταν, ενώ το 45% εργάζονταν ως αγρότες. Τα υπόλοιπα επαγγέλματα που αναφέρθηκαν είναι ξυλουργός, αυτοκινητιστής, υπάλληλος ΔΕΥΑΠ, μικροπωλητής, μάγειρας, εργάτης, επιχειρηματίας, υπάλληλος συνεργείου.

2. Οικονομικό Ιστορικό

Στην ερώτηση σχετικά με την οικονομική κατάσταση της οικογένειας πριν τη φυλάκιση του συζύγου το 55% των ερωτώμενων απαντά πως η οικονομική

τους κατάσταση ήταν μέτρια, το 45% απάντησε ότι είχαν καλή οικονομική κατάσταση, ενώ καμία από τις ερωτώμενες δεν ανέφερε κακή οικονομική κατάσταση πριν τη φυλάκιση του συζύγου (βλ. ερώτηση 5 "τότε" - Παράρτημα Α).

Στην ερώτηση, αν υπήρχε οικονομική βοήθεια προς την οικογένεια πριν τη φυλάκιση, όλες οι ερωτώμενες απάντησαν πως δεν βοηθούνταν οικονομικά από κανέναν.

Στο ερώτημα, αν το σπίτι στο οποίο μένουν τους ανήκει, το 50% απάντησε ότι το σπίτι είναι ιδιοκτησία τους, 25% απάντησε ότι νοικιάζει το σπίτι, ένα 15% ζει στο σπίτι των γονιών του συζύγου, ενώ το 10% ζει με τους δικούς της γονείς. Από τις γυναίκες που απάντησαν ότι ζουν με τους γονείς τους ή με τους γονείς του κρατούμενου οι περισσότερες μετακόμισαν εκεί μετά τη φυλάκιση του συζύγου τους.

3. Οικογενειακό Ιστορικό

Στην ερώτηση πώς ήταν οι σχέσεις της συζύγου με τον κρατούμενο πριν τη φυλάκιση το 85% απαντά ότι οι σχέσεις τους ήταν καλές, ενώ ένα 15% απαντά ότι ήταν μέτριες (βλ. ερώτηση 7 "τότε" - Παράρτημα Α). Τα προβλήματα που αναφέρονται πιο συχνά είναι ότι ο σύζυγος αδιαφορούσε, θύμωνε εύκολα.

Στην ερώτηση, αν τους αφιέρωνε αρκετό χρόνο, οι ερωτώμενες απαντούν στην πλειοψηφία τους ότι τους αφιέρωνε πολύ χρόνο (75%), ένα 20% απάντησε ότι ο σύζυγος τους αφιέρωνε λίγο χρόνο, ενώ ένα 5% ότι δεν τους αφιέρωνε καθόλου χρόνο. Οι αιτίες που αναφέρονται συχνότερα είναι ότι ο σύζυγος δούλευε ή έβγαινε με τους φίλους του.

Στην ερώτηση πώς ήταν οι σχέσεις του συζύγου με τα παιδιά πριν τη φυλάκιση το 88,2% απαντά ότι είχαν καλές σχέσεις, ενώ το 11,8% ότι οι σχέσεις ήταν μέτριες. Καμιά από τις ερωτώμενες δεν απαντά ότι οι σχέσεις με τον πατέρα τους ήσαν κακές (βλ. ερώτηση 8 - Παράρτημα Α).

Στο ερώτημα πόσο χρόνο αφιέρωνε ο πατέρας στα παιδιά το 65% αναφέρει ότι τους αφιέρωνε πολύ χρόνο, ένα 30% αναφέρει ότι τους αφιέρωνε λίγο χρόνο, ενώ ένα 5% αναφέρει ότι δεν αφιέρωνε ο πατέρας στα παιδιά καθόλου χρόνο. Και σ' αυτή την περίπτωση ως λόγος που δεν αφιέρωνε ο πατέρας χρόνο στα παιδιά αναφέρεται η δουλειά του πατέρα και το γεγονός ότι έλειπε συχνά από το σπίτι.

Στην ερώτηση πώς ήταν οι σχέσεις της οικογένειας με τον κοινωνικό περίγυρο το 100% των ερωτώμενων απαντά ότι είχαν καλές σχέσεις (βλ. ερώτηση 9 "τότε" - Παράρτημα Α).

Γ. Δικαστικό Ιστορικό

Η καταγραφή του δικαστικού ιστορικού των κρατουμένων δεν αποτέλεσε κεντρικό άξονα της έρευνας. Η έρευνα περιορίστηκε μόνο στην αναζήτηση κάποιων όψεων αυτού του ιστορικού, κυρίως των όψεων που συνδέονται με το χρόνο παραμονής στη φυλακή και με το αν ήταν η πρώτη φορά που βρισκόταν στη φυλακή ο κρατούμενος.

Καταρχήν όλοι οι κρατούμενοι φυλακίστηκαν μετά το 1987, ενώ οι περισσότεροι βρίσκονται στη φυλακή μετά το 1997. Διαπιστώθηκε ακόμα ότι οι περισσότεροι κρατούμενοι (75%) βρίσκονταν στη φυλακή για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι η Κλειστή Φυλακή Πάτρας είναι κατεξοχήν φυλακή για όσους εμπλέκονται με ναρκωτικά. Ένα 15% βρίσκεται στη φυλακή για ανθρωποκτονία, ενώ το υπόλοιπο 10% για ληστείες, οπλοκατοχή και απόπειρα ανθρωποκτονίας.

Στην ερώτηση αν βρίσκεται ο κρατούμενος για πρώτη φορά στη φυλακή το 90% των ερωτώμενων απάντησε θετικά και το υπόλοιπο 10% απάντησε ότι είχε φυλακιστεί ο κρατούμενος άλλη μια φορά για το ίδιο αδίκημα, δηλαδή ναρκωτικά.

Δ. Ιστορικό Κατά τη Διάρκεια της Φυλάκισης

1. Επαγγελματικό Ιστορικό

Στην ερώτηση, αν η σύζυγος εργάζεται κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του συζύγου το 80% απάντησε θετικά, ενώ μόλις το 20% απάντησε αρνητικά.

2. Οικονομικό Ιστορικό

Στην ερώτηση πώς είναι η οικονομική κατάσταση της οικογένειας κατά τη διάρκεια της φυλάκισης του συζύγου, το μεγαλύτερο ποσοστό (65%) απάντησε ότι η οικονομική τους κατάσταση είναι μέτρια (από 100.000-200.000 το μήνα), το 30% απάντησε ότι είναι κακή (κάτω από 100.000 το μήνα), ενώ μόνο το 5% απάντησε ότι έχουν καλή οικονομική κατάσταση (πάνω από 200.000 το μήνα) (βλ. ερώτηση 5 "τόρα" - Παράρτημα Α).

Στο ερώτημα αν υπάρχει οικονομική βοήθεια προς την οικογένεια το 90% απάντησε θετικά ενώ μόνο το 10% απάντησε αρνητικά (βλ. ερώτηση 6 - Παράρτημα Α). Από όσες δέχονται οικονομική βοήθεια η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε ότι τη βοηθά η οικογένειά της, ενώ οι υπόλοιπες βοηθούνται από την οικογένεια του συζύγου ή τα παιδιά τους.

Στην ερώτηση αν βοηθούν οικονομικά το σύζυγο, το 75% απάντησε θετικά και το 15% απάντησε αρνητικά. Μέσα σ' αυτό το 15% βρίσκονται και όσες είναι σε διάσταση με το σύζυγο, διαζευγμένες ή μνηστευμένες (βλ. ερώτηση 10 - Παράρτημα Α).

Στο ερώτημα ποιος βοηθά οικονομικά τα παιδιά η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών απαντά πως βοηθά η ίδια τα παιδιά, ενώ κάποιες απαντούν πως τα βοηθάνε οι γονείς ή τα πεθερικά τους ενώ κάποια παιδιά εργάζονται.

3. Οικογενειακές Σχέσεις

Στο ερώτημα πώς είναι οι σχέσεις των ερωτώμενων με τον σύζυγο, το μεγαλύτερο ποσοστό 60% απαντούν ότι είναι μέτριες, το 20% ότι είναι καλές, και το υπόλοιπο 20% ότι είναι κακές (βλ. ερώτηση 7 "τόρα" - Παράρτημα Α). Στην ερώτηση για ποιο λόγο είναι μέτριες ή κακές οι σχέσεις, όλες οι ερωτώμενες αναφέρουν το γεγονός της φυλάκισης ως πρωταρχικό λόγο, ενώ συμπληρώνουν ότι έχουν άσχημη σχέση με τον κρατούμενο.

Στην ερώτηση πώς βλέπουν τις πράξεις του συζύγου που τον οδήγησαν στη φυλακή όλες (100%) βλέπουν αρνητικά τις πράξεις του (βλ. ερώτηση 11 - Παράρτημα Α).

Στο ερώτημα αν επισκέπτονται τον κρατούμενο, το 80% απαντά θετικά και το υπόλοιπο 20% αρνητικά (βλ. ερώτηση 12,Ι - Παράρτημα Α). Οι ερωτώμενες που απαντούν αρνητικά είναι ή σε διάσταση με τον κρατούμενο ή διαζευγμένες. Από αυτές που επισκέπτονται τον κρατούμενο το 31,3% τον επισκέπτονται μια φορά το μήνα, το 37,5% δυο φορές το μήνα, το 6,25% τρεις φορές και το 25% τέσσερις φορές το μήνα (βλ. ερώτηση 12,ΙΙ - Παράρτημα Α).

Στο ερώτημα αν επικοινωνούν τηλεφωνικά, το 80% απαντά θετικά και το υπόλοιπο 20% αρνητικά. Στο 20% βρίσκονται και σ' αυτή την περίπτωση οι διαζευγμένες και όσες είναι σε διάσταση με τον σύζυγο. Από όσες απαντούν θετικά, οι περισσότερες αναφέρουν ότι τηλεφωνούνται με το σύζυγό τους κάθε εβδομάδα, ενώ κάποιες απαντούν κάθε μέρα.

Στο ερώτημα σχετικά με τις δυσκολίες στη σχέση τους με τον κρατούμενο λόγω της φυλάκισης, οι περισσότερες ερωτώμενες απαντούν ότι έχουν οικονομικές δυσκολίες, ότι δεν έχουν συζυγικές σχέσεις και ότι διαλύθηκε η οικο-

γένεια. Κάποιες αναφέρουν δυσκολίες με τα παιδιά και ότι τους λείπει ο σύζυγος.

Στην ερώτηση αν γνώριζαν τα παιδιά το γεγονός της φυλάκισης, το 64,7% απαντά θετικά, ενώ το υπόλοιπο 35,3% αρνητικά. Όσες απαντούν αρνητικά αναφέρουν ως αιτία το γεγονός ότι τα παιδιά είναι μικρά για να καταλάβουν και να δεχτούν το γεγονός της φυλάκισης του πατέρα τους, ενώ σε όλα έχει αναφερθεί ως λόγος απουσίας του πατέρα ότι εργάζεται μακριά. Τα παιδιά που γνωρίζουν το γεγονός της φυλάκισης φαίνονται να είναι στενοχωρημένα και θυμωμένα με τον πατέρα. Σε δύο περιπτώσεις αναφέρεται ότι χειρίζονται καλά το γεγονός, ενώ σε μια περίπτωση το παιδί βοηθά οικονομικά τον πατέρα.

Στην ερώτηση αν επικοινωνούν τα παιδιά με τον πατέρα, οι περισσότερες ερωτώμενες απαντούν θετικά. Το 41,2% επισκέπτεται τον πατέρα στη φυλακή, ενώ το 58,8% όχι (βλ. ερώτηση 13αI - Παράρτημα Α). Από τα παιδιά που επισκέπτονται τον πατέρα το 28,6% τον επισκέπτεται όποτε μπορεί, το 42,8% μία φορά το μήνα και το 28,6% δύο φορές το μήνα (βλ. ερώτηση 13αII - Παράρτημα Α). Αναφέρεται ακόμα ότι το 64,7% των παιδιών επικοινωνούν τηλεφωνικά με τον πατέρα, ενώ το 35,3% όχι (βλ. ερώτηση 13βI - Παράρτημα Α). Από όσα παιδιά επικοινωνούν τηλεφωνικά με τον πατέρα, το 9,1% επικοινωνούν όποτε μπορούν, το 36,35% κάθε εβδομάδα, το 9,1% δύο φορές την εβδομάδα, το 36,35% μία φορά το μήνα και το υπόλοιπο 9,1% δύο φορές το μήνα (βλ. ερώτηση 13βII - Παράρτημα Α).

Στο ερώτημα για τις τυχόν δυσκολίες των παιδιών εξαιτίας της φυλάκισης του πατέρα φαίνεται ότι τα περισσότερα παιδιά παρουσιάζουν εσωστρέφεια, ενώ πολλά παιδιά παρουσιάζουν θυμό και χαμηλή απόδοση στο σχολείο, αλλά και βίαιη-επιθετική συμπεριφορά (βλ. ερώτηση 16 - Παράρτημα Α). Στο ερώ-

τημα αν αντιμετώπιζαν το ίδιο πρόβλημα πριν από τη φυλάκιση του συζύγου όλες οι ερωτώμενες απαντούν αρνητικά.

4. Κοινωνικές Σχέσεις

Στο ερώτημα αν ο κοινωνικός περίγυρος γνωρίζει το γεγονός της φυλάκισης, το 80% απαντά θετικά και το υπόλοιπο 20% αρνητικά. Από τις ερωτώμενες το 50% αναφέρει ότι έχουν καλές σχέσεις με τον κοινωνικό περίγυρο, το 25% κακές, το 15% ανύπαρκτες και το υπόλοιπο 10% δεν απαντά (βλ. ερώτηση 9 "τώρα" - Παράρτημα Α). Το 100% των ερωτώμενων αναφέρει ότι τα παιδιά δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα με τον κοινωνικό περίγυρο.

E. Προσδοκίες Μετά την Αποφυλάκιση

Στην ερώτηση σχετικά με το αν ο σύζυγος μετά την αποφυλάκιση θα ζήσει με τη σύζυγο ή/και τα παιδιά οι 16 από τις ερωτώμενες απάντησαν πως θα ζήσει μαζί τους, ενώ οι 4 πως δεν θα ζήσει μαζί τους. Από τις 4 ερωτώμενες που απάντησαν αρνητικά στη σχετική ερώτηση, οι δύο είναι διαζευγμένες και οι δύο βρίσκονται σε διάσταση κι αυτός ακριβώς είναι ο λόγος που ο σύζυγος δεν θα ζήσει μαζί της μετά την αποφυλάκιση.

Στην ερώτηση σχετικά με το αν θα υπάρξουν δυσκολίες κατά τη γνώμη της συζύγου στην επαγγελματική αποκατάσταση του συζύγου οι 10 από τις ερωτώμενες απάντησαν πως δεν θα υπάρξουν μεγάλες δυσκολίες, οι 6 απάντησαν πως δεν θα υπάρξουν δυσκολίες, οι 3 δεν ήξεραν και η μία δεν απάντησε. Αξίζει να σημειωθεί πως οι 6 από τις ερωτώμενες που απάντησαν πως δεν θα υπάρξουν δυσκολίες στην επαγγελματική αποκατάσταση του συζύγου βασίστηκαν στο γεγονός της κατοχής γης που καλλιεργούσε ο σύζυγος πριν τη φυλάκισή του, οπότε θα επιστρέψει στην εργασία του αυτή.

Στην ερώτηση σχετικά με το αν πιστεύει η σύζυγος πως θα δημιουργηθούν προβλήματα στην οικογένεια μετά την αποφυλάκιση του συζύγου, το 55% απάντησε πως δεν θα υπάρξουν δυσκολίες, το 20% απάντησε πως θα υπάρξουν δυσκολίες, το 15% δεν ήταν σίγουρο για το αν θα υπάρξουν προβλήματα και το 10% δεν ήξερε ή δεν έδωσε απάντηση.

Τέλος, στο ερώτημα σε σχέση με τις δυσκολίες που πιθανόν θα αντιμετωπίσει ο σύζυγος μετά την αποφυλάκισή του με τον κοινωνικό περίγυρο, οι 12 από τις ερωτώμενες δεν ήξεραν τι ν' απαντήσουν, οι 4 απάντησαν πως δεν θα υπάρξουν δυσκολίες, οι 3 απάντησαν πως θα υπάρξουν δυσκολίες και μία δεν έδωσε καμία απάντηση. Αξίζει κι εδώ να σημειωθεί πως οι 12 από τις ερωτώ-

μενες που δεν ήξεραν τι ν' απαντήσουν κατάλαβαν την ερώτηση, απλά ποτέ δεν σκέφτηκαν πως ο κοινωνικός περίγυρος μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα ή δεν έδωσαν σημασία. Επίσης, οι 4 από τις ερωτώμενες που απάντησαν πως δεν θα υπάρξουν δυσκολίες βασίστηκαν στο ότι ο κοινωνικός περίγυρος δεν γνωρίζει πως ο λόγος απουσίας του συζύγου είναι ο εγκλεισμός του σε κάποια φυλακή.

ΣΤ. Κοινωνική Υπηρεσία Φυλακής και Άλλοι Κοινωνικοί Φορείς

Στην ερώτηση αν υπάρχει συνεργασία με την κοινωνική υπηρεσία της φυλακής, το 85% έδωσε θετική απάντηση, ενώ το 15% αρνητική απάντηση. Το 85% που απάντησε θετικά τόνισε την ψυχολογική στήριξη και τις άδειες που δίνουν στο σύζυγο ως τρόπο βοήθειας, ενώ το 15% που απάντησε αρνητικά έδωσε αυτή την απάντηση γιατί είναι διαζευγμένο ή βρίσκεται σε διάσταση και δεν θέλει καμία επαφή. Αξίζει να σημειωθεί πως μία από τις ερωτώμενες η οποία βρίσκεται σε διάσταση με το σύζυγο έχει συνεργασία με την κοινωνική υπηρεσία της φυλακής για χάρη, περισσότερο, των παιδιών.

Στην ερώτηση για το αν τους επισκέπτονται οι κοινωνικοί λειτουργοί της φυλακής στο σπίτι, η πλειοψηφία έδωσε αρνητική απάντηση κι αυτό γιατί οι περισσότερες διαμένουν εκτός Πάτρας και εκτός Νομού Αχαΐας και σύμφωνα με τον Προϊστάμενο της Κοινωνικής Υπηρεσίας η Διεύθυνση μέχρι τώρα δεν τους δικαιολογούσε τα έξοδα μετακίνησης.

Στην ερώτηση για το αν θα βοηθούσε η ύπαρξη ομάδων στήριξης για συζύγους κρατουμένων, το 80% έδωσε θετική απάντηση, το 15% αρνητική και το 5% δεν ήξερε τι ν' απαντήσει ή δεν έδωσε καμία απάντηση. Το 15% που απάντησε αρνητικά, αλλά και το 5% που δεν ήξερε ή δεν απάντησε καθόλου ήταν το ποσοστό των διαζευγμένων και σε διάσταση συζύγων.

Στην ερώτηση για το πώς αλλιώς θα μπορούσε να βοηθήσει η κοινωνική υπηρεσία της φυλακής η πλειοψηφία δεν ήξερε τι ν' απαντήσει και δεν μπορούσε να σκεφτεί κάποιον ιδιαίτερο τρόπο βοήθειας.

Στην ερώτηση για το αν λαμβάνουν οι σύζυγοι επίδομα από την Πρόνοια, το 85% απάντησε πως δε λαμβάνει και μόνο το 15% απάντησε πως λαμβάνει.

Τέλος, στο ερώτημα για το ποιοι κοινωνικοί φορείς τους έχουν βοηθήσει, το 20% έδωσε ως απάντηση την Εκκλησία, το 45% δεν απάντησε, καθώς δεν έχει βοηθηθεί από κανένα κοινωνικό φορέα, και το 35% απάντησε πως βοηθείται μόνο από την οικογένειά της κι όχι από κάποιον κοινωνικό φορέα. Ο Ερυθρός Σταυρός, οι εκκλησιαστικές οργανώσεις και η Τοπική Αυτοδιοίκηση δεν δόθηκαν ως απαντήσεις από καμία ερωτώμενη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Συμπεράσματα

Μέσα από την έρευνα που είχε ως σκοπό τη διερεύνηση των επιπτώσεων της φυλάκισης στη σύζυγο και τα παιδιά του κρατουμένου και τη μελέτη σχετικά με το αν υπάρχει κοινωνική μέριμνα για την οικογένεια του κρατουμένου μπορούν να βγουν τα εξής συμπεράσματα:

- Οι περισσότερες από τις συζύγους δεν εργάζονταν πριν από τη φυλάκιση του συζύγου ενώ κατά τη διάρκεια της φυλάκισης η πλειοψηφία των συζύγων εργάζεται. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι το γεγονός της φυλάκισης τις οδήγησε στο να αναζητήσουν δουλειά.
- Όσον αφορά την οικονομική κατάσταση της οικογένειας, αυτή ήταν πριν τη φυλάκιση του συζύγου από καλή ως μέτρια ενώ κατά τη διάρκεια της φυλάκισης είναι από μέτρια ως κακή. Ταυτόχρονα, πριν τη φυλάκιση του κρατουμένου η οικογένεια δεν βοηθούνταν οικονομικά ενώ τώρα δέχεται οικονομική βοήθεια κυρίως από τους γονείς της συζύγου. Τα παραπάνω δείχνουν πως ο εγκλεισμός του συζύγου στη φυλακή επιδείνωσε την οικονομική κατάσταση της οικογένειας.
- Οι διαπροσωπικές σχέσεις του ζευγαριού πριν τη φυλάκιση είναι καλές ενώ κατά τη διάρκεια της φυλάκισης είναι από μέτριες ως κακές. Παράλληλα οι σύζυγοι αναφέρουν ότι η σχέση τους με τον σύζυγό τους οξύνθηκε λόγω της φυλάκισης. Παρ' όλα αυτά, οι περισσότερες από τις συζύγους διατηρούν κάποια μορφή επικοινωνίας με τον κρατούμενο.

- Όλες οι ερωτώμενες αναφέρουν ότι αποδοκιμάζουν τις πράξεις του συζύγου που τον οδήγησαν στην κράτηση.
- Οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι σύζυγοι είναι οικονομικές, δυσκολίες στη συζυγική τους σχέση, διάλυση της οικογένειας και δυσκολίες με την ανατροφή των παιδιών.
- Οι σχέσεις των παιδιών με τον πατέρα πριν αυτός φυλακιστεί ήταν καλές και αυτός τους αφιέρωνε όσο το δυνατό περισσότερο χρόνο. Τα περισσότερα παιδιά γνωρίζουν το λόγο απουσίας του πατέρα ενώ ένα μικρό ποσοστό δεν τον γνωρίζει γιατί είναι μικρής ηλικίας και οι μητέρες πιστεύουν ότι δεν θα καταλάβουν. Όσα από τα παιδιά γνωρίζουν το γεγονός της φυλάκισης στενοχωριούνται γι' αυτό ενώ κάποια είναι θυμωμένα με τον πατέρα, παρ' όλα αυτά επικοινωνούν μαζί του. Ως προς τη συμπεριφορά τους, τα περισσότερα παιδιά παρουσιάζουν εσωστρέφεια και θυμό και λιγότερα χαμηλή επίδοση στο σχολείο και επιθετική-βίαιη συμπεριφορά, προβλήματα που δεν υπάρχουν πριν τη φυλάκιση του κρατουμένου.
- Οι σχέσεις με τον κοινωνικό περίγυρο ήταν καλές. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων αναφέρουν ότι τώρα οι σχέσεις με τον κοινωνικό περίγυρο είναι καλές αλλά μέσα σ' αυτή την πλειοψηφία υπάρχει και το ποσοστό που δεν γνωρίζει το λόγο απουσίας του συζύγου.
- Όσον αφορά τις προσδοκίες της συζύγου μετά την αποφυλάκιση του κρατουμένου, οι περισσότερες αναφέρουν ότι θα συνεχίσουν να ζουν μαζί του, χωρίς να είναι βέβαιο αν ο λόγος που θα ζήσουν μαζί είναι γιατί πραγματικά το θέλουν ή αν το κάνουν για άλλους λόγους όπως π.χ. τα παιδιά. Οι μισές από τις ερωτώμενες αναφέρουν ότι δεν θα υ-

πάρξουν προβλήματα στη σχέση τους με τον σύζυγο μετά την αποφυλάκιση, όμως ένα μεγάλο ποσοστό απαντά ότι θα υπάρξουν προβλήματα ενώ υπάρχουν και αυτές που ανέφεραν το γεγονός της φυλάκισης ως αιτία του διαζυγίου ή της διάστασης με τον κρατούμενο.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών πιστεύουν ότι ο σύζυγος θα αντιμετωπίσει προβλήματα στην επαγγελματική του αποκατάσταση ενώ το μικρότερο ποσοστό που πιστεύει ότι δεν θα αντιμετωπίσει δυσκολίες βασίστηκε στο γεγονός της ιδιοκτησίας γης που καλλιεργούσε ο σύζυγος πριν τη φυλάκιση, οπότε θα συνεχίσει αυτή την ασχολία.
- Οι περισσότερες από τις συζύγους έχουν συνεργασία με την Κοινωνική Υπηρεσία της φυλακής και αναφέρουν ως ποιο συχνό τρόπο βοήθειας την ψυχολογική στήριξη. Η πλειοψηφία των γυναικών αναφέρουν ότι θα βοηθούσε η ύπαρξη ομάδων στήριξης των συζύγων των κρατουμένων.
- Από τους αναφερόμενους κοινωνικούς φορείς φαίνεται ότι μόνο η Εκκλησία βοηθά την οικογένεια σε μικρό ποσοστό ενώ δεν αναφέρεται κανένας άλλος κοινωνικός φορέας ο οποίος να βοηθάει την οικογένεια.

Προτάσεις

Μέσα από τη μελέτη του θέματος σχετικά με τις επιπτώσεις της φυλάκισης στην οικογένεια του κρατουμένου παρουσιάζεται μια πλειάδα εξειδικευμένων προβλημάτων που δημιουργούνται από την απουσία του συζύγου και την υπερφόρτωση της συζύγου με ευθύνες και κόπους. Η μέριμνα τόσο της Πολιτείας όσο και των Κοινωνικών Φορέων αφορά κυρίως τον κρατούμενο ενώ παραγνωρίζονται οι ανάγκες της υπόλοιπης οικογένειας. Για να δοθεί ουσιαστική βοήθεια στην οικογένεια μπορούν να γίνουν τα παρακάτω:

- Η Κοινωνική Υπηρεσία της φυλακής θα μπορούσε να οργανώσει ένα πρόγραμμα στήριξης για τις συζύγους των κρατουμένων. Στις ομάδες αυτές θα μπορούσαν οι σύζυγοι των κρατουμένων να πουν τα προβλήματά τους, να ανταλλάξουν απόψεις με άλλες που βρίσκονται στην ίδια θέση, να έκτονώσουν το άγχος τους και να αποβάλλουν το θυμό τους, να στηριχθούν ψυχολογικά από ειδικούς για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες τους.
- Κρίνονται απαραίτητες οι επισκέψεις στο σπίτι από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς της φυλακής αφού έτσι θα μπορέσουν να προσφέρουν τη βοήθειά τους βλέποντας από κοντά τα προβλήματα της οικογένειας.
- Εκτός από τη στήριξη των συζύγων απαραίτητη είναι η ψυχολογική στήριξη των παιδιών για να αντιμετωπίσουν το γεγονός της φυλάκισης
- Είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστεί η έλλειψη κοινωνικής-προνοιακής πολιτικής με παροχή οικονομικής βοήθειας από αρμόδιους κοινωνικούς φορείς.
- Θα ήταν χρήσιμη η ύπαρξη μιας εξειδικευμένης υπηρεσίας για τη στήριξη των συζύγων των κρατουμένων. Μια τέτοια υπηρεσία θα μπορούσε να αντιμετωπίσει ανάγκες και προβλήματα όλων των μόνων-γονέων.

Παρέρτημα

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

Τι μόρφωση έχουν

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Απόφοιτη Ανώτατης Εκπαίδευσης	0	0%
β. Απόφοιτη Ανώτερης Εκπαίδευσης	0	0%
γ. Απόφοιτη Λυκείου	3	15%
δ. Απόφοιτη Γυμνασίου	8	40%
ε. Απόφοιτη μερ. Τάξ. Μέσης Εκπαιδ.	1	5%
στ. Απόφοιτη Δημοτικού	5	25%
ζ. Απόφοιτη μερ. Τάξ. Στοιχ. Εκπαιδ.	3	15%
η. Αναλφάβητοι	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

Παρατήρηση : Το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών είναι απόφοιτοι γυμνασίου

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

Ποια είναι η οικογενειακή κατάσταση

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Παντρεμένη	14	70%
β. Διαζευγμένη	2	10%
γ. Σε διάσταση	2	10%
δ. Μνηστευμένη	2	10%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

Παρατήρηση : Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών είναι παντρεμένες

ΕΡΩΤΗΣΗ 3

Έχουν παιδιά

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Ναι	17	85%
β. Όχι	3	15%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 4

Αν εργαζόταν η σύζυγος πριν τη φυλάκιση του συζύγου, σε σχέση με τώρα

ΤΟΤΕ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Ναι	9	45%
β. Όχι	11	55%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΤΩΡΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Ναι	16	80%
β. Όχι	4	20%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 5

Πώς ήταν η οικονομική κατάσταση σε σχέση με το τώρα
ΤΟΤΕ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Καλή (πάνω από 200.000δρ.το μην)	9	45%
β. Μέτρια(από 100-200.000δρ.το μην)	11	55%
γ. Κακή(κάτω από 100.000δρ.το μην.)	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΤΩΡΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Καλή	1	5%
β. Μέτρια	13	65%
γ. Κακή	6	30%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 6

Αν υπήρχε οικονομική βοήθεια σε σχέση με το αν υπάρχει τώρα

Επεξήγηση : Στο τότε δεν μπορούμε να απαντήσουμε γιατί κανένας δεν είχε κακή οικονομική κατάσταση (είχαμε καλή και μέτρια- βλέπε ερώτηση 5)

ΤΩΡΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ναι	18	90%
Όχι	2	10%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 7

Πώς ήταν η σχέση με τον σύζυγο, σε σχέση με το πώς είναι τώρα

ΤΟΤΕ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Καλές	17	85%
β. Μέτριες	3	15%
γ. Κακές	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΤΩΡΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Καλές	4	20%
β. Μέτριες	12	60%
γ. Κακές	4	20%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 8

Πώς ήταν οι σχέσεις των παιδιών με τον πατέρα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Καλές	15	88,2%
β. Μέτριες	2	11,8%
γ. Κακές	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	17	100%

Επεξήγηση : Εδώ έχουμε σύνολο ατόμων 17 γιατί 3 κυρίες δεν έχουν παιδιά

ΕΡΩΤΗΣΗ 9

Πώς ήταν οι σχέσεις της οικογένειας με τον κοινωνικό περίγυρο, σε σχέση με το πώς είναι τώρα
ΤΟΤΕ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Καλές	20	100%
β. Κακές	0	0%
γ. Ανύπαρκτες	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΤΩΡΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Καλές	10	50%
Κακές	5	25%
Ανύπαρκτες	3	15%
Δεν απάντησαν	2	10%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 10

Αν βοηθούν οικονομικά τον σύζυγο

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Ναι	15	75%
β. Όχι	5	25%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 11

Αν βλέπει θετικά ή αρνητικά τις πράξεις του συζύγου που τον οδήγησαν στη φυλακή

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Θετικά	0	0%
Αρνητικά	20	100%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 12

Αν επισκέπτεται η σύζυγος τον σύζυγο στη φυλακή και πόσο συχνά

I. Αν επισκέπτεται τον σύζυγο

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Ναι	16	80%
β. Όχι	4	20%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

II. Πόσο συχνά τον επισκέπτεται

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1 φορά το μήνα	5	31,3%
2 φορές το μήνα	6	37,5%
3 φορές το μήνα	1	6,25%
4 φορές το μήνα	4	25%
ΣΥΝΟΛΟ	16	100%

Επεξήγηση : Το σύνολο των απόμων είναι 16 γιατί 4 κυρίες σύμφωνα με την ερωτ.12 δεν επισκέπτονται τον σύζυγο

ΕΡΩΤΗΣΗ 13α

Αν επισκέπτονται τα παιδιά τον πατέρα και πόσο συχνά

I. Αν επισκέπτονται τα παιδιά τον πατέρα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Ναι	7	41,2%
β. Όχι	10	58,8%
ΣΥΝΟΛΟ	17	100%

Επεξήγηση : Εδώ και πάλι έχουμε σύνολο 17 ατόμων γιατί 3 κυρίες δεν έχουν παιδιά

II. Πόσο συχνά τον επισκέπτονται

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Όποτε μπορούν	2	28,6%
1 φορά το μήνα	3	42,8%
2 φορές το μήνα	2	28,6%
ΣΥΝΟΛΟ	7	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 13β

Αν επικοινωνούν τηλεφωνικά τα παιδιά με τον πατέρα και πόσο συχνά

I. Αν επικοινωνούν τηλεφωνικά

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ναι	11	64,7%
Όχι	6	35,3%
ΣΥΝΟΛΟ	17	100%

II. Πόσο συχνά τηλεφωνούν

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Όποτε μπορούν	1	9,1%
Κάθε εβδομάδα	4	36,35%
2 φορές την εβδομάδα	1	9,1%
1 φορά το μήνα	4	36,35%
2 φορές το μήνα	1	9,1%
ΣΥΝΟΛΟ	11	100,0%

ΕΡΩΤΗΣΗ 14

Ποιες δυσκολίες αναφέρονται πιο συχνά

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Οικονομικές δυσκολίες	15	75%
Άλλες δυσκολίες	4	20%
Δεν απάντησαν	1	5%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 15

Αν τα παιδιά γνωρίζουν το γεγονός της φυλάκισης

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Όλα	11	64,7%
β. Μερικά	0	0%
γ. Κανένα	6	35,3%
ΣΥΝΟΛΟ	17	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 16

Ποιες είναι οι πιο συχνές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ
α. Επιθετική/βίαιη συμπεριφορά	3
β. Θυμό	5
γ. Χαμηλή επίδοση στο σχολείο	4
δ. Εσωστρέφεια	10
ε. Κάτι άλλο	1

Οι δυσκολίες - προβλήματα που αντιμετωπίζουν πιο συχνά τα παιδιά είναι η εσωστρέφεια και ο θυμός

Επεξήγηση : Το σύνολο των ατόμων που απάντησαν είναι μεγαλύτερο από 20 γιατί κάποιοι έδωσαν περισσότερες από μία απαντήσεις.

ΕΡΩΤΗΣΗ 17

Αν η σύζυγος πιστεύει ότι θα δημιουργηθούν προβλήματα στην οιογένεια μετά την αποφυλάκιση

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ναι	4	20%
Όχι	11	55%
Ίσως	3	15%
Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	2	10%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 18

Αν υπάρχει συνεργασία με την κοινωνική υπηρεσία της φυλακής

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
α. Ναι	17	85%
β. Όχι	3	15%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

ΕΡΩΤΗΣΗ 19

Αν θα βοηθούσε η ύπαρξη ομάδων στήριξης με τις συζύγους

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ναι	16	80%
Όχι	3	15%
Δεν ξέρω/ δεν απαντώ	1	5%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

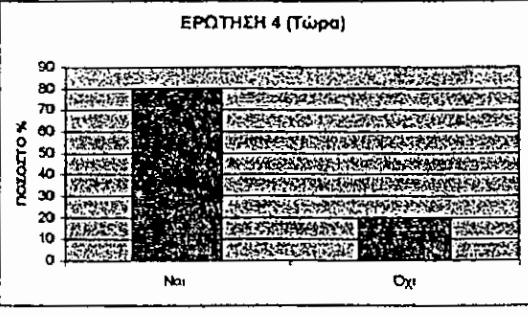
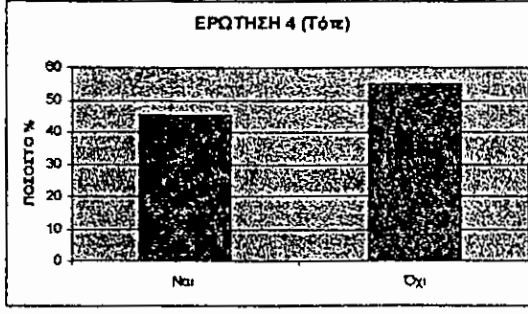
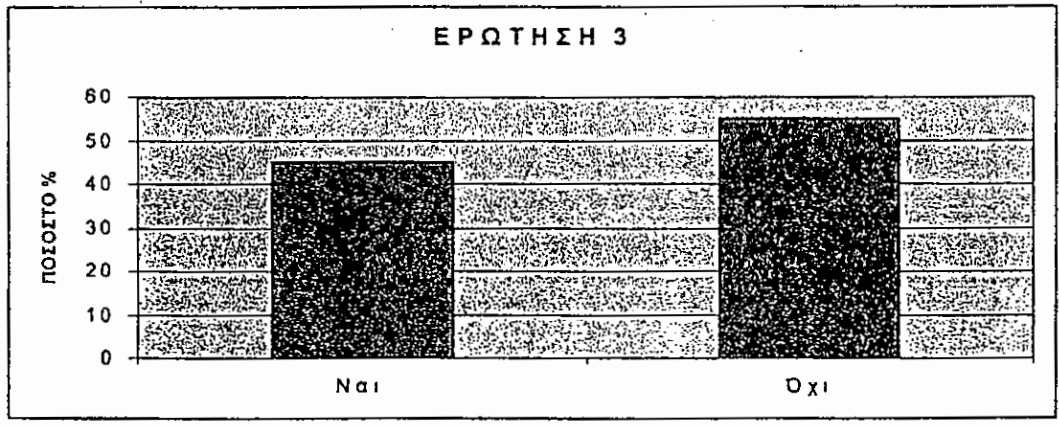
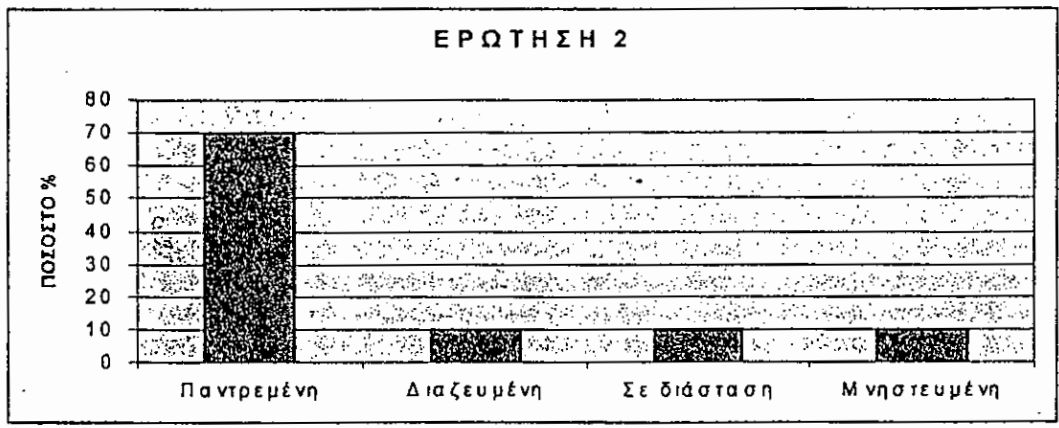
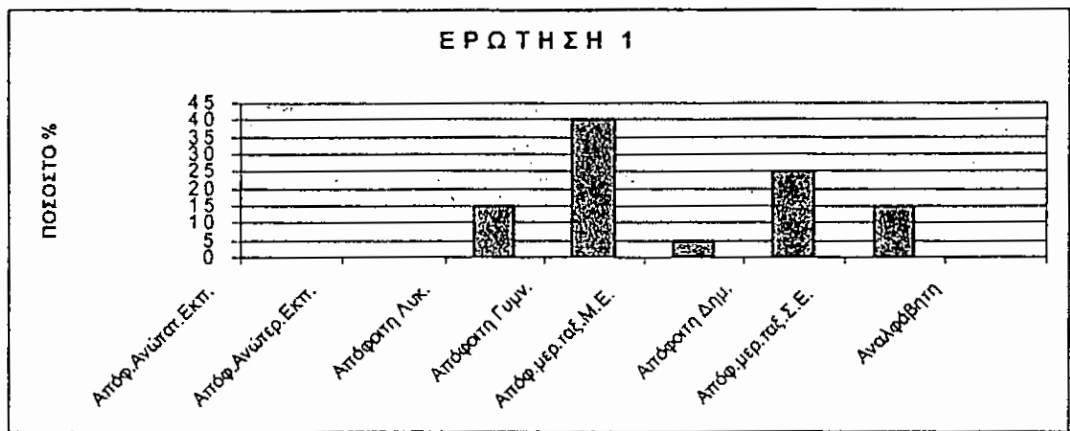
ΕΡΩΤΗΣΗ 20

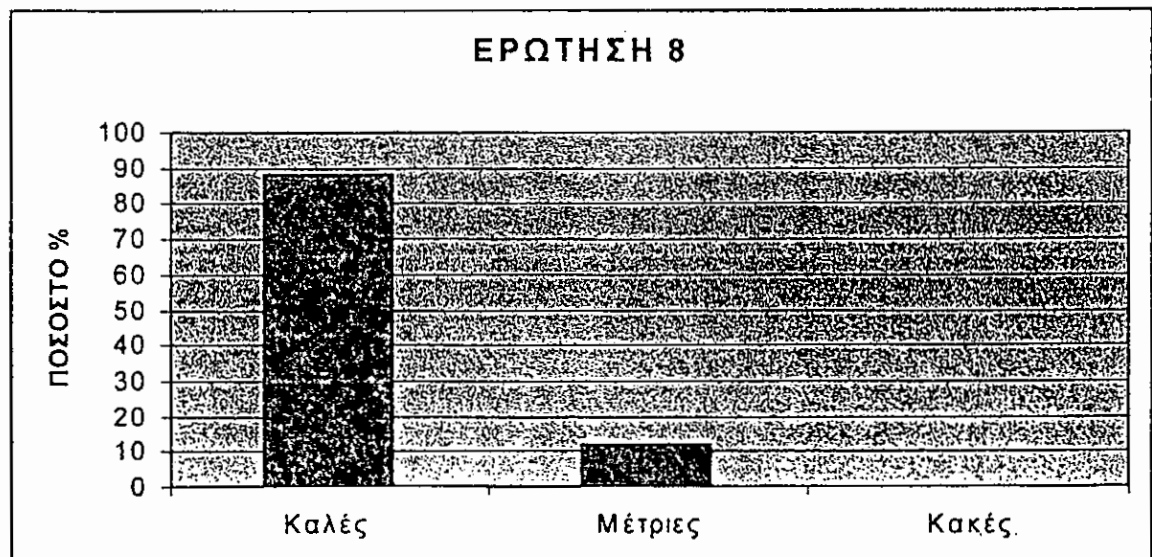
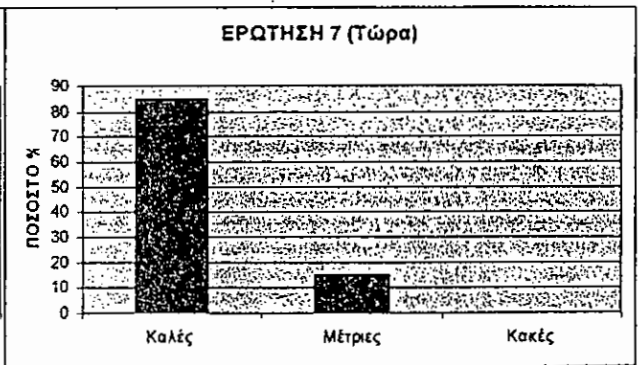
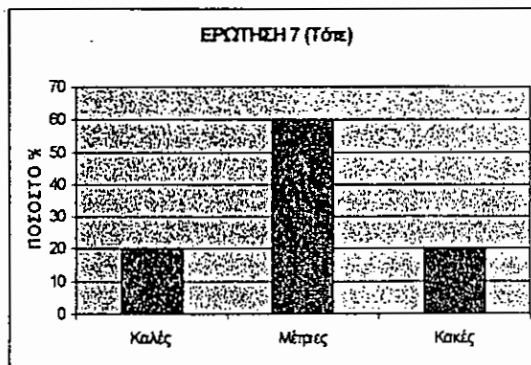
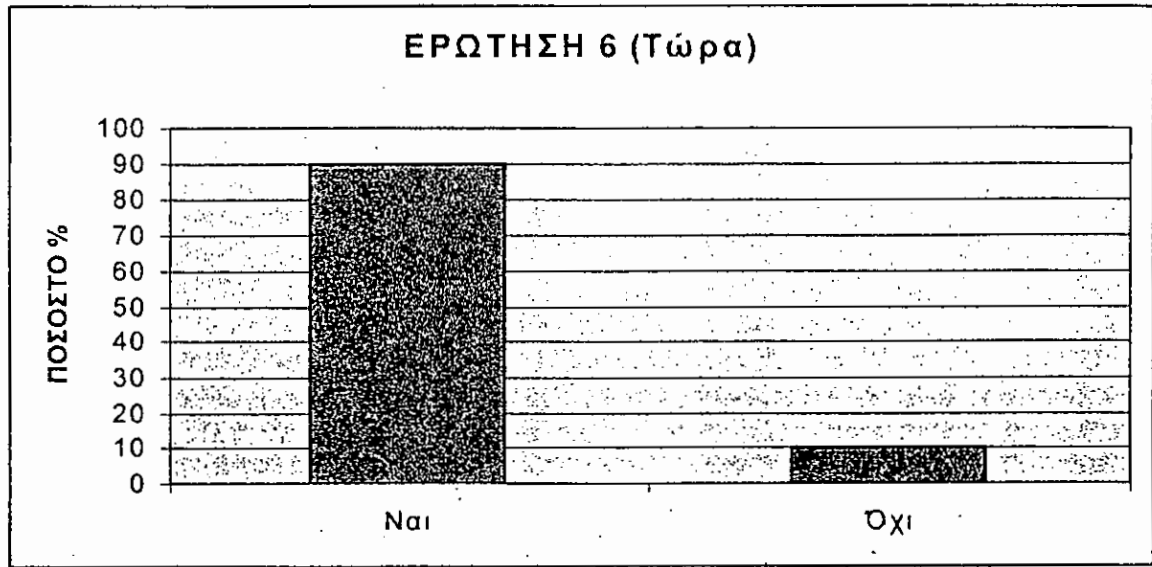
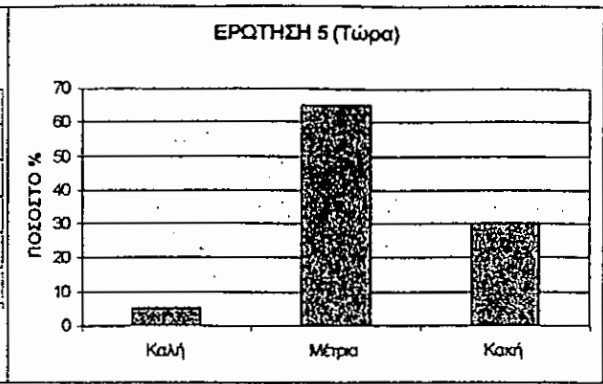
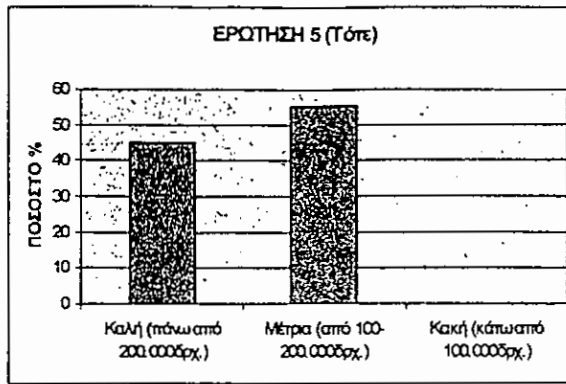
Πόσοι λαμβάνουν επίδομα από την πρόνοια

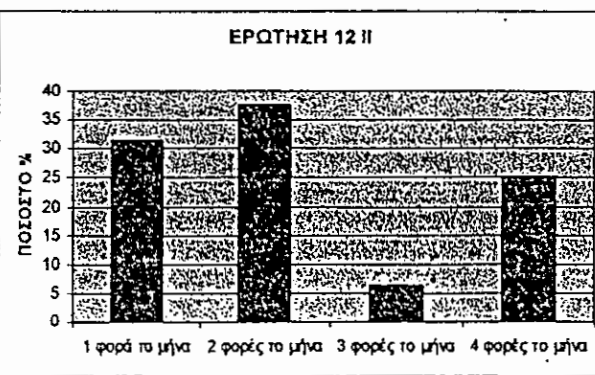
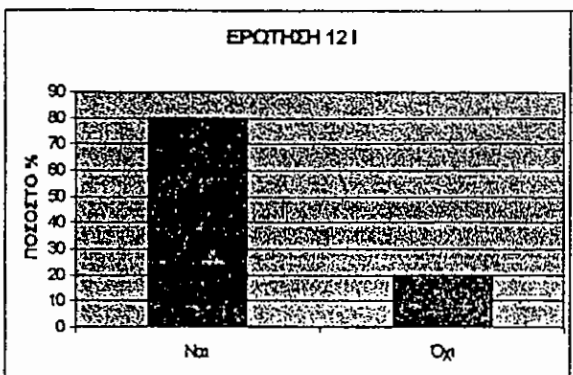
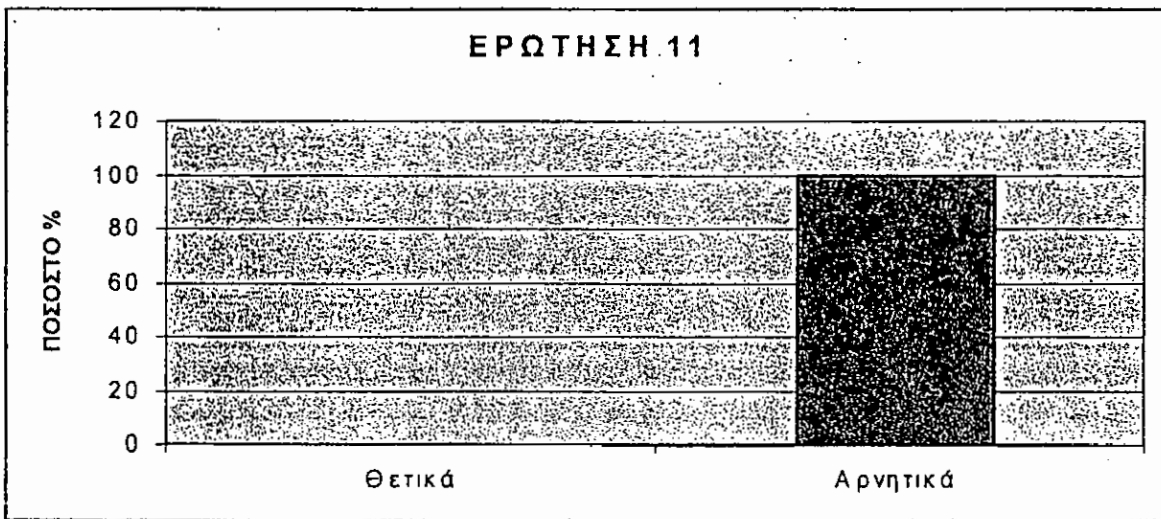
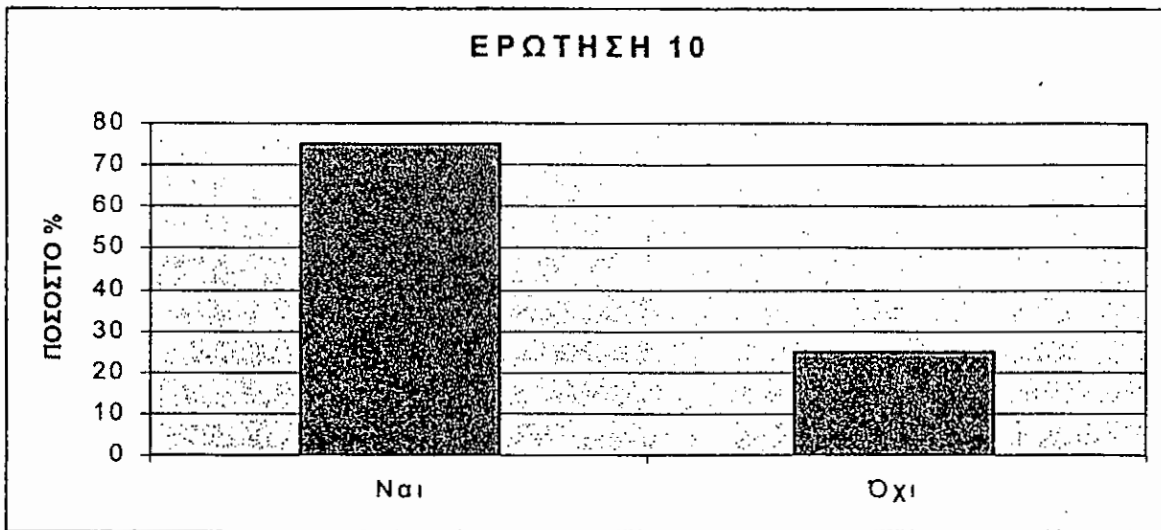
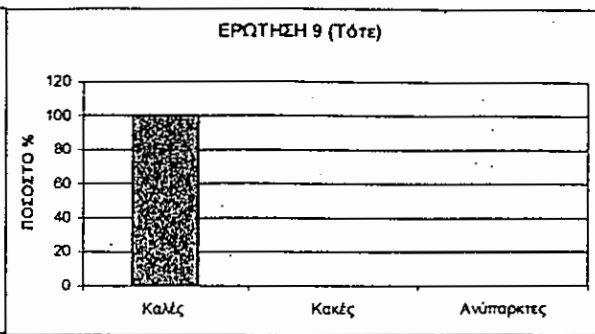
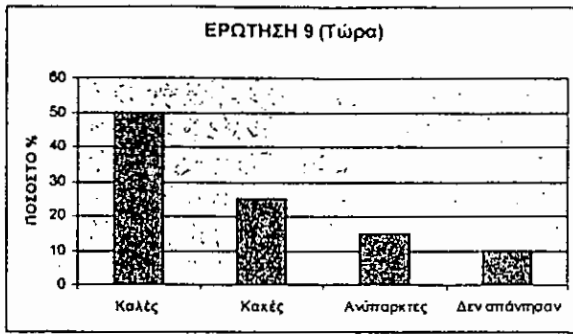
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΑΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Λαμβάνουν	3	15%
Δεν λαμβάνουν	17	85%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

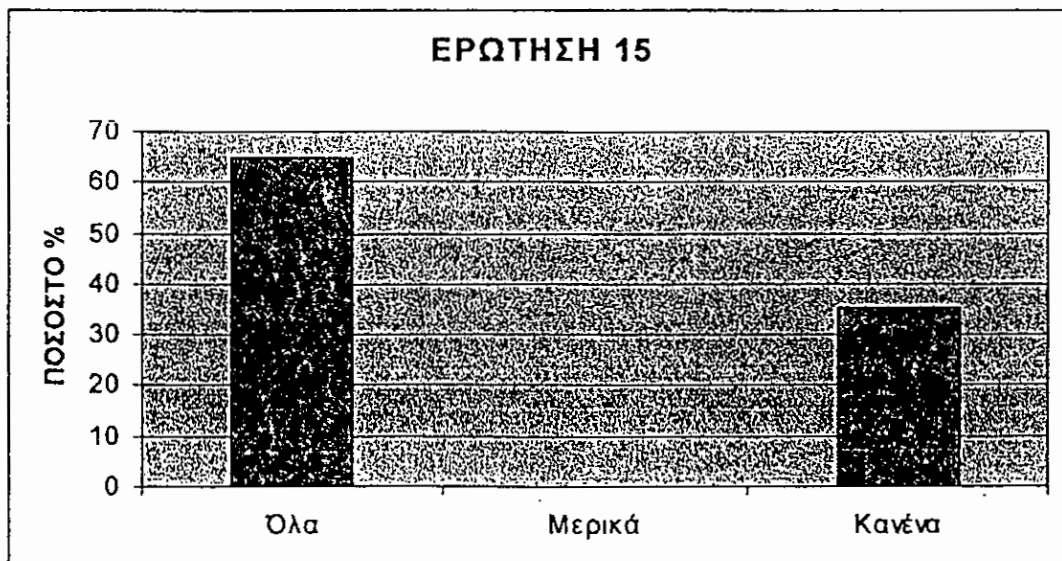
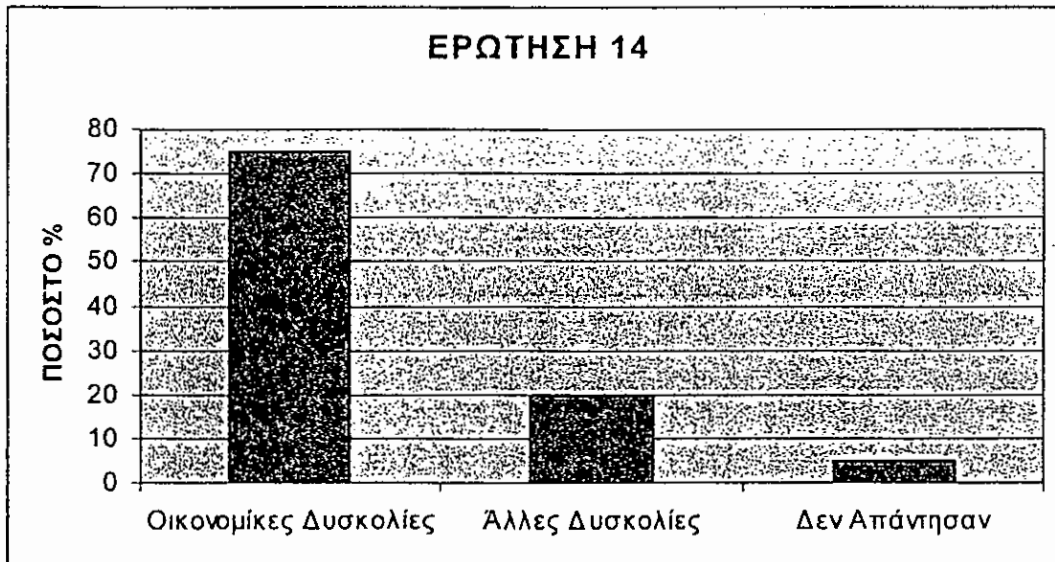
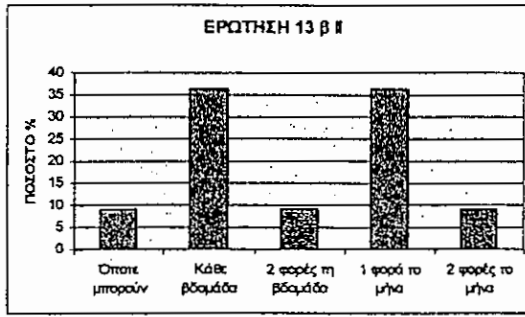
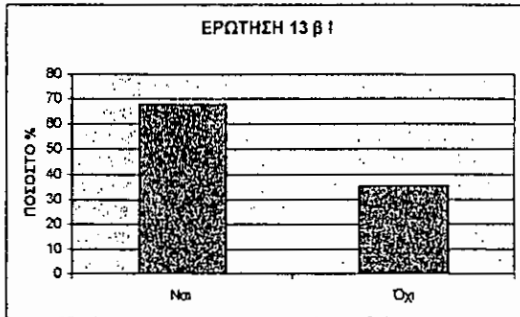
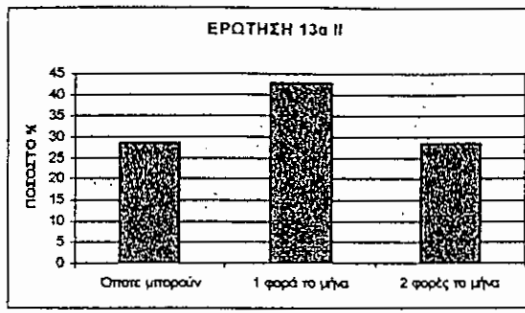
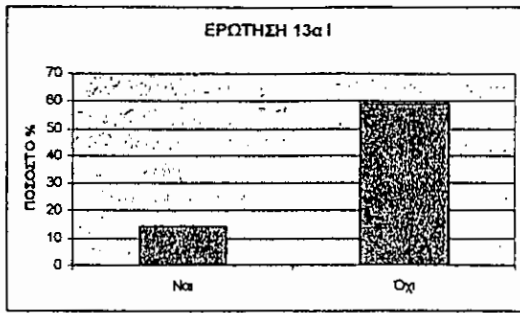
Ποιοι κοινωνικοί φορείς βοηθούν συνήθως την οικογένεια

α. Ερυθρός Σταυρός	0	0%
β. Εκκλησία	4	20%
γ. Εκκλησιαστικές οργανώσεις	0	0%
δ. Τοπική Αυτ/ση	0	0%
ε. Κάτι άλλο	7	35%
ζ. Δεν απαντώ	9	45%
ΣΥΝΟΛΟ	20	100%

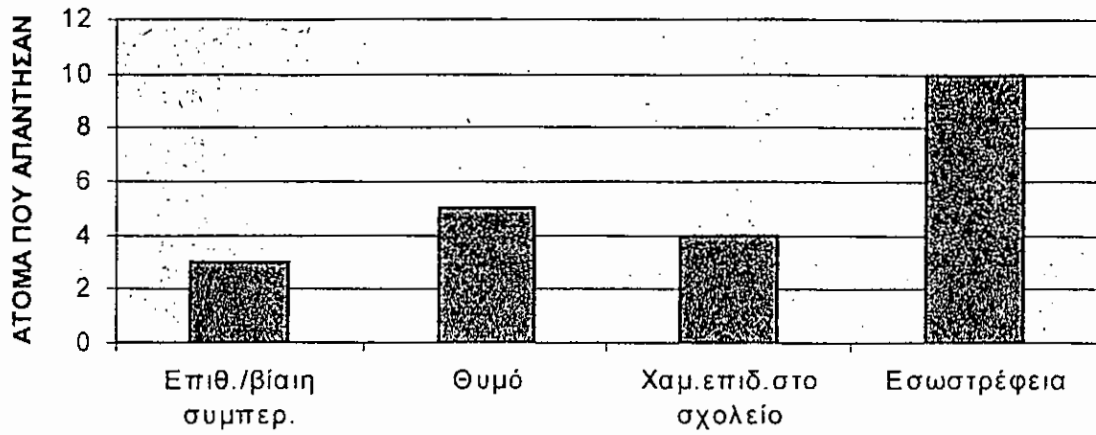

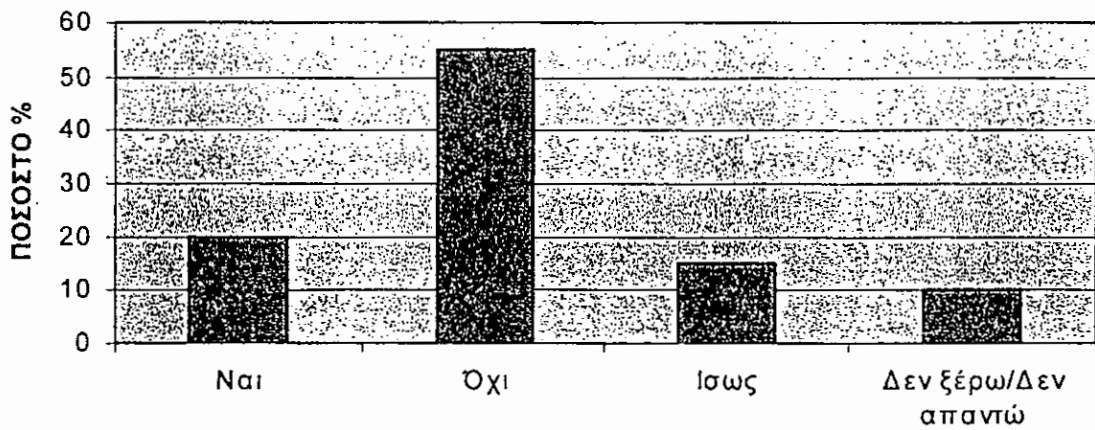

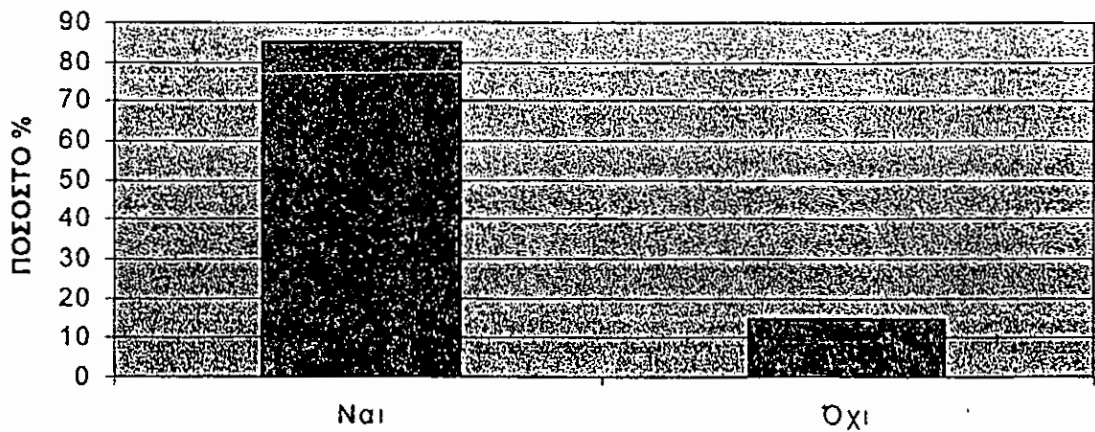
ΕΡΩΤΗΣΗ 16

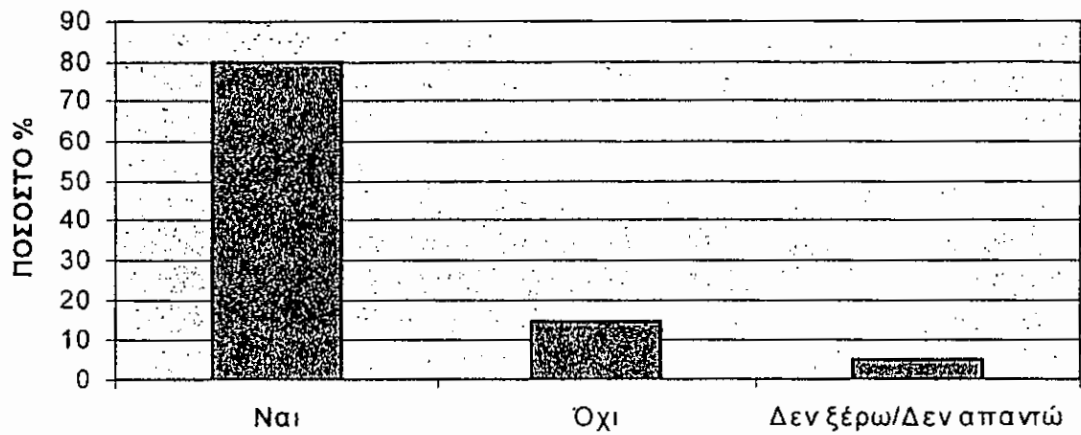
ΕΡΩΤΗΣΗ 17

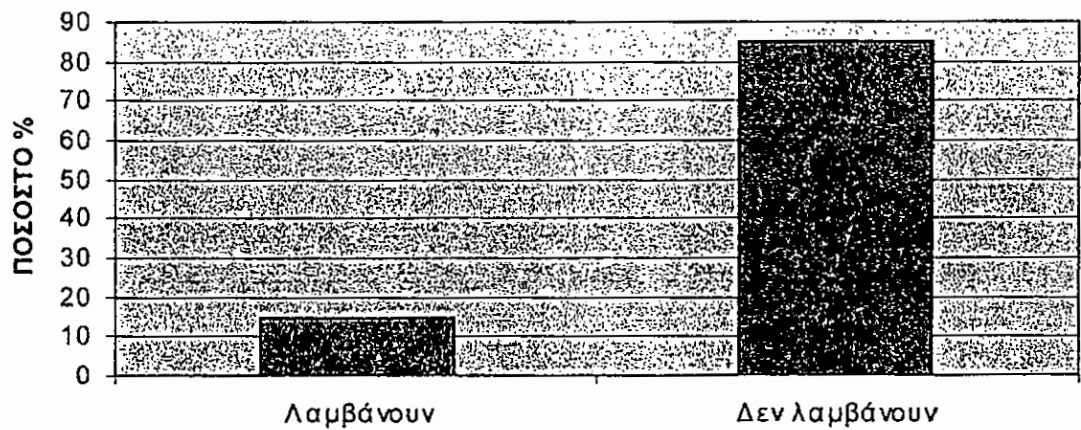
ΕΡΩΤΗΣΗ 18

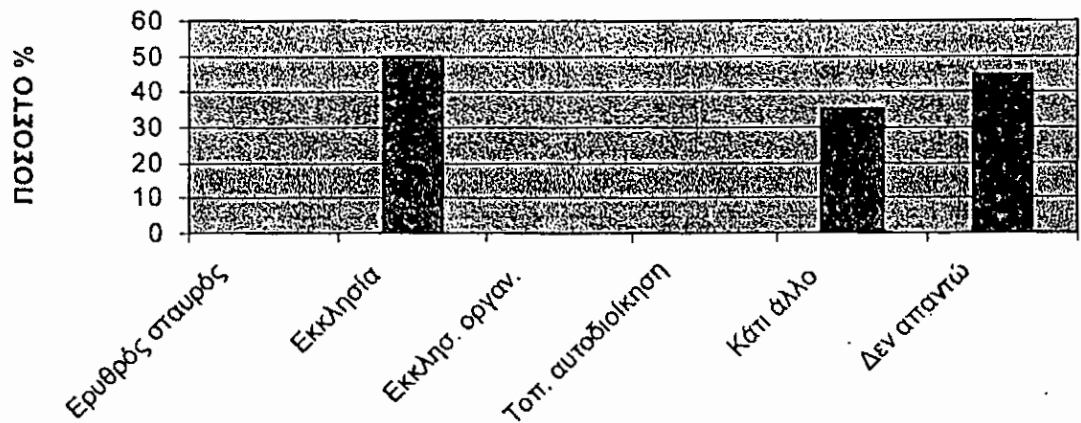
ΕΡΩΤΗΣΗ 19

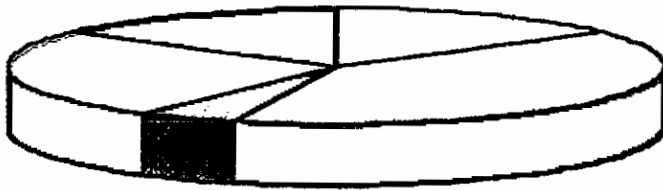
ΕΡΩΤΗΣΗ 20

ΕΡΩΤΗΣΗ 21

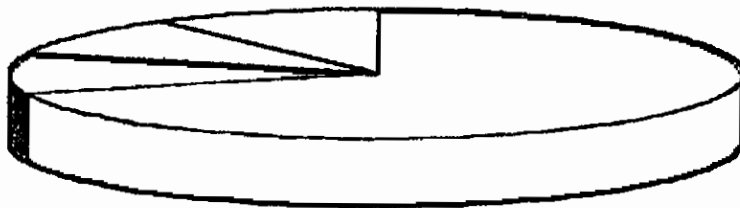

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

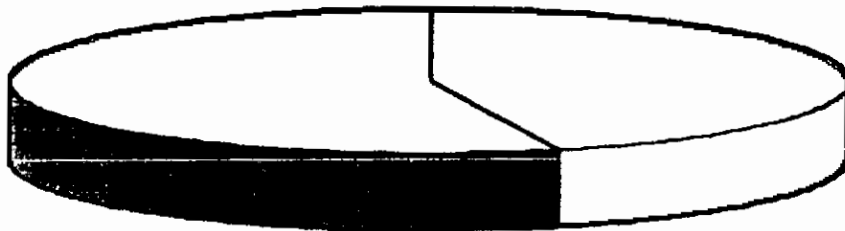
- Απόφ. Ανώτατ. Εκπ.
- Απόφ. Ανώτερ. Εκπ.
- Απόφ. Λυκ.
- Απόφ. Γυμν.
- Απόφ. μερ. ταξ. Μ.Ε.
- Απόφ. Δημ.
- Απόφ. μερ. ταξ. Σ.Ε.
- Αναλφάβητη

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

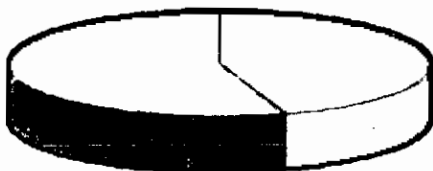
- Παντρεμένη
- Διαζευμένη
- Σε διάσταση
- Μηστευμένη

ΕΡΩΤΗΣΗ 3

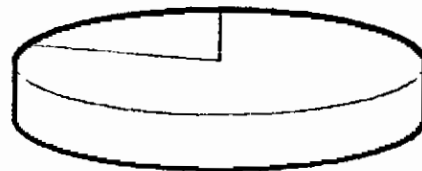
- Ναι
- Όχι

ΕΡΩΤΗΣΗ 4 (Τόπος)

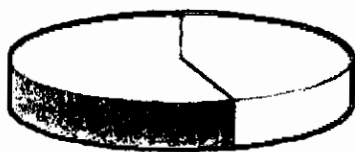
- Ναι
- Όχι

ΕΡΩΤΗΣΗ 4 (Τώρα)

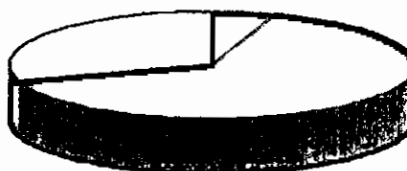
- Ναι
- Όχι

ΕΡΩΤΗΣΗ 5 (Τότε)

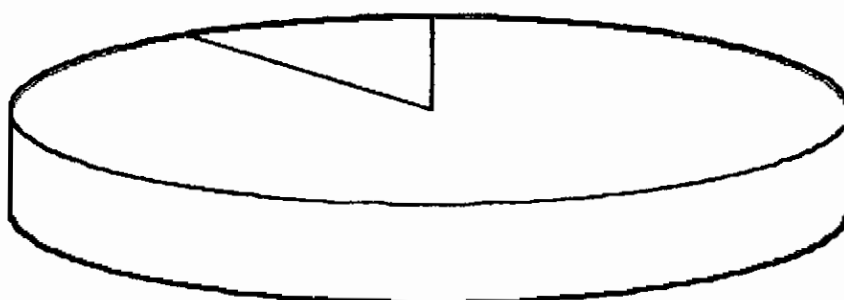
■ Καλή (πάνω από 200.000€)
 ■ Μέτρια (από 100-200.000€)
 □ Κακή (κάτω από 100.000€)

ΕΡΩΤΗΣΗ 5 (Τώρα)

■ Καλή
 ■ Μέτρια
 □ Κακή

ΕΡΩΤΗΣΗ 6 (Τώρα)

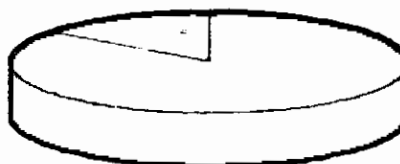
■ Ναι
 ■ Όχι

ΕΡΩΤΗΣΗ 7 (Τότε)

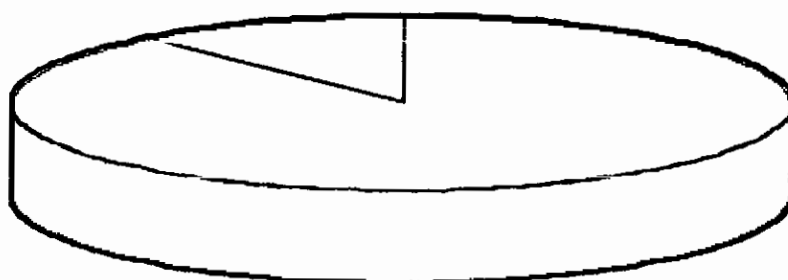
■ Καλές
 ■ Μέτριες
 □ Κακές

ΕΡΩΤΗΣΗ 7 (Τώρα)

■ Καλές
 ■ Μέτριες
 □ Κακές

ΕΡΩΤΗΣΗ 8

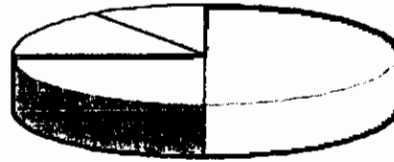
■ Καλές
 ■ Μέτριες
 □ Κακές

ΕΡΩΤΗΣΗ 9 (Τότε)

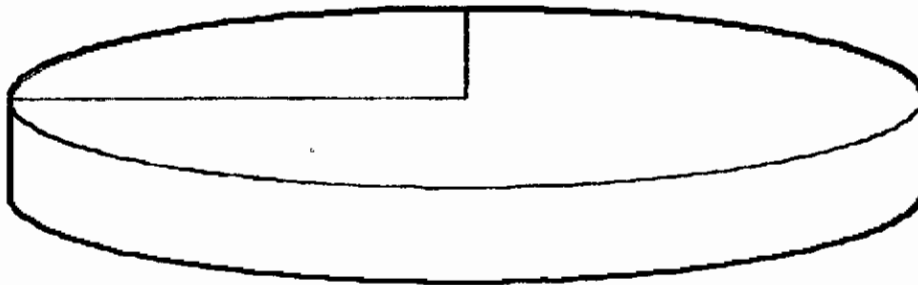
- Καλές
- Κακές
- Αώπαρκες
- Δεν απάντησαν

ΕΡΩΤΗΣΗ 9 (Τώρα)

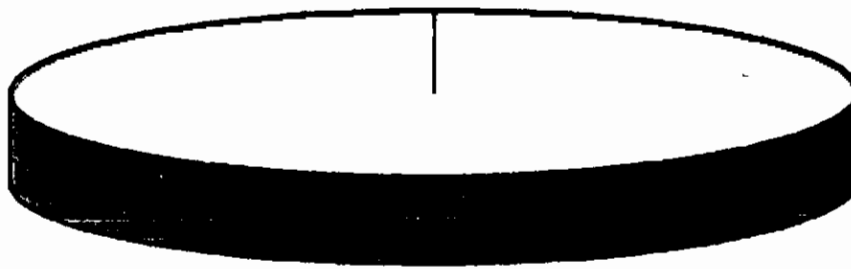
- Καλές
- Κακές
- Αώπαρκες
- Δεν απάντησαν

ΕΡΩΤΗΣΗ 10

- Ναι
- Όχι

ΕΡΩΤΗΣΗ 11

- Θετικά
- Αρνητικά

ΕΡΩΤΗΣΗ 12 I

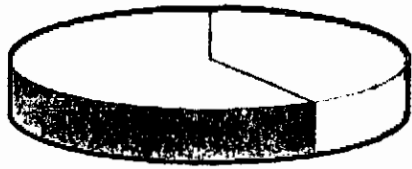
- Ναι
- Όχι

ΕΡΩΤΗΣΗ 12 II

- 1 φορά το μήνα
- 2 φορές το μήνα
- 3 φορές το μήνα
- 4 φορές το μήνα

ΕΡΩΤΗΣΗ 13α I

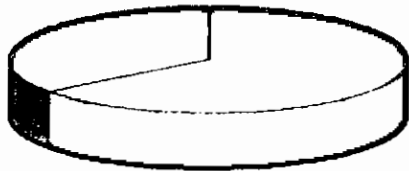
- Ναι
- Όχι

ΕΡΩΤΗΣΗ 13α II

- Όποτε μπορούν
- 1 φορά το μήνα
- 2 φορές το μήνα

ΕΡΩΤΗΣΗ 13 β I

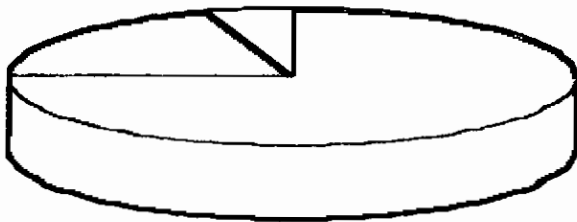
- Ναι
- Όχι

ΕΡΩΤΗΣΗ 13 β II

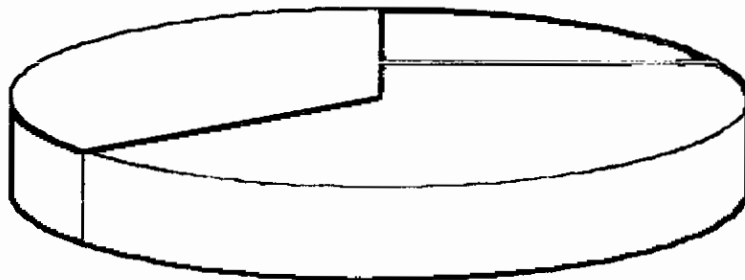
- Όποτε μπορούν
- Κάθε βδομάδα
- 2 φορές τη βδομάδα
- 1 φορά το μήνα
- 2 φορές το μήνα

ΕΡΩΤΗΣΗ 14

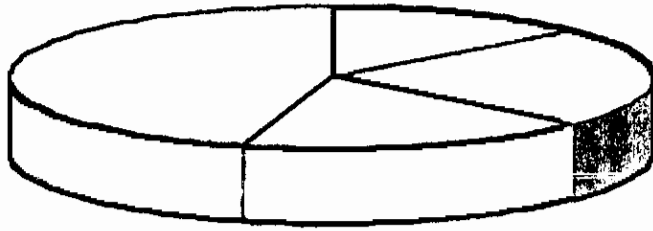
- Οικονομικές Δυσκολίες
- Άλλες Δυσκολίες
- Δεν Απάντησαν

ΕΡΩΤΗΣΗ 15

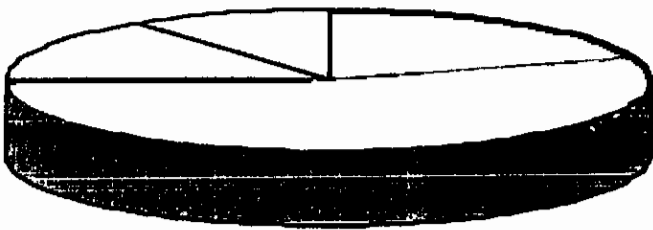
- Όλα
- Μερικά
- Κανένα

ΕΡΩΤΗΣΗ 16

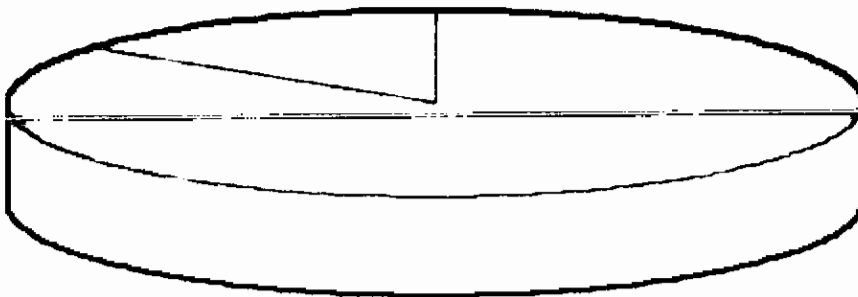
- Επιθ./βίαη συμπερ.
- Θυμό
- Χαμ. επιδ. στο σχολείο
- Εσωστρέφεια

ΕΡΩΤΗΣΗ 17

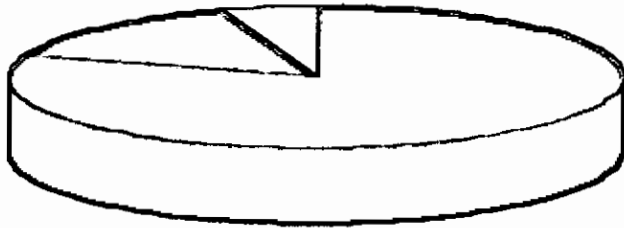
- Ναι
- Όχι
- Ίσως
- Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

ΕΡΩΤΗΣΗ 18

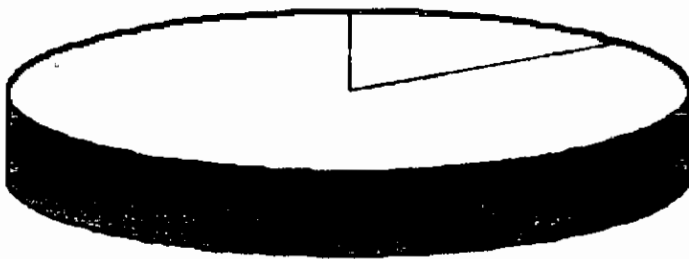
- Ναι
- Όχι

ΕΡΩΤΗΣΗ 19

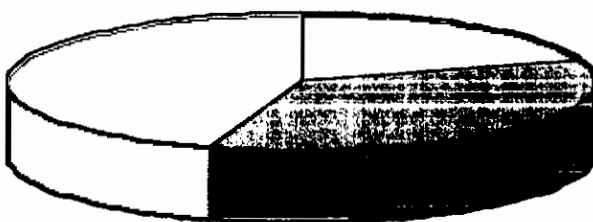
- Ναι
- Όχι
- Δεν ξέρω/Δεν απαντώ

ΕΡΩΤΗΣΗ 20

- Λαμβάνουν
- Δεν λαμβάνουν

ΕΡΩΤΗΣΗ 21

- Ερυθρός σταυρός
- Εκκλησία
- Εκκλησιαστικές οργαν.
- Τοπική αυτοδιοίκηση
- Κάτι άλλο
- Δεν απαντώ

ΕΡΕΥΝΑ

“Οι επιπτώσεις της φυλάκισης στη σύζυγο και τα παιδιά του κρατουμένου.”

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αριθμός Ερωτηματολογίου _____

Ημερομηνία συμπλήρωσης _____

A. ΑΤΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

B. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΙΝ ΤΗ ΦΥΛΑΚΙΣΗ

B₁. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

B₂. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

B₃. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Γ. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΖΥΓΟΥ

Δ. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ

Δ₁. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Δ₂. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Δ₃. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Δ₄. ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ

Ε. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΦΥΛΑΚΗΣ ΚΑΙ

ΑΛΛΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

ΣΤ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΚΤΡΙΩΝ

A. ΑΤΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο _____

2. Πότε γεννηθήκατε _____

3. Που γεννηθήκατε _____

4. Που μένετε _____

5. Τι γραμματικές γνώσεις έχετε :

- α. Απόφοιτη Ανωτάτης Εκπαίδευσης
- β. Απόφοιτη Ανώτερης Εκπαίδευσης
- γ. Απόφοιτη Λυκείου
- δ. Απόφοιτη Γυμνασίου
- ε. Απόφοιτη μερικών τάξεων Μέσης Εκπαίδευσης
- στ. Απόφοιτη Δημοτικού
- ζ. Απόφοιτη μερικών τάξεων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης
- η. Αναλφάβητη

6. Εργάζεστε

- α. Ναι (πήγαينه ερώτηση 6.1)
- β. Όχι (πήγαينه ερώτηση 7)

6.1. Ποιο είναι το επάγγελμά σας

7. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση

- α. παντρεμένη
- β. διαζευγμένη

- γ. σε διάσταση
- δ. μνηστευμένη

8. Έχετε παιδιά

- α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 8.1)
- β. Όχι

8.1. Πόσα παιδιά έχετε

	ΦΥΛΟ	ΗΛΙΚΙΑ	ΤΑΞΗ	ΕΡΓΑΣΙΑ
α.	_____	_____	_____	_____
β.	_____	_____	_____	_____
γ.	_____	_____	_____	_____
δ.	_____	_____	_____	_____
ε.	_____	_____	_____	_____

8.2. Έχουν όλα τον ίδιο πατέρα

- α. Ναι
- β. Όχι

B. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΙΝ ΤΗ ΦΥΛΑΚΙΣΗ

B₁. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

9. Εργαζόσασταν πριν τη φυλάκιση του συζύγου

α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 9.1)

β. Όχι (πήγαινε ερώτηση 10)

9.1. Ποια ήταν η απασχόλησή σας

10. Εργαζόταν ο σύζυγος πριν τη φυλάκιση

α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 10.1)

β. Όχι (πήγαινε ερώτηση 11)

10.1. Ποια ήταν η τελευταία εργασία του

B₂. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

11. Πως ήταν η οικονομική σας κατάσταση

α. Καλή: πάνω από διακόσιες χιλιάδες δραχμές το μήνα (πήγαινε ερώτηση 12)

β. Μέτρια: από εκατό ως διακόσιες χιλιάδες δραχμές το μήνα (πήγαινε ερώτηση 12)

γ. Κακή: κάτω από εκατό χιλιάδες δραχμές το μήνα (πήγαινε ερώτηση 11.1)

11.1. Υπήρχε οικονομική βοήθεια

- α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 11.2)
- β. Όχι ((πήγαινε ερώτηση 12)

11.2. Από ποιον υπήρχε οικονομική βοήθεια

12. Που μένατε

13. Το σπίτι που μένατε

- α. Είναι ιδιοκτησία σας
- β. Το νοικιάζατε
- γ. Κάτι άλλο _____

B₃. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

14. Πως ήταν οι σχέσεις σας με το σύζυγο

- α. Καλές (πήγαινε ερώτηση 15)
- β. Μέτριες (πήγαινε ερώτηση 15)
- γ. Κακές (πήγαινε ερώτηση 14.1)

14.1. Ποια ήταν τα προβλήματα

15. Σας αφιέρωνε χρόνο ο σύζυγός

- α. Πολύ (πήγαινε ερώτηση 16)
- β. Λίγο (πήγαινε ερώτηση 15.1)
- γ. Καθόλου (πήγαινε ερώτηση 15.1)

15.1. Για ποιο λόγο

16. Πως ήταν οι σχέσεις του συζύγου με τα παιδιά

- α. Καλές (πήγαινε ερώτηση 17)
- β. Μέτριες (πήγαινε ερώτηση 16.1)
- γ. Κακές (πήγαινε ερώτηση 16.1)

16.1. Ποια ήταν τα προβλήματα

17. Ο χρόνος που αφιέρωνε ο σύζυγος στα παιδιά ήταν

- α. Πολύς (πήγαινε ερώτηση 18)
- β. Λίγος (πήγαινε ερώτηση 17.1)
- γ. Ανύπαρκτος (πήγαινε ερώτηση 17.1)

17.1. Για ποιο λόγο

18. Πως ήταν οι σχέσεις της οικογένειας με τον κοινωνικό περίγυρο

- α. Καλές
- β. Κακές
- γ. Ανύπαρκτες

Γ. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΖΥΓΟΥ

19. Από πότε βρίσκεται στη φυλακή

20. Για ποιο αδίκημα

21. Ποια ήταν η ποινή

22. Είναι η πρώτη φορά που βρίσκεται στη φυλακή

α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 23)

β. Όχι (πήγαινε ερώτηση 22.1)

22.1. Πόσες φορές έχει φυλακιστεί, για ποιο αδίκημα και ποια ήταν η ποινή

Δ. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ

Δ₁. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

23. Πως είναι η οικονομική σας κατάσταση σήμερα

- α. Καλή
- β. Μέτρια
- γ. Κακή

24. Υπάρχει οικονομική βοήθεια

24.1. Από ποιον υπάρχει οικονομική βοήθεια

25. Βοηθάτε οικονομικά το σύζυγο

- α. Ναι
- β. Όχι

26. Ποιος φροντίζει οικονομικά τα παιδιά

Δ2. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

27. Πως είναι οι σχέσεις σας με το σύζυγο

- α. Καλές (πήγαινε ερώτηση 28)
- β. Μέτριες (πήγαινε ερώτηση 27.1)
- γ. Κακές (πήγαινε ερώτηση 27.1)

27.1. Για ποιο λόγο

28. Πως βλέπετε τις πράξεις του συζύγου που τον οδήγησαν στη φυλάκιση

29. Τον επισκέπτεστε

- α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 29.1)
- β. Όχι (πήγαινε ερώτηση 30)

29.1. Κάθε πότε τον επισκέπτεστε

30. Επικοινωνείτε τηλεφωνικά

- α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 30.1)
- β. Όχι (πήγαινε ερώτηση 31)

30.1. Πόσο συχνά επικοινωνείτε

31. Αναφέρετε τυχόν δυσκολίες στη σχέση σας με το σύζυγό σας λόγω της φυλάκισής του

32. Τα παιδιά γνωρίζουν το γεγονός της φυλάκισης

α. Όλα (πήγαινε ερώτηση 32.1 και 32.2)

β. Μερικά (πήγαινε ερώτηση 32.1 και 32.2)

γ. Κανένα (πήγαινε ερώτηση 32.3 και 32.4)

32.1. Ποιος τα ενημέρωσε

32.2. Πως το αντιμετωπίζουν

32.3. Για ποιο λόγο

32.4. Τι γνωρίζουν για την απουσία του πατέρα τους

33. Υπάρχει επικοινωνία των παιδιών με τον πατέρα

α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 33.1)

β. Όχι (πήγαινε ερώτηση 34)

33.1. Με ποιο τρόπο

33.2. Πόσο συχνά

34. Αναφέρετε τυχόν δυσκολίες ή προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά

α. Επιθετική / βίαση συμπεριφορά

β. θυμό

γ. χαμηλή επίδοση στο σχολείο

δ. εσωστρέφεια

ε. κάτι άλλο _____

34.1. Αντιμετώπιζαν το ίδιο πρόβλημα πριν τη φυλάκιση

α. Ναι

β. Όχι

Δ₃. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

35. Γνωρίζει ο κοινωνικός περίγυρος το γεγονός της φυλάκισης του συζύγου

α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 35.1)

β. Όχι (πήγαινε ερώτηση 35.3)

35.1. Υπάρχουν τυχόν προβλήματα στις σχέσεις σας με τον κοινωνικό περίγυρο

35.2. Τα παιδιά αντιμετωπίζουν προβλήματα με τον κοινωνικό περίγυρο

35.3. Τι γνωρίζει ο κοινωνικός περίγυρος

Δ4. ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΗ

36. Ο σύζυγος μετά την αποφυλάκιση θα ζήσει μαζί σας

α. Ναι

β. Όχι

37. Ποιες δυσκολίες πιστεύετε ότι θα αντιμετωπίσει στην εργασία του

38. Πιστεύετε ότι θα δημιουργηθούν προβλήματα στην οικογένεια

39. Ποιες δυσκολίες πιστεύετε ότι θα αντιμετωπίσει με τον κοινωνικό περίγυρο

Ε. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

40. Υπάρχει συνεργασία με την κοινωνική υπηρεσία της φυλακής

α. Ναι (πήγαινε ερώτηση 40.1)

β. Όχι (πήγαινε ερώτηση 40.2)

40.1. Με ποιο τρόπο σας βοηθάει

40.2. Για ποιο λόγο δεν υπάρχει συνεργασία

41. Σας επισκέπτονται οι κοινωνικοί λειτουργοί της φυλακής στο σπίτι

α. Ναι

β. Όχι

42. Θα σας βοηθούσε η ύπαρξη ομάδων στήριξης για συζύγους κρατουμένων

43. Πως αλλιώς θα μπορούσε να βοηθήσει η κοινωνική υπηρεσία της φυλακής

44. Λαμβάνετε επίδομα από την Πρόνοια

α. Ναι

β. Όχι

45. Υπάρχουν κοινωνικοί φορείς που σας έχουν βοηθήσει

α. Ερυθρός Σταυρός

β. Εκκλησία

γ. Εκκλησιαστικές οργανώσεις

δ. Τοπική αυτοδιοίκηση

ε. Κάτι άλλο _____

ΣΤ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΚΤΡΙΩΝ

ισοπάνω ποσό των δεκαπέντε χιλιάδων δραχμών για τις ειρηνοδικές Α', Β' και Γ' τάξης.

β. Οι διατάξεις των παραγράφων 5 και 6 του άρθρου 1 του ν. 1968/1991 αντικαθίστανται ως εξής:

5. Στους ειρηνοδικές Α' τάξης, που συμπληρώνουν κοσά έξι (26) έτη πραγματικής υπηρεσίας από το ορισμό τους και λαμβάνουν τις αποδοχές του εφέτη, χορηγούνται οι αποδοχές του προέδρου εφετών.

6. Στους ειρηνοδικές Β' τάξης, που λαμβάνουν τις αποδοχές του επόμενου βαθμού, χορηγείται προσού- γηση 10% στο βασικό μισθό τους, μόλις συμπληρώσουν εκατέξι (16) έτη πραγματικής υπηρεσίας από το διορισμό τους. Η προσούξηση αυτή χορηγείται και στους ειρη- νοδικές Α' τάξης έως τρίτου χορηγηθούν σε αυτούς οι αποδοχές του εφέτη.

γ. Ο αριθμός των οργανικών θέσεων ειρηνοδικών Β' τάξης αυξάνεται κατά εκατό (100), με αντίστοιχη μείωση των θέσεων ειρηνοδικών Δ'-Γ' τάξης και ο συνολικός αριθμός των θέσεων των ειρηνοδικών Β' τάξης ορίζεται σε διακόσιες σαράντα (240) και των ειρηνοδικών Δ'-Γ' τάξης σε διακόσιες ογδόντα έξι (286).

4. Δικαστικοί υπάλληλοι σύζυγοι δημόσιων διοικητικών υπαλλήλων μετατίθενται υποχρεωτικώς με αίτηση τους στις γραμματείες δικαστηρίων ή εισαγγελιών του τόπου υπηρεσίας των συζύγων τους καθ' υπέρβαση του αριθμού των οργανικών θέσεων της υπηρεσίας στην οποία μετατίθενται.

5α. Στο τέλος της περ. ι' της παρ. 1 του άρθρου 23 του ν. 2145/1993 προστίθεται εδάφιο, που έχει ως εξής:

Στους προέδρους, το μέλη και τους γραμματείς των τάξης φύσεως νομοπαρασκευαστικών και ειδικών επι- ροπών, καθώς και ομάδων εργασίας αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης, καταβάλλεται αποζημίωση που ορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης και Οικονομικών κατά παρέκκλιση των διατάξεων των άρθρων 18 του ν. 1505/1984 και 8 του ν. 1810/1988. Η ισχύς της παραγράφου αυτής αρχίζει από 1ης Σεπτεμβρίου 1993.

β. Η παράγραφος 3 του άρθρου 21 του ν. 1968/1991, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 50 του ν. 2172/1993 και η παράγραφος 2 του άρθρου 50 του ν. 2172/1993 καταργούνται.

Άρθρο 7

1. Όσοι κατά τη δημοσίευση του νόμου αυτού εκτίουν μινη ισόβιας κάθειρέρας, και δεν είχαν τη δυνατότητα, αν καταδικάστηκαν, να ασκήσουν έφεση ελλείψει ύπερου βαθμού δικαιοδοσίας, μπορούν να απολυθούν από όσο με τις προϋποθέσεις του άρθρου 108 του Π.Κ., κατά παρέκκλιση του άρθρου 105 του Π.Κ., εφόσον ήδη έχουν εκτίσει ή μόλις εκτίσουν πραγματικά δεκαπέντε (15) έτη από την ποινή τους.

Η διαταγή αυτή δεν εφαρμόζεται σε καταδικασθέντες για το έγκλημα της εσχάτης προδοσίας, για τους οποίους ακολουθούν να ισχύουν το άρθρο 103 επόμενα του 1492/1950 "Κύρωση του Ποινικού Κώδικα".

Τα άρθρα 99 παρ. 1 και 100 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα, όπως αντικαθίστανται με τον παρόντα νόμο, εφαρμόζονται και σε όσους έχουν καταδικαστεί μέχρι δημοσίευση του νόμου αυτού σε ποινή φυλάκισης τριών ετών, εφόσον η καταδικαστική απόφαση δεν καταστεί ανετέκλιτη και δεν έχει εκπνεστεί ή αποπνεστεί η επιβαλλθείσα ποινή. Για την αναστολή α-

στική απόφαση ύστερα από αίτηση του καταδικασθέντος ο οποίος κλητεύεται προκειμένου να υποστηρίξει την αίτησή του, Εκπροσώπησή του με συνήγορο επιτρέπεται μόνο αν κρατείται.

Άρθρο 8

Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 7 του άρθρου 42 του ν. 1892/1990, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 23 του ν. 1957/1991, αντικαθίσταται ως εξής:

7. Σε κάθε υπόχρεο, που παραβιάζει τις διατάξεις αυτού του άρθρου, καθώς και των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται σε εφαρμογή του, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ένα έτος κατόπιν μηνύσεως του τοπικού αρμόδιου επιθεωρητή εργασίας ή των αστυνομικών οργάνων. Επίσης επιβάλλεται και πρόστιμο από είκοσι πέντε χιλιάδες (25.000) έως πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) δραχμές με αιτιολογημένη πράξη του επιθεωρητή εργα- σίας για κάθε παράβαση.

Άρθρο 9

Άδειες

Οι παράγραφοι 1 και 2 του άρθρου 54 του ν. 1851/1989 αντικαθίστανται ως εξής:

1. Η τακτική άδεια απουσίας διαρκεί από είκοσι τέσσερις ώρες έως πέντε ημέρες, στις οποίες συμ- πολογούνται και οι Κυριακές και αργίες. Η συνολική διάρκεια των άδειών ενός καταδίκου δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει πενήντα πέντε (55) ημέρες.

2. Ανάμεσα σε δύο άδειες πρέπει να μεσολαβήσουν δύο μήνες τουλάχιστον.

Άρθρο 10

1. Με την επιφύλαξη των ειδικότερων προβλέψεων αυτού του άρθρου, οι διατάξεις του ν. 687/1977 "Περί συστάσεως Ελληνικής Επιτροπής Συνεργασίας με την UNICEF" καθώς και οι λοιπές συναφείς προς αυτές τις ρυθμίσεις καταργούνται.

Στο εξής οι αρμοδιότητες της καταργούμενης Ελλη- νικής Επιτροπής Συνεργασίας με την UNICEF, όπως αυτές απορρέουν από τη Συμφωνία Αναγνώρισεως με- ταξύ της Ελληνικής Επιτροπής Συνεργασίας με την UNICEF και της UNICEF, η οποία υπογράφηκε στην Αθήνα στις 1.6.1978/28.6.1978, θα ασκούνται από το φορέα (σωματείο ή οργανισμό), που θα υποδείξει η UNICEF με έγγραφο της προς το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Ο φορέας που θα υποδειχθεί, σύμφωνα με τα παραπάνω, υποκαθίσταται πλήρως στα κατά τις κείμενες διατάξεις κάθε ειδικά δικαιώματα και υποχρεώσεις της, κατά το ανωτέρω, καταργούμενης επιτροπής.

2. Ο φορέας που, σύμφωνα με τα παραπάνω, θα υποδειχθεί από την UNICEF εξακολουθεί να απολαύει των φορολογικών και δασμολογικών στερειών που πα- ρέχονται από τις διατάξεις του άρθρου 7 του ν. 687/1977.

3. Με απόφαση του Υπουργού Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, η οποία εκδίδεται μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας υποδείξεως του αρμόδιου φορέα από την UNICEF, ορίζεται ο χρόνος μεταβώ- σεως των αρμοδιοτήτων της καταργούμενης Ελληνικής Επιτροπής Συνεργασίας με την UNICEF στο νέο φορέα και πούσεως της λειτουργίας της, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα που αφορά την υποκατάσταση του φορέα

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1375

Περί συστάσεως και λειτουργίας Κοινωνικής Υπηρεσίας εις τὰς Φυλακὰς καὶ τὰ Σωφρονιστικὰ καὶ Αναμορφωτικὰ Καταστήματα Ἀνηλίκων.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ἡ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἀπερ-
ρίσθησαν καὶ διατάσσονται:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ I.

Ἰδρυσις - Ἀρμοδιότης - Λειτουργία.

Ἄρθρον 1.

Ἰδρυσις.

Εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τὰ Σωφρονιστικὰ καὶ Αναμορφωτικὰ Καταστήματα Ἀνηλίκων, ἰδρύεται Κοινωνικὴ Ἑπηρεσία, συ-
κροτούμενη ἐκ πτυχισμένων Κοινωνικῶν Λειτουργῶν.

Ἄρθρον 2.

Σχολοί.

Ἰσχύει τῆς Κοινωνικῆς Ἑπηρεσίας εἶναι:

α) Ἡ ὑποβοήθησις τοῦ ἔργου τῆς ἐξατομικεύσεως τῆς σω-
φρονιστικῆς ἢ ἀναμορφωτικῆς μεταχειρίσεως τῶν κρατου-
μένων.

β) Ἡ προετοιμασία τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς
προκαταστάσεως αὐτῶν.

γ) Ἡ συμπάρτασις καὶ προστατευτικὴ ἐπίβλεψις τῶν ὑπὸ
ἄρον ἀπολυομένων ἐκ τῶν Φυλακῶν καὶ τῶν Σωφρονιστικῶν
Καταστημάτων, ὡς καὶ τῶν ἐπ' αὐτὰ ἐξερχομένων ἐκ τῶν
Ἀναμορφωτικῶν Καταστημάτων Ἀνηλίκων.

δ) Ἡ ἐπὶ τῆς ἐπιτελεστικῆς ἐπιβλέψεως ἀποκα-
ταστάσεως τῶν ἐκ τῶν Φυλακῶν, Σωφρονιστικῶν καὶ Ἀνα-
μορφωτικῶν Καταστημάτων ἀπολυομένων, καὶ περὶ τοῦ ὕψους
τῆς ὑποτροφῆς.

Ἄρθρον 3.

Κανὼν Λειτουργίας.

1. Ἡ εἰς ἑκάστη φυλακὴν ἢ Κατάστημα Κοινωνικῆς Ἑπηρεσίας ἐγκαθίσταται εἰς ἰδιαιτέρον χωρὸν τοῦ Καταστήματος
καὶ τελεῖ ὑπὸ τὸν Διευθυντὴν αὐτῆς.

2. Οἱ Κοινωνικοὶ Λειτουργοὶ ἔρχονται εἰς αὐτὴν εὐθείας ἐπι-
νωσίαν μετὰ τῶν κρατουμένων ἀτομικῶς ἢ καθ' ὁμάδας,
ἐν τῷ γραφείῳ αὐτῶν εἴτε εἰς τοὺς χώρους ἐνθα οἱ κρα-
τούμενοι ἐνδιαίτωνται.

3. Ἡ Κοινωνικὴ Ἑπηρεσία ἐφαρμόζει τὰς μεθόδους τῆς
κατὰ περίπτωσιν καὶ τῆς καθ' ὁμάδα κοινωνικῆς ἐργασίας.

4. Ἡ Κοινωνικὴ ἐργασία περιλαμβάνει ἰσωτερικὴν καὶ
ἐξωτερικὴν ὑπηρεσίαν. Ἡ ἰσωτερικὴ ὑπηρεσία συνίσταται α)
εἰς συνεντεύξεις μὲ ἑκάστον κρατούμενον κατ' ἴδιον καὶ β) εἰς
ἐργασίαν μὲ ὁμάδας κρατουμένων. Ἡ ἐξωτερικὴ ὑπηρεσία συν-
ίσταται α) εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ὀικογενειῶν τῶν κρα-
τουμένων, τῶν ἐργοδοτῶν, ἑτέρων ὑπηρεσιῶν, ὀργανώσεων ἢ
ἀτόμων, σχῆσιν ἐχόντων μὲ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν ἐν τῇ
ἐλευθέρῳ κοινωνίᾳ καὶ β) εἰς συμπάρτασιν καὶ προστατευ-
τικὴν ἐπίβλεψιν τῶν ὑπὸ ἄρον ἀπολυθέντων κρατουμένων ἢ ἐπ'
ἄλλῃ ἐξελθόντων τῶν ἀναμορφωτικῶν καταστημάτων ἀνη-
λίκων.

5. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας οἱ Κοι-
νωνικοὶ Λειτουργοὶ δύνανται νὰ μετακινουῦνται ἐκτὸς ἴδρας
μέχρι 10 ἡμερῶν κατὰ μῆνα. Εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις,
δύναται νὰ ἐπιτραθῇ δι' ἠτιολογημένης ἀποφάσεως τοῦ Ὑ-
πουργοῦ Δικαιοσύνης ὑπερβάσις τοῦ ὅριου τούτου μέχρι 5
εἰσαπὲς ἡμερῶν.

Ἄρθρον 4.

Ὑπὸ τὰς ἐκθέσεις Κοινωνικῶν Λειτουργῶν
καὶ ἀπορροπῶν αὐτῶν.

του τούτων καὶ περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐντὸς τοῦ κατα-
στήματος ὡς καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ κατὰ τὸν χρόνον τῆς δοκιμα-
σιῶν, μετὰ τὴν ὑπόθεσιν ἀπόλυσιν τῶν ἠ-τῆν ἐπὶ δοκιμα-
σίου ἐξόδου τῶν ἀνηλίκων.

2. Αἱ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον ἐκθέσεις καὶ
λοιπὰ στοιχεῖα, εἶναι ἀπορρήτα καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀπο-
συν-τοιχεῖται δημογραφίας, οὐδὲ νὰ λάβουν οἰανδήποτε ἐπ'
αἰσότητα. Κατ' ἐξαιρέσιν, δύνανται νὰ λάβουν γνώσιν τῶν ἠ-
χῶν τούτων καὶ τῶν ἐκθέσεων τῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν
ὁ Διευθυντὴς, ὁ Κατὸς, ὁ ψυχολόγος καὶ ὁ ψυχίατρος τῆς
λαχῆς ἢ τοῦ καταστήματος, ἀνωτέρος ἢ ἀνωτάτος ὑπαλλῆ-
λου τοῦ Ἑποταμίου Δικαιοσύνης ὀρίζομενος παρὰ τοῦ Ὑπου-
ργοῦ Δικαιοσύνης ἢ ὁ εἰσαγγελεὺς.

3. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ καταστήματος κατὰ τὴν κατὰ τὸ
ἄρον 105 τοῦ Π.Κ. ὑποβλήν προτάσεως τοῦ ὀπουργοῦ
ὅπως ἐπιτυνάπη καὶ περιληπτικὸν σημείωμα τοῦ Κοινωνι-
κοῦ Λειτουργοῦ περὶ τῶν ἀναγκῶν διὰ τὴν κρίσιν τῆς ὑπὸ
ἀπολύσεως στοιχείου, ἐκ τῶν παρὰ τὴν Κοινωνικὴ Ἑπηρε-
σίαν ἀπορροπῶν ἀτομικοῦ φακέλλου τοῦ κρατούμενου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II.

Καταστάσις τῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν.

Ἄρθρον 5.

Προτάσις - Διορισμός.

1. Ὡς Κοινωνικὸς Λειτουργὸς διορίζεται κατὰ τὴν δια-
τάξιν τοῦ ἄρον 99 εἰσαγωγικῶν βαθμῶ ὁ κεκτημένος πτυχίον
γνωρισμένης ἡμεδαπῆς ἢ ἀλλοδαπῆς Σχολῆς Κοινωνι-
κοῦ Λειτουργῶν καὶ ἀδείαν ἀπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐπαγγελματικῆς

2. Διὰ τὴν ἐπιλογήσιν τῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν ἐπι-
λέγονται κατὰ τὴν ἐπιτροπὴν ὀρίζομενῶν προσόντων καὶ
ἐπὶ τῆς ἐπιτροπῆς ἐπισημασθέντων ὀρισμένων ἀπορροπῶν κατὰ
ἐπισημασθέντων ὀρισμένων ἀπορροπῶν κατὰ τὴν ἐπιτροπὴν

3. Τῶν διαγωνιστικῶν προκηρῶν προσωπικῆς πνευματικῆς
ὑποψήφω κατὰ τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς εἰς ἣν μετέχει ἀπο-
τῆτως εἰς ψυχίατρος ἢ ψυχολόγος, κατὰ προτίμησιν τῆς σω-
φρονιστικῆς ὑπηρεσίας, ἢ καὶ ἀμφοτέρω καὶ εἰς ἡ δύο
θύνται τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Σωφρονιστικῆς Διοική-
σεως τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης, πρὸς ἐξέτασιν τῆς καταλλῆ-
τητος τῆς προσωπικότητος αὐτῶν εἰδικῶς διὰ τὸ ἔργον
Κοινωνικοῦ Λειτουργοῦ εἰς φυλακὰς ἢ καταστήματα ἀνηλί-
κων. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποφαινομένη δι' ἠτιολογημένης ἀποφάσεως
Οἱ κρίνεσθαι ὡς ἀκατάλληλοι ἀποκλείονται τοῦ διαγωνισ-
μοῦ. Ἡ Ἐπιτροπὴ συγκαθίσταται δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ
κατοσύνης, καθοριστικῆς καὶ τὰ ἐν γένει καθήκοντα αὐ-
τοδραστικῶς διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

4. Ὁ διαγωνισμὸς διενεργεῖται ὑπὸ τοῦ Α.Σ.Δ.Υ.
τὰς κειμένας διατάξεις. Ἐξαιρέτως μαθήματα εἰς τὸν
γωνισμὸν εἶναι ἡ Ἐκθέσις Ἰδιῶν καὶ στοιχεῖα Ποιν. Δικ.
Ἑγκληματολογίας, Οἰκογενειακοῦ Δικαίου καὶ Ψυχολο-
γίας.

Ἄρθρον 6.

Ὀργανικαὶ θέσεις Κοινωνικῶν Λειτουργῶν.

1. Διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν θέσεων τῶν κατὰ τὸν ἄρον
ἰδρυομένων εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τὰ σωφρονιστικὰ καὶ ἀνα-
μορφωτικὰ καταστήματα ἀνηλίκων, Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν
αὐξάνονται κατὰ 50 αἰ ὑποτίθενται ὀργανικαὶ θέσεις Κοι-
νωνικῶν Λειτουργῶν, αἵτινες κατακρίνονται συνολικῶς κατὰ
θμοῦς ὡς ἀκολουθεῖ:

- εἰς 2ῶν βαθμῶ θέσις 1
- εἰς 3ῶν βαθμῶ θέσις 2
- εἰς 4ῶν καὶ 5ῶν βαθμῶ θέσις 6
- εἰς 6ῶν ἕως 9ῶν βαθμῶ θέσις 50

- 2. Ὅριζονται ἀνώτερος εἰσαγωγικὸς βαθμὸς ὁ 8ος
- 3. Εἰς τοὺς 3ῶν καὶ 4ῶν βαθμοῦ δύνανται νὰ προα-
μονοῦν οἱ κεκτημένοι πτυχίον Ἀνωτέρας Σχολῆς ἡμεδα-
πικῆς καὶ ἀλλοδαπῆς Κοινωνικῶν Λειτουργῶν, ψυχολο-
γίας καὶ ψυχιατρικῆς ἐπισημασθέντων ὀρισμένων ἀπορροπῶν κατὰ τὴν ἐπιτροπὴν

Άρθρον 7.

Επιθεωρητής Κοινωνικών Υπηρεσιών

Η Επιθεωρητής των εις τας Φυλακας και τα Καταστήματα Αγγλικών Κοινωνικών Υπηρεσιών ασκείται υπό του παρά τῷ Υπουργείῳ Δικαιοσύνης Διοικητικοῦ Επιθεωρητοῦ Φυλακῶν καὶ Αναμορφωτικῶν Καταστημάτων Αγγλικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙΙ.

Τελικαὶ καὶ μεταβατικαὶ διατάξεις.

Άρθρον 8.

Ἐξουσιοδοτήσεις.

Τὰ τῆς λειτουργίας ἐν γένει τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, ὡς καὶ πᾶσα ἀναγκαῖα λεπτομέρεια διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ παρόντος, καθορίζονται διὰ Βασ. Δ/των κλιθεμένων προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης καὶ δημοσιευομένων διὰ τῆς Εφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Άρθρον 9.

Ἐνταξίς ὑπηρετούντων Κοινωνικῶν Λειτουργῶν.

Οἱ κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ παρόντος ὑπηρετούντες ἑκατὸι ἢ ἐν ἄκροταίῳ ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὄργανισμοῦ Προνοίας, τῶν φυλακῶν, τὰ Σωφρονιστικὰ καὶ Ἀναμορφωτικὰ Καταστήματα ἀγγλικῶν καὶ τὴν Ἑστρείαν Προστασίας Ἀποβλαπτικῶν Ἀσθηνῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν, διορίζονται ἐπὶ αἰτήσιν τῶν υποδιαιτηθέντων ἐντός προθεσμίας ἐνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐναρξέως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, εἰς τὰς ὑπὸ τούτου συσταθῆναι ὀργανικὰς θέσεις καὶ ἀντάσσονται εἰς τὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὴν προϋπηρεσίαν τῶν ὡς Κοινωνικῶν Λειτουργῶν βαθμῶν, ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως ὡς πρὸς τὸν διορισμὸν καὶ τὴν ἐνταξίν καὶ τὰ ἐκ τούτων προκύπτοντα θέματα, τῶν διατάξεων τοῦ Ν.Δ. 169/1969 περὶ τακτοποιήσεως ἑκατῶν ὑπαλλήλων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ Ν. Π.Δ.Δ.

Άρθρον 10.

Κατέρχεται Διατάξεις.

Ἡ παρ. 2 τοῦ άρθρου 3 τοῦ Β.Δ. 781/1969 περὶ συστάσεως τακτικῶν θέσεων προσωπικοῦ κατὰ ταῖς ὑπηρεσίας ἀρτιότητος Ὑπουργείου Δικαιοσύνης, ὡς καὶ πᾶσα ἑτέρα διαταξίς ρυθμιζομένη ἄλλως καὶ τῆς προσηφύως καὶ διακρίσεως τῶν Κοιν. Λειτουργῶν εἰς φυλακὰς καὶ Καταστήματα ἀγγλικῶν, καταργεῖται.

Άρθρον 11.

Ἐναρξίς ἰσχύος.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς δημοσίευσως αὐτοῦ ἐν τῇ Εφημερίδῳ τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29 Μαρτίου 1973

Ἐν Ὄνδραϊ τοῦ Βασιλέως

Ο ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΥΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Ὁ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΠΑΤΤΑΚΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΚΑΡΕΖΟΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

- ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΙΩΑΝ. ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΤ, ΦΑΙΛΩΝ ΑΝΝΙΝΟΣ - ΚΑΒΑΛΙΕΡΑΤΟΣ, ΛΔΑΜ. ΑΝΔΡΟΤΕΟΠΟΥΛΟΣ, ΟΡΕΣΤ. ΓΙΑΚΑΣ, ΝΙΚ. ΕΦΕΣΙΟΥΣ, ΚΩΝΣΤ. ΚΑΡΤΑΛΑΣ, ΙΩΑΝ. ΚΟΤΑΝΗΣ, ΑΓΓΕΛ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ, ΚΩΝΣΤ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ, ΝΙΚ. ΓΚΑΝΤΩΝΑΣ, ΙΩΑΝ. ΛΑΔΑΣ, ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΜΑΣ. ΤΣΟΥΜΠΑΣ.

Ἐδωρηθῆναι καὶ ἐπέδῃ ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Μαρτίου 1973

Ὁ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

Περὶ παραχωρήσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἱαματικῶν Πηγῶν Γιάννης Κιλκίς εἰς τὸ Νομαρχιακὸν Ταμεῖον Κιλκίς καὶ ἀνακλήσεως τῆς πρὸς τὴν Κοινότητα Μεγάλης Βρύσης τοιαύτης.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν:

1. Τὰς διατάξεις τοῦ άρθρου 2 τοῦ Ν. 4086/1960 περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως διατάξεων τινῶν περὶ ἱαματικῶν Πηγῶν.
2. Τὰς διατάξεις τοῦ ἀπὸ 14.11.56 Β. Δ. περὶ παραχωρήσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἱαματικῶν Πηγῶν Γιάννης εἰς τὴν Κοινότητα Μεγάλης Βρύσης.
3. Τὰς διατάξεις τῆς παραγράφου 3 τοῦ άρθρου 37 τοῦ Ν. Δ. 957/1971 περὶ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Ὑπουργείων.
4. Τὴν, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 160/9.2.73 ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΕΟΤ, διατυπωθεῖσαν σύμφωνον αὐτοῦ γνώμη, προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας Ὑπουργοῦ, ἀπεφασισμένη καὶ διατάσσουσα:

Άρθρον 1.

Ἀνακλήσεται τὸ ἀπὸ 14.11.56 Β.Δ. περὶ παραχωρήσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἱαματικῶν Πηγῶν Γιάννης εἰς τὴν Κοινότητα Μεγάλης Βρύσης Κιλκίς.

Άρθρον 2.

Παραχωρεῖται ἡ ἐκμεταλλεύσις τῶν ἱαματικῶν Πηγῶν Γιάννης εἰς τὸ Νομαρχιακὸν Ταμεῖον Κιλκίς, διὰ μίαν 25/ετησίαν ἀπὸ τῆς δημοσίευσως τοῦ παρόντος καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὄρου:

- α. Ἡ κατὰ τοῦ Νομαρχιακοῦ Ταμείου ἐπιπέσει τῶν ἱαματικῶν Πηγῶν εἰς ἀνάδοχον θὰ γίνῃ, εἴτε δι' ἀπ' ἐπιπέσει ἀναδέεως, εἴτε διὰ κλειστοτικοῦ διαγωνισμοῦ, ἔσσο: ὄρων συσταχθῆσομένων ὑπὸ τοῦ Νομαρχιακοῦ Ταμείου καὶ ἐγκριθεῖσων ὑπὸ τοῦ ΕΟΤ.
- β. Εἰς εἰσινδῆκοτὴ περιπτώσει αἱ πηγαὶ (250 κρατῆρες) καὶ τὰ ὕδατα αὐτῶν θὰ ἀναφέρονται ὑπὸ τὴν ἐπίσημον αὐτῶν ὀνομασίαν καὶ μόνον, ἧτοι «ΥΔΑΡ ΙΑΜΑΤΙΚΗΣ ΠΗΓΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ» ἀνευ προσθήκης χαρακτηριστικῶν ἐπιθέτων προκαλούντων σύγχυσει μετὰ ὀνομασίαν ἑτέρων ἱαματικῶν πηγῶν.
- γ. Τὰ ἐκτελεσθῆσομένα κατὰ τοῦ ἀναδόχου ἐκμ/σεως ἐργα. ἐγκατεστάσεις καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς, κλῆν τῶν μεταφορικῶν μέσων καὶ σκευῶν, θὰ ἀνήκουν ἀπὸ τῆς ἐναρξέως τῆς κατασκευῆς ἢ ἐγκ/σεως αὐτῶν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ΕΟΤ, τοῦ ἀναδόχου περιορισσομένου εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῶν, μετὰ δὲ τὴν λήξιν ἢ καθ' εἰσινδῆκοτὴ τρόπον λύσει τῆς συμβάσεως θὰ περιέλθωσι καὶ εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ (τοῦ ΕΟΤ) ἀνευ υποχρεώσεως ἀποζημιώσεως τινὸς πρὸς εἰσινδῆκοτὴ.

δ. Ὁ ἀνάδοχος ἐκμεταλλεύσεως θὰ καταβάλλῃ ἐξ ἰδίων τὸ τίμημα τῆς κέρει τῶν Ι.Π. ἐκτάσεως ἐξ ἐπτά ἢ καὶ περισσότερων, ἐφ' ὅσον ἐπιβάλλεται, στρεμμάτων, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Νομαρχιακοῦ Ταμείου, διὰ τὴν περιέλευσιν τῆς ἐκτάσεως ταύτης εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ΕΟΤ εἴτε δι' ἀπὸ πρῶτος εἴτε δι' ἀγορᾶς μερίμνη τοῦ Νομαρχιακοῦ Ταμείου.

ε. Ἡ ὀρισθῆσομένης διὰ χριστῶν ὀροσθῆμων, περιφραξίς καὶ ἀνεμοσφύτευσίς τῆς περιοχῆς κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Νομαρχιακοῦ Ταμείου.

στ. Τὸ καταβλητέον ὑπὸ ἀναδόχου μίσθωμα θ' ἀποτελεῖ ἐξέσοδον τοῦ Νομαρχιακοῦ Ταμείου.

Φυλακές: Ο εφιάλτης των κρατουμένων

Σε άμεση προτεραιότητα ο εκσυγχρονισμός του ποινικού - σωφρονιστικού συστήματος

Εφιαλτική η κατάσταση που επικρατεί στις φυλακές. Διακίνηση ναρκωτικών, βιασμοπραγίες, εκβιασμοί... Όλα όραμα καλοήγητο από το νόμο ως σωματίτι που επιβάλλουν οι ισχυροί της ενοχής.

Με ρεβανά πρόματα περιγράφει την κατάσταση ο γενικός γραμματέας του υπουργείου Δικαιοσύνης, Γιάννης Παπαδογιαννάκης, ο οποίος στην πρώτη εφ' όλης της ύλης συνέντευξή του αποκαλύπτει τα σκιάδια του για την κατάσταση του φαινομένου της διαφθοράς που εμποδίζουν την ομαλή εκτέλεση των κρατουμένων. Δίνει ιδιαίτερα εμφάνιση στον ανάγκη εξονθρωτισμού και εκσυγχρονισμού τόσο του ποινικού όσο και σωφρονιστικού συστήματος και επιχειρημάτων της καταργήσεως της θανατικής ποινής.

Γράφει ο ΑΚΗΣ ΛΟΥΔΑΡΟΣ

Με αφορμή την υπόθεση Παράσουλου μπήκα για το θέμα της κάρτας και προεδροποιεί την ηγεσία του Αρχαίου Πάγου όλα τα νέα προσοβιδή της να «μυλοκάρω» τον πρόσφατο νόμο του υπουργείου Δικαιοσύνης «θα πέσει στο κανάλι».

ΕΡ.: Με αφορμή τα αποκρύβια εγκλήματα του πρόσφατα αποκαλύφθηκαν, αμφισβητήθηκε η ορθότητα της κατάργησης της θανατικής ποινής. Ποια η θέση σας;

ΑΠ.: «Η άσκηση μου ταυτίζεται με τη δήλωση του υπουργού Δικαιοσύνης, Γ. Κουβελάκη, ο οποίος ξεκαθάρισε με σαφήνεια το θέμα. Καί' αρχών, η θανατική ποινή έπρεπε να καταργηθεί, γιατί από χρόνια ήταν μία διεθνής υποχρέωση της Ελλάδας που υπέγραψε το 1963 το Πρωτόκολλο του Στρασβούργου της Ευρώπης. Κατά δεύτερο λόγο, από το 1972 δεν έλα σκελετού καμία θανατική ποινή. Επίσης, η διατήρησή της από το 1983 και μετά, ως ποινή, δεν απέφερε από την τέλεση της αξιόπονης πράξης της ανθρωποκτονίας εκείνους, οι οποίοι το είχαν αποφασίσει. Η κατάργησή της αποτελεί την έμπρακτη και υπεύθυνη απόφαση της ελληνικής πολιτείας στη βαρβαρότητα της στέρεσης της ανθρώπινης ζωής».

ΕΡ.: Ωστόσο, μέρος της κοινής γνώμης αντιδρά...

ΑΠ.: Είναι λογικό να αντιδρά ο κοινός, όταν σε κάποια σημεία συναντάει με την αποκραυματική μορφή της εγκληματικότητας και ιδιαίτερα του θανάτου. Όμως η Δικαιοσύνη δεν είναι δυνατό να μετατρέψει σε μνησ-

νογρά που επέδωλε το θάνατο. Δύο είναι τα στοιχεία, η παιδεία και ο σεβασμός, που πρέπει να διατηρούν την ελληνική κοινωνία ούτως ώστε να μην έχουμε αδιαιρέτητα που κερδίζει καμιά συμβολή πηλίπου το κοινωνικό σύνολο και που-οποδοξίστες οδηγού σε ακραία ακριβήσεις.

ΕΡ.: Αναφέρουν όμως κάποιους με θύμα τρόπο θύμα έστια να αναποδοξίσει τον παιδοκτόνο Δ. Σερβί.

ΑΠ.: «Έχω σε ανάθεσι από την σε οποιοδήποτε μορφή θύμα, ακόμη και σε θύμα του κερδάρου εγκληματία. Πρέπει να σας πω ότι αν αρχές μας άσαστε την προστασία των αδικητών δικαιοσύνης, είναι το αν έλα δικαιοσύνη αξιόπονη πράξη, και ότι η πλέον αρμόδια να κρίνει είναι η δικαστική αρχή για την εντολή του, το σωφρονιστικό και τη μετακίνηση, την οποία πρέπει να υποστεί. Κατά συνέπεια, οποιαδήποτε άλλη διαδικασία, ακόμα κι αν γίνεται από τη δικαιοδοτημένο ογο-

νόληση είναι αντίθετη προς την πολιτική θέση του υπουργείου Δικαιοσύνης».

Αύξηση της εγκληματικότητας

ΕΡ.: Φαίνεται ότι το υπουργείο ρίχνει ιδιαίτερα βάρος στην πρόληψη και όχι στην καταστολή.

ΑΠ.: «Ακριβώς. Μέχρι το 1990 είχαμε αύξηση της εγκληματικότητας κατά 3-4%. Από το 1990 και μετά έχουμε αμείωση της τάξης, η οποία φάνηκε στο 22-23%. Φαίνεται ότι η καταστολή δεν απέδωσε θετικά, χωρίς αυτό να παραγνωρίζουμε ότι η αύξηση οφείλεται και σε άλλους παράγοντες. Η πρόληψη είναι το κυρίαρχο στοιχείο της αστυνομίας. Αξίζει της η παιδεία και ο πολιτισμός που μπορούν να επηρεάσουν στη χώρα μας ένα ευκατάστατο τμήμα. Αν μην έπαιζε ότι η χώρα μας είναι παραδοσιακά πολυπολιτισμική».

ΕΡ.: Για να επέλθει από το έργο απαιτείται προοδευτική Υπόθεση».

ΑΠ.: «Πρέπει ότι το ΠΑΣΟΚ ανέλαβε τη δικαιοδοτική της, καθώς μόλις πριν από δύο μήνες. Ταυτόχρονα να πω ότι δεν δόθηκε επαρκής η προδοχή. Αποδεικνύεται από το γεγονός ότι αρκετές διαπύλες του σωφρονιστικού κώδικα και άλλων νομοθετημάτων δεν εφαρμόζονται. Στην Ελλάδα αποδοχώς οφείλονται και η σφραγισμένη των φυλακών, η διατήρηση ναρκωτικών και οι θανατικές μέθοδοι φυλακές, καθώς

Συνέντευξη του Γιάννη Παπαδογιαννάκη γ. γραμματέα του υπουργείου Δικαιοσύνης

και τόσο άλλα επακόλουθα».

ΕΡ.: Είναι ορατή η θέση του προδότημα;

ΑΠ.: «Δεν είναι δυνατό να λύσει το βασικό πρόβλημα από τη μια στιγμή στην άλλη, ιδιαίτερα αν υπάρχει μια διακοπή οικονομική περίοδο. Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δεν εφάρμοξε ποτέ ένα πρόγραμμα πρόληψης. Είχε πλάτος να θα μπορούσε κάθε προοδευτική να εξακολουθήσει να είναι κατά λάθος από τη «συνταγή» χειμεριανή προδοχίας του».

Το πρόβλημα των φυλακών

Από τις σκληρότερες επισκέψεις σας στις φυλακές είναι απαραίτητο να πω ότι η κατάσταση είναι εφιαλτική. Πόσο βαθιά είναι αποφασισμένος να δώσει το νοσηρό ΑΠ.: «Είναι δύσκολο το έργο σας

της προσοχής του υπουργείου εκτελούσε από το κατά. Το πρώτο βήμα είναι να γίνει ένας για λόγους διασφάλισης των φυλακών, ώστε να μπορούσαν να επιστημονικά προσεγγιστούν και οι υπερβολικά παρόμοιες ανειδίκευτοι και να κατανοούν ότι με τους αλλά τα όραμα στα φροντιστήρια, να αξιοποιήσει ένα Α. Σερβί με βάση τον κώδικα. Κατά συνέπεια, οι δικαστικοί που επιτρέπουν να σκελετούς σε όλα τα δεν είναι δυνατό να γίνει σωφρονιστικός. Πρέπει επίσης να ελληνικό κράτος δεν έχει κάνει τη συγκαταστή προδοχή. Το ίδιο ποινικό κώδικα από το γεγονός ότι κάποιοι ληστεία προδοχώς παραμένει με διαφορά στην εμπειρία με τη φυλακή των. Υπόκειται ένας νόμος ποινής. Έτσι έρχονται και αναφέρουν περίοδο. Όταν όμως αναλαμβάνει την Ελλάδα σαν επίτρο οργάνου να αρθροδοξεί διακρίσεις της υπόθεσης, εκτός δεν αναφέρει πρόβλημα».

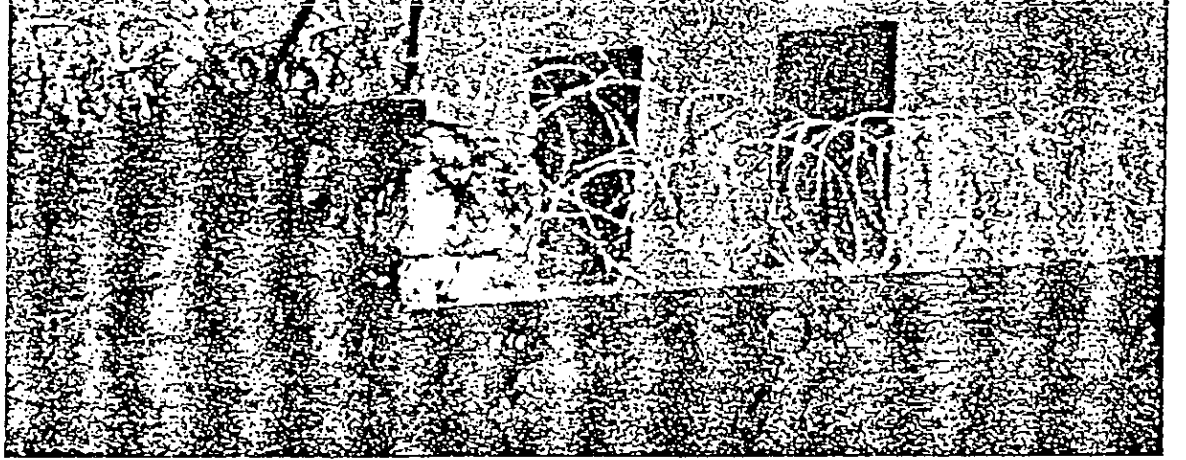
ΕΡ.: Πώς αντιμετωπίζετε τον κωϊότατος κατά;

ΑΠ.: «Το υπουργείο ε' αρχές η αντιμετώπιση είναι διαρκής. Ένοχη Διοικητική Εξέταση, αλλά από τα παλιότερα το πολύ λίγα πράγματα είναι δυνατόν, αποκαλυφθούν. Νομίζω ότι πρέπει να είναι οι κρατούμενοι, οι οποίοι υφίστανται κάποιας εκδωχόμας και τότε κυριώς να τα καταγγέλλουν. Έχουν διαβεβαίωση και του υπουργού Δικαιοσύνης και τη δική μου ότι θα μπορούσε προφυλακισμένοι, αλλά αυτό θα ητφθεί υπόψη και για την κρατική μετακίνηση τους μέσα στα σωφρονιστικά καταστήματα. Δεν υπάρχει ανθρώπων που θα πουν ψέματα, είτε αποδοχώς. Θέλωμε την αλήθεια. Κανονικά δεν ταυτίζονται οι δικαιοσύνη να οληθίσει, είναι πραγματικά δύσκολο για την πολιτεία να αρθροδοξεί οι καθαρή στο σωφρονιστικό σύστημα».

ΕΡ.: Διαπιστώνεται ότι υπάρχει πρόβλημα από και στις σύμβουτες

ΑΠ.: «Υπάρχει πρόβλημα στις συσκέψεις τόσο μεταξύ κρατουμένων, όσο και μεταξύ κρατουμένων και σωφρονιστικών υπαλλήλων. Οφείλει όμως να τονίσω ότι σε όλες τις φυλακές πολιτισμικά, προσοδύθηκε να δικαιώσει αν υπαίτιοι δυσάρεστοι και αστόχευτοι ήταν σωφρονιστικοί υπάλληλοι. Ακόμα και στις μεγάλες και εσπόμενες φυλακές, κανείς πο κανείς δε καταφέρθηκε ευνοϊκό των υπολή

Η αποσυμφόρηση των φυλακών είναι κατά το Κ. Παπαδογιαννάκη το μείζον πρόβλημα που χρήζει άμεσης προτεραιότητας

κού συμβουλίου άσκει συμβούλιο που απαρτίζεται από το διευθυντή και τον κοινωνικό λειτουργό του καταστήματος, το δικαστή επίλεξης των ποινών και έναν ιατρό.

Άρθρο 16

Αρμοδιότητες επιστημονικού συμβουλίου

1. Το επιστημονικό συμβούλιο, εκτός από αυτά που ορίζονται στους κανονισμούς, αποφασίζει, το αργότερο σε ένα μήνα από την εισαγωγή του κρατούμενου, για όλα τα κρίσιμα θέματα της διαβίωσης και μεταχείρισής του. Μελετά τις δυνατότητες και προϋποθέσεις αδειών απουσίας ή άλλων μορφών ημιελεύθερης διαβίωσης και εισηγάται σχετικά στην επιτροπή του άρθρου 55.

2. Η εκτίμηση των αποτελεσμάτων της μεταχείρισης του κρατούμενου, με βάση την πιο πάνω έρευνα, γίνεται από το επιστημονικό συμβούλιο τουλάχιστον κάθε έξι μήνες ή και νωρίτερα, αν το ζητήσει ο κρατούμενος.

Άρθρο 17

Διάκριση καταστημάτων κράτησης

Τα καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε: α) γενικά, β) ειδικά και γ) θεραπευτικά.

Άρθρο 18

Γενικά καταστήματα

1. Τα γενικά καταστήματα κράτησης διακρίνονται σε Α και Β τύπου.

2. Στα Α τύπου κρατούνται οι υπόδικοι, οι κρατούμενοι για χρέη και οι κατάδικοι σε ποινή φυλάκισης έως δεκάοκτώ μηνών.

3. Στα Β τύπου κρατούνται όλοι οι υπόλοιποι κρατούμενοι.

4. Οι υπότροποι, οι καθ' έξη ή καθ' επάγγελμα εγκληματίες και οι αποδεδειγμένα απείθαρχοι στους κανόνες διαβίωσης του καταστήματος εκτίουν την ποινή τους σε χωριστά τμήματα των καταστημάτων Β τύπου.

5. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, μπορεί να δημιουργούνται και άλλες κατηγορίες καταστημάτων, αν αυτό επιβάλλεται από την ανάγκη ειδικής μεταχείρισης ή διαπαιδαγώγησης των κρατούμενων.

6. Οι γυναίκες κρατούνται σε καταστήματα κράτησης γυναικών ή σε ιδιαίτερα τμήματα των καταστημάτων.

Άρθρο 19

Ειδικά καταστήματα

Ειδικά καταστήματα είναι τα καταστήματα νέων και τα κέντρα ημιελεύθερης διαβίωσης καταδίκων.

Άρθρο 20

Θεραπευτικά καταστήματα

Τα θεραπευτικά καταστήματα διακρίνονται σε γενικά νοσοκομεία, σε θεραπευτήρια για ψυχασθενείς και σε ειδικά καταστήματα για τοξικομανείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Εισαγωγή κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης

Άρθρο 21

Εισαγωγή κρατούμενων

1. Κανένας δεν εισάγεται σε κατάστημα κράτησης χωρίς παραγγελία του αρμόδιου εισαγγελέα ή οποια συνοδεύεται από τα παρακάτω δικαιολογητικά: α) απόφαση ημεδαπού δικαστηρίου, για τους καταδίκους οποιασδήποτε ποινής ή δικαστικών εξόδων, β) απόφαση αλλοδαπού δικαστηρίου βάσει ειδικών διεθνών συμβάσεων, και γ) ένταλμα σύλληψης ή προσωρινής κράτησης ή βούλευμα δικαστικού συμβουλίου, για τους υποδίκους.

2. Οι κρατούμενοι για χρέη εισάγονται με εκτελεστό απόγραφο απόφασης πολιτικού δικαστηρίου, με γραμμάτιο καταβολής τροφείων ενός μήνα ή ένταλμα προσωπικής κράτησης δημόσιου ταμείου.

Άρθρο 22

Εισαγωγή στα θεραπευτικά καταστήματα

1. Στα γενικά νοσοκομεία εισάγονται οι ασθενείς κρατούμενοι που δεν μπορούν να νοσηλευθούν στα αναρρωτήρια των καταστημάτων κράτησης. Περιστατικά που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ούτε στα γενικά νοσοκομεία παραπέμπονται σε δημόσια, δημοτικά, κοινοτικά θεραπευτήρια ή θεραπευτήρια ν.π.δ.δ..

2. Στα θεραπευτήρια για ψυχασθενείς εισάγονται κρατούμενοι, με βάση ιατρική γνωμάτευση ή απόφαση του δικαστηρίου.

3. Στα ειδικά καταστήματα για τοξικομανείς εισάγονται κρατούμενοι σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου.

Άρθρο 23

Διαδικασία εισαγωγής

1. Ο κρατούμενος οδηγείται στη γραμματεία του καταστήματος, όπου γίνεται έλεγχος των σχετικών δικαιολογητικών και εγγραφή στα βιβλία ή στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του καταστήματος.

2. Ο κρατούμενος υποβάλλεται σε έρευνα σωματική και των ατομικών του ειδών, η οποία διεξάγεται σε ιδιαίτερο χώρο και κατά τρόπο που δε θίγει την αξιοπρέπειά του. Η έρευνα διενεργείται από δύο τουλάχιστον υπαλλήλους του ίδιου φύλου με τον κρατούμενο. Χρήματα και αντικείμενα, που απαγορεύει ο κανονισμός να φέρει μαζί του ο κρατούμενος, παραδίδονται με απόδειξη στο διαχειριστή του καταστήματος.

3. Η υπηρεσία παρέχει είδη καθαριότητας σε όλους τους κρατούμενους και ιματισμό σε όσους έχουν ανάγκη.

4. Σε ορισμένα καταστήματα χορηγείται ειδικός ιματισμός ανάλογος με τη λειτουργία του καταστήματος.

Άρθρο 24

1. Το αργότερο την επόμενη ημέρα από την εισαγωγή του ο κρατούμενος οδηγείται στο διευθυντή, στον ιατρό και στην κοινωνική υπηρεσία.

2. Ο διευθυντής ενημερώνει τον κρατούμενο για τα δικαιώματά και τις υποχρεώσεις του, καθώς και για τον κανονισμό του καταστήματος κράτησης. Οι αλλοδαποί κρατούμενοι ενημερώνονται για τα παραπάνω σε γλώσσα που κατανοούν.

3. Ο ιατρός εξετάζει τον κρατούμενο και, αν διαπιστώσει νόσημα, τον υποβάλλει στην κατάλληλη αγωγή ή ζητεί την εξέτασή του από ειδικό ιατρό. Σε σοβαρές περιπτώσεις τον παραπέμπει σε κατάλληλο θεραπευτικό κατάστημα.

4. Ο κοινωνικός λειτουργός σε ιδιαίτερη συνέντευξη επικοινωνεί με τον κρατούμενο, τον ενημερώνει για την παρεχόμενη από την κοινωνική υπηρεσία συμπαράσταση για τα ατομικά, οικογενειακά, επαγγελματικά, οικονομικά ή άλλα προβλήματα που δημιουργούνται από τη στέρηση της ελευθερίας του και του παρέχει την απαραίτητη συνδρομή για τα πιο επείγοντα από αυτά.

Άρθρο 25

1. Ο γραμματέας του δικαστηρίου υποχρεούται, μέσα σε δεκαπέντε ημέρες από την κατάδικη, να στείλει στο κατάστημα κράτησης απόσπασμα της απόφασης και, μέσα σε ένα μήνα, πλήρες αντίγραφο της απόφασης με τα πρακτικά καθώς και τις τυχόν εκθέσεις των πραγματογνωμόνων και τεχνικών συμβούλων που αφορούν τον κρατούμενο.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
18 ΜΑΪΟΥ 1989

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
122

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1851

Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο πρώτο

Κυρώνεται ο Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων που συντάχθηκε από την ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή η οποία συγκροτήθηκε σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 35 του ν. 1406/1983 και με την απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης αριθ. 68912/1984.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Γενικές αρχές

Άρθρο 1

Σκοπός της εκτέλεσης των στερητικών της ελευθερίας ποινών

1. Η εκτέλεση των ποινών αποβλέπει στην αγωγή των κρατουμένων και στην κοινωνική τους επανένταξη.

2. Η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να τείνει στην επίτευξη του παραπάνω σκοπού.

Άρθρο 2

Μεταχείριση κρατουμένων

Η μεταχείριση των κρατουμένων πρέπει να μην είναι ταπεινωτική και να γίνεται με τρόπο ώστε να αμβλύνονται οι δυσμενείς συνέπειες της στέρησης της ελευθερίας, να διασφαλίζεται ο σεβασμός της αξιοπρέπειας του ανθρώπου και να ενθαρρύνεται ο αυτοσεβασμός και η ανάπτυξη του αισθήματος ευθύνης, με την επιφύλαξη των αναγκαίων μέτρων για την εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του καταστήματος κράτησης.

Άρθρο 3

Ισότητα μεταχείρισης

Απαγορεύεται κάθε διάκριση στη μεταχείριση των κρατουμένων και ιδίως εκείνη που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τις ιδεολογικές πεποιθήσεις. Επιτρέπεται, όμως, βάσει επιστημονικών κριτηρίων, η διαφορετική μεταχείριση των κρατουμένων κατά κατηγορίες, όπως ορίζει ο νόμος.

Άρθρο 4

Νομιμότητα της εκτέλεσης

Η μεταχείριση των κρατουμένων γίνεται όπως ορίζει ο νόμος και οι κανονιστικές πράξεις που εκδίδονται κατ'εξουσιοδότησή του.

Άρθρο 5

Βασικά δικαιώματα κρατουμένων

Οι κρατούμενοι δεν εμποδίζονται, λόγω της στέρησης της ελευθερίας τους, στην άσκηση των δικαιωμάτων που τους αναγνωρίζει ο νόμος. Όταν αδυνατούν να ασκήσουν ένα δικαίωμα αυτοπροσώπως, μπορούν να το ασκήσουν με αντιπρόσωπο.

2. Σε περίπτωση παράνομης ενέργειας σε βάρος των κρατουμένων ή προσβολής των δικαιωμάτων τους από οποιοδήποτε μέλος του προσωπικού των καταστημάτων κράτησης, οι κρατούμενοι έχουν το δικαίωμα να προσφεύγουν εγγράφως και χωρίς καθυστέρηση στην ιεραρχικά προϊσταμένη σωφρονιστική αρχή και, στη συνέχεια, στο δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών.

3. Η διεύθυνση του καταστήματος υποχρεούται να διαβιβάζει χωρίς καθυστέρηση κάθε αναφορά ή επιστολή κρατουμένου απευθυνόμενη προς οποιαδήποτε δημόσια αρχή, χωρίς να λαμβάνει γνώση του περιεχομένου της.

4. Όλοι αδιακρίτως οι κρατούμενοι, ημεδαποί και αλλοδαποί, απολαύουν, κατά το Σύνταγμα και τους νόμους, ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και τους εξασφαλίζεται, κατά το δυνατόν, η άσκηση των θρησκευτικών τους καθηκόντων από λειτουργό του θρησκεύματος ή του δόγματος στο οποίο ανήκουν.

Άρθρο 6

Υποχρεώσεις και περιορισμοί των κρατουμένων

1. Οι κρατούμενοι δεν έχουν άλλες υποχρεώσεις ούτε υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς εκτός από αυτούς που προβλέπονται ρητά στους νόμους και στις κατ'εξουσιοδότησή τους εκδιδόμενες κανονιστικές πράξεις.

2. Ως γενική υποχρέωση έχουν να συμμορφώνονται προς τις οδηγίες των σωφρονιστικών υπαλλήλων, εκτός αν είναι προδήλως παράνομες, και να συνεργάζονται πρόθυμα με αυτούς για την εξασφάλιση της τάξης, της ασφάλειας και της καλύτερης δυνατής κοινής διαβίωσης μέσα στο κατάστημα κράτησης.

Άρθρο 7

Καθήκοντα της Πολιτείας πριν και μετά την αποφυλάκιση

Η Πολιτεία έχει καθήκον να μεριμνά, πριν και μετά την αποφυλάκιση, για την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων και ειδι-

Τ. Ε. Ι. ΓΡΑΦΕΙΟ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

κότερα για την προσαρμογή τους στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον, τη συμπλήρωση της διαπαιδαγώγησής τους και την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Διάκριση των κρατούμενων σε κατηγορίες Έρευνα προσωπικότητας

**Άρθρο 8
Σκοπός της διάκρισης**

- 1. Η διάκριση των κρατούμενων σε κατηγορίες έχει σκοπό την εξειδίκευση της μεταχείρισής τους.
- 2. Η διαφορετική μεταχείριση των κρατούμενων κατά κατηγορίες δεν πρέπει να προσβάλλει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου.
- 3. Οι κρατούμενοι κάθε κατηγορίας διαβιώνουν σε χωριστά καταστήματα ή τμήματα καταστημάτων.

**Άρθρο 9
Νέοι κρατούμενοι**

- 1. Νέοι, κατά την έννοια του Κώδικα αυτού, είναι οι κρατούμενοι που δεν έχουν συμπληρώσει το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας τους. Οι νέοι εκτίουν τις επιβαλλόμενες σε αυτούς κυρώσεις αποκλειστικά σε ειδικά καταστήματα και υποβάλλονται σε μεταχείριση παιδαγωγικού και θεραπευτικού χαρακτήρα. Οι νέοι κρατούμενοι διαβιώνουν χωριστά από τους ενήλικους κρατούμενους, οποιασδήποτε κατηγορίας.
- 2. Στα ειδικά καταστήματα μπορούν να παραμένουν έως τη συμπλήρωση του εικοστού πέμπτου έτους της ηλικίας για την ολοκλήρωση της αγωγής τους, εφ' όσον παρέχουν ασφαλή δείγματα βελτίωσης.

**Άρθρο 10
Ενήλικοι κρατούμενοι**

- 1. Όσοι τιμωρούνται για πρώτη φορά σε ποινή στερητικής της ελευθερίας υπόκεινται σε μεταχείριση προσαρμοσμένη στην κατάσταση τους αυτή. Η διαβίωσή τους στο κατάστημα κράτησης, ιδίως όταν εκτίουν βραχυχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές, πρέπει να γίνεται σε ειδικό κατάστημα ή σε χωριστά τμήματα των καταστημάτων και να αποφεύγεται κάθε επαφή με υπότροπους κρατούμενους.
- 2. Οι καταδικασμένοι ως υπότροποι, καθ' έξη ή κατ' επάγγελμα, εγκληματίες, κατά τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, καθώς και όσοι είναι ιδιαίτερα επικίνδυνοι, δυσάγωγοι ή παρουσιάζουν δυσχέρειες προσαρμογής στην κοινή διαβίωση μέσα στο κατάστημα, υπόκεινται σε μεταχείριση που αποσκοπεί στον εθισμό τους στη συμβίωση μέσα στα πλαίσια πάντοτε του σεβασμού της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Τα πρόσωπα αυτά κρατούνται σε ιδιαίτερα καταστήματα ή πτέρυγες καταστημάτων.
- 3. Κρατούμενοι που εκτίουν μακροχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές δεν υποβάλλονται, γι' αυτόν και μόνο το λόγο, σε αυστηρότερο καθεστώς διαβίωσης, εκτός αν το επιβάλλουν λόγοι ασφαλείας.

**Άρθρο 11
Ειδικές κατηγορίες κρατούμενων**

- 1. Άτομα με εντόνως ψυχοπαθητική προσωπικότητα υπόκεινται, στο κατάστημα κράτησης ή σε άλλο ειδικό κατάστημα, σε μεταχείριση που προσαρμόζεται στην προσωπικότητά τους και αποβλέπει κυρίως σε ψυχοθεραπευτικούς σκοπούς.
- 2. Κρατούμενοι που εμφανίζουν άλλες ψυχικές διαταραχές υποβάλλονται σε ειδική θεραπευτική μεταχείριση στο κατάστημα κράτησης ή σε άλλο ειδικό κατάστημα.

3. Άτομα με εξάρτηση από τοξικές ουσίες (τοξικομανείς) υφίστανται θεραπευτική μεταχείριση σε κέντρα αποτοξίνωσης και αποκατάστασης, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις.

4. Στις παραπάνω περιπτώσεις δεν περιλαμβάνονται οι επικίνδυνοι ακαταλόγιστοι, στους οποίους έχουν επιβληθεί μέτρα ασφαλείας.

**Άρθρο 12
Υπόδικοι**

- 1. Οι όροι διαβίωσης των υποδικών στο κατάστημα πρέπει να είναι ανάλογοι προς την ελεύθερη διαβίωση, εκτός αν η προσωπικότητά τους ή ο προηγούμενος βίος τους επιβάλλουν ειδική μεταχείριση. Η τελευταία προσδιορίζεται με απόφαση του δικαστηρίου εκτέλεσης των ποινών.
- 2. Οι υπόδικοι διαμένουν σε χωριστά τμήματα και σε ιδιαίτερους κοιτώνες χωρίς καμία επικοινωνία με τους λοιπούς κρατούμενους.
- 3. Οι υπόδικοι υπόκεινται μόνο στους απολύτως αναγκαίους περιορισμούς της ελευθερίας τους για να μην αποδράσουν, να μην παρεμποδίσουν το έργο της ανάκρισης και να μη διαταράξουν την κανονική λειτουργία του καταστήματος.

**Άρθρο 13
Κρατούμενοι για χρέη**

Οι κρατούμενοι για χρέη καθώς και οι οφειλέτες χρηματικής ποινής ή προστίμου ή δικαστικών εξόδων μένουν σε ιδιαίτερο τμήμα του καταστήματος και δεν υπόκεινται σε άλλους περιορισμούς εκτός από εκείνους που είναι αποτέλεσμα της στέρησης της ελευθερίας τους και αναγκαίοι για την ομαλή λειτουργία του καταστήματος.

**Άρθρο 14
Καθορισμός και εφαρμογή μεταχείρισης**

Οι κρατούμενοι που εκτίουν ποινή στερητικής της ελευθερίας πάνω από ένα έτος συνεργάζονται στη διερεύνηση της προσωπικότητάς τους για να καταστεί δυνατός ο καθορισμός και η εφαρμογή κατάλληλης μεταχείρισης κατά το διάστημα της έκτισης της στερητικής της ελευθερίας ποινής, καθώς και η μεταιδρυματική αρωγή και συνδρομή στην κοινωνική τους επανένταξη.

**Άρθρο 15
Κέντρο και πτέρυγες προσανατολισμού και παρατήρησης - Επιστημονικά συμβούλια**

Ιδρύεται με προεδρικό διάταγμα αυτοτελές Κέντρο προσανατολισμού και παρατήρησης. Το Κέντρο αποσκοπεί στη μελέτη των ατομικών και κοινωνικών παραγόντων που επιτρέπουν την εξατομικευμένη μεταχείριση των κρατούμενων. Η μεταχείριση αυτή αναπροσδιορίζεται περιοδικά, ανάλογα με την όλη εξέλιξη του κρατούμενου. Στελεχώνεται με υπαλλήλους του Υπουργείου Δικαιοσύνης των οποίων προΐσταται ψυχίατρος με ειδικές γνώσεις και εμπειρία σε μεταχείριση κρατούμενων και διοίκηση ιδρυμάτων. Λειτουργεί σύμφωνα με ειδικό κανονισμό.

2. Στο Κέντρο λειτουργεί επιστημονικό συμβούλιο που απαρτίζεται από τον ψυχίατρο, τον επιθεωρητή καταστημάτων κράτησης, έναν παθολόγο, έναν ψυχολόγο, έναν κοινωνικό λειτουργό, έναν εγκληματολόγο και το δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Στα καταστήματα με περισσότερους από διακόσιους κρατούμενους λειτουργούν ειδικές πτέρυγες προσανατολισμού και παρατήρησης με το αντίστοιχο επιστημονικό συμβούλιο, στο οποίο συμμετέχει και ένας γεωπόνος, αν πρόκειται για αγροτικό κατάστημα. Αν το επιστημονικό συμβούλιο δεν επαρκεί για την ενδελεχή και έγκαιρη εξέταση ειδικών περιπτώσεων, ο αρμόδιος εισαγγελέας μπορεί, με διάταξή του, να αποστέλλει τον κρατούμενο στο Κέντρο ή σε άλλη πτέρυγα.

4. Στα υπόλοιπα καταστήματα, τις αρμοδιότητες του επιστημο-

2. Η κοινωνική υπηρεσία και ο ιατρός του καταστήματος μπορούν να ζητήσουν από τη δικογραφία αντίγραφο οποιουδήποτε εγγράφου ή κατάθεσης κρίνουν απαραίτητο.

Άρθρο 26
Βιβλία καταστήματος

1. Σε κάθε κατάσταση τηρούνται με ευθύνη της γραμματείας: α) βιβλίο κρατουμένων (ξεχωριστά για κάθε κατηγορία κρατουμένων, δηλαδή για τους καταδίκους, τους υποδίκους, τους κρατούμενους για χρηματικές ποινές ή έξοδα και τους κρατούμενους για χρέη) και β) ατομικοί φάκελοι κρατουμένων.

2. Στα βιβλία καταχωρίζονται τα στοιχεία ταυτότητας, ο τόπος τελευταίας διαμονής, η οικογενειακή κατάσταση, τα δικαιολογητικά έγγραφα της κράτησης, στοιχεία ταυτότητας του θύματος καθώς και η ημερομηνία και η ώρα της εισαγωγής.

3. Σε ειδική στήλη των βιβλίων, συντάσσεται και καταχωρίζεται συνοπτική έκθεση για τα παραπάνω, η οποία υπογράφεται από τον αρμόδιο υπάλληλό του καταστήματος και τον υπάλληλο που συνοδεύει τον προσαγόμενο.

4. Αντίγραφο της παραπάνω έκθεσης, θεωρημένο από το διευθυντή του καταστήματος, αποστέλλεται στην αρχή που παρήγγειλε την κράτηση.

5. Σε ξεχωριστή στήλη καταχωρίζεται η χρονολογία έναρξης της κράτησης ή της εκτέλεσης της ποινής, καθώς και η χρονολογία της λήξης τους. Επίσης καταχωρίζεται και κάθε άλλη μεταβολή.

6. Η τήρηση των παραπάνω βιβλίων και φακέλων δεν είναι απαραίτητη, όταν η καταχώριση των στοιχείων αυτών γίνεται σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Όροι διαβίωσης κρατουμένων

Άρθρο 27
Υγιεινή των κρατουμένων

1. Η διοίκηση του καταστήματος έχει την υποχρέωση να εξασφαλίζει πλήρως την υγιεινή και καθαριότητα των κρατουμένων, καθώς και την καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων και να παρέχει για το σκοπό αυτόν όλα τα αναγκαία είδη, όπως αυτά καθορίζονται από τον κανονισμό. Έχει επίσης την υποχρέωση να εξασφαλίζει και να διατηρεί σε καλή λειτουργία όλες τις εγκαταστάσεις για τον πιο πάνω σκοπό.

2. Οι κρατούμενοι έχουν την υποχρέωση να τηρούν τους όρους ατομικής υγιεινής και καθαριότητας των κοινόχρηστων χώρων, όπως καθορίζεται από τον κανονισμό και σύμφωνα με τις οδηγίες των αρμόδιων υπαλλήλων.

Άρθρο 28
Υγειονομική περίθαλψη

Η υγειονομική περίθαλψη των κρατουμένων διενεργείται από ιατρούς και οδοντιάτρους των καταστημάτων κράτησης, από τα θεραπευτικά καταστήματα καθώς και από δημόσια νοσοκομεία.

Άρθρο 29
Επιθεώρηση υγειονομικού ελέγχου

1. Συνιστάται στην κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης Επιθεώρηση υγειονομικού ελέγχου η οποία στελεχώνεται: α) από έναν επιθεωρητή - ιατρό, με ειδικότητα παθολόγου ή ψυχιάτρου και δεκαετή τουλάχιστον άσκηση της ειδικότητάς του στο δημόσιο τομέα, β) από έναν αναπληρωτή επιθεωρητή με τα ίδια προσόντα και γ) από γραμματέα.

2. Ο επιθεωρητής - ιατρός: α) προγραμματίζει, σε συνεργασία με

τους ιατούς και οδοντιάτρους των καταστημάτων κράτησης, το είδος και τον τρόπο παροχής της υγειονομικής περίθαλψης στα καταστήματα αυτά και β) ελέγχει και επιθεωρεί, ως προς τη σωστή εκτέλεση των καθηκόντων του, το υγειονομικό προσωπικό των καταστημάτων κράτησης.

Άρθρο 30
Υγειονομικό προσωπικό

1. Κάθε κατάσταση κράτησης εξυπηρετείται τουλάχιστον από έναν παθολόγο, έναν ψυχίατρο και ένα νοσοκόμο σε εικοσιτετράωρη βάση. Σε καταστήματα με περισσότερους από διακόσιους κρατούμενους υπηρετούν μόνιμοι παθολόγοι και ψυχίατροι και ειδικότερα: ένας νοσοκόμος σε εικοσιτετράωρη βάση για κάθε εκατό κρατούμενους, ένας παθολόγος και ένας ψυχίατρος για κάθε διακόσιους κρατούμενους.

2. Σε κάθε κατάσταση με περισσότερους από διακόσιους κρατούμενους υπηρετεί τουλάχιστον ένας οδοντίατρος.

3. Στα καταστήματα κράτησης γυναικών, εκτός από τους παραπάνω ιατρούς, υπηρετεί και γυναικολόγος.

4. Τα θεραπευτικά καταστήματα διέπονται από ειδικές διατάξεις και υπάγονται στον έλεγχο της επιθεώρησης υγειονομικού ελέγχου.

Άρθρο 31
Ιατρική περίθαλψη κρατουμένων

1. Ο ιατρός του καταστήματος εξετάζει τον κρατούμενο με πρωτοβουλία του ή όταν ο τελευταίος το ζητήσει και ενεργεί σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 3.

2. Κάθε κρατούμενος μπορεί να ζητήσει να εξεταστεί από ιατρό της δικής του επιλογής. Η εξέταση γίνεται παρουσία του ιατρού του καταστήματος κατά τις ώρες της υπηρεσίας του, σύμφωνα με τους κανόνες της ιατρικής δεοντολογίας.

Σε περίπτωση αντίθεσης στη διάγνωση ή στον τρόπο θεραπείας καλείται τρίτος ιατρός που ορίζεται από τον επιθεωρητή υγειονομικού ελέγχου και εκεί όπου δεν εδρεύει επιθεωρητής από το δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Η παραπομπή κρατούμενου σε νοσηλευτικό ίδρυμα ενεργείται ύστερα από έκθεση του ιατρού του καταστήματος κράτησης, στην οποία αιτιολογείται λεπτομερώς η αναγκαιότητα της παραπομπής. Η έκθεση του ιατρού συνοδεύει τον ιταραπεμπόμενο και αντίγραφο της παραμένει στον ατομικό του φάκελο. Επίσης αντίγραφο της αποστέλλεται στην επιθεώρηση του υγειονομικού ελέγχου του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Άρθρο 32
Δελτία υγείας

1. Για κάθε κρατούμενο τηρείται ατομικό δελτίο υγείας, στο οποίο καταχωρίζονται στοιχεία ιατρικού ενδιαφέροντος. Το δελτίο αυτό συνοδεύει τον κρατούμενο σε κάθε μετακίνησή του σε κατάστημα ή σε νοσηλευτικό ίδρυμα. Στο πιο πάνω δελτίο καταχωρίζονται κάθε ιατρική εξέταση με τη χρονολογία της, η σχετική διάγνωση, η αγωγή που συστήθηκε καθώς και το ονοματεπώνυμο, η ειδικότητα και η υπογραφή του ιατρού που έκανε την εξέταση.

2. Σε κάθε κατάσταση τηρείται υποχρεωτικά βιβλίο ιατρικών εξετάσεων κρατουμένων, στο οποίο αναγράφονται περιληπτικά τα παραπάνω στοιχεία.

Άρθρο 33
Ιατρικές ιπράξεις

1. Κάθε είδους αναγκαία ιατρική εξέταση ή ιατροχειρουργική επέμβαση σε κρατούμενο επιτρέπεται με τη συναίνεσή του.

2. Αν ο κρατούμενος αρνείται, ενώ δεν είναι διανοητικά καθυστερημένος ή ψυχικά ασθενής, ζητείται η συναίνεση του ή της συ-

ζύγου ή συγγενών μέχρι τρίτου βαθμού και εφ' όσον ελλείπουν ή αρκούνται αποφασίζει σχετικά ο δικαστής εκτέλεσης των ποινών.

Άρθρο 34
Απεργία πείνας

1. Ο κρατούμενος που δηλώνει ότι κατέρχεται σε απεργία πείνας έχει δικαίωμα να καλέσει ιατρό της επιλογής του για να διαπιστωθεί η κατάσταση της ψυχικής και πνευματικής του υγείας. Μετά τη δήλωση αυτή ο διευθυντής σε συνεργασία με τον ιατρό του καταστήματος λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την παρακολούθησή του.

2. Αν κατά τη διάρκεια της απεργίας ο ιατρός του καταστήματος κρίνει ότι ο απεργός χρειάζεται ειδική ιατρική παρακολούθηση, ζητεί τη μεταγωγή του σε θεραπευτικό κατάστημα. Την ίδια δυνατότητα έχει και το δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών.

3. Αν ο απεργός περιέλθει σε κατάσταση άμεσου κινδύνου ζωής ή σοβαρής και μόνιμης βλάβης της υγείας του, το δικαστήριο εκτέλεσης των ποινών, λαμβάνοντας υπόψη την προσωπικότητα του κρατουμένου, το σκοπό και τις επιδιώξεις του και τη σταθερότητα της απόφασής του, μπορεί να διατάξει τη λήψη μέτρων.

Άρθρο 35
Διατροφή

1. Η διατροφή των κρατουμένων είναι υποχρέωση του Κράτους. Η διατροφή των κρατουμένων καθορίζεται από διαιτολόγο με ευθύνη της επιθεώρησης υγειονομικού ελέγχου του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

2. Η καθοριζόμενη κατά την προηγούμενη παράγραφο διατροφή στα καταστήματα ελέγχεται και παρακολουθείται από τον ιατρό και το διευθυντή της φυλακής, οι οποίοι ελέγχουν καθημερινά την ποιότητα και τη γενική κατάσταση της παρασκευαζόμενης τροφής.

3. Ο ιατρός του καταστήματος καθορίζει, με γραπτή γνωμάτευση, ειδική διαίτα ή συμπληρωματική τροφή σε όσους έχουν ανάγκη.

4. Πρόνοια λαμβάνεται, κατά το δυνατό, για ειδικά διαιτολόγια που επιβάλλουν ορισμένες θρησκευτικές πεποιθήσεις.

5. Επιτρέπεται στον κρατούμενο να προμηθεύεται με δική του δαπάνη τα απαραίτητα αγαθά για την ικανοποίηση των ατομικών του αναγκών με μεσολάβηση των υπηρεσιών του καταστήματος κράτησης. Η παρασκευή φαγητού στο χώρο του καταστήματος από τον ίδιο τον κρατούμενο απαγορεύεται.

6. Η παράδοση ειδών διατροφής στους κρατουμένους κατά το επισκεπτήριο απαγορεύεται, εκτός αν το επιτρέπει ο κανονισμός του καταστήματος.

Άρθρο 36
Ενδυμασία

1. Κάθε κρατούμενος έχει δικαίωμα να φέρει την ατομική του ενδυμασία, η οποία πρέπει να είναι ευπρεπής και καθαρή.

2. Κρατούμενοι, που δεν έχουν κατάλληλη ενδυμασία και υποδήματα, καθώς και όσοι το ζητήσουν, λαμβάνουν τα είδη αυτά από τη διεύθυνση των καταστημάτων. Ομοίωμορφες στολές δεν επιτρέπονται και η όλη εμφάνιση της ενδυμασίας θα πρέπει να μην είναι ταπεινωτική για τον κρατούμενο και να είναι ανάλογη με την εποχή του έτους.

3. Οι κρατούμενοι που εργάζονται σε αγροτικά καταστήματα, εργαστήρια και άλλες εργασίες δικαιούνται κατάλληλο ρουχισμό.

4. Οι κρατούμενοι που έχουν από την επαγγελματική ή άλλη ιδιότητά τους ιδιαίτερη στολή δεν επιτρέπεται να τη φορούν στο κατάστημα.

5. Με δαπάνη του δημοσίου χορηγούνται κουβέρτες, σεντόνια, μαξιλαροθήκες και πετσέτες. Οι κρατούμενοι μπορούν να χρησιμοποιούν τα δικά τους σεντόνια και κουβέρτες. Ο τύπος και η ποιότητα των ειδών που παρέχονται καθορίζονται με απόφαση του

Υπουργού Δικαιοσύνης.

6. Οι κρατούμενοι υποχρεούνται να τηρούν καθαρά και φροντισμένα τα είδη ένδυσης και ρουχισμού που περιγράφονται παραπάνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Κτιριακές εγκαταστάσεις καταστημάτων
και χώροι έκτισης ποινών

Άρθρο 37
Κατασκευή κτιρίων

1. Τα κτίρια και η διαμόρφωση των χώρων κράτησης πρέπει να εξασφαλίζουν την υγιεινή διαβίωση των κρατουμένων και να πληρούν τους αναγκαίους όρους ασφαλείας και ομαλής λειτουργίας των καταστημάτων.

2. Τα καταστήματα κράτησης, είτε βρίσκονται σε αστικές περιοχές είτε σε αγροτικές, πρέπει να είναι σε απόσταση ασφαλείας από τις κατοικημένες περιοχές, χωρίς πάντως να αποκλείεται ή να δυσχεραίνεται η επικοινωνία με τα πρόσωπα που προβλέπει ο νόμος.

3. Ο αριθμός των κρατουμένων σε κάθε κατάστημα κράτησης δεν πρέπει να υπερβαίνει τα τριακόσια άτομα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις είναι δυνατή η αύξηση των κρατουμένων έως τον αριθμό των πεντακοσίων, εφ' όσον θα υπάρχουν νέες κτιριακές εγκαταστάσεις και χώροι έκτισης ποινής, σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων.

4. Οι διοικητικές, οικονομικές και υγειονομικές υπηρεσίες καθώς και το προσωπικό φύλαξης στεγάζονται έξω από τους χώρους κράτησης.

5. Η κατασκευή και η διαρρύθμιση των κτιρίων εξασφαλίζει ηλιακό φως, άνετη κυκλοφορία αέρα και χώρο κίνησης, σύμφωνα με τις κλιματολογικές συνθήκες του τόπου κράτησης.

Άρθρο 38
Χώροι έκτισης ποινών

1. Κάθε κατάστημα κράτησης πρέπει να διαθέτει ατομικά κελιά και θαλάμους το πολύ έξι ατόμων. Η διαβίωση του κρατουμένου σε ατομικό κελί αποτελεί δικαίωμα που ικανοποιείται, αν το επιβάλλουν οι ανάγκες του και το επιτρέπουν οι κτιριακές συνθήκες του καταστήματος.

2. Τα ατομικά κελιά έχουν χωρητικότητα τουλάχιστον 30μ³ και διαθέτουν κρεβάτι, τραπέζι, κάθισμα και ντουλάπα. Τα παράθυρα όλων των κελιών πρέπει να εξασφαλίζουν καλό φωτισμό και κυκλοφορία αέρα.

3. Τα ειδικά για περιορισμό κελιά έχουν τις ίδιες διαστάσεις με τα κοινά και βρίσκονται σε ιδιαίτερο χώρο του καταστήματος για να μην παρεμποδίζεται η εύρυθμη λειτουργία του.

4. Οι κοινοί κοιτώνες πρέπει να διαθέτουν εμβαδόν τουλάχιστον 6μ² για κάθε άτομο και να περιέχουν όλα τα πιο πάνω οριζόμενα αντικείμενα.

5. Τα ατομικά κελιά και οι θάλαμοι έχουν δικές τους εγκαταστάσεις υγιεινής, θέρμανσης, νερού και αποχωρητηρίου.

6. Σε κάθε κατάστημα πρέπει να υπάρχει ικανός αριθμός εγκαταστάσεων λουτρών με θερμό και κρύο νερό, για την ατομική υγιεινή και καθαριότητα κάθε κρατουμένου. Επίσης πρέπει να παρέχονται επαρκείς χώροι και εγκαταστάσεις για ιατρικές εξετάσεις και ψυχοθεραπευτική αγωγή, εργασία και επαγγελματική εκπαίδευση, διδασκαλία, βιβλιοθήκη, εκκλησιασμοί και αναρρωτήριο, όπως καθορίζονται ειδικότερα στα παρακάτω άρθρα.

7. Οι μητέρες που έχουν μαζί τα βρέφη τους κρατούνται πάντοτε σε ατομικά κελιά, χωρητικότητας τουλάχιστον 40μ³, κατάλληλα διαρρυθμισμένα.

8. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, καθορίζονται ειδικότερα οι όροι

ια την κατασκευή των κτιριακών εγκαταστάσεων και των χώρων κτίσης των ποινών σύμφωνα με τις παραπάνω διατάξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Αγωγή κρατουμένων

Άρθρο 39

Σκοπός της αγωγής

Η αγωγή των κρατουμένων αποβλέπει στην ομαλή επανένταξή τους στο κοινωνικό, επαγγελματικό και οικογενειακό περιβάλλον. Αυτό επιδιώκεται, με την ανάπτυξη των ψυχικών, σωματικών και πνευματικών ιδιοτήτων τους, τη διατήρηση της ψυχικής και σωματικής τους υγείας, την κατάλληλη εκπαίδευση και τη μείωση των αρνητικών επιδράσεων της στέρησης της ελευθερίας, για να καταστούν υπεύθυνα και αυτοδύναμα άτομα.

Άρθρο 40

Μέσα αγωγής

1. Η αγωγή των κρατουμένων γίνεται από εξειδικευμένο προσωπικό, με σύγχρονες και κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους και προγράμματα, σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο. Στην προσπάθεια αυτή συνεργάζεται όλο το προσωπικό.

2. Η συμμετοχή και συνεργασία των κρατουμένων στον προγραμματισμό της αγωγής είναι απαραίτητη προϋπόθεση και πραγματοποιείται όπως προβλέπεται σε επόμενες ειδικές διατάξεις.

Άρθρο 41

Κοινωνική αγωγή

1. Η κοινωνική αγωγή περιλαμβάνει κυρίως την τόνωση της ατομικής και κοινωνικής ευθύνης των κρατουμένων, την καλλιέργεια θετικών διαπροσωπικών σχέσεων, την ενθάρρυνση για έκφραση και την ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες.

2. Η κοινωνική αγωγή ως αρωγή, εφ' όσον το επιθυμεί ο κρατούμενος, μπορεί να συνεχιστεί και επεκταθεί προσαρμοζόμενη κατάλληλα και μετά την αποφυλάκισή του.

Άρθρο 42

Φυσική αγωγή

1. Σε κάθε κατάσταση προβλέπεται ο απαραίτητος χώρος, εξωτερικός και εσωτερικός, καθώς και τα μέσα για τη σωματική άσκηση των κρατουμένων.

2. Το πρόγραμμα της σωματικής αγωγής εφαρμόζεται από γυμναστές και περιλαμβάνει σωματικές ασκήσεις, ενόργανη γυμναστική, ομαδικά παιχνίδια και αγώνες.

Άρθρο 43

Πνευματική αγωγή

1. Κάθε κρατούμενος δικαιούται να επιμορφώνεται και να ενημερώνεται με βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, σεμινάρια και συζητήσεις.

2. Για το σκοπό αυτόν προβλέπεται δανειστική βιβλιοθήκη, διαρκώς εμπλουτιζόμενη με λογοτεχνικά και επιστημονικά βιβλία και δημιουργείται κατάλληλος χώρος για αναγνώστηριο. Επίσης ενισχύεται και επιδιώκεται η συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, τους κοινωνικούς, πολιτιστικούς και άλλους φορείς.

Άρθρο 44

Θρησκευτική αγωγή

1. Η θρησκευτική αγωγή είναι προαιρετική και περιλαμβάνει

το δικαίωμα του κρατουμένου να ασκεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα και να επικοινωνεί με αναγνωρισμένο εκπρόσωπο του θρησκευματος ή του δόγματός του, με φροντίδα του ιερέα ή του διευθυντή του καταστήματος.

2. Ο κρατούμενος κατά την εισαγωγή του στο κατάστημα δηλώνει, αν το επιθυμεί, το θρησκευμα ή το δόγμα στο οποίο ανήκει.

3. Σε κάθε κατάστημα υπάρχει ναός ή κατάλληλος χώρος στον οποίο, όσοι από τους κρατουμένους επιθυμούν, παρακολουθούν τη θεία λειτουργία ή άλλες ακολουθίες που τελούνται από τον ιερέα του καταστήματος ή εθελοντή ιερέα.

4. Κρατούμενοι, οι οποίοι βρίσκονται σε ειδικούς χώρους κράτησης ή σε θεραπευτικά καταστήματα, δέχονται την επίσκεψη του ιερέα ή του εθελοντή ιερέα για ενίσχυση και παρηγοριά.

5. Στις ιδιαίτερες συνομιλίες του ιερέα με τον κρατούμενο δεν παρευρίσκεται φυλακτικό ή άλλο προσωπικό κράτησης.

Άρθρο 45

Ψυχαγωγία

1. Η ψυχαγωγία των κρατουμένων γίνεται σε κατάλληλα διαμορφωμένο εξωτερικό ή εσωτερικό χώρο του καταστήματος και αποσκοπεί, μεταξύ των άλλων, στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους με τρόπο δημιουργικό και με παράλληλη ανάπτυξη του ομαδικού πνεύματος της συνεργασίας και της άμιλλας.

2. Οι κρατούμενοι συμμετέχουν σε ομαδικές ή ατομικές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, σε οργάνωση θιάσου, χορωδίας, έκθεσης ζωγραφικής και χειροτεχνημάτων, κινηματογραφικών και άλλων προβολών, για να εξασφαλίζονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις για ψυχαγωγία, καλλιτεχνική έκφραση και αυτοσχεδιασμό.

Άρθρο 46

Οργάνωση ψυχαγωγίας

1. Ειδική επιτροπή αναλαμβάνει το σχεδιασμό και την οργάνωση πολιτιστικών, ψυχαγωγικών και αθλητικών εκδηλώσεων ή την έκδοση ενημερωτικών ή λογοτεχνικών εντύπων.

2. Η επιτροπή αποτελείται από τρεις εκπροσώπους των κρατουμένων, που εκλέγονται κάθε τέσσερις μήνες με κλήρω και δύο μέλη του προσωπικού, οριζόμενα για τέσσερις μήνες από το διευθυντή. Το ένα μέλος του προσωπικού ανήκει στην κοινωνική υπηρεσία.

3. Το πρόγραμμα της επιτροπής δεν πραγματοποιείται, αν ο διευθυντής επικαλεστεί, αιτιολογημένα, λόγους αναφερόμενους στην ασφάλεια και τάξη του καταστήματος.

Άρθρο 47

Εκπαίδευση

1. Η παιδεία των κρατουμένων αποβλέπει στην απόκτηση ή συμπλήρωση πρωτοβάθμιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης. Για το σκοπό αυτόν στα διάφορα καταστήματα λειτουργεί μονοτάξιο δημοτικό σχολείο υπαγόμενο στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Επίσης οργανώνονται με τη συνεργασία αρμόδιων φορέων προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού και εκπαίδευσης.

2. Οι παρεχόμενοι τίτλοι σπουδών είναι ισότιμοι με τους τίτλους των αντίστοιχων σχολών της δημόσιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεν αναγράφεται σε αυτούς το όνομα του καταστήματος.

3. Οι σπουδές με αλληλογραφία γίνονται χωρίς κανέναν περιορισμό.

Άρθρο 48

1. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση των νέων είναι υποχρεωτική. Οι αναλόγητοι ενήλικοι ενθαρρύνονται να παρακολουθήσουν μαθήματα στοιχειώδους εκπαίδευσης.

2. Όσοι έχουν συμπληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μπο

ρούν να συνεχίσουν στη δευτεροβάθμια, με εκπαιδευτικές άδειες.

Άρθρο 52
Άδειες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Επικοινωνία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον

Άρθρο 49

Σκοπός και μέσα πραγμάτωσης της επικοινωνίας

Η επικοινωνία του κρατουμένου με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον αποτελεί ζωτική ανάγκη, τόσο για τη διαβίωσή του στο κατόστημα, όσο και για βαθμιαία ένταξή του στην κοινωνία.

Αυτή πραγματοποιείται: 1) με την υποδοχή επισκεπτών, 2) την ανταλλαγή επιστολών, 3) την τηλεφωνική επικοινωνία, 4) τις άδειες και τους θεσμούς ημιελεύθερης διαβίωσης.

Άρθρο 50

Επισκέψεις

1. Σε κάθε κρατούμενο επιτρέπεται να δέχεται τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα επισκέψεις συγγενών μέχρι τετάρτου βαθμού. Ο διευθυντής του καταστήματος μπορεί, ο ίδιος ή μετά από γραπτή ή προφορική πρόταση της κοινωνικής υπηρεσίας, να επιτρέψει την επίσκεψη και άλλων προσώπων ή συλλόγων που μπορούν να ασκήσουν ευεργετική επίδραση σε αυτόν. Καταβάλλεται ειδική προσπάθεια να διατηρούνται οι δεσμοί του κρατουμένου με την οικογένειά του ή να δημιουργούνται θετικές διαπροσωπικές σχέσεις και με άλλα πρόσωπα που βρίσκονται έξω από τα κατόστημα κράτησης.

2. Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται σε ειδικό κατάλληλο χώρο του καταστήματος στον οποίο υπάρχει οπτικός έλεγχος.

3. Ο αριθμός των επισκέψεων, η διάρκεια και ο τρόπος επικοινωνίας καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια ρυθμίζονται από τον εσωτερικό κανονισμό και με υπουργικές αποφάσεις.

4. Εκπρόσωποι κοινωνικών φορέων, μέλη επιστημονικών εταιριών, πολιτιστικών, θρησκευτικών ή άλλων συλλόγων επισκέπτονται κρατουμένους ύστερα από άδεια του διευθυντή ή του Υπουργού Δικαιοσύνης.

5. Σε αλλοδαπούς κρατουμένους γίνονται οι δυνατές διευκολύνσεις για να επικοινωνούν με τους διπλωματικούς ή προξενικούς εκπροσώπους του κράτους στο οποίο ανήκουν, ή με άλλα πρόσωπα τα οποία κατά τη γνώμη της διεύθυνσης συμβάλλουν στην εξομάλυνση των ειδικών προβλημάτων που δημιουργούνται από την κράτησή τους.

Άρθρο 51

Τηλεφωνική επικοινωνία, τηλεγραφήματα, επιστολές

1. Ο κρατούμενος μπορεί με άδεια του διευθυντή να επικοινωνεί με τηλέφωνο που βρίσκεται σε ελεγχόμενο χώρο του καταστήματος, μια φορά την εβδομάδα και επιπλέον, αν υπάρχει ανάγκη, με το συνήγορό του, με συγγενικά του πρόσωπα ή πρόσωπα που μπορούν να έχουν ευεργετική επίδραση σε αυτόν.

2. Το περιεχόμενο τηλεγραφημάτων ή επιστολών δεν ελέγχεται. Σε περίπτωση που το επιβάλλουν λόγοι ασφαλείας ή κίνδυνος διάπραξης ιδιαίτερας σοβαρών εγκλημάτων ή ανάγκη διακρίβωσης τέτοιων εγκλημάτων, μπορεί να ελεγχθεί η αλληλογραφία κρατουμένου μετά από άδεια του δικαστή εκτέλεσης των ποινών.

3. Εκείνοι που νομίμως ελέγχουν με οποιοδήποτε τρόπο την επικοινωνία των κρατουμένων, καθώς και όσοι υπηρετούν με οποιαδήποτε ιδιότητα στο κατόστημα, αν ανακοινώσουν όσα περιέρχονται σε γνώση τους σε τρίτα πρόσωπα, διώκονται σύμφωνα με το άρθρο 252 του ποινικού κώδικα.

4. Οι κρατούμενοι επικοινωνούν με δική τους δαπάνη, αν όμως δεν έχουν τα μέσα, η δαπάνη αυτή καλύπτεται από τη διεύθυνση η οποία παρέχει χαρτί αλληλογραφίας και φακέλους χωρίς κανένα διακριτικό σημείο.

1. Οι κρατούμενοι μπορούν να λάβουν άδεια απουσίας από τα κατόστημα κράτησης υπό τις προϋποθέσεις και κατά τη διαδικασία που ορίζεται στις επόμενες διατάξεις.

2. Οι άδειες διακρίνονται σε τακτικές, έκτακτες και εκπαιδευτικές.

3. Οι τακτικές άδειες αποσκοπούν στην ανθρωπιστικότερη έκταση των ποινών και στην προετοιμασία της ομαλής επανένταξης του κρατουμένου στην κοινωνία μετά την απόλυσή του.

4. Οι έκτακτες άδειες αποσκοπούν στην αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών του κρατουμένου και ρυθμίζονται στο άρθρο 558 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

5. Οι εκπαιδευτικές άδειες αποσκοπούν στην απόκτηση ή συμπλήρωση γνώσεων στους τομείς της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας, τεχνικής, επαγγελματικής ή και ανώτατης εκπαίδευσης.

Άρθρο 53

Προϋποθέσεις αδειών

1. Οι τακτικές άδειες χορηγούνται, εφ' όσον:

α) ο κατάδικος έχει εκτίσει πραγματικά το ένα τρίτο της ποινής του και η κράτηση έχει διαρκέσει τουλάχιστον έξι μήνες και, σε περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη, δεκαπέντε έτη. Στην περίπτωση ποινικού σωφρονισμού, ο ανήλικος πρέπει να έχει εκτίσει το ήμισυ τουλάχιστον του κατώτατου ορίου. Σε περίπτωση μέτρων ασφαλείας δεν εφαρμόζονται οι παραπάνω διατάξεις.

β) Δεν εκκρεμεί σε βάρος του καταδίκου άλλη ποινική διαδικασία.

2. Η τακτική άδεια χορηγείται κατά την ανέλεγκτη κρίση του αρμόδιου οργάνου, το οποίο για τη χορήγησή της εκτιμά αν υπάρχει κίνδυνος να δραπετεύσει ο κατάδικος ή να τελέσει κατά τη διάρκειά της νέα εγκλήματα. Για τη χορήγηση της άδειας λαμβάνονται επίσης υπόψη ιδίως:

α) το είδος και βαρύτητα της πράξης που έχει τελέσει ο κατάδικος, β) η υποτροπή ή η καθ' έξη τέλεση εγκλημάτων, γ) η προσωπικότητά του, το παρελθόν του και η διαγωγή του, μετά την τέλεση της πράξης και κατά τη διάρκεια της κράτησης, δ) η ατομική, οικογενειακή, επαγγελματική και κοινωνική του κατάσταση, ε) ο σκοπός για τον οποίο πρόκειται να χρησιμοποιηθεί η άδεια.

Άρθρο 54

Τρόπος χορήγησης αδειών

1. Η τακτική άδεια απουσίας διαρκεί από είκοσι τέσσερις ώρες έως πέντε ημέρες, στις οποίες συνηπολογίζονται και οι Κυριακές και αργίες. Η συνολική διάρκεια των αδειών ενός καταδίκου δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τις είκοσι ημέρες το έτος.

2. Ανάμεσα σε δύο άδειες πρέπει να μεσολαβήσουν τρεις μήνες τουλάχιστον.

3. Ο χρόνος της άδειας θεωρείται τμήμα του χρόνου της ποινής.

4. Στον κατάδικο στον οποίο χορηγείται άδεια μπορούν να επιβληθούν ορισμένες υποχρεώσεις σχετικά με τον τρόπο διαβίωσής του κατά το διάστημα της άδειάς του, ιδίως ως προς τον τόπο της διαμονής του.

5. Ο κατάδικος που βρίσκεται σε άδεια υποχρεούται να παρουσιαστεί χωρίς καθυστέρηση στο αστυνομικό τμήμα του τόπου διαμονής του.

6. Στους ανήλικους χορηγείται άδεια μόνο εφ' όσον αυτοί, κατά την έξοδό τους από το κατόστημα και κατά την επιστροφή τους σε αυτό, συνοδεύονται από το γονέα τους ή από αυτόν που ασκεί την επιμέλειά τους ή από το πλησιέστερο συγγενικό τους πρόσωπο.

7. Οι δαπάνες μετάβασης και επιστροφής του καταδίκου που έχει λάβει άδεια βαρύνουν τον ίδιο. Πριν από τη χρήση της άδειας ο κατάδικος πρέπει να αποδείξει ότι διαθέτει τα μέσα για τη δια-

λώσή του κατά τη διάρκεια της απουσίας του από το κατάστημα κράτησης. Ο κρατούμενος που αδυνατεί να καταβάλει τη δαπάνη του ταξιδιού, ταξιδεύει δωρεάν με δημόσια μεταφορικά μέσα, βάσει σχετικού εγγράφου του διευθυντή του καταστήματος.

Άρθρο 55

1. Αρμόδια για τη χορήγηση της πρώτης άδειας είναι επιτροπή που αποτελείται από: α) το δικαστή εκτέλεσης ποινών με πεταστή τουλάχιστον προϋπηρεσία, β) το διευθυντή του καταστήματος όπου κρατείται ο κατάδικος ή το νόμιμο αναπληρωτή του και γ) έναν κοινωνικό λειτουργό ο οποίος και εισηγείται στην επιτροπή.

2. Η επιτροπή, προκειμένου να αποφασίσει για τη χορήγηση άδειας λαμβάνει υπόψη της τις σχετικές υποδείξεις του Επιστημονικού Συμβουλίου κατά το άρθρο 18 παράγραφος 1 και καλεί σε κρόση τον κρατούμενο και οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο κρίνεται απαραίτητο.

3. Τις επόμενες τακτικές άδειες χορηγεί ο διευθυντής του καταστήματος με εισήγηση του κοινωνικού λειτουργού. Αν όμως νεότερες περιστάσεις καθώς και η μη τήρηση των όρων της άδειας του χορηγήθηκε προηγουμένως δικαιολογούν την άρνηση νέας άδειας, ο διευθυντής εισάγει την υπόθεση στην παραπάνω επιτροπή.

Άρθρο 56

Εκπαιδευτικές άδειες

1. Η εκπαιδευτική άδεια χορηγείται, εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 53 παράγραφος 2.

2. Για τη χορήγηση των αδειών αυτών τηρείται η διαδικασία του άρθρου 55.

3. Κατά το χρόνο της εκπαιδευτικής άδειας ο κρατούμενος διαμένει στο κατάστημα κράτησης.

4. Στην απόφαση που χορηγεί την εκπαιδευτική άδεια ορίζονται ιδιαίτερα: α) οι ημέρες και οι ώρες απουσίας του καταδίκου και β) το εκπαιδευτικό ίδρυμα στο οποίο θα φοιτήσει ο κρατούμενος.

5. Η εκπαιδευτική άδεια διάρκειας ανακαλείται με απόφαση της επιτροπής, ύστερα από εισήγηση του διευθυντή και του κοινωνικού λειτουργού, αν διαπιστωθεί ότι: α) η φοίτηση του κρατούμενου ολοκληρώθηκε, β) ο κρατούμενος κάνει κακή χρήση της άδειας, γ) η συνέχιση της άδειας δημιουργεί τους κινδύνους που αναφέρονται στο άρθρο 53 παρ.2 και δ) ο κρατούμενος δείχνει κακή διαγωγή στο κατάστημα κράτησης.

6. Κρατούμενοι που κάνουν χρήση εκπαιδευτικής άδειας επιδοτούνται κατά τη διάρκειά της από τα Κεφάλαια Εργασίας Κρατουμένων (Κ.Ε.Κ.). Το ύψος της επιδότησης καθορίζεται, σε κάθε περίπτωση, με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Εναλλακτική έκτιση της στερητικής της ελευθερίας ποινής
Απόλυση υπό όρο του καταδίκου

Άρθρο 57

Ημιελεύθερη διαβίωση σε κατάστημα κράτησης
για λόγους απασχόλησης

1. Σε κατάδικο ο οποίος το επιθυμεί και είναι σε θέση να ασκήσει κάποιο επάγγελμα ή για τον οποίο έχει εξευρεθεί εργασία έξω από το κατάστημα, σε κρατικό ή ιδιωτικό φορέα, εφ' όσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 53 παράγραφος 1 και 2, χορηγείται από την επιτροπή του άρθρου 55 άδεια για ημιελεύθερη διαβίωση.

2. Στην απόφαση που καθορίζει την ημιελεύθερη διαβίωση ορίζονται, μεταξύ των άλλων, και: α) οι ημέρες και ώρες απασχόλησης του καταδίκου, β) το είδος εργασίας, γ) ο τρόπος πληρωμής,

δ) η ασφάλιση από εργατικό ατύχημα και ε) οι υπεύθυνοι του καταστήματος κράτησης και του εργασιακού χώρου, οι οποίοι συνεργάζονται για την προσαρμογή του.

3. Για τους καταδίκους που τελούν σε ημιελεύθερη διαβίωση και εργάζονται στους παραπάνω φορείς δεν ισχύει ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών εργασίας.

4. Η ημιελεύθερη διαβίωση για λόγους απασχόλησης ανακαλείται από την επιτροπή του άρθρου 55, αν ο κατάδικος: α) δεν επιδεικνύει καλή διαγωγή στο χώρο της εργασίας του ή της κράτησής του ή β) παραβεί έστω και έναν από τους όρους ή τις υποχρεώσεις που του έχουν επιβληθεί.

Άρθρο 58

Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης

1. Ιδρύονται, σε ξεχωριστά κτίρια, Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης Καταδίκων (Κ.Η.Δ.Κ.) στα οποία η έκτιση της ποινής γίνεται σε καθεστώς περιορισμένης και ελεγχόμενης ελευθερίας.

2. Σκοπός των Κ.Η.Δ.Κ. είναι η σταδιακή ένταξη των καταδίκων σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας. Τα κέντρα αυτά στελεχώνονται από ειδικευμένο προσωπικό.

3. Μέσα σε τρία έτη από την έναρξη της ισχύος του Κώδικα αυτού με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, εκδίδονται οι κανονισμοί λειτουργίας των θεσμών ημιελεύθερης διαβίωσης που προβλέπονται στα άρθρα 57 και επόμενα.

Άρθρο 59

Εισαγωγή σε Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης

1. Σε κατάδικο που έχει εκτίσει το ήμισυ της στερητικής της ελευθερίας ποινής ή, στην περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη, δεκαπέντε έτη και ο οποίος έχει εξασφαλίσει εργασία, είναι δυνατό να του χορηγηθεί άδεια να διαμείνει σε Κέντρο Ημιελεύθερης Διαβίωσης.

2. Η άδεια χορηγείται από την επιτροπή του άρθρου 55, η οποία διερευνά, ανάμεσα σε άλλα, την κατάσταση της υγείας του καταδίκου, την ικανότητα και το ενδιαφέρον του για εργασία, τη θέλησή του για ενεργό συνεργασία με το προσωπικό του Κ.Η.Δ.Κ. και για την πιστή τήρηση του εσωτερικού κανονισμού, όπως επίσης τον ατομικό, οικογενειακό, επαγγελματικό και κοινωνικό του βίο γενικά, εν όψει της διαβίωσής του σε καθεστώς ημιελευθερίας.

3. Άδεια διαμονής σε Κ.Η.Δ.Κ. είναι δυνατό να χορηγηθεί, ύστερα από αίτηση του καταδίκου και το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, και όταν έχει απορριφθεί αίτηση υπό όρο απόλυσης, εφ' όσον ο κατάδικος κρίνεται κατάλληλος για καθεστώς ημιελεύθερης διαβίωσης. Για το σκοπό αυτόν η επιτροπή του άρθρου 55 παρέχει στο δικαστήριο κάθε χρήσιμο στοιχείο.

Άρθρο 60

Ανάκληση ημιελεύθερης διαβίωσης

1. Η ημιελεύθερη διαβίωση ανακαλείται από την επιτροπή του άρθρου 55 ύστερα από εισήγηση ομάδας του ειδικευμένου προσωπικού του Κ.Η.Δ.Κ. που παρακολουθεί την εξέλιξη του καταδίκου. Η ανάκληση είναι αιτιολογημένη και επιβάλλεται σε περίπτωση ουσιώδους παράβασης των όρων της ημιελεύθερης διαβίωσης από τον κατάδικο και ιδίως σε περιπτώσεις: α) αδυναμίας προσαρμογής του στο κοινωνικό περιβάλλον, β) αδιαφορίας του για εργασία, γ) έλλειψης συνεργασίας με το προσωπικό του Κ.Η.Δ.Κ., δ) παραβίασης των όρων του εσωτερικού κανονισμού του Κ.Η.Δ.Κ..

2. Κατάδικος του οποίου η παραμονή σε Κ.Η.Δ.Κ. έχει ανακληθεί μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών.

3. Μετά την ανάκληση ο κατάδικος επιστρέφει στο κατάστημα από το οποίο προήλθε.

Άρθρο 61

ηματική έκτιση της ποινής και εργασία σε κοινωνικούς φορείς

1. Κατάδικοι οι οποίοι έχουν καταδικαστεί σε ποινή στερητικής ελευθερίας μέχρι δεκαοκτώ μηνών, η οποία έχει μετατραπεί χρηματική, μπορούν, με αίτησή τους, προς το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, να επιλέξουν αντί της μετατροπής την τμηματική έκτιση της ποινής ή την εργασία σε κοινωφελείς φορείς.

2. Η τμηματική έκτιση της ποινής γίνεται κατά τις ημέρες του μήνα της εβδομάδας ή κατά τις ημέρες αργιών, εφ' όσον ο κατάδικος εργάζεται ή σπουδάζει. Οι ημέρες της εβδομάδας κατά τις οποίες ο κατάδικος διαβιώνει με την οικογένειά του και εργάζεται ή σπουδάζει θεωρούνται ως ημέρες έκτισης της ποινής.

3. Η κατά την παράγραφο 1 εργασία πραγματοποιείται σε κρατικά ιδρύματα ή σε ιδρύματα της τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Για την εργασία αυτή δεν ρέχεται αμοιβή και δεν ισχύει ο ευεργετικός υπολογισμός των ετών της.

4. Το Επιστημονικό Συμβούλιο, ύστερα από ακρόαση του καταδίκου, εξετάζει τη συγκεκριμένη περίπτωση και εισηγείται στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, το οποίο αποφασίζει για την ηματική έκτιση της ποινής ή για την εργασία σε κοινωφελείς φορείς, καθώς και για τους όρους και τη διάρκειά τους.

5. Η απόφαση για τμηματική έκτιση της ποινής ή για εργασία σε κοινωφελείς φορείς ανακαλείται από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών στην περίπτωση που ο κατάδικος κατά τη διάρκεια της έκτισης της ποινής του διαπράξει κακούργημα ή πλημμέλημα, τιμωρόμενο με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών, ή δε μνημονεύεται με τους όρους της δικαστικής απόφασης.

6. Σε περίπτωση καταδίκης σε φυλάκιση μέχρι δεκαοκτώ μηνών, η οποία δεν μετατράπηκε σε χρηματική, το δικαστήριο μπορεί αν ναι ο κρατούμενος ή το ζήτησε ο ίδιος οποτεδήποτε να επιλέξει την τμηματική έκτιση της ποινής, σύμφωνα με την παράγραφο 2, αν κρίνει ότι το μέτρο αυτό συντείνει στην κοινωνική ένταξη του καταδίκου και στην αποτροπή του από την τέλεση άλλων ελλημάτων.

Άρθρο 62

Απόλυση υπό όρο

1. Έναν τουλάχιστον μήνα πριν από τη συμπλήρωση του χρόνου που απαιτείται για τη χορήγηση της απόλυσης υπό όρο ο διευθυντής του καταστήματος υποβάλλει στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών φάκελο που περιέχει:

α) εμπειρισματομένη έκθεση για την προσωπικότητα του καταδίκου, η οποία συντάσσεται με αιτιολογημένη εισήγηση των μελών του Επιστημονικού Συμβουλίου, β) αντίγραφο της δικαστικής απόφασης, γ) αντίγραφο του Ποινικού Μητρώου, δ) ατομικό δελτίο του καταδίκου.

2. Η έκθεση της παραπάνω παραγράφου περιέχει:

α) ειδική αξιολόγηση της εν γένει συμπεριφοράς του καταδίκου, κατά το διάστημα της κράτησής του, με κριτήρια τη σκοπιμότητα και τη δυνατότητα επιστροφής του στον ελεύθερο βίο. Ειδικά για την αξιολόγηση αυτή δεν είναι δεσμευτικές ενδεχόμενες πειθαρχικές κυρώσεις, β) συγκεκριμένες προτάσεις για την παροχή ή μη της απόλυσης υπό όρο, γ) σε περίπτωση ευνοϊκής πρότασης τους καταλληλότερους από τους όρους, του άρθρου 106 παράγραφος 2 του Π.Κ..

3. Προκειμένου το δικαστήριο να διαμορφώσει πληρέστερη εικόνα της προσωπικότητας του κρατούμενου και των δυνατοτήτων του για την επιστροφή του στον ελεύθερο κοινωνικό βίο, καλεί τον κατάδικο που παρίσταται υποχρεωτικά ο ίδιος ή και με τον συνήγορό του για την υποστήριξη της αίτησής του.

4. Σε περίπτωση που δεν χορηγείται απόλυση υπό όρο, ο κατάδικος έχει δικαίωμα, ύστερα από την πάροδο ενός μηνός, να ζητήσει από το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών να επανεξετάσει την περίπτωση του.

5. Το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών χορηγεί την υπό όρο από-

λυση σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Κ. εκτός αν, με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση, κρίνει ότι επιβάλλεται η συνέχιση του υπολοίπου της ποινής. Οι διατάξεις της υπό όρον απόλυσης εφαρμόζονται στις περιπτώσεις εισαγωγής στα Κ.Η.Δ.Κ., τμηματικής εκτέλεσης της ποινής και παροχής εργασίας για την κοινότητα.

Άρθρο 63

Απόλυση κρατούμενου

1. Η απόλυση του κρατούμενου από το κατάστημα διατάσσεται από το διευθυντή και ενεργείται τις εργάσιμες ημέρες. Αν η ημέρα λήξης της ποινής είναι εξαιρετική τότε η απόλυση ενεργείται την προηγούμενη.

2. Η διεύθυνση του καταστήματος ειδοποιεί εγγράφως πριν από την απόλυση τις αρμόδιες δικαστικές και αστυνομικές αρχές καθώς και το Κέντρο προστασίας αποφυλακισομένων.

3. Αν ο κρατούμενος νοσεί σοβαρά μπορεί να ανασταλεί η απόλυση του μετά από αίτηση του ίδιου και γνώμη του ιατρού του καταστήματος εφ' όσον είναι αδύνατη η μεταφορά του σε δημόσιο νοσοκομείο.

4. Με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης καθορίζεται η διαδικασία απόλυσης καθώς και οι υποχρεώσεις του καταστήματος και του απολυομένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Εργασία κρατούμενων

Άρθρο 64

Καθορισμός εργασίας

1. Η εργασία δεν έχει τιμωρητικό χαρακτήρα αλλά αποσκοπεί στη διατήρηση ή επαύξηση των ικανοτήτων των κρατούμενων για την κοινωνική τους επανένταξη.

2. Απαγορεύεται η ανάθεση στους κρατούμενους εργασιών, ιδιαίτερα επικίνδυνων ή ανθυγιαίνων. Η εργασία πρέπει να είναι παραγωγική, να συντελεί στην επαγγελματική εκπαίδευση των κρατούμενων και να μην έχει καταπιεστικό χαρακτήρα.

3. Οι κατάδικοι οφείλουν να εκτελούν εργασία σύμφωνα με τις ανάγκες εκπαίδευσής τους και τα οριζόμενα στο άρθρο 65 παράγραφος 3.

Άρθρο 65

Οργάνωση εργασίας

1. Οι κρατούμενοι συμμετέχουν στην επιλογή του είδους της εργασίας που θα εκτελέσουν, μέσα στα πλαίσια του κατάλληλου επαγγελματικού προσανατολισμού, των αναγκών και των δυνατοτήτων του καταστήματος, καθώς και των κανόνων πειθαρχίας.

2. Στα καταστήματα κράτησης κάθε κατηγορίας οργανώνονται, σύμφωνα με τον ειδικότερο σκοπό της κράτησης, κλάδοι εργασίας οι οποίοι πρέπει να είναι ανάλογοι με εκείνους που ισχύουν έξω από το κατάστημα, ώστε να προετοιμάζουν τους κρατούμενους για τις συνθήκες της ελεύθερης εργασίας.

3. Για την εφαρμογή του άρθρου 64 και της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου λειτουργεί, σε κάθε κατάστημα κράτησης, τριμελής επιτροπή καθορισμού εργασίας κρατούμενων, που απαρτίζεται από μέλη του επιστημονικού συμβουλίου, την οποία ορίζει ο Υπουργός Δικαιοσύνης.

4. Η παραπάνω επιτροπή, με τη συνεργασία του κρατούμενου, διερευνά με τις κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους τις κλίσεις και δεξιότητές του, τον διαφωτίζει σχετικά με την υπεύθυνη ανάληψη εργασίας, επιλέγει το είδος και τη φύση της εργασίας που θα του ανατεθεί, τον τοποθετεί στην επιλεγμένη εργασία και τέλος παρακολουθεί την περαιτέρω εξέλιξή του.

5. Σε περίπτωση τοποθέτησης σε ανθυγιαίνή εργασία ή μείωσης της αμοιβής χωρίς νόμιμη αιτία, οι κρατούμενοι έχουν δικαίωμα προσφυγής στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών. Επίσης

δικαίωμα προσφυγής έχουν για τους πιο πάνω λόγους και οι κρατούμενοι σε Κ.Η.Δ.Κ..

Άρθρο 66 Εξατομίκευση εργασίας

1. Οι κατάδικοι που κρίνονται κατάλληλοι για εργασία οφείλουν να την εκτελούν. Οι υπόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν να ζητήσουν εργασία σύμφωνα με τους όρους του παραπάνω άρθρου.

2. Κρατούμενοι ανάπηροι, ασθενικοί, ηλικίας ανώτερης των ε-ξήντα πέντε ετών, γυναίκες έγκυες, λεχώνες ή θηλάζουσες, μπο-ρούν να απασχολούνται σε εργασίες που προσιδιάζουν στις ατομικές τους ιδιότητες ή περιστάσεις ύστερα από απόφαση της επιτροπής της παρ. 3 του άρθρου 65 και αφού προηγηθεί σχετική εισήγηση του ιατρού του καταστήματος κράτησης.

3. Οι κρατούμενοι κατάδικοι εργάζονται σε κοινό χώρο. Οι υ-πόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν να απασχολούνται και σε ατομικό κελί, σε εργασία της επιλογής τους, μέσα στα ό-ρια της ασφάλειας και πειθαρχίας του καταστήματος.

4. Στο ατομικό τους κελί μπορούν να εργάζονται και κρατούμε-νοι με ιδιαίτερη κλίση στα γράμματα ή στις τέχνες.

Άρθρο 67 Τόπος εργασίας

1. Η εργασία των κρατουμένων εκτελείται στο εσωτερικό του καταστήματος ή έξω από αυτό ή σε κέντρα ημιελεύθερης διαβίω-σης σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα αυτού και τους κανο-νισμούς.

Άρθρο 68 Τρόποι εκτέλεσης εργασίας μέσα στο κατάστημα

1. Η εργασία που εκτελείται μέσα στο κατάστημα κράτησης α-κολουθεί τις σύγχρονες μεθόδους και προδιαγραφές. Είναι κυρίως βιοτεχνική και εκτελείται σε κάθε είδους εργαστήρια, ανάλογα με τις δυνατότητες του καταστήματος, τον αριθμό και τις ικανό-τητες των κρατουμένων.

2. Για διάστημα μέχρι τρεις μήνες κάθε έτος μπορεί να ανατε-θεί στον κρατούμενο να εκτελέσει βοηθητική εργασία στο κατá-στημα, όπως καθαριότητας, μαγειρίου, πλυντηρίου, καθαρισμού ή μεταφοράς τροφίμων ή άλλων ειδών και αντικειμένων και, εφ' όσον συμφωνεί, για μεγαλύτερη περίοδο.

Άρθρο 69

Τρόποι εκτέλεσης της εργασίας σε αγροτικά καταστήματα

1. Η εργασία στην ύπαιθρο εκτελείται σε αγροτικά καταστή-ματα κράτησης.

2. Οι κρατούμενοι στα παραπάνω καταστήματα εκτελούν εργα-σίες αγροτικής καλλιέργειας, εγγελεύ βελτίωσης, ζωοκομίας, πτη-νοτροφίας, ιχθυοτροφίας, κηπευτικής, ανθοκομίας, ή συμμετέχουν σε βιομηχανικά ή βιοτεχνικά προγράμματα. Οι παραπάνω εργα-σίες εκτελούνται και σε συνεργασία με τους αγροτικούς συνεται-ρισμούς και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής του καταστήματος.

Άρθρο 70

Επιλογή των εργαζομένων σε αγροτικά καταστήματα

1. Επιτροπή που απαρτίζεται από το διευθυντή, ιατρό και γεω-πόνο του καταστήματος εκτιμά τη σωματική και ψυχική κατάστα-ση και ιδιαίτερα την τυχόν επαγγελματική αγροτική ιδιότητα του κρατουμένου, καθώς και τη δυνατότητα προσαρμογής σε ορισμένο είδος εργασίας από αυτές που οργανώνονται στα αγροτικά κα-ταστήματα κράτησης και προσδιορίζει την κατάλληλη εργασία.

2. Κρατούμενοι που εργάζονται στην ύπαιθρο μπορούν να πα-

ραμένουν στον τόπο εργασίας και να διανυκτερεύουν σε αυτόν, ύστερα από απόφαση του διευθυντή, αν τούτο είναι αναγκαίο. Η διανυκτέρευση δεν πρέπει να είναι επιβλαβής για την υγεία των κρατουμένων ούτε και να δημιουργεί κίνδυνο απόδρασης.

Άρθρο 71

Συστήματα εκτέλεσης εργασίας

1. Η εργασία των κρατουμένων οργανώνεται από το κράτος και εκτελείται σε βιομηχανικές, αγροτοβιομηχανικές, βιοτεχνικές ή αγροτικές μονάδες. Η διεύθυνση του καταστήματος συνεργά-ζεται για το σκοπό αυτό με τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκη-σης, τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και άλλους παρεμφερείς κοινωνικούς φορείς.

Συνεργάζεται επίσης με τις διευθύνσεις των λοιπών καταστη-μάτων κράτησης για την τοποθέτηση των κρατουμένων σε εργασία.

2. Κατ' εξαίρεση, οι κρατούμενοι μπορούν να εργάζονται σε ι-διωτικές επιχειρήσεις κάθε είδους, εποπτευόμενοι από τη διευ-θυνση του καταστήματος κράτησης.

3. Η εργασία του κρατουμένου για δικό του λογαριασμό ή ύ-στερα από παραγγελία ιδιώτη μπορεί να επιτραπεί από την επι-τροπή καθορισμού εργασίας κρατουμένων, όταν υπάρχει δυνατότητα τέτοιας εργασίας στο κατάστημα και εφόσον δεν πα-ραβιάζονται οι όροι κράτησης, πειθαρχίας και ασφάλειας.

4. Οι υπόδικοι και οι κρατούμενοι για χρέη μπορούν, εφ' όσον το επιθυμούν, να εργάζονται με τις ίδιες προϋποθέσεις.

Άρθρο 72

Ωράριο. Μέτρα ασφαλείας

1. Το ωράριο ημερήσιας ή εβδομαδιαίας εργασίας των κρατου-μένων ρυθμίζεται από τους νόμους και τους κανονισμούς που ι-σχύουν για τους εργαζόμενους, χωρίς να παραβλέπεται η επαγγελματική ή τεχνική τους εκπαίδευση.

2. Οι κρατούμενες μητέρες που ανατρέφουν τα παιδιά τους μέ-σα στο κατάστημα και οι έγκυες, όταν εργάζονται, απολαμβάνουν όλα τα πλεονεκτήματα που προβλέπονται από τη νομοθεσία που ισχύει και για τις ελεύθερες εργαζόμενες γυναίκες γενικά.

Άρθρο 73

Έλεγχος εργασίας και ασφάλιση

1. Οι όροι εργασίας των κρατουμένων, η ασφάλισή τους από εργατικά ατυχήματα και οι επαγγελματικές ασθένειες ρυθμιζο-νται από τη νομοθεσία που ισχύει για τους εργαζομένους γενικά. Η τήρηση εφαρμογής των πιο πάνω διατάξεων ελέγχεται από τα αρμόδια όργανα του Υπουργείου Εργασίας.

2. Εργαλεία, διάφορες συσκευές ή άλλα αντικείμενα που χρη-σιμοποιούνται από τους κρατουμένους στη διάρκεια της εργασίας και κρίνονται επικίνδυνα καταμετρούνται και ασφαλίζονται κάθε μέρα, μετά το τέλος της εργασίας.

3. Οι κρατούμενοι που εργάζονται υπέχουν πειθαρχική, αστική και ποινική ευθύνη για την καταστροφή ή βλάβη των μηχανημά-των, συσκευών, εργαλείων, πρώτων υλών ή άλλων αντικειμένων που η διοίκηση του καταστήματος τους έχει εμπιστευθεί, σύμφω-να με τις διατάξεις του νόμου και του κανονισμού.

Άρθρο 74

Αμοιβή εργασίας κρατουμένων

1. Η εργασία των κρατουμένων, είτε παρέχεται στο κράτος ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, είτε σε ιδιώτες, αμείβεται σύμφωνα με τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας που ισχύει για τους εργαζομένους γενικά.

Εάν η εργασία αυτή έχει χαρακτήρα κυρίως εκπαιδευτικό, η α-μοιβή που παρέχεται μειώνεται σύμφωνα με τα οριζόμενα στον

νονισμό του καταστήματος.

2. Το ένα τρίτο της αμοιβής των κρατουμένων αποδίδεται στο κράτος ως συμμετοχή τους στις δαπάνες διαβίωσής τους στο κατήχημα. Το ποσό αυτό κατατίθεται στο λογαριασμό «Κεφάλαια εργασίας Κρατουμένων» (Κ.Ε.Κ.).

3. Από τις εισπράξεις των κρατουμένων που εργάζονται για διδούς λογαριασμό, παρακρατείται ποσοστό που ορίζεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, όχι ανώτερο του 20% και κατατίθεται τα Κ.Ε.Κ..

4. Το είδος της παρεχόμενης εργασίας, η διάρκεια, η απόδοση αι η αμοιβή της αναγράφονται σε ειδικό δελτίο του κρατουμένου, θεωρούνται κάθε μήνα και καταχωρούνται στον ατομικό του άκελο.

Άρθρο 75

Τακτοποίηση της αμοιβής

Η διοίκηση του καταστήματος στο τέλος κάθε μήνα τακτοποιεί την αμοιβή του κρατουμένου, ανάλογα με τα ποσοστά που καταέχονται κατά τις διατάξεις του νόμου αυτού στους οικείους λογαριασμούς.

Άρθρο 76

Ατομικός λογαριασμός και διάθεση της αμοιβής

1. Ο ατομικός λογαριασμός σχηματίζεται από τα χρήματα που φέρει μαζί του ο κρατούμενος, κατά την εισαγωγή του στο κατήχημα, από εμβάσματα σ' αυτόν συγγενών του ή τρίτων στη διάρκεια της κράτησής του και από το προϊόν εργασίας του.

2. Από τα χρήματα αυτά ποσοστό 75% κατατίθεται σε έντοκο λογαριασμό ταμειυτηρίου και το υπόλοιπο 25% αποτελεί τρεχούμενο λογαριασμό για την αντιμετώπιση των αναγκών του κρατουμένου και κατατίθεται στο λογιστήριο του καταστήματος.

3. Το ποσοστό 75% διατίθεται κατ' αρχήν για την εξόφληση χρεών του κρατούμενου στην πολιτεία για αποζημίωση του θύματος ή της οικογένειάς του και για την κάλυψη ατομικών ή οικογενειακών αναγκών.

4. Σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, ύστερα από γραπτή έγκριση του διευθυντή του καταστήματος, μπορεί ο κρατούμενος να αναλάβει μέρος ή και όλο το ποσό που βρίσκεται στον έντοκο λογαριασμό ταμειυτηρίου.

5. Ο κρατούμενος δεν μπορεί ούτε με πράξη εν ζωή ούτε με διάταξη τελευταίας βούλησής να διαθέσει οποιοδήποτε ποσό από το λογαριασμό του υπέρ τρίτου κρατουμένου, εκτός αν ο τελευταίος είναι ανιών, κατιών, σύζυγος ή αδελφός του.

6. Το ποσό του κατά την παράγραφο 2 τρεχούμενου λογαριασμού είναι ακατάσχετο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Μεταγωγή κρατουμένων

Άρθρο 77

Διαδικασία μεταγωγής

1. Η μεταγωγή κρατουμένου παραγγέλλεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης ύστερα από πρόταση του διευθυντή του καταστήματος και γνώμη του Δικαστή Εκτέλεσης Ποινών.

2. Σε κατεπείγουσα περίπτωση, για λόγους τάξης, η μεταγωγή παραγγέλλεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης ύστερα από πρόταση του διευθυντή.

3. Ο διευθυντής αγροτικού καταστήματος κράτησης ή Κ.Η.Δ.Κ., σε περίπτωση που υπάρχει κίνδυνος διασάλευσης της τάξης από κρατούμενο, μπορεί να διατάξει τη μεταγωγή του στο πλησιέστερο, Β' τύπου, κατήχημα κράτησης. Το γεγονός αυτό αναφέρεται αμέσως στο Δικαστή Εκτέλεσης Ποινών και στο Υπουργείο Δικαιο-

σύνης, το οποίο και εγκρίνει τελικά τη μεταγωγή.

4. Η μεταγωγή γίνεται πάντοτε με δαπάνη του δημοσίου.

Άρθρο 78

Προσαγωγή σε δημόσια αρχή

Η μεταγωγή κρατουμένου μπορεί να διαταχθεί και από τον εισαγγελέα εφετών για διευκόλυνση του έργου της ανάκρισης ή για να εμφανιστεί σε δικαστήριο ή σε δημόσια αρχή. Ο ίδιος εισαγγελέας φροντίζει για την ταχεία επαναμεταγωγή του.

Άρθρο 79

Προϋποθέσεις μεταγωγής

1. Η μεταγωγή κρατουμένου γίνεται ύστερα από αίτησή του, για λόγους προσωπικούς, οικογενειακούς, υγείας, εκπαιδευτικούς, για τοποθέτηση σε εργασία ή με πρόταση του διευθυντή, για τους πιο πάνω λόγους, καθώς και για λόγους τάξης ή έλλειψης χώρου στο κατήχημα κράτησης.

2. Η αίτηση του κρατουμένου καθώς και η πρόταση του διευθυντή συνοδεύεται από αντίστοιχη εισήγηση της κοινωνικής υπηρεσίας. Όταν η μεταγωγή ζητείται για λόγους εκπαιδευτικούς ή εργασίας, η πρόταση γίνεται από την αρμόδια για την τοποθέτηση σε εργασία επιτροπή.

Άρθρο 80

Εκτέλεση μεταγωγής

1. Η μεταγωγή γίνεται κατ' τρόπο που να εξασφαλίζει την ομαλή μετακίνηση και συγχρόνως να μη θίγει την αξιοπρέπεια του κρατουμένου. Οι χειροπέδες χρησιμοποιούνται όπου κρίνονται αναγκαίες. Ο κρατούμενος οφείλει να υπακούει στα εντεταλμένα για τη μεταγωγή του όργανα και να μη δυσχεραίνει το έργο τους.

2. Η μεταγωγή κρατουμένης γίνεται πάντοτε με τη συνοδεία γυναικας αστυνομικού. Οι ανήλικοι κάτω των δεκαεπτά ετών συνοδεύονται από αστυνομικά όργανα του ίδιου φύλου ειδικά εκπαιδευμένα για τη μεταχείρισή τους. Οι κληρικοί και μοναχοί που φέρουν σχήμα μέταγονται χωριστά.

3. Η μεταγωγή κρατουμένου μπορεί να αναβληθεί, εάν ο ιατρός βεβαιώσει σοβαρό κίνδυνο της υγείας του και μέχρις ότου αυτή βελτιωθεί. Βεβαίωση του ιατρού χρειάζεται και για τη μεταγωγή κρατουμένης σε κατάσταση εγκυμοσύνης ή μητέρας νηπίου το οποίο ανατρέφει. Την αναβολή της μεταγωγής για οποιοδήποτε από τους παραπάνω λόγους αναφέρει ο διευθυντής αμέσως στην αρχή που παρήγγειλε τη μεταγωγή.

Άρθρο 81

Μεταγωγή για λόγους υγείας

1. Ασθενείς κρατούμενοι μέταγονται στα θεραπευτικά κατήχηματα του άρθρου 20 σύμφωνα με τις παρακάτω διατάξεις.

2. Η μεταγωγή ασθενούς κρατουμένου παραγγέλλεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, με πρόταση του διευθυντή του καταστήματος η οποία συνοδεύεται από έκθεση του ιατρού και μετά από γνώμη του εισαγγελέα εφετών.

3. Σε έκτακτες περιπτώσεις ο διευθυντής παραγγέλλει τη μεταγωγή κρατουμένου σε θεραπευτικό κατήχημα ύστερα από έγγραφη και εμπειριστωμένη γνωμάτευση ιατρού. Εάν η εξέταση από ιατρό δεν είναι δυνατή, η μεταγωγή παραγγέλλεται και χωρίς αυτήν προκειμένου να αποτραπεί κίνδυνος ζωής ή υγείας. Την παραγγελία και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις γνωστοποιεί ο διευθυντής αμέσως στον αρμόδιο εισαγγελέα και στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, αναφέροντας διεξοδικά τους λόγους της έκτακτης μεταγωγής.

4. Στον εισαγγελέα εφετών αποστέλλονται χωρίς καθυστέρηση όλα τα σχετικά έγγραφα της μεταγωγής. Ο εισαγγελέας μπορεί να διατάξει την επαναμεταγωγή του στο κατήχημα κράτησης από το οποίο προήλθε ή την εισαγωγή του σε άλλο θεραπευτή-

α, αν δεν θεωρεί τη μεταγωγή επαρκώς αιτιολογημένη και ύστερα από επανεξέταση των εγγράφων μεταγωγής από την επιθεώρηση υγειονομικού ελέγχου του άρθρου 29, αναφέροντας σχετικά το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

5. Η επαναμεταγωγή του κρατουμένου από το θεραπευτικό καθεστώς στο κατόστημα κράτησης παραγγέλλεται από το διευθυντή μόλις εκδοθεί εξιτήριο και πραγματοποιείται το ρηγορότερα από την υπηρεσία μεταγωγών. Η επαναμεταγωγή του κρατουμένου από άλλο δημόσιο θεραπευτικό ίδρυμα στο κατόστημα κράτησης διενεργείται από το διευθυντή του ιδρύματος όλις εκδοθεί εξιτήριο και πραγματοποιείται το ρηγορότερο από η φρουρά φύλαξης.

Άρθρο 82

Γνωστοποίηση ασθένειας και μεταγωγή κρατουμένου

1. Σε περίπτωση βαριάς ασθένειας, σοβαρού ατυχήματος ή εισαγωγής του κρατουμένου σε οποιοδήποτε θεραπευτικό ίδρυμα, διευθυντής ειδοποιεί αμέσως τους συγγενείς και αν δεν υπάρχουν συγγενείς, όποιο πρόσωπο υποδείξει ο κρατούμενος.

2. Ο διευθυντής σε περίπτωση μεταγωγής του κρατουμένου σε άλλο κατόστημα κράτησης ενημερώνει τους συγγενείς του και, αν ο κρατούμενος είναι αλλοδαπός, την πρεσβεία του ή την προενική αρχή της χώρας του.

Άρθρο 83

Θάνατος κρατουμένου

1. Ο θάνατος του κρατουμένου πιστοποιείται από τον ιατρό του καταστήματος κράτησης ή του θεραπευτηρίου και διενεργείται ιαροδικαστική εξέταση. Ο διευθυντής ανακοινώνει αμέσως το γεγονός του θανάτου του κρατουμένου στις αρμόδιες διοικητικές και δικαστικές αρχές καθώς και στους συγγενείς του. Σε περίπτωση θανάτου αλλοδαπού κρατουμένου ειδοποιείται η πρεσβεία ή προξενική αρχή της χώρας του.

2. Εγκαταλελειμμένοι ή άποροι κρατούμενοι ενταφιάζονται με έξοδα του δημοσίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Αμοιβές και πειθαρχικές κυρώσεις

Άρθρο 84

Γενικές αρχές

1. Η τάξη και η πειθαρχία διασφαλίζεται από τα αρμόδια όργανα, χωρίς αυτό να συνεπάγεται μεγαλύτερους περιορισμούς από τους απαραίτητους για τη διατήρηση της ασφάλειας του καταστήματος κράτησης και χωρίς να θίγεται η αξιοπρέπεια των κρατουμένων. Για την άσκηση της τάξης και πειθαρχίας προβλέπονται αμοιβές για τις αξιόπαινες πράξεις και πειθαρχικές κυρώσεις για τα παραπτώματα.

2. Η επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων αποσκοπεί στον εθισμό του κρατουμένου στην πειθαρχία και στους όρους της κοινής διαβίωσης. Ρητά καθορίζονται:

α) το πειθαρχικό παράπτωμα, β) το είδος και η διάρκεια των πειθαρχικών κυρώσεων, γ) η αρμόδια αρχή που την επιβάλλει και δ) η απαγόρευση επιβολής κύρωσης δύο φορές για το ίδιο παράπτωμα.

3. Η απονομή αμοιβών αποβλέπει στην επιβράβευση της προσημείας των κρατουμένων για καλή διαγωγή, επίδειξη πνεύματος αλληλοβοήθειας, προθυμίας για εργασία, αισθήματος ευθύνης.

4. Στον κρατούμενο παραδίδεται, κατά την είσοδό του στο κατόστημα, έντυπο δελτίο κανόνων διαβίωσης των κρατουμένων το οποίο περιέχει τις κυριότερες διατάξεις του νόμου και του εσωτερικού κανονισμού. Για τους αλλοδαπούς κρατούμενους, το πιο πάνω έντυπο παραδίδεται μεταφρασμένο στην αγγλική ή γαλλική γλώσσα. Σε ειδικές κατηγορίες κρατουμένων οι παραπάνω πληροφορίες δίνονται προφορικά.

5. Σωματικές ποινές, κράτηση σε σκοτεινά κελιά, στέρηση ή ελάττωση τροφής, ομαδικές κυρώσεις απαγορεύονται.

6. Μετά την επιβολή της ποινής του περιορισμού της περίπτωσης στ' της παραγράφου 1 του άρθρου 88 ο ιατρός οφείλει να επισκέπτεται καθημερινά τους ευρισκομένους σε περιορισμό και να αναφέρει στο διευθυντή αν κρίνει αναγκαία την άρση ή την αντικατάστασή της για λόγους σωματικής ή ψυχικής υγείας.

7. Απαγορεύεται στους κρατουμένους να εκτελούν στο κατόστημα υπηρεσία που περιέχει άσκηση πειθαρχικής εξουσίας.

8. Οι κρατούμενοι λαμβάνουν γνώση της κατηγορίας που τους αποδίδεται και διατηρούν το δικαίωμα της υπεράσπισής τους.

9. Κατά το μέτρο που είναι απαραίτητο και δυνατό, παρέχεται η ευχέρεια στον κρατούμενο να υπερασπίσει τον εαυτό του με διερμηνέα.

Άρθρο 85

Όργανα τήρησης πειθαρχίας

1. Ο διευθυντής μεριμνά για την τήρηση της τάξης και πειθαρχίας στο κατόστημα.

2. Σε κάθε κατόστημα λειτουργεί πειθαρχικό συμβούλιο το οποίο απονέμει τις αμοιβές και επιβάλλει τις βαρύτερες πειθαρχικές κυρώσεις. Το συμβούλιο συγκροτείται από το διευθυντή, ως πρόεδρο, έναν κοινωνικό λειτουργό και ένα από τα υπόλοιπα μέλη του επιστημονικού συμβουλίου που αναδεικνύεται με κλήρωση για ένα έτος. Από την κλήρωση εξαιρείται ο δικαστής.

3. Στα αγροτικά καταστήματα ως τρίτο μέλος συμμετέχει ο προϊστάμενος της γεωργικής υπηρεσίας.

Άρθρο 86

Αμοιβές

1. Στους κρατουμένους απονέμονται αμοιβές για τη συμμετοχή τους στην εύρυθμη λειτουργία του καταστήματος. Οι αμοιβές αυτές περιλαμβάνουν ιδίως: α) απονομή βραβείων όπως: βιβλίων, εργαλείων και άλλων χρήσιμων αντικειμένων ή και χρηματικών επάθλων, β) γραπτό έπαινο, γ) άδεια ελεύθερου επισκεπτηρίου στους συγγενείς, δ) άδεια επισκεπτηρίου σε μη συγγενικά πρόσωπα και ε) δυνατότητα χρησιμοποίησης μουσικού οργάνου.

2. Οι αμοιβές με στοιχεία α, β και γ, απονέμονται από το διευθυντή του καταστήματος, ύστερα από πρόταση της κοινωνικής υπηρεσίας και οι λοιπές από το πειθαρχικό συμβούλιο.

Άρθρο 87

Παραπτώματα

1. Παραπτώματα που επισύρουν πειθαρχική κύρωση κατά του υπαιτίου είναι πράξεις ή παραλείψεις που διαταράσσουν την εύρυθμη λειτουργία ή θέτουν σε κίνδυνο την υγιεινή του καταστήματος.

2. Πειθαρχικά παραπτώματα είναι:

α) Απειθεία ομαδική ή ατομική στις διαταγές του διοικητικού ή του φυλακτικού προσωπικού καθώς και άρνηση εκτέλεσης της πειθαρχικής κύρωσης που επιβλήθηκε.

β) Ομαδικές θορυβώδεις συγκεντρώσεις χωρίς άδεια, απειλητικές κραυγές, θρασυότητα, στασιαστικές ενέργειες και συμμετοχή ή προτροπή σε κάποια από τις παραπάνω πράξεις.

γ) Απόπειρα απόδρασης.

δ) Συμμετοχή σε βιαιότητες, διαπληκτισμούς ή και συμπλοκές με άλλους κρατουμένους.

ε) Άσκηση σε κρατουμένους βίας ή απειλής.

στ) Ασελγείς πράξεις ή προτροπή για τέλεσή τους.

ζ) Ψευδής απόπειρα αυτοκτονίας ή αυτοτραυματισμός ή καταποση ξένων σωμάτων για αποφυγή ή επίτευξη μεταγωγής ή αποφυγή άλλης υποχρέωσης.

η) Σκόπιμη φθορά ή καταστροφή υλικού του δημοσίου ή ατομικού.

ν ειδών άλλων κρατούμενων.

η) Διεξαγωγή απαγορευμένων παιχνιδιών.

ι) Αθέμιτο κέρδος ή όφελος από είδη ατομικής χρήσης, από την ρασαία ή την τροφή του ίδιου ή άλλων κρατούμενων, καθώς και αλλαγή ή εκχώρηση, χωρίς άδεια, τροφίμων ή άλλων ειδών.

ο) Κατοχή, χωρίς άδεια, χρημάτων ή άλλων απαγορευμένων ή τον κανονισμό ειδών.

β) Συκοφαντικές αναφορές, ανάρμοστη συμπεριφορά, κραυγές θόρυβος, ύβρεις, βλασφημίες σε βάρος του προσωπικού του ιασημίου, των συγκρατουμένων ή τρίτων προσώπων.

γ) Επικοινωνία ή απόπειρα επικοινωνίας παρά τον παρόντα νόμο ή τον εσωτερικό κανονισμό, με οποιοδήποτε μέσο, με κρατούμενο ή άλλα άτομα, μέσα ή έξω από το κατάστημα.

δ) Ρυπαρότητα του κρατουμένου ή του ατομικού κελιού ή θαμου καθώς και η ρύπανση εγκαταστάσεων ή κοινόχρηστων ιρών.

ε) Εγκατάλειψη του ατομικού κελιού ή του θαλάμου κατά τις ιες της μεσημβρινής ή νυκτερινής κατάκλισης.

3. Η άσκηση ποινικής δίωξης δεν αποκλείει την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων για την ίδια πράξη.

Άρθρο 88

Πειθαρχικές κυρώσεις

1. Οι πειθαρχικές κυρώσεις που επιβάλλονται στους κρατούμενους είναι μόνο οι ακόλουθες:

α) Προφορική επίπληξη του διευθυντή παρουσία του αρχιλάκα.

β) Στέρηση τηλεφωνικής επικοινωνίας ή αλληλογραφίας έως είσι ημέρες.

γ) Ελάττωση στο ήμισυ του κανονισμένου αριθμού επισκέψεων, α έναν το πολύ μήνα.

δ) Στέρηση των αμοιβών που αναφέρονται στο άρθρο 86 παρ. περ. γ', δ' και ε'.

ε) Απαγόρευση επισκεπτηρίου το πολύ μέχρι δεκαπέντε ημέρες.

στ) Περιορισμός σε ειδικό κελί από μία έως δέκα ημέρες, σύμφωνα με τους όρους των άρθρων 38 παρ. 3 και 84 παρ. 6 του νόμου αυτού. Κατά την εκτέλεση της πειθαρχικής αυτής ποινής παγορεύεται κάθε παραλαβή ή αγορά τροφίμων εκτός του κασημίου. Επιτρέπεται η ανάγνωση εντύπων.

2. Οι πειθαρχικές κυρώσεις με στοιχεία α' και β' επιβάλλονται τό το διευθυντή και οι υπόλοιπες από το πειθαρχικό συμβούλιο.

Άρθρο 89

Ανόνες απονομής αμοιβών και επιβολής πειθαρχικών κυρώσεων

1. Οι αξιόπαινες πράξεις και οι πειθαρχικές παραβάσεις των κρατούμενων βεβαιώνονται αμέσως από τα αρμόδια όργανα, με γγραφή αναφορά τους στο διευθυντή ο οποίος αποφασίζει μόος, αν είναι αρμόδιος, ή παραπέμπει με αιτιολογημένη έκθεσή του την υπόθεση στο πειθαρχικό συμβούλιο. Σε κατεπείγουσα περίπτωση οι πειθαρχικές παραβάσεις αναφέρονται αμέσως και προορικά στο διευθυντή και ακολουθεί η παραπάνω έγγραφη αναφορά.

2. Κατά την εκτίμηση της παράβασης λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη η βαρύτητα της πράξης και η προσωπικότητα του κραουμένου.

Το αρμόδιο όργανο μπορεί να μην επιβάλει κύρωση στον κραουμένο, αν από το είδος του παραπτώματος, τους όρους τέλεσης, την άμεση μεταμέλεια και άλλες περιστάσεις κρίνει ότι έτσι α οδηγηθεί ασφαλέστερα στην πειθαρχία και στην καλή διαγωγή.

3. Κρατούμενοι που τιμωρήθηκαν πειθαρχικά και υποπίπτουν ήλι σε πειθαρχικό παράπτωμα, μέσα σε έξι μήνες από την επιβολή της προηγούμενης κύρωσης, μπορούν να τιμωρηθούν με πειθαρχική κύρωση, βαρύτερη της επιβαλλόμενης, κατά κανόνα, για το τελευταίο αυτό παράπτωμα. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση συρροής περισσότερων πειθαρχικών παραπτωμάτων.

Άρθρο 90

Διαδικασία

1. Ο κρατούμενος δεν τιμωρείται χωρίς να λάβει προηγουμένως γνώση για την παράβαση για την οποία κατηγορείται και χωρίς να του δοθεί η δυνατότητα να υπερασπίσει τον εαυτό του. Όπου είναι αναγκαίο ο κρατούμενος απολογείται μέσω διερμηνέα.

2. Η βεβαίωση του πειθαρχικού παραπτώματος γίνεται χωρίς αναβολή, το αργότερο μέσα σε 48 ώρες. Ο κρατούμενος καλείται πάντοτε σε απολογία, δικαιούμενος να προτείνει τα μέσα της υπερασπίσής του.

3. Ο διευθυντής ή το πειθαρχικό συμβούλιο του καταστήματος αποφαινεται αιτιολογημένα, σε σύντομο διάστημα από τη διακρίβωση του παραπτώματος.

4. Ο διευθυντής και το πειθαρχικό συμβούλιο μπορούν να αναβάλουν μόνο μια φορά την εκδίκαση της υπόθεσης για ακριβέστερη διάγνωση της.

5. Περισσότερα πειθαρχικά παραπτώματα, για τα οποία δεν εκδόθηκε ακόμη απόφαση, συνεκδικάζονται και επιβάλλεται μια συνολική πειθαρχική κύρωση.

6. Οι αποφάσεις του διευθυντή και του πειθαρχικού συμβουλίου είναι πάντα αιτιολογημένες, καταχωρούνται αμέσως στα τηρούμενα πρακτικά των συζητήσεων, σε ειδικό βιβλίο και στον ατομικό φάκελο του κρατουμένου από το γραμματέα.

7. Κατά της πειθαρχικής απόφασης που επιβάλλει περιορισμό σε ειδικό κελί επιτρέπεται προσφυγή του κρατουμένου στο δικαστήριο εκτέλεσης ποινών το αργότερο σε 5 ημέρες από την κοινοποίηση της απόφασης. Η προσφυγή αυτή δεν αναστέλλει την εκτέλεση της απόφασης. Η αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου μπορεί να καταργήσει την κύρωση που επιβλήθηκε.

Άρθρο 91

Αναστολή και διακοπή των πειθαρχικών κυρώσεων

1. Η εκτέλεση οποιασδήποτε πειθαρχικής κύρωσης μπορεί να ανασταλεί ή να διακοπεί με απόφαση του οργάνου που την επέβαλε, αν κριθεί ότι ο κρατούμενος παρέχει την προσδοκία καλής διαγωγής.

2. Σε περίπτωση υποτροπής, ο διευθυντής ή το πειθαρχικό συμβούλιο μπορούν να διατάξουν την εκτέλεση της πειθαρχικής κύρωσης που έχει ανασταλεί ή διακοπεί.

3. Η εκτέλεση της πειθαρχικής κύρωσης του περιορισμού σε ειδικό κελί μπορεί να ανασταλεί ή, αν έχει αρχίσει, να διακοπεί αμέσως, αν ο ιατρός του καταστήματος, μετά την καθημερινή του επίσκεψη βεβαιώσει ότι από την εκτέλεσή της κινδυνεύει η σωματική ή η ψυχική υγεία του κρατουμένου.

Άρθρο 92

Πειθαρχικές κυρώσεις γυναικών, ανηλίκων και υποδίκων

1. Γυναίκες κρατούμενες δεν υποβάλλονται στην πειθαρχική κύρωση του περιορισμού κατά το στάδιο της εγκυμοσύνης και για δύο έτη μετά τη γέννηση του παιδιού, εφ' όσον αυτό παραμένει μαζί τους.

2. Ανήλικοι κρατούμενοι ηλικίας μέχρι δεκαεπτά ετών υποβάλλονται σε περιορισμό, το πολύ πέντε ημερών. Ανήλικοι της μεταφηβικής ηλικίας μεταγονται σε ειδική πτέρυγα σωφρονιστικού καταστήματος ενηλίκων, αν τούτο κριθεί αναγκαίο για το σωφρονισμό τους.

3. Ο πειθαρχικός περιορισμός των υποδίκων δεν μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από πέντε ημέρες.

4. Οι πειθαρχικές κυρώσεις μπορούν να χαριστούν από το όργανο που τις επέβαλε σε περιπτώσεις εορτών ή άλλων εξαιρετικών γεγονότων.

σθενών κρατουμένων,

γ) χορηγεί στους ασθενείς κρατουμένους τα φάρμακα που καθόρισε ο ιατρός, παρακολουθεί την πορεία της πάθησής τους και νημερώνει σχετικά τους ιατρούς,

δ) φροντίζει για την καθαριότητα και συντήρηση των χώρων των αιτηρών καθώς και των μηχανημάτων, οργάνων και εργαλείων,

ε) προσφέρει τις πρώτες βοήθειες σε περιπτώσεις έκτακτων περιστατικών και ειδοποιεί, όπου υπάρχει ανάγκη, τον ιατρό.

Άρθρο 115

Καθήκοντα αρχιφύλακα

1. Ο αρχιφύλακας είναι υπεύθυνος για την ασφάλεια και την τάξη του καταστήματος, προΐσταται του προσωπικού φύλαξης και ελέγχει κάτω από τις άμεσες διαταγές του διευθυντή.

2. Ως προς την ασφάλεια και την τάξη στο κατάστημα κράτησης:

α) ελέγχει την παρουσία των κρατουμένων στα ατομικά κελιά και τους κοινούς κοιτώνες κατά το πρωινό γευτήριο, τη μεσημερινή ανάπαυση και την εσπερινή κατάκλιση λαμβάνοντας αναφορά από τους βαθμοφόρους υπηρεσίας και τους φύλακες,

β) επιθεωρεί καθημερινώς τα ατομικά κελιά και τους κοινούς κοιτώνες, τα εργαστήρια, τους λοιπούς χώρους του καταστήματος και καταχωρίζει σε ιδιαίτερο βιβλίο τις παρατηρήσεις του,

γ) επιβλέπει τη σωματική έρευνα κάθε κρατουμένου και προβαίνει σε ειδική έρευνα στο κατάστημα όποτε θεωρηθεί τούτο αναγκαίο,

δ) μεριμνά για την ασφαλή φύλαξη των κλειδίων και των οργάνων ασφαλείας,

ε) είναι υπεύθυνος για τον έλεγχο κάθε ατομικού είδους ή αντικειμένου που εισάγεται ή εξάγεται από το κατάστημα,

στ) μεριμνά για την πιστή εφαρμογή των διατάξεων που αφορούν τις επισκέψεις των κρατουμένων.

3. Ως προς την εκτέλεση των καθηκόντων του προσωπικού φύλαξης:

α) εποπτεύει τους υπαρχιφύλακες και φύλακες στην εκτέλεση των καθηκόντων τους και αναφέρει στο διευθυντή εγγράφως κάθε πειθαρχικό παράπτωμά τους,

β) καλεί καθημερινά τους υπαρχιφύλακες και φύλακες και τους δίνει οδηγίες για την εκτέλεση του προγράμματος της ημέρας,

γ) ενεργεί, σε οποιαδήποτε ώρα, έλεγχο για τη διαπίστωση της εκτέλεσης της υπηρεσίας του προσωπικού φύλαξης,

δ) ελέγχει την πιστή εφαρμογή των διατάξεων που καθορίζουν την ένδυση και τη συμπεριφορά του φυλακτικού προσωπικού.

Άρθρο 116

Καθήκοντα υπαρχιφύλακα

1. Οι υπαρχιφύλακες είναι υπεύθυνοι για την καθαριότητα, την τάξη και την ασφάλεια του καταστήματος καθώς και για την εργασία που εκτελείται στα εργαστήρια ή στην ύπαιθρο και επιβλέπουν τους φύλακες που είναι σε υπηρεσία.

2. Αναφέρουν στον αρχιφύλακα για την εκτέλεση των εντολών και οδηγιών καθώς και για κάθε τυχόν συμβάν κατά το χρόνο της υπηρεσίας τους.

3. Είναι οι άμεσα υπεύθυνοι για την άσκηση των δόκιμων υλάκων.

Άρθρο 117

Καθήκοντα φυλάκων

Οι φύλακες:

α) είναι υπεύθυνοι για την τήρηση της τάξης και ασφάλειας του καταστήματος και κάθε χώρου στον οποίο διαβιούν ή εργάζονται κρατούμενοι,

β) συμβάλλουν στην ομαλή διαβίωσή τους και συντείνουν, με την εν γένει συμπεριφορά τους, στην κοινωνική τους επανένταξη.

γ) ενεργούν σωματική έρευνα στους κρατουμένους, κατά το νόμο και τους κανονισμούς,

δ) ερευνούν τους θαλάμους και τους υπόλοιπους χώρους, σύμφωνα με τον κανονισμό,

ε) κρατούν τα κλειδιά που τους έχουν παραδοθεί και τα επιστρέφουν μετά το τέλος της υπηρεσίας τους στον αρχιφύλακα ή τον υπαρχιφύλακα,

στ) είναι υποχρεωμένοι να μην απομακρύνονται από τη θέση τους πριν από τον καθορισμένο χρόνο αλλαγής,

ζ) αναφέρουν μετά το τέλος της υπηρεσίας τους στον αρχιφύλακα και υποβάλλουν έγγραφη αναφορά για τα τυχόν έκτακτα συμβάντα.

Άρθρο 118

Καθήκοντα γυναικών φυλάκων

Η φύλαξη των γυναικών κρατουμένων ανατίθεται σε προσωπικό που αποτελείται κατά κανόνα από γυναίκες. Το προσωπικό αυτό έχει τα ίδια καθήκοντα που αναφέρονται στα παραπάνω άρθρα.

Άρθρο 119

Σχολή φυλακτικού προσωπικού

Οι αρχιφύλακες, οι υπαρχιφύλακες και οι φύλακες φορούν σχολή κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης των καθηκόντων τους που καθορίζεται από τον οικείο κανονισμό.

Άρθρο 120

Επιμόρφωση προσωπικού

1. Το προσωπικό των καταστημάτων υποχρεούται να παρακολουθεί επιμορφωτικά προγράμματα, τα οποία οργανώνονται ανά διετία από το Υπουργείο Δικαιοσύνης με συμμετοχή εκπροσώπων και από το προσωπικό των καταστημάτων.

2. Η πιο πάνω επιμόρφωση αποτελεί προϋπόθεση για την ανάθεση από τα οικεία υπηρεσιακά συμβούλια καθηκόντων προϊσταμένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

Μεταβατικές - τελικές διατάξεις

Άρθρο 121

Μεταβατικές διατάξεις

1. Όπου στον παρόντα Κώδικα αναφέρεται το Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών, τις αντίστοιχες αρμοδιότητες ασκεί, μέχρι τη νομοθετική θέσπιση του οργάνου αυτού, το συμβούλιο πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής. Όπου αναφέρεται ο Δικαστής Εκτέλεσης Ποινών, τις αρμοδιότητες ασκεί ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής.

2. Οι αναφερόμενοι στις διατάξεις του Κώδικα κανονισμοί εκδίδονται με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Άρθρο 122

Τελικές διατάξεις

1. Καταργείται ο α.ν. 125/1967 (ΦΕΚ 152).

2. Διατηρείται σε ισχύ το άρθρο 3 παρ. 12 του ν. 1653/1986 (ΦΕΚ 173).

3. Διατηρείται σε ισχύ το άρθρο 25 του ν. 2058/1952, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 24 του ν. 410/1976 (ΦΕΚ 208).

4. Καταργείται κάθε διάταξη σχετική ή αντίθετη με το νόμο αυτόν.

Άρθρο δεύτερο

Η εφαρμογή των διατάξεων του Κεφαλαίου Β', άρθρα 6 έως

μένων και την κατανομή τους στις διάφορες ομάδες εργασίας, :) τηρεί τα κανονισμένα βιβλία, :) συντάσσει κάθε έτος έκθεση για τον απολογισμό της εκμε- λλευσης και για την απόδοση, γενικά, της εργασίας των κρα- τωμένων.

Άρθρο 107

Καθήκοντα ιατρικού προσωπικού

1. Ο παθολόγος:
 - α) εξετάζει τους κρατουμένους για τον έλεγχο της σωματικής ή ψυχικής τους υγείας,
 - β) καθορίζει τη θεραπευτική αγωγή των κρατουμένων και ελέγ- χει την ακριβή τήρησή της,
 - γ) γνωματεύει για την εισαγωγή των άρρωστων κρατουμένων ο αναρρωτήριο ή στο νοσηλευτικό ίδρυμα, καθώς και για τη με- τγωγή τους σε εξωτερικό ιατρείο,
 - δ) ελέγχει την ποιότητα του συσσιτίου, τα είδη και τα αντικεί- νη υγιεινής,
 - ε) μεριμνά για την προμήθεια του φαρμακευτικού και λοιπού υ- μιονομικού υλικού και προβαίνει σε περιοδικό έλεγχο για την κα- ληλότητά του,
 - στ) σε περίπτωση μεταδοτικής νόσου κρατουμένου, γνωστοποιεί μέσω του γεγονός αυτό στο διευθυντή για τη λήψη των ανα- καίων μέτρων,
 - ζ) μεριμνά για τον εμβολιασμό του προσωπικού και των κρατου- μένων για την πρόληψη επιδημικών νόσων,
 - η) καταχωρίζει σε ειδικό βιβλίο κάθε παρατήρηση που αφορά την υγιεινή κατάσταση του καταστήματος.
2. Ο ψυχίατρος παρακολουθεί την ψυχική υγεία των κρατουμέ- νων, διαπιστώνει έγκαιρα τυχόν εμφανιζόμενες στους κρατουμέ- νους ψυχικές διαταραχές και φροντίζει για την αντιμετώπισή τους.

Άρθρο 108

Καθήκοντα ψυχολόγου

Ο ψυχολόγος εξετάζει τους κρατουμένους με ειδικές δοκιμα- σίες (TESTS) για να διαπιστώνει τυχόν διαταραχές των ψυχικών και πνευματικών τους λειτουργιών ή της προσωπικότητάς τους και συντάσσει έκθεση ψυχολογικής αξιολόγησης. Επίσης διερευ- νά για την ύπαρξη τυχόν ειδικών ικανοτήτων ή αδυναμιών που πρέ- πει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να τοποθετηθεί ένας κρατούμενος στην καταλληλότερη γι' αυτόν εργασία.

Άρθρο 109

Καθήκοντα οδοντιάτρου

Ο οδοντίατρος του καταστήματος φροντίζει για την υγιεινή του στόματος των κρατουμένων και την αναγκαία θεραπευτική αγωγή.

Άρθρο 110

Καθήκοντα φαρμακοποιού

Ο φαρμακοποιός, σε συνεργασία με τους γιατρούς του κατα- στήματος, προμηθεύεται το απαιτούμενο φαρμακευτικό υλικό και είναι υπεύθυνος για τη φύλαξη, συντήρηση και ειδικότερα για τη διανομή του κατά τις εντολές των ιατρών.

Άρθρο 111

Καθήκοντα ιερέα

1. Ο ιερέας είναι επιφορτισμένος με τη θρησκευτική αγωγή των κρατουμένων σύμφωνα με το άρθρο 44 και συμβάλλει στην τόνω- ση και καλλιέργεια της ηθικής τους συνείδησης.
2. Ο ιερέας συνεργάζεται με το διευθυντή για την κατάρτιση και εφαρμογή του προγράμματος θρησκευτικής, λατρευτικής και ποιμαντικής αγωγής των κρατουμένων. Για το σκοπό αυτόν λαμ- βάνει γνώση των ατομικών φακέλων, ώστε να καταστεί αποτελε-

σματικότερο το πνευματικό του έργο σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο.

3. Ο ιερέας εκφράζει προς το διευθυντή απόψεις σχετικά με τη μεταχείριση των κρατουμένων, την τοποθέτηση σε εργασία, τη με- ταγωγή και την παροχή αμοιβών ή άφεσης πειθαρχικών κυ- ρώσεων.

4. Ο ιερέας επισκέπτεται για να ενισχύσει και εμπυχώσει κρα- τωμένους που βρίσκονται σε ειδικούς χώρους κράτησης ή σε θε- ραπευτικά καταστήματα.

5. Ο ιερέας συνομιλεί με τους κρατουμένους χωρίς να παρευ- ρίσκεται φυλακτικό ή άλλο προσωπικό του καταστήματος.

Άρθρο 112

Καθήκοντα εγκληματολόγου

Ο εγκληματολόγος: α) αξιολογεί την αποτελεσματικότητα της σωφρονιστικής και μετασωφρονιστικής μεταχείρισης, β) συνεργ- αζεται με τις αρμόδιες υπηρεσίες των καταστημάτων και έχει την ευθύνη της συστηματικής συλλογής και επεξεργασίας των στατι- στικών στοιχείων. Έκθεση για τα αποτελέσματα της εργασίας του αυτής υποβάλλει στο διευθυντή, ο οποίος τη διαβιβάζει στο Υπουρ- γείο Δικαιοσύνης.

Άρθρο 113

Καθήκοντα κοινωνικού λειτουργού

Ο κοινωνικός λειτουργός:

1. έρχεται σε άμεση επικοινωνία με κάθε κρατούμενο χωρίς την παρέμβαση τρίτου προσώπου, εκτός εάν υπάρχουν δικαιολογη- μένοι λόγοι ασφαλείας,
2. λαμβάνει γνώση του ατομικού φακέλου των κρατουμένων και ενεργεί επιτόπιες κοινωνικές έρευνες για συγκέντρωση των απα- ραίτητων στοιχείων ατομικής, οικογενειακής και κοινωνικής κα- τάστασής τους,
3. τηρεί μητρώο περιπτώσεων, ατομικές καρτέλες ή φακέλους και δελτία εξέλιξης και κοινωνικής έρευνας καθώς και στατιστι- κά στοιχεία σχετικά με ενέργειες και αποτελέσματα της κοινωνι- κής εργασίας,
4. ενημερώνει το διευθυντή και το επιστημονικό συμβούλιο για την προσωπικότητα και τα προβλήματα του κρατουμένου και υ- ποβάλλει προτάσεις για την εξατομικευμένη μεταχείρισή του,
5. συντάσσει τις προβλεπόμενες εκθέσεις για τους κρατουμέ- νους των οποίων το περιεχόμενο είναι εμπιστευτικό,
6. μεριμνά για την κάλυψη υλικών και ηθικών αναγκών των κρα- τωμένων σε συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και άλλες ομάδες,
7. προετοιμάζει τον απολυόμενο κρατούμενο και το περιβάλλον του για την ομαλή επανένταξή του και παρακολουθεί μετά την α- ποφυλάκιση όσες περιπτώσεις κρίνει απαραίτητο,
8. εφαρμόζει τις μεθόδους κοινωνικής εργασίας με άτομα ή ομάδα.

Άρθρο 114

Καθήκοντα αρχινοσοκόμου και νοσοκόμου

1. Σε κατάσταση που δεν προβλέπεται αρχινοσοκόμος, τα κα- θήκοντά του εκτελεί ο αρχαιότερος νοσοκόμος.
2. Ο αρχινοσοκόμος:
 - α) εποπτεύει τους νοσοκόμους για τη σωστή εκτέλεση των κα- θηκόντων τους και καθορίζει το ωράριο υπηρεσίας τους καθώς και τη χορήγηση αδειών σε συνεργασία με τους γιατρούς και το διευθυντή του καταστήματος,
 - β) φροντίζει για την τήρηση των βιβλίων, φακέλων, δελτίων υ- γείας και λοιπών εγγράφων των ιατρικών. Τηρεί το αρχείο των εργαστηριακών εξετάσεων και συντάσσει το βιβλίο ημερήσιας α- ναφοράς νοσοκόμων.
3. Ο νοσοκόμος:
 - α) εκτελεί τις εντολές των ιατρών και οδοντιάτρων και τους βοι- θεί κατά την εκτέλεση της εργασίας τους,
 - β) έχει την ευθύνη της ατομικής καθαριότητας και υγιεινής των

σσει ο διευθυντής του καταστήματος.

το φυλακτικό προσωπικό δεν ανατίθενται καθήκοντα άλλου κωδ. πριν συμπληρωθούν τουλάχιστο δεκαπέντε έτη πραγματικής υπηρεσίας φύλαξης.

Άρθρο 99

Φυλακτικό προσωπικό

Οι υπάλληλοι του φυλακτικού προσωπικού είναι απόφοιτοι ου ή άλλης ισότιμης σχολής και διορίζονται σύμφωνα με τις ξεις ειδικού νόμου.

Λόκιμοι υπάλληλοι μονιμοποιούνται, εφ' όσον έχουν παραβήσει με επιτυχία για ένα τουλάχιστον εξάμηνο τη Σχολή κτικού προσωπικού και έχουν ασκηθεί για ένα επί πλέον ε-ρο υπό την επίβλεψη υπαρχιφύλακα, ο οποίος ορίζεται από ευθυντή. Ειδική έκθεση συντασσόμενη από τον εκπαιδευτή χιφύλακα και τον αρχιφύλακα υποβάλλεται στο Υπουργείο οσύνης από το διευθυντή, με σχετική πρότασή του για μονι-ψη.

Άρθρο 100

Μετάθεση προσωπικού

Οι υπάλληλοι των καταστημάτων κράτησης δε μετατίθενται σε κατάστημα ή Κ.Η.Δ.Κ., αν δεν έχουν συμπληρώσει τουλαχι-πενταετή υπηρεσία και δεν υπάρχουν σοβαροί υπηρεσιακοί οσωπικοί λόγοι, ειδικά αιτιολογημένοι. Η μετάθεση πρέπει να ειδικά αιτιολογημένη. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις επιτρέ-η μετάθεση και πριν από τη συμπλήρωση πενταετίας, ύστε-πό ειδικά αιτιολογημένη πρόταση του διευθυντή, γνώμη του οουλίου του καταστήματος και απόφαση του Υπουργού Δι-σύνης.

Άρθρο 101

Γενικά καθήκοντα προσωπικού

Ο προσωπικό των καταστημάτων, εκτός από τα καθήκοντα που γράφονται στον υπαλληλικό κώδικα και στον παρόντα νόμο, χρεούται ιδίως:

να μην εισάγει στη φυλακή και να μην εξάγει από το κατά-να αντικείμενα που δεν προορίζονται για υπηρεσιακή χρήση, να μη συναλλάσσεται ή να μη δημιουργεί σχέσεις μη υπηρε-ές με κρατουμένους, συγγενείς ή φίλους τους και με προμη-ές των καταστημάτων, να μην εκμεταλλεύεται την εργασία των κρατουμένων για οωπικό όφελος.

Άρθρο 102

Καθήκοντα διευθυντή

Ο διευθυντής προϊστάται των υπηρεσιών του καταστήματος ησης, είναι υπεύθυνος για την ομαλή λειτουργία του και α-καθήκοντα ειδικού ανακριτικού υπαλλήλου, κατά το άρθρο ου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για τις αξιόποινες πράξεις που ύνται στο χώρο του καταστήματος.

Ο διευθυντής, μεταξύ των άλλων:

Μεριμνά για την τήρηση της τάξης και ασφάλειας στο κατά-μα, κατευθύνει τη μεταχείριση των κρατουμένων, εκδίδει τις ιτούμενες εντολές και οδηγίες,

επιθεωρεί τακτικά το κατάστημα, ελέγχει όλες τις υπηρεσίες βεβαιώνει για την κανονική τους λειτουργία,

καλεί καθημερινά τους αρμόδιους υπαλλήλους σε αναφορά τικά με τη λειτουργία του καταστήματος και συνεργάζεται με ούς για ό,τι αφορά τη μεταχείριση των κρατουμένων, την εκ-δευση και εργασία τους,

τηρεί ενυπόγραφο ημερολόγιο για τα σπουδαιότερα γεγο-α καταχωρίζοντας και τις προσωπικές του παρατηρήσεις,

ε) θεωρεί το ειδικό βιβλίο έναρξης και λήξης ποινών και μέτρων ασφαλείας και είναι υπεύθυνος για τη νομιμότητα της κράτησης κάθε ατόμου,

στ) στο τέλος κάθε μήνα, ελέγχει την ταμειακή κατάσταση του καταστήματος και υπογράφει όλα τα βιβλία της γραμματείας και του λογιστηρίου, ευθυνόμενος για την κανονική τήρησή τους,

ζ) στο τέλος κάθε έτους υποβάλλει στο Υπουργείο Δικαιοσύνης έκθεση για τη λειτουργία του καταστήματος με τις προτάσεις του.

3. Οι οδηγίες του διευθυντή προς το προσωπικό δίδονται εγ-γράφως με την μορφή ημερήσιας διαταγής και φυλάσσονται σε ιδιαίτερο φάκελο μαζί με τις εγκύκλιες διαταγές του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

4. Σε καταστήματα με περισσότερους από τριακόσιους κρατου-μένους ο διευθυντής μεταβιβάζει ορισμένες από τις παραπάνω αρμοδιότητες στον υποδιευθυντή.

Άρθρο 103

Καθήκοντα γραμματέα

Ο γραμματέας: α) είναι προϊστάμενος των υπαλλήλων της γραμ-ματείας και φροντίζει για την ομαλή και καλή λειτουργία της, β) είναι συνυπεύθυνος με το διευθυντή για τον ακριβή καθορισμό του χρόνου έναρξης και λήξης της ποινής ή του μέτρου ασφαλείας και για τη νόμιμη κράτηση κάθε ατόμου και γ) τηρεί την αλληλο-γραφία, επιμελείται για την τήρηση και ενημέρωση των βιβλίων και του αρχείου και χορηγεί τα κατά νόμον αντίγραφα, μετά από αίτηση αυτών που έχουν έννομο συμφέρον.

Άρθρο 104

Καθήκοντα διαχειριστή

Ο διαχειριστής: α) διαχειρίζεται τα χρήματα του καταστήμα-τος και των κρατουμένων, β) τηρεί το βιβλίο ταμείου εσόδων - ε-ξόδων και γ) διενεργεί κάθε είδους είσπραξη και πληρωμή που αφορά τη λειτουργία του καταστήματος καθώς και των σχετικών γεωργικών, βιομηχανικών, βιοτεχνικών και άλλων εκμεταλ-λεύσεων.

Άρθρο 105

Καθήκοντα λογιστή και αποθηκαρίου

1. Ο λογιστής: α) τηρεί τα κανονισμένα βιβλία και είναι υπεύ-θυνος για την ακριβή και έγκαιρη καταχώριση των εγγραφών σε αυτά, β) εκδίδει τα σχετικά εντάλματα πληρωμής και γραμμάτια είσπραξης.

2. Ο αποθηκάριος ευθύνεται: α) για τη διαχείριση και συντήρη-ση του υλικού και της αποθήκης τροφίμων, β) για την επιμελή φύ-λαξη των ατομικών ειδών των κρατουμένων.

Άρθρο 106

Καθήκοντα γεωπόνου

1. Ο γεωπόνος προϊστάται της γεωργικής - τεχνικής εκπαίδευ-σης και της εργασίας στα αγροτικά καταστήματα κράτησης. Διευ-θύνει τις γεωργικές εργασίες και εποπτεύει την εκτέλεσή τους.

2. Ειδικότερα:

α) καταρτίζει κάθε έτος, σε συνεργασία με το διευθυντή, το γε-ωργικό προϋπολογισμό καθώς και το πρόγραμμα της επαγγελ-ματικής εκπαίδευσης των κρατουμένων,

β) επιστατεί και κατευθύνει την εφαρμογή και εκτέλεση του γε-ωργικού προγράμματος καθώς και τη λειτουργία των βιομηχανι-κών και βιοτεχνικών εργαστηρίων,

γ) επιστατεί στην καλή λειτουργία και συντήρηση των εγκατα-στάσεων, μηχανημάτων και εργαλείων που χρησιμοποιούνται στις καλλιέργειες και εκμεταλλεύσεις του αγροκτήματος και των συ-ναφών κλάδων,

δ) συντάσσει με το διευθυντή το πρόγραμμα εργασίας των κρα-

Άρθρο 93

Μέτρα τάξης, προστασίας και κατευνασμού

1. Μέτρα τάξης, προστασίας και κατευνασμού στα καταστήματα κράτησης διατάσσονται, όταν κινδυνεύει η τάξη και η ασφάλεια του καταστήματος από βίαιες ή άλλες ενέργειες κρατουμένου που στρέφονται εναντίον του ή κατ' άλλων.

Τα μέτρα αυτά είναι:

- α) η χρήση χειροπεδών,
- β) ο εγκλεισμός σε ειδικό κελί,
- γ) η χρήση βραχείας ράβδου, υδραντλίας και δακρυγόνων αερίων.

2. Τα πιο πάνω μέτρα διατάσσονται από το διευθυντή του καταστήματος ή το νόμιμο αναπληρωτή του. Ο υπάλληλος υπεύθυνος ασφαλείας μπορεί να διατάξει τα μέτρα α' και β', ενημερώνοντας αμέσως το διευθυντή.

3. Οποιοδήποτε αντικείμενο, εργαλείο ή όργανο που μπορεί, σε συγκεκριμένη περίπτωση, να αποβεί στα χέρια του κρατουμένου επικίνδυνο αφαιρείται αμέσως από την υπηρεσία.

4. Το φυλακτικό προσωπικό, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του μέσα στο κατάστημα, απαγορεύεται να οπλοφορεί.

5. Το προσωπικό των καταστημάτων δεν μπορεί να χρησιμοποιεί βία εναντίον των κρατουμένων, εκτός αν συντρέχει περίπτωση νόμιμης άμυνας, απόπειρας απόδρασης ή αντίστασης σε νόμιμη διαταγή.

Οι υπάλληλοι που χρησιμοποιούν τη βία στις πιο πάνω περιπτώσεις πρέπει να περιορίζουν τη χρήση της στο απόλυτα αναγκαίο μέτρο και να ενημερώνουν αμέσως τη διεύθυνση του καταστήματος.

6. Σπουδαία ή έκτακτα συμβάντα καταχωρίζονται ημερολογιακά από το διευθυντή σε ειδικό βιβλίο.

Άρθρο 94

Έκτακτα μέτρα υγιεινής και προφυλακτική μόνωση

1. Σε ειδικό ατομικό κελί του καταστήματος περιορίζονται ύστερα από εντολή του διευθυντή για κατευνασμό, παρατήρηση ή προφυλακτική μόνωση, ποτέ όμως για τιμωρία, κρατούμενοι που πάσχουν από μεταδοτικές νόσους ή είναι επικίνδυνοι για τους εαυτούς τους ή για τους άλλους. Αν παρουσιάζουν ψυχογενείς αντιδράσεις από την κράτηση ή ψυχική πάθηση ή άλλη διατάραξη των ψυχικών λειτουργιών, απαιτείται και σύμφωνη γνώμη του ιατρού του καταστήματος.

2. Κρατούμενοι, στους οποίους έχουν επιβληθεί τα πιο πάνω μέτρα, εξετάζονται καθημερινά από τον ιατρό του καταστήματος και, αν είναι δυνατόν, από ψυχίατρο.

3. Έκτακτα μέτρα και προφυλακτική μόνωση αίρονται μόλις εκλείψει ο λόγος για τον οποίο επιβλήθηκαν. Σε αντίθετη περίπτωση οι κρατούμενοι μεταφέρονται ύστερα από γνωμάτευση του ιατρού του καταστήματος σε ειδικά κρατικά νοσοκομεία για τη θεραπεία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Κέντρο προστασίας αποφυλακισμένων - Μεταϊδρυματική αρωγή

Άρθρο 95

1. Ιδρύεται με προεδρικό διάταγμα Κέντρο Προστασίας Αποφυλακισμένων, σκοπός του οποίου είναι να μεριμνά για την επαγγελματική αποκατάσταση, να βοηθεί οικονομικά και να συμπαρίσταται στην ομαλή κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων. Στελεχώνεται από υπαλλήλους του Υπουργείου Δικαιοσύνης με εξειδίκευση στην κοινωνική εργασία, στην ψυχολογία ή τον επαγγελματικό προσανατολισμό.

Για το σκοπό αυτόν συνεργάζεται με τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), την τοπική αυτοδιοίκηση

(Ο.Τ.Α.), άλλους κοινωνικούς φορείς και εθελοντές.

2. Η παραπάνω μεταϊδρυματική αρωγή παρέχεται μετά από αίτηση του αποφυλακισμένου και πραγματοποιείται από το Κέντρο Προστασίας Αποφυλακισμένων (Κ.Π.Α) σε συνεργασία με την κοινωνική υπηρεσία των καταστημάτων κράτησης. Περιλαμβάνει κυρίως:

- α) εβδομαδιαία ή και συχνότερη προσωπική ή τηλεφωνική επικοινωνία με τον απολυόμενο·
- β) προετοιμασία του οικογενειακού και εργασιακού περιβάλλοντος·

γ) εκούσια συμμετοχή σε κοινωνικοθεραπευτικές ομάδες.

4. Η μεταϊδρυματική αρωγή δεν μπορεί να υπερβεί τα δύο έτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Μετατροπή θανατικής ποινής

Άρθρο 96

1. Η ποινή του θανάτου μετατρέπεται αυτοδικαίως σε ισόβια κάθειρξη, όταν παρέλθουν τρία έτη από τότε που έγινε αμετάκλητη η καταδικαστική απόφαση που την επέβαλε.

2. Μετά την πάροδο είκοσι πέντε ετών κράτησης οι κρατούμενοι της παρ. 1 μπορεί να απολυθούν υπό όρο, αν επιδείξουν καλή διαγωγή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Προσωπικό καταστημάτων και καθήκοντα

Άρθρο 97

Κατηγορίες προσωπικού και διάκριση

1. Το προσωπικό των καταστημάτων κράτησης διακρίνεται σε διοικητικό, φυλακτικό, υγειονομικό, κοινωνικών υπηρεσιών, τεχνικό και άλλων κατηγοριών.

2. Το διοικητικό προσωπικό αποτελείται από το διευθυντή, τον υποδιευθυντή και τους υπαλλήλους γραμματείας και διαχείρισης.

3. Το φυλακτικό προσωπικό αποτελείται από τους υπαλλήλους επίβλεψης και φύλαξης των κρατουμένων.

4. Το υγειονομικό προσωπικό περιλαμβάνει ιατρούς, οδοντιάτρους, φαρμακοποιούς και νοσοκόμους, μόνιμους υπαλλήλους του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

5. Το προσωπικό της κοινωνικής υπηρεσίας αποτελείται από κοινωνικούς λειτουργούς.

6. Το τεχνικό προσωπικό περιλαμβάνει γεωπόνους, δασκάλους τέχνης, οδηγούς αυτοκινήτων και τεχνικούς κάθε κατηγορίας.

7. Στο προσωπικό των άλλων κατηγοριών υπάγονται ιερείς, ειδικοί επιστήμονες, ψυχολόγοι, εκπαιδευτικοί, γυμναστές και υπάλληλοι άλλων ειδικοτήτων.

Άρθρο 98

1. Το μόνιμο προσωπικό των καταστημάτων κράτησης όλων των κατηγοριών υπάγεται μισθολογικά, βαθμολογικά και πειθαρχικά στις διατάξεις του υπαλληλικού κώδικα.

2. Χρέη διευθυντή μπορούν να ανατεθούν σε υπάλληλο του μόνιμου προσωπικού ο οποίος έχει τα προσόντα που απαιτεί ο οργανισμός του Υπουργείου Δικαιοσύνης και ο κανονισμός κάθε καταστήματος.

3. Το φυλακτικό προσωπικό διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες: αρχιφύλακες, υπαρχιφύλακες και φύλακες.

Προϋποθέσεις επιλογής για την ανάθεση καθηκόντων υπαρχιφύλακα και αρχιφύλακα είναι η επιτυχής παρακολούθηση ειδικών σεμιναρίων τα οποία οργανώνονται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης και η θετική αξιολόγηση του χρόνου υπηρεσίας στην προηγούμενη κατηγορία, η οποία πιστοποιείται με ειδική έκθεση που

15, του ν. 1805/1988 «Εκσυγχρονισμός του Θεσμού του Ποινι-
Μητρώου, τροποποίηση ποινικών διατάξεων και ρύθμιση άλ-
λων σχετικών θεμάτων» αναστέλλεται μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1989.

Άρθρο τρίτο

Οι οργανικές θέσεις των δικαστικών λειτουργών των πολιτι-
κών και ποινικών δικαστηρίων αυξάνονται κατά βαθμούς ως ακο-
λύτως:

- α) των προέδρων εφετών κατά οκτώ (8) και ο συνολικός αριθ-
μός τους ορίζεται σε πενήντα μία (51),
β) των εισαγγελέων εφετών κατά μία (1) και ο συνολικός αριθ-
μός τους ορίζεται σε τριάντα μία (31),
γ) των αντεισαγγελέων εφετών κατά τρεις (3) και ο συνολικός
αριθμός τους ορίζεται σε εβδομήντα τρεις (73).

Άρθρο τέταρτο

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός από το άρθρο πρώτο του ο-
ποίου η ισχύς αρχίζει από την 1η Ιανουαρίου 1990.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της
Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 11 Μαΐου 1989

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΤ. ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Δ. ΤΣΟΒΟΛΑΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
Γ. ΣΚΟΥΛΑΡΙΚΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 15 Μαΐου 1989

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΟΥΛΑΡΙΚΗΣ

Α' ΚΑΤΑΔΙΚΟΙ

Πίνακας Γ' : 1. Κατάδικοι κρατούμενοι στις φυλακές, κατά ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, επίπεδο εκπαίδευσης, επάγγελμα, είδος κατοικίας, μορφής και κατά γενικές κατηγορίες αδικημάτων

Κατάδικοι	Φύλο	Κατάδικος			Αδικήματα					
		Κρατούμενοι από το προηγούμενο έτος	Επιπελθόντες κατά τη διάρκεια του έτους		Σύνολο	Αποφυλακισθρίων	Απεβίωσαν	Απέφυγαν		Παρόντων κατά τη λήξη του έτους
			Για πρώτη φορά	Προς έστιαση υπολοίπου ποινής, λόγω άρσης της υπό όρους απαλλαγής				Σύνολο	Μετά την κανονική αδεία	
Σύνολο	Α Θ	3.948 3.678	5.429 5.071	— —	9.377 8.749	5.438 4.951	25 25	89 89	52 52	3.825 3.484
		270	358	—	428	487	—	—	—	141
ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑ										
13 - 17 ετών	Α Θ	6 5	42 37	— —	48 42	29 23	— —	— —	— —	19 19
18 - 20 "	Α Θ	216 209	320 291	— —	536 503	291 265	2 2	5 5	— —	233 231
21 - 29 "	Α Θ	7 7	26 26	— —	33 33	26 26	— —	— —	— —	7 7
30 - 39 "	Α Θ	1.236 1.155	1.614 1.481	— —	2.850 2.639	1.754 1.582	5 5	34 34	18 18	1.057 1.018
40 - 49 "	Α Θ	81 81	130 130	— —	211 211	172 172	— —	— —	— —	39 39
50 - 59 "	Α Θ	1.247 1.154	1.602 1.510	— —	2.849 2.664	1.596 1.454	8 8	26 26	18 18	1.219 1.175
60 ετών και πλέον	Α Θ	93 701	92 1.078	— —	185 1.779	142 1.057	— 6	— 19	— 12	43 697
	Α Θ	651 50	1.012 66	— —	1.663 116	970 87	6 6	19 19	12 12	663 23
	Α Θ	355 325	511 483	— —	856 813	479 443	1 1	4 4	3 3	382 365
	Α Θ	30 187	23 262	— —	53 449	36 232	— 3	— 1	— 1	17 213
	Α Θ	179 8	246 16	— —	425 24	211 18	3 3	1 1	1 1	207 6
ΚΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ										
Άγαμοι	Α Θ	1.956 1.846	2.521 2.390	— —	4.477 4.236	2.567 2.377	14 14	44 44	24 24	1.852 1.801
Άγαμοι μετά τέκνων	Α Θ	110 41	131 107	— —	241 188	190 96	— —	— —	— —	51 52
Έγγαμοι μετά τέκνων	Α Θ	31 10	74 33	— —	105 43	68 28	— —	— —	— —	37 15
Έγγαμοι άνευ τέκνων	Α Θ	1.260 1.181	2.279 2.155	— —	3.539 3.336	2.111 1.943	7 7	32 32	21 21	1.389 1.354
Χήροι ή διαζευγμένοι μετά τέκνων	Α Θ	79 394	124 213	— —	203 607	168 329	— 2	— 4	— 2	35 272
Χήροι ή διαζευγμένοι άνευ τέκνων	Α Θ	380 14	194 19	— —	574 33	303 26	2 —	4 —	2 —	265 7
Δε δέχονται	Α Θ	225 182	212 168	— —	437 350	239 180	— —	8 8	4 4	190 162
Δε δέχονται	Α Θ	43 72	44 97	— —	37 169	59 66	— 2	— 1	— 1	28 39
Δε δέχονται	Α Θ	58 14	90 7	— —	148 21	86 16	2 —	1 —	1 —	65 5
ΚΑΤΑ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ										
Αγράμματοι	Α Θ	363 332	566 506	— —	929 838	537 514	2 2	10 10	3 3	330 312
Απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης	Α Θ	31 60	60 60	— —	91 91	73 73	— —	— —	— —	18 18
Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	Α Θ	2.063 1.914	2.685 2.585	— —	4.748 4.499	2.735 2.536	11 11	42 42	24 24	1.920 1.910
Απόφοιτοι ανώτερης εκπαίδευσης	Α Θ	119 119	103 103	— —	219 219	199 199	— —	— —	— —	50 50
Απόφοιτοι τεχνικής-επαγγελματικής σχολής	Α Θ	1.074 75	1.524 184	— —	2.598 259	1.411 189	9 9	33 33	21 21	1.115 76
Απόφοιτοι ανώτερης-ανωτατης σχολής	Α Θ	199 195	251 251	— —	450 446	255 251	2 2	2 2	2 2	191 191
Πτυχιούχοι ανώτερης-ανωτατης σχολής	Α Θ	4 171	4 221	— —	4 225	4 216	— 1	— 2	— 2	4 179
Δε δέχονται	Α Θ	163 11	208 10	— —	371 27	205 21	1 —	2 —	2 —	156 3
Δε δέχονται	Α Θ	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
ΚΑΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ										
Πρόσωπα ασκούντα επαγγελματική και βιοτεχνική δραστηριότητα	Α Θ	110 101	365 162	— —	255 253	151 153	— —	1 1	1 1	133 109
Διευθύνοντες και ανώτεροι διοικητικά στελέχη	Α Θ	9 68	23 170	— —	32 258	28 139	— —	— 1	— —	4 138
Υπάλληλοι γραφείου κ.λ.π.	Α Θ	83 5	167 3	— —	250 8	132 7	— —	1 —	— —	117 1
Εμπόροι και πωλητές	Α Θ	153 124	190 176	— —	323 300	171 155	3 3	1 1	— —	138 141
Εμπόροι και πωλητές	Α Θ	9 14	23 16	— —	23 16	16 16	— —	— —	— —	7 7
Πρόσωπα ασκούντα επαγγελματική δραστηριότητα στην γεωργία, ζωοκομία, δασοκομία, αλιεία και θήρα	Α Θ	417 460	622 612	— —	1.039 1.012	625 606	2 2	10 10	8 8	402 354
Τεχνίτες και εργάτες (εκτός γεωργίας) και χειριστές μεταφορικών μέσων	Α Θ	17 391	10 376	— —	27 767	19 353	— —	— 3	— 1	6 307
Ασχολούμενοι στην λεωφόρο υπηρεσιών	Α Θ	376 15	376 —	— —	752 15	369 14	— —	3 —	1 —	307 1
Πρόσωπα μη δυνάμενα να κατέχουν κατά επάγγελμα	Α Θ	2.012 1.936	2.627 2.627	— —	4.639 4.563	2.666 2.598	13 13	51 51	25 25	1.909 1.901
Ασχολούμενοι στην λεωφόρο υπηρεσιών	Α Θ	76 209	— 386	— —	76 625	68 369	— 3	— 7	— 7	8 246
Πρόσωπα μη δυνάμενα να κατέχουν κατά επάγγελμα	Α Θ	239 30	312 71	— —	521 104	286 83	3 —	7 —	7 —	225 21
Πρόσωπα μη δυνάμενα να κατέχουν κατά επάγγελμα	Α Θ	1 1	24 20	— —	22 21	20 19	— —	2 2	2 2	— —

για την είσπραξη των δικαστικών εξόδων και τελών, που έχουν επιβληθεί με τις αντίστοιχες καταδικαστικές αποφάσεις, δεν επιτρέπεται.

7. Στο άρθρο 100 Α του Ποινικού Κώδικα προστίθεται παράγραφος 8, που έχει ως εξής:

8. Μέχρις ότου λειτουργήσει ο Κλάδος Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής, που προβλέπεται από τα άρθρα 15-17 του ν. 1941/1991, τα καθήκοντα επιβλέψεως των όρων ασκούνται από τον εισαγγελέα του δικαστηρίου, που εξέδωσε την απόφαση για την αναστολή υπό επιτήρηση.

8. Η παράγραφος 2 του παρόντος άρθρου μπορεί να εφαρμοστεί και σε όσους κατά τη δημοσίευση του νόμου αυτού εκτίουν οποιουδήποτε είδους ποινή στερητική της ελευθερίας πρόσκαιρης διάρκειας, εκτός αν εκτίεται ποινή για εμπόδια ναρκωτικών ή παράβαση του ν. 1916/1990 ή ληστεία.

9. Οι διατάξεις: α) του άρθρου 25 του ν. 2058/1952 'περί μέτρων ειρηνεύσεως' β) του άρθρου 24 του ν. 410/1976 'περί τροποποίησης και συμπληρώσεως διατάξεων του Ποινικού Κώδικος, του Κώδικος Ποινικής Δικονομίας και άλλων πινών διατάξεων' και γ) του π.δ. 178/1980 'περί του μέτρου του ευεργετικού υπολογισμού του χρόνου εργασίας των καταδικών', μπορούν να εφαρμόζονται αναλόγως και στις περιπτώσεις φρατουμένων ανηρρησιών συνείδησης, που εκτίουν ποινή στη στρατιωτική φυλακή της Σίνδου, ύστερα από κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Άμυνας και Δικαιοσύνης.

Άρθρο 2

Το άρθρο 53 του ν. 1851/1989 αντικαθίσταται ως εξής:

Οι τακτικές άδειες χορηγούνται εφόσον:

α) Ο κατάδικος έχει εκτίσει το ένα πέμπτο της ποινής του χωρίς ευεργετικό υπολογισμό των ημερών εργασίας και η κράτηση έχει διαρκέσει τουλάχιστον τρεις μήνες.

Σε περίπτωση κατάδικου σε ισόβια κάθειρξη, η κράτηση πρέπει να έχει διαρκέσει τουλάχιστον δέκα έτη και

εφόσον πρόκειται για ισόβια κάθειρξη λόγω μετατροπής από μη εκτελεσθείσα θανατική ποινή κατά το άρθρο 96 παρ.1 του παρόντος Κώδικα, τουλάχιστον δεκαπέντε έτη.

Σε περίπτωση ποινικού σφραγισμού, ο έφηβος ή μετσηβητικής ηλικίας κατάδικος πρέπει να έχει εκτίσει το ήμισυ τουλάχιστον του ορισθέντος κατώτατου ορίου.

Αν στον κατάδικο έχουν επιβληθεί περισσότερες ποινές κατά της ελευθερίας και δεν έχει γίνει προσμέτρηση τους σε μια συνολική ποινή κατά το άρθρο 94 του Π.Κ.,

για τον υπολογισμό της εκπθείσας ποινής κατά την έννοια της παρούσας διατάξεως λαμβάνεται υπόψη το άθροισμα των επί μέρους ποινών.

β) Δεν εκκρεμεί κατά του κατάδικου ποινική δίωξη για αποδρασση κατά το άρθρο 173 του Π.Κ. ή για άλλη αξιόπονη πράξη, που επισύρει ποινή φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών και η οποία τελέσθηκε είτε πριν είτε μετά τον εγκλεισμό του στο κατάστημα κράτησης.

γ) Εκτιμάται ότι δεν υπάρχει κίνδυνος φυγής του κατάδικου ή τελέσεως, κατά τη διάρκεια της αδείας, νέων εγκλημάτων. Για τη διαπίστωση περί του ότι συντρέχει αυτή η προϋπόθεση εκτιμώνται ιδίως: α) η προσωπικότητα του κατάδικου και η εν γένει συμπερι-

ενδεχομένως του έχουν ήδη χορηγηθεί β) η ατομική επαγγελματική και κοινωνική κατάσταση του ίδιου και της οικογένειάς του, καθώς και οι τυχόν οικογενειακές του υποχρεώσεις. Επίσης συνεκτιμάται η ωφέλεια, την οποία μπορεί να έχει για την προσωπικότητα του κρατούμενου και τη μελλοντική του εξέλιξη η λήψη μέτρων για τη σταδιακή επάνοδό του σε καθεστώς πλήρους ελευθερίας.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 3

1. Στο άρθρο 64 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται παρ. 2, που έχει ως ακολούθως:

2. Με την επιφύλαξη της διατάξεως του άρθρου 89 παρ. 1, όταν από διάταξη νόμου η υποχρέωση για την αποκατάσταση της ζημιάς ή την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης ή της ψυχικής οδύνης, περιορίζεται αποκλειστικά σε τρίτο ασπικώς υπεύθυνο, ο, κατά το άρθρο 63, νομιμοποιούμενος σε άσκηση πολιτικής αγωγής μπορεί να παραστεί ως πολιτικός ενάγων κατά του κατηγορούμενου προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο. Η σχετική δήλωση μπορεί να γίνει τόσο κατά την προδικασία όσο και στο ακροατήριο, σύμφωνα με το άρθρο 84.

2. Στο άρθρο 104 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται παρ. 2, που έχει ως εξής:

2. Όταν ενεργείται προανάκριση, σύμφωνα με το άρθρο 243 παράγραφος 1, ο κατηγορούμενος μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματα, που προβλέπονται στα άρθρα 101 και 102 και να υποβάλει εγγράφως την απολογία του εκπροσωπούμενος από συνήγορο, που διορίζεται κατά το άρθρο 96 παρ. 2, εκτός αν θεωρείται αναγκαία η αυτοπρόσωπη εμφάνιση του, κατά την κρίση εκείνου που ενεργεί την προανάκριση. Ο κατηγορούμενος εκπροσωπούμενος δια του συνηγόρου υποχρεούται να δηλώσει τη διεύθυνση της κατοικίας του, εφαρμόζομένων αναλόγως των εδαφίων γ' και ε' του άρθρου 273.

3. Στην παρ. 2 του άρθρου 142 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται τελευταίο εδάφιο, που έχει ως εξής:

Η ημερομηνία υπογραφής των καθαρογραμμένων πρακτικών σημειώνεται αυθημερόν σε ειδικό βιβλίο, που τηρείται στην οικεία γραμματεία.

4. Το πρώτο εδάφιο της παρ. 3 του άρθρου 145 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αντικαθίσταται ως εξής:

3. Μέσα σε είκοσι ημέρες από την, κατά το άρθρο 142 παρ. 2 εδάφιο τελευταίο, καταχώριση στο ειδικό βιβλίο καθαρογραμμένων πρακτικών είναι δυνατό να ζητηθεί από τους διαδίκους και τον εισαγγελέα ή να προκληθεί αυτεπαγγέλτως από το δικαστή η διόρθωση λαθών, που υπάρχουν στα πρακτικά ή η συμπλήρωση των ελλείψεων, αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παρ.1.

5. Στην παρ. 2 του άρθρου 308 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται τελευταίο εδάφιο, που έχει ως εξής:

Πριν παρέλθει χρονικό διάστημα δέκα ημερών από

Πίνακας Γ : 1. Κατάδικοι κρατούμενοι στις φυλακές, κατά ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, επάγγελμα, είδος εκτιμώμενης ποινής και κατά γενικές κατηγορίες αδικημάτων (συνέχεια)

Κατάδικος	Φύλο	Κατάδικοι				Από αυτούς:				Παράμεινα κατά τη λήξη των ποινών
		Κρατούμενοι από το προηγούμενο έτος	Εισελθόντες κατά τη διάρκεια του έτους		Σύνολο	Αποφυλακισθέντων	Απεβίωσαν	Απέδρασαν		
			Για πρώτη φορά	Προς έκδοση υπολοίπου ποινής, λόγω άρσης της ισχύος υπολοίπου				Σύνολο	Μετά την κανονική αίτηση	
Πρόσωπα χωρίς επάγγελμα	Α	517	482	---	1.002	898	4	13	8	508
	Θ	418	519	---	1.097	633	4	13	8	448
	Α	199	737	---	1.027	771	---	---	---	476
ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑΣ ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΗΣ ΠΟΙΝΗΣ										
Κρίση	Α	---	2	---	2	1	---	---	---	---
	Θ	---	2	---	2	1	---	---	---	---
Φυλάκιση μέχρις 1 μηνός	Α	19	694	---	712	696	1	---	---	---
	Θ	15	549	---	564	551	1	---	---	---
	Α	3	145	---	148	145	---	---	---	---
Φυλάκιση 1 - 6 μηνών	Α	84	864	---	968	863	---	---	---	---
	Θ	77	785	---	862	770	---	---	---	---
	Α	7	99	---	106	93	---	---	---	---
Φυλάκιση 6 - 12 μηνών	Α	243	882	---	1.125	926	2	5	1	92
	Θ	226	826	---	1.052	855	2	5	1	101
	Α	17	56	---	73	71	---	---	---	---
Φυλάκιση 1 - 3 ετών	Α	127	1.341	---	1.951	1.388	7	16	9	350
	Θ	572	1.299	---	1.871	1.336	7	16	9	513
	Α	48	42	---	90	52	---	---	---	---
Φυλάκιση 3 ετών και πλέον	Α	697	748	---	1.445	845	3	10	8	387
	Θ	669	731	---	1.400	813	3	10	8	374
	Α	28	17	---	45	32	---	---	---	---
Πρόκακη κάθειρξη	Α	1.777	821	---	2.578	703	8	53	32	1.344
	Θ	1.653	821	---	2.474	625	8	53	32	1.788
	Α	124	---	---	124	78	---	---	---	446
Ισόβια κάθειρξη	Α	503	58	---	561	16	4	5	2	336
	Θ	461	58	---	519	---	4	5	2	319
	Α	42	---	---	42	16	---	---	---	17
	Θ	1	---	---	1	---	---	---	---	5
	Α	6	---	---	6	---	---	---	---	6
	Θ	5	---	---	5	---	---	---	---	5
	Α	1	---	---	1	---	---	---	---	1
	Θ	1	---	---	1	---	---	---	---	1
ΚΑΤΑ ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ										
Εγκλήματα κατά της προδοσίας, προδοσίας της Χώρας και κατά ξένων κρατούντων	Α	4	1	---	5	1	---	---	---	---
	Θ	4	1	---	5	---	---	---	---	---
Εγκλήματα κατά πολιτικών σωματίων και κατά της εκλογής	Α	---	---	---	---	---	---	---	---	---
	Θ	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Προξυβιάς κατά της πολιτικής εξουσίας	Α	15	40	---	54	39	1	---	---	14
	Θ	15	38	---	53	38	---	---	---	14
	Α	---	2	---	2	1	---	---	---	---
Επιβουλή της δημοσίας τάξεως	Α	1	---	---	1	1	---	---	---	---
	Θ	1	---	---	1	1	---	---	---	---
Επιβουλή της θρησκευτικής ειρήνης	Α	1	1	---	2	2	---	---	---	---
	Θ	1	1	---	2	2	---	---	---	---
Εγκλήματα περί το νόμισμα	Α	---	2	---	2	---	---	---	---	---
	Θ	---	2	---	2	---	---	---	---	---
Εγκλήματα περί τα υπομνήματα	Α	79	97	---	176	98	2	3	1	72
	Θ	74	97	---	171	94	2	3	1	72
	Α	5	---	---	5	4	---	---	---	---
Εγκλήματα περί την πλοηγική της δικαιοσύνης	Α	2	23	---	25	20	---	---	---	---
	Θ	1	20	---	21	17	---	---	---	---
	Α	1	3	---	4	3	---	---	---	---
Εγκλήματα περί την υπηρεσία	Α	1	1	---	2	2	---	---	---	---
	Θ	1	1	---	2	1	---	---	---	---
Κοινός υποβολισμός εγκλήματα	Α	25	71	---	96	89	---	---	---	17
	Θ	25	74	---	99	83	---	---	---	16
	Α	1	4	---	5	6	---	---	---	1
Εγκλήματα κατά της ακεραιότητας των οικονομικών και κατά των οικονομικών εφορμημάτων	Α	---	3	---	3	2	---	---	---	1
	Θ	---	3	---	3	2	---	---	---	---
Εγκλήματα κατά της ζωής	Α	601	160	---	761	172	4	3	3	624
	Θ	523	146	---	669	51	6	3	3	597
	Α	25	---	---	25	19	---	---	---	27
Στοιμιάς βλάβης	Α	75	105	---	180	201	1	1	---	71
	Θ	76	110	---	186	201	1	1	---	70
	Α	3	5	---	8	7	---	---	---	1

Πίνακας Γ' 1. Κατάδικοι κρατούμενοι στις φυλακές, κατά ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, επάγγελμα, είδος εκτιμώμενης ποινής και κατά γενικής κατηγορίες οδικημάτων (συνέχεια)

Κατάδικος	Φύλο	Κατάδικοι				Από αυτούς :				
		Κρατούμενοι από το προηγούμενο έτος	Εισελθόντες κατά τη διάρκεια του έτους		Σύνολο	Αποφυλακισθέντες	Απεβίωσαν	Απέδρασαν		Παρέμειναν κατά τη λήξη του έτους
			Για πρώτη φορά	Προς όλη τη υστεροίκου ποινή, λόγω άρσης της απόλυσης				Σύνολο	Μετά την κανονική λεία	
Εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας	A	18	50	—	68	54	1	—	—	13
	Θ	18	48	—	66	52	1	—	—	13
		—	2	—	2	2	—	—	—	—
Εγκλήματα κατά των γυναικών	A	149	100	—	249	115	1	3	3	130
	Θ	140	100	—	240	108	1	3	3	128
		9	—	—	9	7	—	—	—	2
Εγκλήματα περί το γάμο και την οικογένεια	A	4	42	—	46	40	—	—	—	6
	Θ	4	42	—	46	40	—	—	—	6
		—	—	—	—	—	—	—	—	—
Εγκλήματα κατά της τιμής	A	9	103	—	112	101	—	—	—	11
	Θ	9	96	—	105	95	—	—	—	10
		—	7	—	7	6	—	—	—	1
Εγκλήματα κατά της υιοκτησίας	A	1.185	1.402	—	2.587	1.469	4	50	27	1.054
	Θ	1.107	1.387	—	2.494	1.408	4	50	27	1.032
		78	15	—	93	61	—	—	—	32
Εγκλήματα κατά περίοι σιμίων δικαίων	A	168	270	—	438	135	—	3	3	139
	Θ	96	261	—	357	167	—	3	3	127
		12	19	—	31	19	—	—	—	12
Επαιρεία και απιστία	A	—	18	—	18	15	—	—	—	2
	Θ	—	14	—	14	12	—	—	—	2
		—	4	—	4	4	—	—	—	—
Λοιπά ειδικά της Ποινικού Κώδικα	A	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Θ	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		—	—	—	—	—	—	—	—	—
Παραβάσεις Ειδικών Ποινικών Νόμων	A	1.459	2.741	—	4.200	2.382	3	21	15	1.489
	Θ	1.377	2.444	—	3.821	2.165	8	21	15	1.426
		82	297	—	379	315	—	—	—	53
Αδικήματα Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα	A	202	147	—	349	188	1	—	—	160
	Θ	201	147	—	348	187	1	—	—	160
		1	—	—	1	1	—	—	—	—

Είδη: Β : Α. Διατρέφοντες αδελφάκια κατά γενικές κατηγορίες αδελφάτων, γεωγραφικό διαμέρισμα και ομάδες ηλικιών 2005

Είδη : κατηγορίες αδελφάτων και αδελφών ανά διαμέρισμα ηλικιών	Σύνολο	Ομάδες Ηλικιών									
		Κατω των 11 ετών	11 - 17 ετών	18 - 25 ετών	26 - 34 ετών	35 - 49 ετών	50 - 64 ετών	65 - 74 ετών	75 - 84 ετών	85 ετών και άνω	Άγνωστο ηλικίας
Σύνολο	297139	369	17571	27881	33341	42034	49516	56684	47584	15388	1871
I. Γενική διατροφή αδελφάτων											
Επιδόματα διατροφής αδελφάτων, αδελφών της Νύχτας και κατά βήματα κρησίνων	6	-	-	-	3	1	1	-	1	-	-
Επιδόματα διατροφής αδελφάτων και αδελφών	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Επιδόματα διατροφής αδελφάτων αδελφών	646	9	7	26	72	108	131	153	80	11	10
Επιδόματα διατροφής αδελφών	37	-	3	2	5	8	9	7	5	-	1
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών	374	-	4	8	23	55	56	83	88	38	19
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών	340	-	2	12	31	44	67	92	78	21	9
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	449	-	1	13	47	84	101	100	63	19	12
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	201	-	1	11	9	25	27	54	49	18	14
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	63	-	-	1	2	6	6	20	22	5	6
Κατώτατα επιδόματα αδελφάτων	139	1	9	3	10	12	13	32	29	18	3
Επιδόματα διατροφής αδελφάτων αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	47	-	-	1	2	2	5	17	11	5	4
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	9919	9	38	192	252	314	342	445	392	194	5
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	30237	97	251	3187	3813	4098	4617	5185	5240	2589	411
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	4522	1	11	80	199	377	450	1177	991	546	211
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	885	1	15	47	97	122	153	194	150	45	9
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	152	9	-	2	5	25	38	41	30	7	2
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	6028	1	14	112	317	366	366	1680	1171	519	275
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	9208	110	774	1051	1162	1961	1440	1317	718	247	244
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	697	-	77	22	74	106	142	146	123	28	42
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	767	92	114	61	69	91	74	125	85	71	5
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	80	-	-	3	13	15	9	16	14	9	1
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	23922	130	15816	24016	30982	39916	39425	45161	33127	11098	636
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών	58	-	-	12	18	5	11	3	9	-	-
II. Γενική διατροφή αδελφάτων αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών αδελφών											
Παροχές διατροφής ΑΤΤΥΛΑ	94009	110	3492	9586	12253	15772	15951	17320	13455	4625	2315
Ανάδοχοι διατροφής αδελφών αδελφών	16815	9	931	1263	2673	3160	2959	2840	1977	553	10
Παροχές διατροφής αδελφών αδελφών	71943	96	1925	3130	3943	4900	4901	5809	4683	2592	99
Ανάδοχοι διατροφής αδελφών αδελφών	6563	3	459	512	806	1020	1114	1216	923	429	11
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών	6985	6	617	693	923	1024	1125	1204	966	420	27
Ανάδοχοι διατροφής αδελφών αδελφών	4996	26	925	925	1243	1829	1781	2627	2007	630	35
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών	71857	123	4237	5020	7841	11263	12451	15680	11208	3382	274
Ανάδοχοι διατροφής αδελφών αδελφών	2844	21	876	731	1053	1237	1077	1517	1045	326	38
Επιδόματα διατροφής αδελφών αδελφών	2037	42	1901	2209	2288	2885	3163	3552	2910	1092	105
Κατώτατα επιδόματα αδελφάτων	23922	3	2056	3357	4318	5171	5026	4829	2910	1099	27

1997

Κωδικός	Ομάδες ηλιόλου									
	Κατοίχοι 11 ηλιόλου	11 - 17 ηλιόλου	18 - 20 ηλιόλου	21 - 24 ηλιόλου	25 - 29 ηλιόλου	30 - 34 ηλιόλου	35 - 44 ηλιόλου	45 - 49 ηλιόλου	50 ηλιόλου και άνω	Αρκετά ηλιόλου
317906	644	1955	30250	41153	50414	53117	58221	45130	16215	1794
3	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-
2	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
778	-	30	64	131	144	156	142	81	29	8
75	-	9	12	19	13	9	6	5	9	-
369	-	-	8	23	44	72	101	85	24	12
579	1	11	26	44	91	98	130	120	43	12
738	-	8	35	113	119	152	161	83	91	13
318	-	1	4	10	37	54	73	76	33	30
47	-	-	-	1	3	5	13	21	2	4
101	1	9	4	18	11	12	14	19	13	-
123	-	-	5	4	10	11	38	31	24	-
2071	-	41	105	268	334	317	455	373	214	12
30239	33	745	2275	3577	4674	4439	5993	5914	2582	402
4452	-	18	67	207	541	631	1142	989	464	198
1180	9	29	68	185	165	203	239	219	62	8
87	-	2	1	1	10	9	29	30	3	9
6317	-	15	85	355	229	1179	1280	1359	538	939
9971	146	990	1163	1608	1939	1531	1379	716	277	189
288	8	19	30	68	109	144	167	149	52	49
1179	195	275	90	41	133	106	129	92	47	1
39	-	-	-	3	3	11	11	4	4	-
258319	258	1460	26111	34715	41168	43268	46915	35439	11822	610
24	-	-	-	3	2	3	10	8	3	-
86676	249	3267	9341	12327	14115	14739	15930	12749	4596	1303
18114	5	957	1806	2831	3272	3186	3087	2017	800	23
35534	24	2245	3041	4304	5361	5880	6552	5266	2831	30
7515	2	521	741	807	1132	1301	1436	1085	542	5
7118	3	195	773	910	1106	1038	1926	953	742	16
12957	17	1121	978	1392	1807	1921	2665	2245	809	24
74564	162	4927	7764	8277	11219	13327	15862	11516	3251	194
7938	24	728	714	1020	1267	1188	1434	1094	331	28
26245	143	2891	3103	3042	3501	3921	4343	4116	1348	24
38542	15	2520	3963	6533	7471	6756	5892	3929	1296	79

ΠΙΝΑΚΑΣ 19*Λειτουργία της φυλακής (αρ. ερώτ. 22)*

	Αριθμός απαντήσεων	%
Θετική λειτουργία	60	14,0
Αρνητική λειτουργία	350	82,0
Χωρίς απάντηση	17	4,0
Σύνολο	427	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 20*Το συσσίτιο της φυλακής σας αρκεί για τη διατροφή σας; (αρ. ερώτ. 23)*

	Αριθμός απαντήσεων	%
Ναι	242	56,7
Όχι	181	42,4
Χωρίς απάντηση	4	0,9
Σύνολο	427	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 21*Συμπληρώνετε τη διατροφή σας με τρόφιμα που αγοράζετε από την καντίνα; (αρ. ερώτ. 25)*

	Αριθμός απαντήσεων	%
Ναι	304	71,2
Όχι	123	28,8
Σύνολο	427	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

*Αν επρόκειτο να βελτιωθεί το σιτηρέσιο, τι βελτίωση θα θέλατε να γίνει; (Π.χ. περισσότερο κρέας, περισσότερα γλυκίσματα κτλ.) (αρ. ερωτ. 24)**

	Αριθμός απαντήσεων	%**
Κανένα πρόβλημα	82	19,2
Μεγαλύτερη ποσότητα	61	14,3
Κρέατα-ψαρικά	92	21,5
Λαχανικά-φρούτα	123	28,8
Γαλακτερά	78	18,3
Λίπη-λάδι	27	6,3
Ποτά-αναψυκτικά	40	9,4
Βελτίωση συνθηκών συσσιτίου	170	39,8
Οργάνωση-διαχείριση	32	7,5

* Ανοιχτή ερώτηση. Κωδικοποιήθηκαν μέχρι 3 απαντήσεις.

** Ποσοστό στο σύνολο του δείγματος. N = 427.

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

Τι δυνατότητες παρέχονται στους κρατούμενους για να περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους; (αρ. ερωτ. 34)

	Αριθμός απαντήσεων	%*
Σπορ	114	26,7
Βιβλιοθήκη	43	10,1
Τηλεόραση	237	55,5
Διάφορα	71	16,6
Τίποτε	64	15,0

* Ποσοστό στο σύνολο του δείγμ. N=427.

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

Όσον καιρό βρίσκεστε στη φυλακή γίνονται διαλέξεις, μαθήματα, ομιλίες, κτλ.; (αρ. ερωτ. 35)

	Αριθμός απαντήσεων	%
Ναι	102	23,9
Όχι	324	75,9
Χωρίς απάντηση	1	0,2
Σύνολο	427	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 36

*Πώς κρίνετε τις συνθήκες κράτησης
στη φυλακή; (αρ. ερώτ. 41)*

		Αριθμός απαντήσεων	%
Καλές Ανεκτές	Καλές	98	23,0 22,2
		95	
Όχι καλές Απαράδεκτες	Κακές	100	23,4 30,2
		129	
Χωρίς απάντηση		5	1,2
Σύνολο		427	

ΠΙΝΑΚΑΣ 37

*Αξιολογήστε την αιτιολόγησή σας στην παραπάνω
ερώτηση (Πώς κρίνετε τις συνθήκες κράτησης.
Βλ. προηγούμενο πίνακα) (αρ. ερώτ. 42)*
Για όσους απάντησαν «καλές»
(άθρ. καλές - ανεκτές)*

	Αριθμός απαντήσεων	%**
Καλές σχέσεις με την υπηρεσία	95	49,2
Εχέσεις με συγκρατούμενους	17	8,8
Ευμενείς υλικοί όροι	60	31,1
Ευνοϊκές συνθήκες απασχόλησης	16	8,3
Η φυλακή είναι φυλακή	25	13,0
Χωρίς απάντηση	25	13,0

- * Άνοιχτη ερώτηση. Κωδικοποιήθηκαν μέχρι 2 απαντήσεις.
- ** Ποσοστό σ' αυτούς που απάντησαν ότι οι συνθήκες είναι καλές (καλές - ανεκτές) στην ερώτηση 41. N=193.

ΠΙΝΑΚΑΣ 38

Για όσους απάντησαν ότι οι συνθήκες είναι κακές (όχι καλές-απαράδεκτες)
(αρ. ερωτ. 42)*

	Αριθμός απαντήσεων	%**
Αυθαιρεσία	76	33,2
Προβλήματα σχέσεων με συγκατατούμενους	24	10,5
Δυσμενείς υλικοί όροι	135	59,0
Έλλειψη προγραμμάτων σωφρον. μεταχ.	36	15,7
Προβλήματα εργασίας	12	5,2
Έλλειψη θεσμικών εγγυήσεων των δικαιωμάτων των κριτουμ.	14	6,1
Ανεπάρκεια ιατρικής περίθαλψης και κοινων. αντίληψης	18	7,9
Προβλήματα απομόνωσης και επικοινωνίας	35	15,3
Χωρίς απάντηση	7	3,1

* Ανοικτή ερώτηση. Κωδικοποιήθηκαν μέχρι 2 απαντήσεις.

** Ποσοστό σ' αυτούς που απάντησαν ότι οι συνθήκες κράτησης είναι κακές (κακές - απαράδεκτες) στην ερώτηση 41. N=229.

ΠΙΝΑΚΑΣ 39

Περιγράψτε μας τη διαδικασία εισόδου σας στη φυλακή.
(αρ. ερωτ. 43)*

	Αριθμός απαντήσεων	%**
Εξειλετιστική σωματική έρευνα	90	21,1
Επιλογή προσωπ. αντικειμένων	97	29,7
Τυπική διαδικασία	369	86,4
Βάναυση μεταχείριση	74	17,3
Χωρίς πληροφορίες-εκτός θέματος	22	5,2

* Ανοικτή ερώτηση. Κωδικοποιήθηκαν μέχρι 4 απαντήσεις.

** Ποσοστό στο σύνολο του δείγματος. N=427.

ΠΙΝΑΚΑΣ 40

*Τι συναισθήματα σας διακατείχαν όταν περνούσατε απ' αυτή τη διαδικασία; (αρ. ερώτ. 44)**

	Αριθμός απαντήσεων	%**
Τίποτα, γιατί μου συμπεριφέρθηκαν όπως έπρεπε	3	0,7
Ανοσία	39	9,1
Εξίλεωση	10	2,3
Εξέγερση	72	16,9
Ψυχολογικός τραυματισμός	340	79,6
Υπομονή	16	3,7
Χωρίς απάντηση		

* Άνοιχτή ερώτηση. Κωδικοποιήθηκαν μέχρι 2 απαντήσεις.
 ** Ποσοστό στο σύνολο του δείγματος. N=427.

ΠΙΝΑΚΑΣ 41

Πώς προσαρμόζονται οι κρατούμενοι στη σεξουαλική στέρηση; (αρ. ερώτ. 45 α, β, γ)

	Μικρό ποσοστό		Μέτριο ποσοστό		Μεγάλο ποσοστό		Χωρίς απάντηση		Σύνολο	
	Αριθμ. απαντ.	%	Αριθμ. απαντ.	%	Αριθμ. απαντ.	%	Αριθμ. απαντ.	%	Αριθμ. απαντ.	%
Με εγκράτεια	240	56,2	39	9,1	35	8,2	113	26,5	427	100,0
Με αυνανισμό	14	8,8	42	9,8	353	82,7	18	4,2	427	100,0
Με ομοφυλοφιλία	226	52,9	72	16,9	63	14,8	66	15,5	427	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 42

Κατά τη γνώμη σας, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το σεζοναλικό πρόβλημα των κρατούμενων, ποιος τρόπος θα ήταν καλύτερος; (αρ. ερώτ. 46)

	Αριθμός απαντήσεων	%
Να μπορεί ο κρατούμενος να δέχεται το σεζοναλικό του σύντροφο στη φυλακή	65	15,2
Να χορηγείται στον κρατούμενο άδεια εξόδου	340	79,7
Άλλος τρόπος (ποιος)	12	2,8
Χωρίς απάντηση	10	2,3
Σύνολο	427	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 44

Γίνεται χρήση ναρκωτικών σ' αυτή τη φυλακή; (αρ. ερωτ. 48)

	Αριθμός απαντήσεων	%
Ναι	140	32,8
Όχι	192	45,0
Δεν ξέρω	88	20,6
Χωρίς απάντηση	7	1,6
Σύνολο	427	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 45

Πώς αποκτάται η συνήθεια της χρήσης ναρκωτικών; (αρ. ερωτ. 49)

	Αριθμός απαντήσεων	%*
Είχε τη συνήθεια πριν μπει στη φυλακή	14	10,0
Απέκτησε τη συνήθεια μέσα στη φυλακή	43	30,7
Και τα δύο	72	51,4
Δεν ξέρω	5	3,6
Χωρίς απάντηση	6	4,3
Σύνολο	140	100,0

* Ποσοστό σ' αυτούς που απάντησαν καταφατικά στην ερώτηση 48. N=140.

ΠΙΝΑΚΑΣ 46

*Αν κάποιος απέκτησε τη συνήθεια μέσα στη φυλακή,
πώς την απέκτησε; (αρ. ερωτ. 49α)**

	Αριθμός απαντήσεων	%**
Λιξοδος από την πραγματικότητα	37	26,4
Στι πλαίσια των ενδοσμοδικών αλληλεπιδράσεων και πιέσεων	87	62,1
Διοχέτευση από πρόσωπα ομάδας	8	5,7
Χωρίς απάντηση - δεν ξέρω	19	13,6

- * Ανοιχτή ερώτηση. Κωδικοποιήθηκαν μέχρι 2 απαντήσεις.
 ** Ποσοστό σ' αυτούς που απάντησαν καταφατικά στην ερώτηση 48.
 N=140.

ΠΙΝΑΚΑΣ 47

*Σε τι ποσοστό ανεβάζετε περίπου αυτούς
που κάνουν χρήση ναρκωτικών;
(αρ. ερωτ. 50)*

	Αριθμός απαντήσεων	%*
Μικρό ποσοστό	58	41,4
Μέτριο ποσοστό	34	24,3
Μεγάλο ποσοστό	45	32,1
Χωρίς απάντηση	3	2,2
Σύνολο	140	100,0

- * Ποσοστό σ' αυτούς που απάντησαν καταφατικά
στην ερώτηση 48. N=140.

ΠΙΝΑΚΑΣ 48

Τα ναρκωτικά που κυκλοφορούν στη φυλακή είναι κυρίως: (αρ. ερώτ. 51)

	Αριθμός απαντήσεων	%*
Χάπια	71	50,7
Χασίς	83	59,3
Ηρωίνη	57	40,7
Άλλο (τι;)	12	8,6
Δεν ξέρω	13	9,3
Χωρίς απάντηση	4	2,9

* Ποσοστό σ' αυτούς που απάντησαν καταφατικά στην ερώτηση 48. N=140.

ΠΙΝΑΚΑΣ 49

Με τι τρόπους μπαίνουν τα ναρκωτικά στη φυλακή; (αρ. ερώτ. 52)

	Αριθμός απαντήσεων	%*
Τα φέρνει ο κατάδικος μαζί του όταν μπαίνει φυλακή	42	30,0
Τα δίνουν κρυφά επισκέπτες κατά το επισκεπτήριο	50	35,7
Μπαίνουν κρυμμένα μέσα σε δέματα που στέλνονται σε κρατούμενους	29	20,7
Τα φέρνουν ορισμένα μέλη του προσωπ. της φυλακής	61	43,6
Εισάγονται από επισκέπτες ή με δέματα με την ανοχή του προσωπικού	38	27,1
Άλλος (ποιος;)	9	6,4
Δεν ξέρω	17	12,1
Χωρίς απάντηση	6	4,3

* Ποσοστό σ' αυτούς που απάντησαν καταφατικά στην ερώτηση 48. N=140.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία Ελληνικά

1. Αλεξιάδης Στέργιος - Πανούσης Γιάννης, «Βασικοί Κανόνες για τη μεταχείριση των κρατουμένων», Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1990.
2. Ανδρουλάκης Ν., «Ποινικόν Δίκαιον», Γενικόν Μέρος, τόμοι Α'-Η', Αθήνα, 1978-1979.
3. Γκίντενς Άντονι, «Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία», εκδόσεις Οδυσσέας, μετφρ. Ν. Τριανταφυλλοπούλου, Αθήνα, 1989.
4. Δασκαλάκη Η., Παπαδοπούλου Π., Τσαμπαρλή Δ., Φρονήμου Ε., «Φυλακισμένοι, πρώην φυλακισμένοι και κοινωνικός αποκλεισμός. Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα», Τόμος Α' και Β', ΕΚ-ΚΕ, Αθήνα, 1994.
5. Δασκαλάκης Ηλίας, «Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.
6. Δασκαλάκης Ηλίας, «Η λειτουργία της ποινής», χ. εκδ., Αθήνα 1973.
7. Δασκαλάκης Ηλίας, «Μεταχείριση Εγκληματία», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.
8. Κάνιτζ Άννε-Λόρε, "Πατέρας, ο νέος ρόλος του άνδρα στην οικογένεια", εκδόσεις Νότος, μετφρ., Αθήνα, χ.χ.
9. Κατσορίδου - Παπαδοπούλου Χρυσούλα, "Κοινωνική Εργασία με Ομάδες", εκδόσεις Έλλην, Αθήνα, 1993.
10. Κογκίδου Δήμητρα, "Μονογονεϊκές Οικογένειες. Πραγματικότητα - Προοπτικές - Κοινωνική Πολιτική, εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1995.
11. Μισέλ Α., "Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου", εκδόσεις Gutenberg, μετφρ. Λ. Μ. Μουσούρου, Αθήνα 1993.

12. Μούλντγουορφ Μπερνάρντ, "Ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια", Μετάφραση Γ. Παπακυριάκης, εκδόσεις Οδυσσέας, μετφρ., Αθήνα, 1997.
13. Μουσούρου Λ. Μ., "Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας", εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1993.
14. Πανούσης Γιάννης, "Σύγχρονα Θέματα Εγκληματολογίας", εκδόσεις Δανά, Αθήνα, 1990.
15. Παρασκευόπουλος Ιωάννης, "Εξελικτική Ψυχολογία", τόμος 2^{ος}.
16. Ρουσσώ Ζ. Ζ., "Το Κοινωνικό Συμβόλαιο, εκδόσεις Αναγνωστίδη, μετφρ. Ιάνης Λο Σκόκκο, Αθήνα, χ.χ.
17. Σπινέλλης Διονύσιος, "Βασικά Στοιχεία Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δικονομίας", εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1990
18. Στόουν Λόρενς, "Η οικογένεια, το Φύλο και ο Γάμος", εκδόσεις Γούντεφιλκ και Νίκολσον, μετφρ., Λονδίνο, 1977.
19. Τσιαντής Γιάννης, "Ψυχική Υγεία του Παιδιού και της Οικογένειας", εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1991.
20. Φουκώ Μισέλ, "Επιτήρηση και Τιμωρία - Η γέννηση της Φυλακής", εκδόσεις Ράππα, μετφρ. Κ. Χατζηδήμου - Ι. Ράλλη, Αθήνα 1989.
21. Χωραφάς Ν. "Ποινικόν Δίκαιον", 9^η έκδοση, εκδόσεις Σταμάτης, Αθήνα 1978.

Περιοδικά

1. Α. Α., "Οι ψυχικές ανάγκες του φυλακισμένου", Φίλοι Φυλακισμένων, τεύχος 6, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 1986.
2. Ανδρίτσου Α., Δασκαλάκη Η., Παπαδοπούλου Π., "Έρευνα: Ο θεσμός της φυλακής στην Ελλάδα: προκαταρκτική έκθεση της ερευνητικής ομάδας ε-

γκληματολογίας του ΕΚΚΕ", Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τεύχος 68^Α, 1988.

3. Δασκαλάκης Ηλίας, "Ο θεσμός της φυλακής: οι επιστημονικές τάσεις έναντι του προβλήματος της φυλάκισης - η εξέλιξη της εγκληματικής σκέψης", Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τεύχος 68^Α, 1988.
4. Καφαντάρη Αναστασία, "Οι κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες από τη σκοπιά του Κοινωνικού Λειτουργού", Κοινωνική Εργασία, τεύχος 5, 1987, σελ. 35.
5. Πανούσης Γιάννης, "Προβλήματα στην Ψυχική Ισορροπία των Παιδιών και Εγκληματογένεση" Κοινωνική Εργασία, τεύχος 7^α, 1987.
6. Τσιλιμιγκάκη Βίνα, "Οι καινοτομίες και οι σημαντικότερες ρυθμίσεις του Νέου Κώδικα για τη μεταχείριση των κρατουμένων", Κοινωνική Εργασία, τεύχος 7^ο, 1987.

Εφημερίδες

1. Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, Αριθμ. Φύλλου 79, τεύχος 1^ο, Ν. 1375: "Περί συστάσεως και Λειτουργίας Κοινωνικής Υπηρεσίας εις τας φυλακάς και τα Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων, Αθήνα 4 Απριλίου 1973.
2. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Αριθμ. Φύλλου 122, τεύχος 1^ο, Ν. 1851/89: "Κώδικας των Βασικών Κανόνων για τη μεταχείριση κρατουμένων", Αθήνα 16 Μαΐου 1989.

Πρακτικά Συνεδρίων

1. "Οι Ελληνικές φυλακές, από το νόμο στην πραγματικότητα", Β' Συνέδριο, Εταιρεία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994

